

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris

CZU 343.713(043.3)

CRIJANOVSKI Sergiu

**ASPECTE TEORETICE ȘI PRACTICE
ALE INFRAȚIUNII DE ȘANTAJ**

Specialitatea: 12.00.08 – Drept penal (drept penal)

Teză de doctor în drept

Conducător științific

ULIANOVSKI Gheorghe,
doctor în drept

Autor:

Chișinău, 2012

© **CRIJANOVSKI Sergiu, 2012**

CUPRINSUL

ADNOTARE	5
LISTA ABREVIERILOR	8
INTRODUCERE	9

1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL RĂSPUNDERII PENALE

PENTRU ȘANTAJ ÎN ȘTIINȚA DREPTULUI PENAL	16
1.1. Analiza materialelor științifice la tema tezei publicate peste hotare	16
1.2. Analiza materialelor științifice la tema tezei publicate în Republica Moldova.....	26
1.3. Concluzii la Capitolul 1.....	35

2. ELEMENTE CONSTITUTIVE ALE INFRAȚIUNII DE ȘANTAJ:

EXAMEN TEORETIC ȘI PRACTIC	37
2.1. Obiectul infracțiunii de șantaj	37
2.1.1. Obiectul juridic al infracțiunii de șantaj	37
2.1.2. Obiectul material (imaterial) al infracțiunii de șantaj.....	51
2.2. Latura obiectivă a infracțiunii de șantaj	57
2.2.1. Acțiunea principală în cadrul faptei prejudiciabile de șantaj.....	57
2.2.2. Acțiunea adiacentă în cadrul faptei prejudiciabile de șantaj	71
2.3. Latura subiectivă a infracțiunii de șantaj.....	100
2.4. Subiectul infracțiunii de șantaj	106
2.5. Concluzii la Capitolul 2.....	109

3. ELEMENTE CIRCUMSTANȚIALE AGRAVANTE ALE INFRAȚIUNII

DE ȘANTAJ: EXAMEN TEORETIC ȘI PRACTIC	112
3.1. Elemente circumstanțiale agravante ale șantajului prevăzute la alin.(2) art.189 CP RM.....	112
3.1.1. Șantajul săvârșit de două sau mai multe persoane.....	112
3.1.2. Șantajul săvârșit cu aplicarea violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate...	115
3.1.3. Șantajul săvârșit prin amenințare cu moartea	120
3.1.4. Șantajul săvârșit cu deteriorarea sau distrugerea bunurilor	123

3.2. Elemente circumstanțiale agravante ale șantajului prevăzute la alin.(3)	
art.189 CP RM	126
3.2.1. Șantajul săvârșit de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală....	126
3.2.2. Șantajul săvârșit cu aplicarea armei sau a altor obiecte folosite în calitate de armă.....	130
3.2.3. Șantajul însoțit de violență periculoasă pentru viață sau sănătate	133
3.2.4. Șantajul însoțit de schingiuire, tortură, tratament inuman sau degradant.....	136
3.2.5. Șantajul urmat de dobândirea bunurilor cerute.....	138
3.2.6. Șantajul soldat cu alte urmări grave.....	142
3.3. Șantajul însoțit de răpirea proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau a apropiaților acestora (alin.(4) art.189 CP RM).....	147
3.4. Șantajul săvârșit în proporții mari și deosebit de mari (alin.(5) și alin.(6) art.189 CP RM).....	156
3.5. Concluzii la Capitolul 3.....	161
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	164
BIBLIOGRAFIE	168
ANEXE	183
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	185
CV AL AUTORULUI	186

ADNOTARE

**Crijanovschi Sergiu, „Aspecte teoretice și practice ale infracțiunii de șantaj”,
teză de doctor în drept la specialitatea 12.00.08 – Drept penal (drept penal), Chișinău, 2012**

Structura lucrării. Teza cuprinde: Introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 227 titluri, 2 anexe, 186 pagini text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 9 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: șantaj, extorcare, amenințare, aplicarea violenței, știri defăimătoare, cerere patrimonială, dobândirea bunurilor cerute, deteriorarea sau distrugerea bunurilor.

Domeniul de studiu. Lucrarea face parte din domeniul Dreptului penal, Partea Specială.

Scopul tezei de doctorat: soluționarea problemelor privind răspunderea penală pentru infracțiunea prevăzută la art.189 CP RM, precum și formularea recomandărilor de perfecționare a bazei juridice incriminatoare în materie de șantaj, menite: să eficientizeze practica de aplicare a răspunderii penale în conformitate cu art.189 CP RM și să compatibilizeze instrumentariul penal în domeniu, aducându-l în corespundere cu exigențele politicii penale la nivel european.

Obiectivele: determinarea naturii juridice a faptei de șantaj și etalarea raționamentelor de criminalizare a acesteia; analiza juridico-penală a elementelor constitutive, precum și a elementelor circumstanțiale agravante ale faptei infracționale prevăzute la art.189 CP RM; cercetarea practicii de aplicare a răspunderii penale pentru șantaj, interpretarea legii penale în cauze concrete și identificarea erorilor judiciare admise la aplicarea incriminării prevăzute la art.189 CP RM etc.

Noutatea științifică și originalitatea rezultatelor obținute constă în încercarea de a investiga în complexitate problemele privind răspunderea penală pentru infracțiunea prevăzută la art.189 CP RM, investigație care se fundamentează pe o abordare sistematică a prevederilor legale în materie de șantaj și a aspectelor practice de aplicare a acestora, prin cazuistica prezentată, precum și a opiniilor doctrinare reținute în literatura de specialitate. Grație tratării tridimensionale a obiectului de cercetare, a fost soluționată problema științifică actuală de importanță majoră care derivă din neconcordanța vădită între conceptul formal și cel material ale termenului „șantaj”, precum și din necesitatea asigurării consecvenței normelor juridico-penale și, nu în ultimul rând, optimizării cadrului normativ în materie, astfel încât acesta să corespundă exigențelor impuse de principiul legalității incriminării.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării se evidențiază prin faptul că concluziile și propunerile elaborate permit optimizarea semnificativă a prevederilor art.189 CP RM în unison cu politica penală promovată la etapa contemporană, acestea putând fi implementate în procesul de legiferare, precum și în activitatea practică a organelor de drept.

Implementarea rezultatelor științifice își găsește materializare în procesul de instruire a studenților, masteranzilor din cadrul instituțiilor de învățământ superior cu profil juridic, dar și a audienților Institutului Național al Justiției, candidați la funcția de judecător și la cea de procuror.

РЕЗЮМЕ

Крижановски Серджиу, «Теоретические и практические аспекты шантажа», диссертация на соискание ученой степени доктора права по специальности 12.00.08 – Уголовное право (уголовное право), Кишинэу, 2012

Структура работы. Диссертация содержит: введение, 3 главы, общие выводы и рекомендации, библиографию, состоящую из 227 наименований, 2 приложения, 186 страниц основного текста. Полученные результаты опубликованы в 9 научных работах.

Ключевые слова: шантаж, вымогательство, угроза, применение насилия, позорящие сведения, требование о передаче имущества, получение вымогаемого имущества, повреждение или уничтожение имущества.

Область исследования. Исследование относится к области Особенной части Уголовного права.

Цель диссертационного исследования: решение проблем квалификации, в том числе формулировка рекомендаций по улучшению нормативно-правовой базы, инкриминирующей преступление, предусмотренное ст.189 УК РМ (Шантаж), направленных на повышение эффективности правоприменительной практики в области уголовной ответственности за данное преступление, и приведение уголовно-правовых средств борьбы в соответствие с требованиями уголовной политики европейского уровня.

Задачи исследования: определение правовой природы шантажа, как преступного деяния, и выдвижение аргументов обосновывающих необходимость его криминализации; уголовно-правовой анализ элементов состава рассматриваемого преступления, в том числе анализ квалифицирующих признаков преступления, предусмотренного ст.189 УК РМ; изучение правоприменительной практики в сфере определения уголовной ответственности за шантаж; толкование уголовного закона по конкретным делам, выявление судебных ошибок, допущенных при применении нормы, предусмотренной ст.189 УК РМ и т.д.

Научная новизна и оригинальность выводов состоит в попытке соискателя исследовать вопросы уголовной ответственности во всем своем многообразии за совершение преступления, предусмотренного ст. 189 УК РМ, обосновывая свой научный труд системным анализом законодательных положений, предусматривающих ответственность за шантаж, правоприменительной практикой в указанной области на примере конкретных уголовных дел, а также изученными доктринальными позициями ученых-правоведов относительно шантажа. Благодаря вышеуказанному трехуровневому подходу была решена самая актуальная, с научной точки зрения, проблема, вытекающая из явного несоответствия материальной и формальной концепций термина «шантаж», из необходимости обеспечения последовательности уголовно-правовых норм и, не в последнюю очередь, из идеи оптимизации нормативно-правовой базы в данной области с целью соблюдения принципа законности в правоприменительной деятельности.

Теоретическая и практическая значимость исследования состоит в том, что выводы и предложения, сформулированные и выносимые на защиту, позволяют значительно оптимизировать законодательные положения, изложенные в ст.189 УК РМ, путем приведения указанной уголовно-правовой нормы в соответствие с современными принципами уголовной политики, тем самым способствуя совершенствованию процессов правотворчества и правоприменения.

Апробация результатов диссертационного исследования находит свое отражение в подготовке студентов, мастерандов высших учебных заведений юридического профиля, а также слушателей Национального Института Юстиции, кандидаты на должности судьи и прокурора.

ANNOTATION

Kryzhanowsky Sergiu, „Theoretical and practical aspects of blackmail”.

PhD thesis as specialty 12.00.08 – Penal Law (Penal Law), Chişinău, 2012

Thesis structure: Introduction, 3 chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 227 titles, 2 appendices, 186 basic text pages. The basic ideas and results are published in 9 scientific papers.

Keywords: blackmail, theft by extortion, threat of violence, defamatory facts, matrimonial demand, receiving of demanded things, damaging or destruction of another's property.

The domain of study: The study performed by the author takes a part from the domain of the Special Criminal Law.

The purpose of the PhD thesis: solving of the problems of criminal liability for the offense provided in the article 189 of the Criminal Code of the Republic of Moldova; formulating of several useful recommendations in order to improve the incriminatory basis for extortion; establishing of original approach by means of creating arguments for the better theoretical understanding of blackmail and for improvement of judicial decisions; performing of scientific research in order to make efficient the judicial practice in the sphere of applying of the *corpus delicti* provided by the art.189 CC RM and, at last, creation of compatibility of the penal remedies with the requirements of criminal policy at the European level.

The objectives: to determine the legal nature of the crime of blackmail and displaying reasons for its criminalization, criminal and legal analyzing of the objective and subjective elements of the criminal offense; as well as scientific examination of the aggravating circumstances defined under the article 189 of the Criminal Code of the Republic of Moldova; scientific research of judicial practice in the field of blackmail, interpretation of criminal law and identification of specific causes of judicial mistakes committed during the judicial trials of the persons charged with the crime of blackmail etc.

The scientific novelty and originality of the obtained results consists from the author's attempt to investigate the integral complexity of criminal liability for the blackmail, provided in the art.189 Criminal Code of the Republic of Moldova. It is to be mentioned that we based our investigation on a systematic approach of legal provisions of blackmail as well as judicial practice of their application, through Case law and doctrinal views held in the literature. Thanks to the three-dimensional approach applied inside the research we solved the current scientific problem regarding the obvious mismatch arising from the formal and material concept of the term „blackmail” and of the need to ensure consistency of legal standards and not at least optimizing the regulatory framework in the field, related to requirements imposed by the principle of legality of criminal offenses.

The theoretical importance and practical value of the work: it is notable that the conclusions and recommendations formulated in the work allow significant optimization of the applicability of the article 189 Criminal Code of the Republic of Moldova in agreement with the contemporary penal policy, which can be implemented in the regulation and practical activity of law enforcement authorities.

The implementation of the scientific results finds its manifestation in training of students, masters, graduates from institutions of higher education of juridical specialization, but also candidates for judge and prosecutor functions, from the National Institute of Justice.

LISTA ABREVIERILOR

alin. – alineat

art. – articol

cet. – cetățean

pct. – punct

mun. – municipiu

n.a. – nota autorului

nr. – număr

or. – oraș

CEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului

CP RM – Codul penal al Republicii Moldova de la 18.04.2002

CP RM din 1961 – Codul penal al Republicii Moldova de la 24.03.1961

CP FR – Codul penal al Federației Ruse

CPP RM – Codul de procedură penală al Republicii Moldova

CSI – Comunitatea Statelor Independente

CSJ RM – Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei abordate. După esența și natura sa, infracțiunea de șantaj face parte din categoria infracțiunilor contra patrimoniului săvârșite în scop de cupiditate, dar care nu reprezintă o sustragere. Spre deosebire de alte infracțiuni din această categorie, și anume – de infracțiunea de cauzare de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere (art.196 CP RM), șantajul ni se înfățișează, în unele ipoteze, drept faptă prejudiciabilă violentă. Anume această fațetă a lucrurilor a fost luată în considerație de către legiuitor pentru a califica fapta de șantaj drept infracțiune mai puțin gravă (alin.(1) art.189 CP RM), gravă (alin.(2) și (3) art.189 CP RM) și chiar deosebit de gravă (alin.(4)-(6) art.189 CP RM). De asemenea, gradul de prejudiciabilitate a infracțiunii de șantaj sporește nu doar pe fundalul periclitării valorilor sociale specifice ce derivă din patrimoniu, având în conținutul său un drept real sau un drept de creanță, dar și al afectării în plan secundar a următoarelor atribute ale persoanei: integritatea / libertatea psihică sau fizică a persoanei, integritatea corporală a acesteia, sănătatea sau chiar viața persoanei. Deși șantajul apare ca parte integrantă a laturii obiective a componenței de infracțiune prevăzute la art.173 CP RM – „Hărțuirea sexuală”, obiectul cercetării noastre l-a constituit doar norma juridico-penală prevăzută la art.189 CP RM, tratată atât prin prisma aspectelor teoretice, cât și a practicii de aplicare a acestei norme. Aceasta deoarece termenul „șantaj” utilizat în dispoziția art.173 CP RM reflectă o altă conotație decât accepțiunea *per ansamblu* consacrată în art.189 CP RM.

Deși infracțiunea de șantaj a avut un grad sporit de proeminență la începutul anilor '90 ai secolului trecut, chiar și astăzi, în condițiile unei lupte acerbe cu acest fenomen, fapta de șantaj se menține în topul infracțiunilor contra patrimoniului. Astfel, se poate remarca că, potrivit datelor oficiale, au fost înregistrate cazuri de șantaj: în anul 2006 – 57; în anul 2007 – 47; în anul 2008 – 56; în anul 2009 – 46; în anul 2010 – 59; în anul 2011 – 40 [87].

În același timp, se poate remarca că, odată cu schimbarea relațiilor sociale, șantajul a obținut o altă coloratură infracțională. Aceasta se atestă atât în plan legislativ, cât și în cel cazuistic. Dacă anterior, printre cerințele tradiționale ale extorcatorilor se numărau, de exemplu, transmiterea bunurilor, în special a mijloacelor bănești sau transmiterea unor facultăți asupra acestora, atunci astăzi aceste exemple au fost suplinate de așa cerințe, precum: devamarea autoturismelor pe contul victimei, reparația imobilelor de către victimă fără achitarea costului pentru executarea lucrărilor de antrepriză etc. Aceste situații nu au putut să lase indiferent legiuitorul nostru, astfel încât, în contextul adoptării Codului penal în redacția din 2002, el a suplimentat cele două cerințe anterior consacrate în legea penală în redacția anului 1961 cu o nouă cerință patrimonială – „cererea de a săvârși alte acțiuni cu caracter patrimonial”.

De asemenea, se poate observa că în ultimul timp șantajul corespunde unui înalt nivel de latență, iar printre tendințele acestui tip de criminalitate se numără întărirea formelor organizate ale șantajului, precum și implementarea în cadrul mecanismului infracțional a unor noi mijloace de influențare asupra victimei, în vederea înfrângerii voinței acesteia, pentru ca ea să execute cerințele patrimoniale ale făptuitorului, mijloace care adesea nu au o acoperire juridico-penală determinată. Aici putem atribui, spre exemplu, amenințarea cu răpirea mijlocului de transport, cu divulgarea unor date confidențiale, dar care nu sunt defăimătoare, amenințarea cu sustragerea bunurilor etc. Plus la acestea, trebuie să recunoaștem și lipsa unor mijloace de luptă eficientă cu această infracțiune, strecurarea unor erori la încadrarea juridică a acestei fapte prejudiciabile, precum și la aplicarea pedepselor. În mare parte, acestea au drept cauză anumite carențe ale legii penale, dar, nu în ultimul rând, apariția unor fenomene „critice” în sfera social-economică. Cu referire la ultima remarcă, ca o novație absolută relevăm așa-numitul fenomen „atac de tip raider”, care poate presupune, printre altele, comiterea șantajului. De asemenea, în practica judiciară s-a putut remarca că profesionalismul criminal al extorcatorilor, precum și dexteritățile acestora de a exploata vulnerabilitatea victimelor au devenit interferente, iar această simbioză a generat: șantajuri cu elemente de escrocherie, jaf, tâlhărie, samavolnicie etc. În asemenea circumstanțe, șantajul reprezintă o barieră serioasă în dezvoltarea relațiilor patrimoniale, în special în sfera desfășurării activității de întreprinzător, reduce ambianța concurențială specifică economiei de piață și creează un spirit de neîncredere investitorilor străini.

Din considerentele relevate mai sus, se prezintă ca absolut necesară efectuarea unei cercetări substanțiale a caracteristicilor definitorii ale șantajului, investigarea bazei normative în materie, suprapunerea acestora cu practica existentă și formularea de propuneri sistematice pentru optimizarea corespunzătoare nu doar a modelului incriminator prevăzut la art.189 CP RM, dar și a practicii de aplicare a acestuia. Aceasta se impune mai cu seamă în contextul în care există o necorespondență vădită între conceptul formal și cel material ale termenului utilizat în denumirea componentei infracțiunii de la art.189 CP RM – „Șantajul”. Nu în ultimul rând, un efect nefast asupra calității actului de justiție exercită utilizarea de către legiuitor a unor termeni estimativi, precum și crearea unor situații inconsecvente în raport cu legea penală *in globo*, care generează, într-o măsură mai mare sau mai mică, o incertitudine justițiabilului privind semnificația ce decurge din actul interzis. Toate aceste carențe și-au găsit nu doar reflecție în studiul nostru, dar și soluții concrete, care, considerăm, vor fi utile pentru legiuitor, pentru subiecții împuterniciți cu aplicarea în concret a legii penale, precum și pentru literatura de specialitate.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul prezentei teze de doctorat rezidă în soluționarea problemelor privind răspunderea penală pentru infracțiunea prevăzută la art.189 CP RM, precum

și în formularea recomandărilor de perfecționare a bazei juridice incriminatoare în materie de șantaj, menite să eficientizeze practica de aplicare a răspunderii penale în conformitate cu art.189 CP RM și să compatibilizeze instrumentariul penal în domeniu, în corespundere cu exigențele politicii penale la nivel european.

Pentru atingerea acestor scopuri, se impune realizarea următoarelor *obiective*:

- cercetarea tezelor teoretice ale oamenilor de știință din țară și de peste hotare, care au supus analizei (în principal sau, cel puțin, tangențial) fapta de șantaj;
- determinarea naturii juridice a faptei de șantaj și etalarea raționamentelor de criminalizare a acesteia;
- verificarea temeiniciei concepției șantajului ca formă a sustragerii;
- analiza juridico-penală a elementelor constitutive, precum și a elementelor circumstanțiale agravante ale faptei infracționale prevăzute la art.189 CP RM;
- cercetarea practicii de aplicare a răspunderii penale pentru șantaj, interpretarea legii penale în cauze concrete și identificarea erorilor judiciare admise la aplicarea incriminării prevăzute la art.189 CP RM;
- sintetizarea asemănărilor și deosebirilor dintre infracțiunea prevăzută la art.189 CP RM și faptele penale conexe;
- identificarea soluțiilor de încadrare a faptei de șantaj în caz de depășire a laturii obiective, precum și în ipoteza concurenței dintre norme;
- stabilirea imperfecțiunilor de care suferă norma de incriminare prevăzută la art.189 CP RM și formularea de propuneri menite să contribuie la îmbunătățirea ei calitativă.

Noutatea științifică a rezultatelor obținute. Prin studiul realizat a fost întreprinsă încercarea de a investiga în complexitate problemele privind răspunderea penală pentru infracțiunea prevăzută la art.189 CP RM, investigație care se fundamentează pe o abordare sistematică a cadrului legal în materia infracțiunii de șantaj și a aspectelor practice de aplicare a acestuia, prin cazuistica prezentată, precum și a opiniilor doctrinare reținute în literatura de specialitate. Grație tratării tridimensionale a obiectului de cercetare, au fost formulate concluzii și recomandări teoretice apte de a fi implementate în vederea perfecționării continue a legii penale, precum și a uniformizării practicii judiciare. De asemenea, prin redimensionarea naturii juridice și a esenței sociale a faptei de șantaj, **a fost soluționată problema științifică actuală de importanță majoră** care derivă din neconcordanța vădită între conceptul formal și cel material ale termenului „șantaj”, precum și din necesitatea asigurării consecvenței normelor juridico-penale și, nu în ultimul rând, optimizării cadrului normativ în materie, ajustării lui la exigențele impuse de principiul legalității incriminării.

În scopul perfecționării legii penale, au fost formulate următoarele propuneri *de lege ferenda*: 1) înlocuirea termenului „șantaj” din denumirea art.189 CP RM și a termenului „extorcarea” din art.217⁴ CP RM cu termenul „extorsiunea”; 2) completarea alin.(1) art.189 CP RM, astfel încât după cuvântul „cererea” să urmeze cuvintele „ilegală și neîntemeiată”, iar după cuvintele „transmite” și „acțiuni” să urmeze cuvintele „gratuit” și, respectiv, „neechivalente”; 3) înlocuirea, în prevederea de la alin.(1) art.189 CP RM, a cuvintelor „dreptul asupra acestora” (adică, asupra bunurilor – *n.a.*) prin sintagma „unele facultăți asupra acestora”; 4) reformularea și suplinirea, în prevederea de la alin.(1) art.189 CP RM, a cuvintelor „amenințând cu răspândirea unor știri defăimătoare despre ele” prin expresia „amenințarea cu răspândirea unor informații defăimătoare sau confidențiale”; 5) completarea și reformularea, în prevederea de la alin.(1) art.189 CP RM, a cuvintelor „cu deteriorarea sau distrugerea bunurilor proprietarului, posesorului sau deținătorului” prin sintagma „sustragerea, răpirea ori deteriorarea sau distrugerea bunurilor lor”; 6) completarea alin.(1) art.189 CP RM cu expresia „în folosul făptuitorului sau al unor terți”; 7) modificarea prevederii de la lit.d) alin.(2) art.189 CP RM, astfel încât locuțiunea „prin amenințare cu moartea” să fie reformulată în „prin amenințare cu omorul”; 8) substituirea, în prevederea de la lit.d) alin.(3) art.189 CP RM, a cuvintelor „însoțite de schingiuire, tortură, tratament inuman sau degradant” prin cuvintele „săvârșite cu deosebită cruzime”; 9) modificarea prevederii de la lit.e) alin.(3) art.189 CP RM: în locul expresiei „urmate de dobândirea bunurilor cerute” să fie utilizată expresia „urmate de realizarea cererii patrimoniale”; 10) eliminarea lit.f) din alin.(3) art.189 CP RM; 11) excluderea din alin.(2) art.21 CP RM a mențiunii privind art.195 și suplimentarea art.189, în același alin.(2) art.21 CP RM, cu alin.(5) și (6), care vor urma după alin.(4); 12) completarea alin.(1) art.126 CP RM cu cuvântul „cerute”, care să urmeze după cuvântul „sustrase”.

Chiar dacă încadrarea juridică a faptei se efectuează în corespundere cu dispoziția articolului, nu putem face abstracție de la faptul că titulatura normei incriminatorii este cea care, printr-un enunț generalizat, trebuie să exprime esența juridică a faptelor interzise; or, doar o astfel de abordare poate fi percepută adecvat de destinatarul legii penale. De remarcat că înlocuirea conceptului de șantaj cu cel de extorsiune nu ar modifica fundamental percepția juridică a faptei prejudiciabile, așa cum această infracțiune a intrat în memoria legislativă și doctrinară specifică spațiului CSI, ci va înlătura orice ambiguități ce rezultă din polisemantismul termenului „șantaj” utilizat în legea penală și, pe cale de consecință, va facilita identificarea corectă a normei aplicabile unei sau altei fapte.

Noutatea științifică a studiului rezidă în următoarele: 1) a fost argumentată concepția privind alcătuirea și conținutul obiectului juridic special al infracțiunii de șantaj; 2) au fost supuse examinării caracteristicile categoriilor de victime ale șantajului prin prisma mecanismului

infracțiunii prevăzute la art.189 CP RM; 3) a fost demonstrat că infracțiunea de șantaj dispune atât de obiect material, cât și de obiect imaterial; 4) a fost argumentat că cererea, ca acțiune principală a șantajului, apare în calitatea de acțiune-scop, iar formele de amenințare, violența fizică, deteriorarea sau distrugerea bunurilor, schingiuirea, tortura, tratamentul inuman sau degradant, precum și răpirea proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau a apropiaților acestora, ca acțiuni adiacente ale șantajului, apar în calitate de acțiuni-mijloc; 4) a fost demonstrat că scopul de cupiditate al infracțiunii de șantaj nu implică neapărat și un motiv de cupiditate; 5) a fost argumentat că violența periculoasă / nepericuloasă pentru viața sau sănătatea persoanei, ca acțiuni adiacente în cadrul faptei prejudiciabile de șantaj, au o altă semnificație decât cea pe care o reflectă Hotărârea Plenului CSJ a RM nr.16/2005; 6) a fost demonstrat că între art.309¹ CP RM și lit.d) alin.(3) art.189 CP RM nu există nici o concurență dintre o parte și un întreg, iar acțiunile de schingiuire, tortură, tratament inuman sau degradant, la care face referire legiuitorul în varianta agravată de la lit.d) alin.(3) art.189 CP RM, constituie cazuri particulare de manifestare a cruzimii; 7) a fost constatat că circumstanța agravantă de la lit.f) alin.(3) art.189 CP RM – „soldate cu alte urmări grave” – încalcă previzibilitatea și claritatea normei de incriminare; 9) au fost pe deplin elucidate criteriile de delimitare a infracțiunii de șantaj de unele infracțiuni adiacente: jaf cu aplicarea violenței nepericuloase pentru viața sau sănătatea persoanei ori cu amenințarea aplicării unei asemenea violențe, tâlhărie, escrocherie, constrângerea de a încheia o tranzacție sau de a refuza încheierea ei, samavolnicie; 10) au fost identificate normele concurente în raport cu art.189 CP RM și soluționată problema încadrării faptei ce rezultă din această concurență etc.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Sub aspect teoretic, teza de doctorat reprezintă o investigație complexă a temeiului real al răspunderii penale pentru infracțiunea de șantaj prevăzută la art.189 CP RM, precum și a temeiului juridic al răspunderii pentru fapta prejudiciabilă corespunzătoare, constând în componența de infracțiune, fiind relevate unele aspecte care au fost cercetate doar tangențial sau care au fost chiar neglijate în doctrină. De menționat în acest sens că au fost trecute cu vederea probleme mai puțin cercetate, cum ar fi: relevarea particularităților victimei șantajului; consemnarea și argumentarea incidenței obiectului imaterial al infracțiunii de șantaj; stabilirea gradului de compatibilizare a textului de lege prevăzut la art.189 CP RM cu cerințele de legalitate la nivel de incriminare ce decurg din jurisprudența CEDO; investigarea practicii judiciare în materie etc. Considerând aceste segmente de investigație de o importanță primordială în contextul infracțiunii de șantaj, problemele ce derivă din acestea și-au găsit soluțiile de rigoare în studiul nostru științific, care sunt, considerăm, de referire pentru literatura de specialitate națională.

Valoarea aplicativă a rezultatelor investigației se atestă prin posibilitatea utilizării concluziilor și recomandărilor teoretice etalate în lucrare la cercetarea ulterioară a infracțiunii de șantaj în vederea rezolvării controverselor privind încadrarea juridică a acestei fapte în situații atipice; la elaborarea recomandărilor pentru practica de urmărire penală și cea judiciară în contextul soluționării unor probleme de interpretare ce rezultă din conținutul vag și imprecis al textului de lege prevăzut la art.189 CP RM, prin aceasta facilitând actul de înfăptuire a justiției. De asemenea, rezultatele investigației își vor găsi aplicare în procesul de instruire continuă a procurorilor, judecătorilor și avocaților, precum și în procesul de legiferare.

Aprobarea rezultatelor. Concluziile de bază și recomandările formulate în teză sunt reflectate în cadrul a 9 publicații științifice. În același timp, unele viziuni, teze teoretice, exegeze, concluzii și recomandări constituind rezultatul investigației au fost prezentate la Conferințele științifico-practice internaționale cu genericul: „Creșterea impactului cercetării și dezvoltarea capacității de inovare”, consacrată aniversării a 65-a de la fondarea USM (Chișinău, 21-22 septembrie 2011); „Societatea civilă în realizarea Strategiei de reformare a sectorului justiției 2011-2016” (Chișinău, 14 octombrie 2011).

Sumarul compartimentelor tezei. Teza de doctor elaborată cuprinde: Introducere; 3 capitole, care conțin 13 subcapitole; concluzii generale și recomandări; bibliografia din 227 titluri; 2 anexe; declarația privind asumarea răspunderii; CV-ul autorului.

În **Capitolul 1 „Analiza situației în domeniul răspunderii penale pentru șantaj în știința dreptului penal”** se efectuează o investigație a materialelor științifice publicate în țară și peste hotare, dedicate problemelor privind răspunderea penală pentru infracțiunea de șantaj, fiind scoase în evidență gradul de investigație și importanța științifică pe care o implică studiile în această materie. În același perimetru de cercetare sunt proliferate unele puncte divergente referitoare la natura juridică a șantajului și extorcării, la locul acestora în sistemul infracțiunilor din legea penală, lipsa unanimității în ce privește identificarea unei soluții de înlăturare a disonanței dintre conceptul formal și cel material ale termenului utilizat în denumirea componentei infracțiunii de la art.189 CP RM – „Șantajul”. În rezultatul cercetării materialelor științifice s-a putut constata problema științifică de importanță majoră, fiind formulate și direcțiile de soluționare a ei.

Capitolul 2 „Elemente constitutive ale infracțiunii de șantaj: examen teoretic și practic” este destinat investigării obiectului, laturii obiective, subiectului și laturii subiective a infracțiunii prevăzute la art.189 CP RM. În special, în contextul cercetării obiectului infracțiunii de șantaj, se reliefează structura bipartită a obiectului juridic special al infracțiunii de șantaj. În urma analizei critice a opiniilor doctrinare au fost determinate valorile sociale lezate în plan principal și

secundar și relațiile sociale aferente acestora, în dependență de varietățile acțiunilor principale și adiacente din cadrul faptei prejudiciabile de șantaj. Tot în perimetrul obiectului infracțiunii a fost abordată victima infracțiunii de șantaj, categorisită în: destinatari ai cererii patrimoniale și destinatari ai amenințării. De asemenea, au fost desemnate și caracterizate cele două categorii de obiecte: material (imaterial), principal și secundar, care apar în conținutul normativ al art.189 CP RM. În planul examinării laturii obiective, se relevă structura faptei prejudiciabile de șantaj, fiind evidențiat caracterul complex al elementului material. În cadrul investigării acțiunii principale, sunt sintetizate trăsăturile definiției ale cererii patrimoniale, iar în contextul cercetării acțiunii adiacente sunt scoase în evidență particularitățile celor patru modalități normative alternative ale amenințării. În rezultatul cercetării întreprinse cu referire la elementele constitutive subiective, au fost prezentate considerentele din care tocmai intenția directă este cea cu care se comite infracțiunea prevăzută la art.189 CP RM, iar scopul de cupiditate este semnul obligatoriu al laturii subiective care servește ca indiciu de delimitare a acestei infracțiuni de faptele conexe.

Aspectele teoretice ale elementelor constitutive ale infracțiunii de șantaj au fost amplificate cu exemple concrete din practica judiciară a Republicii Moldova, prin acest model de cercetare științifică evidențiindu-se interpretarea și aplicarea corectă a normei de incriminare prevăzute la art.189 CP RM în cauze concrete, ori, dimpotrivă, fiind scoase în evidență unele erori judiciare admise la aplicarea răspunderii penale pentru șantaj.

Capitolul 3 „Elemente circumstanțiale agravante ale infracțiunii de șantaj: examen teoretic și practic” presupune o analiză a variantelor agravate consacrate la alin.(2)-(6) art.189 CP RM. Se interpretează semnificația juridico-penală pe care o implică fiecare dintre agravantele de la alin.(2)-(6) art.189 CP RM, precum și se justifică, în fiecare caz în parte, raționamentele de agravare a răspunderii penale. Pentru a percepe esența, conținutul, particularitățile și condițiile imputării unei sau altei agravante, dar și pentru a fi scosă în evidență aplicarea neuniformă a unor semne calificative au fost aduse cazuri concrete selectate din practica judiciară a Republicii Moldova. De asemenea, sunt identificate acele variante agravate care situează șantajul în categoria infracțiunilor materiale. Se argumentează că acțiunile adiacente prevăzute la lit.c) alin.(2) și la lit.c) alin.(3) art.189 CP RM au o altă semnificație decât cea pe care ne-o oferă Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova în Hotărârea nr.16/2005. Sunt scoase în evidență lacunele și coliziunile de care suferă conținutul unor semne calificative, iar pentru îmbunătățirea cadrului incriminator au fost înaintate propuneri *de lege ferenda*.

1. ANALIZA SITUAȚIEI ÎN DOMENIUL RĂSPUNDERII PENALE PENTRU ȘANTAJ ÎN ȘTIINȚA DREPTULUI PENAL

1.1. Analiza materialelor științifice la tema tezei publicate peste hotare

Infracțiunile contra patrimoniului mereu au suscitât interesul oamenilor de știință. Printre acestea un loc distinct îl ocupă infracțiunea de șantaj. Aceasta mai cu seamă se datorează apariției diverselor forme de proprietate, dezvoltării antreprenoriatului, expansiunii sectorului privat, care, în ansamblu, au generat noi tendințe de înavuțire ilicită, față de care legiuitorul a luat măsuri prompte de a le supune represiunii penale. De remarcat că meritul doctrinei la acest capitol rezidă nu doar în elucidarea, interpretarea și soluționarea unor probleme ce derivă din cadrul incriminator al acestei fapte, dar și în relevarea argumentelor de criminalizare a acesteia, în contextul în care legislația penală nu o supunea punibilității. O probă în acest sens constituie apariția unor surse doctrinare dedicate șantajului în lipsa unei incriminări a acesteia. Bunăoară, în literatura de specialitate rusă, prima lucrare care a luat în vizor tematica noastră de cercetare a apărut în 1878 – „Шантаж как уголовное преступление”, al cărei autor este И.Баженов [144, p.191-207]. Astfel, în această perioadă, legislației penale ruse îi era străin conceptul de „șantaj”, el profilându-se abia în 1903. În aceste condiții, И.Баженов susține: „Șantajul, nerecunoscut de legiuitor, merită a fi supus represiunii penale, ca o varietate specială a extorcării drepturilor patrimoniale străine, avându-se în vedere amenințarea cu divulgarea unor taine defăimătoare sau compromițătoare”. În plan sistematic, autorul considera că șantajul poate fi prezentat ca varietate a extorcării sau să urmeze după acesta în același capitol.

O contribuție aparte la elucidarea caracteristicilor șantajului în acea perioadă a adus-o și С.СОЛОВЬЕВ [208, p.67-92], potrivit căruia șantajul reprezintă un atentat asupra averii străine, dar care trebuie să aibă o existență de sine stătătoare, aparte de fapta de extorcare. Ceea ce le caracterizează, susține autorul, este metoda de acțiune – violența psihică, constrângerea. Varietățile șantajului ca o faptă de sine stătătoare se determină după conținutul amenințării:

- 1) defăimarea;
- 2) calomnia;
- 3) divulgarea unei taine;
- 4) denunțul fals – faptă socialmente periculoasă sancționată de lege;
- 5) denunțarea comiterii unei infracțiuni [208, p.69].

Luăm în vizor aceste materiale științifice arhaice, rezumându-ne la ele, având în vedere aria restrânsă de cercetare, impactul pe care acestea l-au avut asupra legiuitorului rus, dar și din cauză că din conținutul lor putem deduce problema științifică existentă la moment în literatura de specialitate, care constă în aprecierea naturii juridice a șantajului. Prin excelență, această pro-

blemă rămâne a fi un subiect discutabil de-a lungul timpului, de mai bine de două secole. Chiar și la etapa contemporană, deși dispunem de un patrimoniu doctrinar bogat, soluțiile la această problemă nu sunt unitare și definitive.

Cu toate că la Primul Congres Internațional de Criminalistică (IAFS), care a avut loc în 1900, la Bruxelles (Belgia), șantajul în unanimitate a fost considerat ca un atentat asupra patrimoniului, fiind calificat ca o varietate a extorcării, oamenii de știință nu au încetat să trateze șantajul în opoziție cu această soluție. Mai mult ca atât, nici legiuitorul rus nu a luat poziția statuată în cadrul Primului Congres Internațional de Criminalistică. Aceasta deoarece noul Cod penal, promulgat de către împăratul Nicolai al II-lea la 22 martie 1903 [219], a defalcat șantajul de extorcare, acestea fiind plasate în capitole diferite. *In concreto*, art.590 incrimina extorcarea, definind-o drept: „constrângere la cedarea dreptului asupra averii sau la încheierea unei convenții patrimoniale defavorabile, prin provocarea vătămărilor corporale, aplicarea violenței asupra persoanei sau prin amenințare susceptibilă de pedeapsă, în scopul obținerii pentru sine sau pentru o altă persoană a unui folos material”, pe când art.615 prevedea răspunderea penală pentru șantaj, care consta în: „inițierea unei persoane la transmiterea averii sau la cedarea dreptului asupra averii, ori la încheierea unui acord patrimonial nefavorabil, pe calea amenințării cu divulgarea unor informații false sau veridice, în scopul de a obține pentru sine sau pentru o altă persoană un folos patrimonial”.

La nivel doctrinar, modelul incriminator era justificat în felul următor: „Cu toate că șantajul are ceva comun cu constrângerea patrimonială exercitată prin intermediul amenințării, totuși această amenințare diferă de cea care se aplică la extorcarea patrimonială” [209, p.1228]. Această alegație a fost păstrată și în doctrina contemporană. Bunăoară, A.Г. Уфалов consideră că „extorcarea și șantajul se deosebesc esențial după mai multe semne, care, la rândul lor, determină un grad de pericol social diferit. Însă, criteriul esențial este mijlocul comportamentului infracțional: violența fizică și psihică, distrugerea averii – în cazul extorcării; amenințarea cu divulgarea informațiilor ce ar defăima victima sau apropiații ei ori a altor informații care pot aduce daune inviolabilității vieții personale – în cazul șantajului” [221, p.153]. Anume această viziune l-a determinat pe autor să dezaprobe modelul legislativ rus *de lege lata*, venind în acest sens cu propunerea de a fi incriminat șantajul într-o normă de sine stătătoare care va urma după extorcare, având următorul conținut: „Șantajul, adică cerința ilegală și neechivalentă de a transmite averea străină, ori dreptul asupra acestei averi sau comiterea altor acțiuni cu caracter patrimonial, care nu poartă semnele tranzacției, sub amenințarea de a răspândi informații cu bună-știință false, ce defăimează victima sau apropiații ei, precum și alte informații cu caracter personal, care pot cauza daune drepturilor sau intereselor legale ale victimei sau ale apropiaților

ei” [221, p.154]. De fapt, opțiunea dispersării șantajului de extorcare o întâlnim și în unele materiale științifice publicate în Bielorusia. Avem în vedere în primul rând lucrarea autorului Ю.Л. Шевцов [225, p.63].

Dimpotrivă, alți autori supun criticii dispersarea șantajului de extorcare. Astfel, încă în 1905, М.М. Плец [194, p.19] scria cu referire la Codul penal din 22 martie 1903: „Șantajul atât de aproape se mărginește cu extorcarea, încât nu era necesar de a găsi acestuia alt loc decât în cadrul extorcării.” De aceeași opinie este și doctrinarul rus Н.Ф. Сафонов [203, p.23]. Cel puțin această opțiune doctrinară este reflectată *de lege lata* în ordinea juridică a Federației Ruse. Aceasta deoarece termenul „șantaj” nu este reținut de Codul penal al Federației Ruse în redacția din 1996 [213], iar în literatura de specialitate se consideră în unanimitate că cerința patrimonială însoțită cu amenințarea de a divulga informații ce defăimează victima sau apropiații ei, precum și alte informații cu caracter personal, care pot cauza daune drepturilor sau intereselor legale ale victimei sau ale apropiaților ei, ca una dintre formele de exprimare a laturii obiective a extorcării (art.163 CP FR), are semnificația de șantaj [140, p.54]. Această semnificație nu este lipsită de raționament; or, am și statuat mai sus asupra primelor norme embrionare care, de fapt, au și contribuit la formarea în conștiința juridică a ideii precum că amenințarea cu divulgarea unor informații false sau veridice, în scopul de a obține pentru sine sau pentru o altă persoană un folos patrimonial, reprezintă nu altceva decât o faptă de șantaj.

De fapt, aceeași semnificație a termenului „șantaj” o imprimă sub aspect retrospectiv ordinea juridico-penală a altor state. Bunăoară, în Codul penal român din 1865 șantajul era incriminat în Capitolul „Crime și delictе contra proprietății”, constând în fapta celuiia „ce, prin amenințare, verbală sau în scris, de a face revelațiuni sau imputațiuni difaimatorii (sublinierea ne aparține – *n.a.*), va fi stors sau va fi cercat să stoarcă fie bani, fie efecte de valoare, fie iscălitură sau remitere de acte sau scrisuri, ori care ar conține sau ar opera o obligațiune, o libertațiune sau o dispozițiune” [68].

Totuși, nu putem face abstracție de la faptul că, sub aspect etimologic, termenul „șantaj” provine din cuvântul francez „chantage”, care în semnificație directă reprezintă metodă de pescuit prin care peștele este gonit în plasă cu ajutorul zgomotului. Șantajul, însă, nu se limitează doar la acest sens, ci are un conținut cu mult mai amplu, cu implicații de natură politică, socială, economică etc., care, însă, rămân în afara interesului nostru științific. Ceea ce ne interesează în demersul nostru este sensul juridic al șantajului, care nu poate fi conceput decât prin prisma realității normative atribuite de legiuitor.

Astfel, polemicile științifice pe care le desprindem din literatura de specialitate referitor la adevărata semnificație a șantajului, pe de o parte, și a extorcării, pe de altă parte, ne-a permis să

constatăm inadvertențele de care suferă art.189 CP RM; or, am și constatat o necorespondere dintre conceptul formal și cel material ale termenului „șantaj”. Aceasta se conturează pe fundalul lipsei unei corespondențe dintre denumirea articolului și conținutul dispoziției art.189 CP RM, deoarece titulatura atribuită de legiuitor pentru desemnarea faptei prejudiciabile nu reflectă *ad integrum* formele de exprimare a laturii obiective.

O altă problemă pe care o discerne doctrina este identificarea locului șantajului (extorcării) în conjunctura incriminărilor prevăzute de legea penală. Sub acest aspect, distingem două abordări ale subiectului. De fapt, poziționarea șantajului într-un grup sau altul de infracțiuni depinde de faptul exponenți ai cărei legislații sunt cercetătorii. Bunăoară, în literatura de specialitate din sec.XX, în cea mai mare parte, atât autorii ruși [167, p.173; 176, p.81], cât și unii oameni de știință din Ucraina [184, p.115] considerau extorcarea (șantajul) ca fiind un atentat asupra libertății persoanei, în pofida faptului că în legea penală aceste fapte prejudiciabile erau atribuite la subgrupul de infracțiuni contra proprietății. Această din urmă viziune concordă de fapt cu ideea, existentă la moment în conștiința juridică, că, în cazul infracțiunilor poliobiectuale, ca obiect juridic principal trebuie recunoscută acea valoare care are o importanță mai mare din punctul de vedere al intereselor sociale, alegație care nu și-a găsit susținere în doctrina contemporană [203, p.40]; or, actualmente se poate remarca că șantajul (extorcarea) este conceput drept infracțiune contra proprietății [145, p.20; 178, p.98].

Însă, în literatura de specialitate română șantajul este tratat diferit de doctrina rusă. Aceasta se datorează în special cadrului incriminator; or, atât potrivit legislației în vigoare (art.194 CP român [28]), cât și Codului penal al României din 2009 (art.207) [29], șantajul este considerat o infracțiune contra libertății persoanei: „Deși, în cazul șantajului, urmărindu-se un folos, care, de cele mai multe ori, este de natură patrimonială, se încalcă și relațiile sociale referitoare la patrimoniul persoanei, totuși fapta a fost incriminată ca infracțiune contra libertății și nu ca infracțiune patrimonială, deoarece prin săvârșirea ei se încalcă în principal și în primul rând libertatea persoanei și numai în subsidiar și în al doilea rând drepturile patrimoniale ale acesteia” [99, p.156]. Tocmai din aceste rațiuni nu am apelat la opiniile autorilor români în cadrul cercetării de față, având în vedere discrepanțele semnificative dintre cadrul incriminator național și cel român în materie de șantaj. Am luat în vizor viziunile autorilor ruși pornind de la ideea că textul de lege prevăzut la art.189 CP RM este de inspirație legislativă a Federației Ruse.

În alt context, în doctrină se polemizează și asupra tipologiei din care face parte infracțiunea de șantaj. Astfel, problema dacă șantajul este sau nu o formă a sustragerii o depistăm din cele mai îndepărtate timpuri. Bunăoară, încă în 1899, se considera că infracțiunea de șantaj este o varietate a sustragerii [165, p.142]. Și actualmente s-au mai păstrat reminiscențe ale

acestei poziționări. Astfel, se mai susține că șantajul trebuie recunoscut ca formă de sine stătătoare și „egală în drepturi” a sustragerii [149, p.16].

Dimpotrivă, alți autori neagă această apartenență, aducând argumentele de rigoare: „Extorcarea – formă specială de atentat cupidant și, de regulă, violental asupra relațiilor de proprietate, care se mărginește cu sustragerea averii străine, dar care nu se atribuie însă la această grupă numeroasă de infracțiuni. Având multe semne comune cu sustragerile (...), extorcarea nu este cuprinsă integral de semnele generice ale conceptului general al sustragerii. ... Potrivit literei și spiritului legii, extorcarea nu constituie o formă de sine stătătoare a sustragerii și, în genere, nu se include în subgrupul numitelor atentate cupidante contra proprietății” [189, p.5]. Totuși, putem identifica și poziții intermediare cu privire la acest subiect: „șantajul este aproape sustragere” [227, p.54].

În alt context, cu referire la categoria din care face parte șantajul, distingem următoarele puncte de vedere:

- infracțiune cupidant violentală contra proprietății [221, p.17, 81];
- alte infracțiuni contra proprietății, îndreptate spre obținerea unui folos patrimonial [151, p.241];
- infracțiune de cupiditate contra proprietății, dar care nu conține semnele sustragerii [178, p.98] etc.

Firește, lista categoriilor la care se atribuie infracțiunea investigată poate fi prelungită, avându-se în vedere criteriile care sunt puse la baza disocierii infracțiunilor contra proprietății, aceasta fiind raportată la ordinea juridico-penală a Federației Ruse. Nu ne vom opri însă la elucidarea tuturor viziunilor doctrinare cu referire la acest subiect. Prin exemplificările de mai sus am vrut de fapt să scoatem în evidență preocupările doctrinare în materie de șantaj. Totuși, nu putem să nu remarcăm că abordările doctrinare cu privire la tipologia din care face parte șantajul nu exprimă pe deplin adevărata fizionomie a acestei infracțiuni. Aceasta deoarece avem rezerve privitor la optica autorului А.Г. Уфалов, potrivit căruia extorcarea (art.163 CP FR) este o infracțiune cupidant violentală contra proprietății [221, p.17, 81]. Din analiza art.163 CP FR și, implicit, a art.189 CP RM rezultă că această infracțiune presupune o varietate largă de ipoteze, dintre care numai unele presupun aplicarea violenței. În aceste condiții, afirmația citată nu este în măsură să reflecte decât parțial natura juridică a infracțiunii de șantaj (extorcare).

În alt context, ca un segment distinct de cercetare pe care l-am reținut în materialele științifice publicate peste hotare apare analiza retrospectivă a legislației penale privind șantajul. Cele mai relevante materiale științifice care au avut astfel de preocupări aparțin autorilor ruși А.В. Башков [145, p.9-20] și А.Г. Уфалов [221, p.29-48]. Sub acest aspect, prezintă interes

științific examinarea etapelor de dezvoltare a instrumentariului juridico-penal de reprimare a faptei de șantaj. Datorită acestor publicații, am putut percepe premisele istorice și socioeconomice ale constituirii cadrului reglementar consacrat răspunderii penale pentru șantaj, dar, nu în ultimul rând, am putut să ne formăm o viziune clară asupra coraportului dintre extorcare, pe de o parte, și șantaj, pe de altă parte.

Printre preocupările specialiștilor în domeniu se numără și studierea răspunderii penale pentru șantaj potrivit legislațiilor penale ale altor state [187, p.29-32; 222, p.59-62; 221, p.49-61]. Pe bună dreptate, investigarea comparată (pe orizontală) se prezintă ca fiind una detaliată în doctrină, axată pe ideea receptării și valorificării celor mai avansate modele legislative în materie. Relevarea experienței altor state pe care am reținut-o în doctrină ne-a facilitat demersul nostru științific în identificarea unui model avansat de incriminare a șantajului, dar și ne-a orientat cercetarea noastră în planul conceperii inoportunității analizei infracțiunii de șantaj într-o secțiune separată evidențiind printr-o investigație comparativă în sistemul common law și cel romano-german. Iată de ce, am abordat în cadrul tezei de doctorat elucidarea tangențială a cadrului reglementar în materie de șantaj al Federației Ruse și al României în contextul cercetării elementelor constitutive ale art.189 CP RM.

Importanță pentru tematica tezei noastre prezintă acele materiale științifice care au avut în vizor delimitarea șantajului de infracțiunile conexe. Nu putem să nu remarcăm că, sub acest unghi de vedere, se evidențiază anumite probleme de calificare care rezultă din sediul materiei. La concret, obiectul cercetării întreprinse îl constituie stabilirea criteriilor de disociere a extorcării (șantajului) de jaful violent, tâlhărie, samavolnicie, escrocherie etc. O atenție deosebită au acordat acestui segment de cercetare A.B. Башков [145, 126-151], P.3. Абдулгазиев [140, 88-106], A.Г. Уфалов [221, p.111-129], Н.Скорилкина, С.Дадонов, А.Анненков [206, p.8-9], Л.К. Малахов [190, p.26-28], А.Дворкин, К.Чернова [163, p.8-13] etc. Am putut sesiza sub acest aspect diferite criterii de disociere, dar care se prezintă a fi neunitare. Astfel, cea mai mare polemică științifică în ipoteza delimitării jafului violent sau a tâlhăriei de șantaj apare în legătură cu aspectul temporar al realizării amenințării; or, în literatura de specialitate rusă se relevă că caracterul viitor al realizării amenințării este cel mai relevant criteriu de disonanță [161, p.121; 190, p.27; 217, p.241]. Raportând această optică de idei la viziunile care combat această alegație, dar deopotrivă coroborând-o cu practica judiciară, am tranșat dilema în modul următor: criteriul principal de delimitare a infracțiunii de șantaj (presupunând amenințarea cu violența) de infracțiunile de tâlhărie și de jaf (presupunând amenințarea cu violența) rezidă în aspectul temporal al orientării făptuitorului de dobândire a bunurilor, nicidecum însă în aspectul temporal al realizării amenințării, ultimul având doar caracter facultativ în procesul de disociere a acestor

infracțiuni conexe. Ne-a ajutat foarte mult la construirea acestei viziuni materialul științific publicat de autorul rus Л.В. Сердюк [204, p.52].

Utile în perimetrul doctrinei se prezintă și acele materiale științifice care au ca obiect de cercetare elementele constitutive ale infracțiunii de șantaj. Trebuie să recunoaștem că această porțiune de investigație este cea mai vastă în doctrină, fiind reflectată în cele mai diverse categorii de materiale științifice: manuale, monografii, comentarii științifico-practice, teze de doctorat, articole științifice etc. Însă, repererele principale ale studiului elementelor constitutive ale infracțiunii de șantaj nu pot fi abstractizate de starea actuală a cadrului incriminator ai cărui exponenți sunt cercetătorii. Iată de ce, în planul tratării obiectului infracțiunii ne-am confruntat cu polemici serioase de identificare a conținutului exact al acestui element constitutiv. Printre cele mai stringente probleme depistate la acest capitol se prezintă a fi obiectul material; or, cu referire la ipotezele în care acțiunea principală din cadrul șantajului se exprimă în cererea de a se transmite dreptul asupra bunurilor sau de a săvârși acțiuni cu caracter patrimonial se profilează două viziuni:

- 1) obiectul material lipsește [161, p.119];
- 2) obiect material există [146, p.125; 215, p.199, 229].

Regretabil este faptul că în literatura de specialitate de peste hotare nu-și găsește reflectare relevarea incidenței entităților nematerializate, care constituie un semn obligatoriu al obiectului infracțiunii. De aceea, printre direcțiile prioritare ale demersului nostru științific s-a înscris soluționarea problemei cu privire la incidența obiectului material sau imaterial al infracțiunii de șantaj.

Tot în contextul obiectului infracțiunii, printre direcțiile de cercetare pe care le-am creionat se numără și relevarea particularităților victimei infracțiunii de șantaj. Aceasta îndeosebi s-a impus ca efect al surprinderii faptului că în literatura de specialitate din străinătate victima infracțiunii de șantaj este abordată sporadic, chiar singular în lucrarea autorului P.3. Абдулгазиев [139, p.14], ceea ce demonstrează dezinteresul față de acest subiect.

Apelând la conținutul materialelor științifice care au ca obiect de cercetare relevarea realității juridice în materie de șantaj, am putut să interpretăm unii termeni și unele sintagme ce apar în textul de lege de la varianta-tip a infracțiunii prevăzute la art.189 CP RM, care coincid cu modalitățile normative implementate în cadrul incriminator străin. Chiar dacă nu am căzut de acord întru totul cu unele viziuni [215, p.216-217; 174, p.362; 203, p.43] care interpretează modalitatea acțiunii principale – cererea de a se transmite dreptul asupra bunurilor – prin această divergență am și constatat că lipsa unei unanimități cu privire la interpretarea sintagmei invocate se datorează în primul rând formulei defectuoase „dreptul asupra bunurilor” de care uzează

legiuitorului, care nu este altceva decât o aberație, deoarece un drept nu poate să apară pe fundalul unei ilegalități. Din această perspectivă, investigația noastră științifică va fi orientată în albia determinării conținutului unor noțiuni și sintagme de care uzează legiuitorul și, după caz, spre identificarea unor soluții privind înlăturarea ambiguităților ce rezultă din sediul materiei.

La fel de importante se prezintă a fi și acele materiale științifice care au abordat structura laturii obiective a infracțiunii de șantaj [221, p.76-78]. Sub acest aspect, am sesizat că în literatura de specialitate rusă, la descrierea structurii laturii obiective a componentei de extorcare (art.163 CP FR), unii autori [145, p.45; 199, p.356; 154, p.25] neglijează faptul că și la categoria circumstanțelor agravante avem anumite acțiuni adiacente determinate, ele constituind parte integrantă a elementului material, motiv din care nu am putut fi de acord cu următoarea formulă a laturii obiective:

- 1) înaintarea cerințelor patrimoniale ilegale;
- 2) aplicarea violenței psihice – una dintre amenințările stipulate în dispoziția articolului.

O semnificație științifico-practică inestimabilă pentru tematica tezei noastre de doctorat prezintă acele materiale științifice care au luat în vizor tranșarea dilemei cu privire la momentul de consumare a infracțiunii de șantaj. Relevăm că, din acest punct de vedere, în patrimoniul doctrinar al altor state există studii de înaltă valoare științifică. Avem în vedere, în primul rând, materialul științific publicat în Federația Rusă, al cărui autor este P.3. Абдулгазиев [140, p.64-66], materialul științific publicat în Ucraina aparținând lui B.H. Куц [185, p.10], precum și materialul științific publicat în Bielorusia, elaborat de Ю.Л. Шевцов [225, p.112-118]. Grație acestor materiale științifice am putut identifica momentul de consumare a șantajului, am putut percepe, dar și motiva poziția legiuitorului autohton de a nu atribui faptei incriminate la art.189 CP RM statutul de componentă de infracțiune materială în varianta sa tip. În același context, nu am putut trece cu vederea și tranșarea unor probleme cu privire la incidența etapelor neconsumate ale activității infracționale. De aceea, o viziune, unică în felul său, pe care o desprindem din conținutul materialelor științifice, este și demonstrarea alegației potrivit căreia tentativa la infracțiunea de șantaj este posibilă [164, p.27; 140, p.66], chiar dacă componenta de infracțiune este formală.

Dintr-o altă perspectivă, relevanță științifică pentru studiul nostru prezintă acele materiale științifice care au avut ca obiect de cercetare latura subiectivă a infracțiunii de șantaj. Reperle principale la studierea laturii subiective vizează: relevarea formei și tipului vinovăției [161, p.122; 148, p.710; 154, p.26 etc.]; dezvăluirea scopului și motivului infracțiunii [146, p.156; 148, p.710].

Din materialele științifice care au ca obiect de investigație latura subiectivă a șantajului deducem două mari probleme de cercetare, și anume:

- oportunitatea desemnării exprese a scopului de cupiditate în dispoziția normei de incriminare [140, p.71];

- relevanța motivului de cupiditate asupra încadrării faptei care a constituit obiectul investigației noastre [146, p.156; 148, p.710; 218, p.226].

Ideea principală care subzistă în doctrină în legătură cu cea de-a doua problemă rezidă în faptul dacă prezența scopului de cupiditate reclamă cu titlu obligatoriu și un motiv de cupiditate. Analiza acestor probleme nu putea fi trecută de noi cu vederea; or, așa cum am și constatat reieșind din examinarea practicii judiciare, de folosul patrimonial poate să beneficieze o altă persoană decât făptuitorul. În asemenea condiții, tranșarea dilemei cu privire la mobilul infracțional al șantajului a reprezentat una dintre direcțiile noastre de cercetare, avându-se în vedere diversitatea opiniilor pe care le desprindem din doctrină.

Cu referire la materialele științifice dedicate determinării particularităților subiectului infracțiunii, trebuie să recunoaștem că acestea implică puține elemente de originalitate care merită atenție. Prin aceasta și se explică reticența noastră de a apela la literatura de specialitate de peste hotare în contextul analizei acestui element constitutiv. Am apelat doar la acele materiale științifice care au polemizat asupra vârstei minime de tragere la răspundere penală pentru extorcare (art.163 CP FR) [145, p.111].

De asemenea, o relevanță mai puțin pronunțată comportă și acele materiale științifice publicate peste hotare care au supus cercetării elementele circumstanțiale agravante ale infracțiunii de șantaj [221, p.91-110; 225, p.149-193; 140, p.73-87; 145, p.114-125 etc.]. Utilitatea redusă a acestora în contextul tezei de față se profilează pe fundalul unei discrepanțe dintre cadrul incriminator străin sub aspectul variantelor agravate și conținutul circumstanțelor agravante prevăzute la art.189 CP RM.

Pe lângă cele consemnate, oamenii de știință sunt preocupați, într-o măsură mai mare sau mai mică, de îmbunătățirea calitativă a normei ce incriminează fapta prejudiciabilă cercetată. Iată de ce, analizând textul de lege prevăzut la art.189 CP RM, de mai multe ori a fost consemnată ambiguitatea unor expresii și sintagme, care generează o incertitudine și inconsecvență la nivelul ordinii juridice de ansamblu. Astfel, asupra disfuncționalităților de ordin tehnico-juridic, care reduc eficiența aplicării răspunderii penale pentru șantaj, în special s-au pronunțat: А.Г. Уфалов [221, p.151-155], А.В. Башков [145, p.152-157], Р.З. Абдулгазиев [140, p.71], Ю.Л. Шевцов [225, p.83-101] etc. În acest sens, sunt de real interes reflecțiile teoretice ale autorului А.Г. Уфалов cu privire la deficiențele ce caracterizează descrierea modalității acțiunii adiacente a

faptei prejudiciabile de extorcare (art.163 CP FR) – „amenințarea cu răspândirea știrilor ce defăimează victima ori apropiații ei, precum și a altor informații care pot cauza daune esențiale drepturilor și intereselor legale ale victimei sau apropiaților ei” [221, p.134]. Deși punctează în lucrarea sa aceste deficiențe, autorul omite să soluționeze problema prin invocarea unor propuneri *de lege ferenda*. Asupra perfecționării acestei modalități s-a pronunțat A.B. Башков. *In concreto*, dânsul propune ca acțiunea adiacentă „amenințarea cu răspândirea știrilor ce defăimează victima ori apropiații ei, precum și a altor informații care pot cauza daune esențiale drepturilor și intereselor legale ale victimei sau apropiaților ei” să fie reformulată după cum urmează: „*amenințarea cu răspândirea știrilor ce defăimează victima ori apropiații ei, precum și a altor informații care sunt importante pentru victimă sau apropiații ei, în virtutea căreia el dorește să le păstreze în taină și care pot cauza daune esențiale drepturilor și intereselor legale ale victimei sau apropiaților ei*” [145, p.68-69]. Implementarea acestui amendament nici pe departe n-ar avea ca rezultat îmbunătățirea calitativă a normei de incriminare. Dimpotrivă, această propunere în nici un mod nu înlătură descrierea confuză a modalității în cauză. De aceea, ni se pare mai potrivită opinia lui H.Ф. Сафонов [203, p.61], care, făcând comparație cu unele prevederi similare din Codul penal-Model al țărilor membre ale CSI [191], sugerează următoarea modalitate normativă: „*amenințarea cu răspândirea unor informații, pe care victima sau apropiații ei doresc să le păstreze în taină*”. Deși nu am preluat mot-à-mot modalitatea sugerată de H.Ф. Сафонов, aceasta ne-a ajutat într-o anumită măsură să găsim un substituent pe care deja îl conține legea penală a Republicii Moldova, în vederea uniformizării terminologiei utilizate în același act normativ. Asupra identificării unor soluții eficiente privind garantarea apărării ordinii de drept împotriva faptei prejudiciabile de șantaj s-a expus și С.Абросимов [141, p.25-27]. Reflectând asupra lacunelor și carențelor legislative dânsul a reieșit din anumite situații practice, care însă nu au o acoperire juridico-penală determinată. Sub acest aspect, importanța științifică pentru studiul nostru reclamă doar constatarea faptului că în cadrul mecanismului infracțional se profilează noi mijloace de influențare asupra victimei, în vederea înfrângerii voinței acesteia, pentru ca cea din urmă să execute cerințele patrimoniale ale făptuitorului, mijloace care nu-și găsesc reflectare în legea penală. Nu am putut însă prelua mecanicist propunerea autorului de a completa textul de lege cu sintagma „*precum și amenințarea cu cauzarea altor daune nedorite de victimă*” [141, p.26]. Aceasta deoarece riscăm să încălcăm cerințele de previzibilitate și claritate a normei de incriminare, cerințe desprinse din jurisprudența CEDO.

O contribuție aparte la perfecționarea cadrului incriminator în materia cercetată o aduc autorii P.З. Абдулгазиев și Ю.Л. Шевцов. Am specificat „aparte” dat fiind că, apelând la experiența legislativă din trecut (Codul penal promulgat de către împăratul Nicolai al II-lea la

22 martie 1903), dâșșii propun utilizarea termenului „*constrângere*” ca substituent al cererii, considerând că el ar reflecta mai adecvat mecanismul influențării infracționale [140, p.48-50; 225, p.87]. Chiar dacă nu am căzut de acord cu o asemenea soluție legislativă, reflecțiile asupra acesteia ne-au ajutat să constatăm că îmbunătățirea instrumentariului juridico-penal prezintă cu adevărat o problemă științifică de importanță majoră.

Printre materialele științifice publicate peste hotare, axate, direct sau tangențial, pe tematica investigației noastre, putem remarca și unele studii dedicate cercetării aspectelor criminologice ale infracțiunii de șantaj [155, p.22-25; 156, p.30-33; 140, p.107-144 etc.]. Incontestabil, reliefaarea tabloului criminogen contemporan cu privire la această faptă, analiza personalității făptuitorului și a victimei infracțiunii, a premiselor și condițiilor ce au determinat apariția acestui flagel infracțional, dar deopotrivă și identificarea unor măsuri de prevenire a extorcării (șantajului) sunt binevenite. Însă, interes științific pentru tematica noastră de cercetare ele nu au prezentat, avându-se în vedere că demersul nostru științific, așa cum am statuat *ab initio*, a fost orientat spre investigaarea conotațiilor juridico-penale ale șantajului, în dubla sa ipostază: teoretică și practică. Or, tocmai o analiză de ansamblu a tuturor materialelor științifice destinate șantajului ne-a convins că cele mai mari probleme apar pe fundalul analizei juridico-penale, nicidecum însă criminologice, căci ultimul aspect, trebuie să recunoaștem, se bucură de o revelație științifică temeinică în literatura de specialitate.

1.2. Analiza materialelor științifice la tema tezei publicate în Republica Moldova

Deși am susținut, în subcapitolul 1.1., că modelul de elevație juridică a infracțiunii prevăzute la art.189 CP RM este de inspirație rusă, optăm pentru cercetarea distinctă a materialelor științifice din țară și a celor de peste hotare. Aceasta deoarece textele de lege luate în vizor nu sunt identice, ceea ce favorizează, implicit, divergențele doctrinare existente referitoare la particularitățile variantei-tip și ale variantelor agravate ale șantajului etc.

Ca și în literatura de specialitate a Federației Ruse, în doctrina națională se punctează aceleași segmente de cercetare referitor la infracțiunea de șantaj. Totuși, o mai mare polemică se face relevantă în legătură cu identificarea tipologiei din care face parte infracțiunea de șantaj. Astfel, putem constata o viziune dualistă sub acest aspect. Aceasta deoarece unii autori consideră că infracțiunea de șantaj este o formă independentă de sustragere [5, p.35, 37], iar alți autori neagă ideea că șantajul se include în rândul infracțiunilor săvârșite prin sustragere [10, p.401; 18, p.578, 675]. Incidența acestei polemici a creat-o, de fapt, însuși Plenul Curții Supreme de Justiție, atunci când a adoptat Hotărârea „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor”, nr.23 din 28.06.2004 [69], unde în pct.12 se precizează că șantajul

reprezintă formă a sustragerii. De fapt, această interpretare reprezintă o continuitate a actului interpretativ abrogat, care de asemenea cataloga șantajul drept formă a sustragerii. Avem în vedere Hotărârea Plenului Judecătoriai Supreme a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea averii proprietarului”, nr.5 din 06.06.1992 [32]. Totuși, această polemică științifică este departe de a fi considerată o problemă științifică importantă în materia infracțiunii de șantaj. Aceasta deoarece sunt aduse argumente solide în vederea desconsiderării șantajului drept formă a sustragerii. Avem în vedere, în special, următoarele argumente invocate la nivel doctrinar: „locuțiunea „cererea de a se transmite” din textul art.189 CP RM, desemnând latura care, în context, interesează mai mult elementul material al șantajului, denotă că această faptă infracțională comportă particularități față de sustragere” [10, p.401]; „doar în situația când acțiunea principală din cadrul șantajului o constituie cererea de a se transmite bunurile proprietarului, ale posesorului sau ale deținătorului putem susține că șantajul ar adopta forma sustragerii. Totuși, dacă privim infracțiunea de șantaj ca pe un tot unitar, nu putem afirma că această infracțiune este săvârșită prin sustragere. Cauza principală constă în aceea că prezența obiectului material ține de esența infracțiunilor săvârșite prin sustragere. Or, în cazul în care acțiunea principală din cadrul șantajului o constituie cererea de a se transmite dreptul asupra bunurilor proprietarului, ale posesorului sau ale deținătorului, șantajul are nu un obiect material, dar un obiect imaterial. De asemenea, șantajul are un obiect imaterial în cazul în care acțiunea principală din cadrul șantajului o constituie cererea de a săvârși acțiuni cu caracter patrimonial” [18, p.675]; „... nu trebuie să atribuim șantajului statut de sustragere. În fundamentarea acestei poziții atragem atenția asupra formulării din art.217⁴ CP RM (Sustragerea sau extorcarea substanțelor narcotice sau psihotrope). În această normă, extorcarea este desemnată alături de sustragere, dar care nu se identifică cu aceasta” [162, p.354].

Considerăm că raționamentele de mai sus, care își găsesc reflecție în literatura de specialitate națională, sunt suficient de convingătoare pentru a sprijini ideea că șantajul nu poate fi inclus în rândul infracțiunilor comise prin sustragere. Anume această constatare i-a determinat pe unii autori să susțină că infracțiunea de șantaj trebuie să-și găsească locul în Capitolul III al Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova, printre incriminările referitoare la faptele infracționale contra libertății persoanei [10, p.402]. Nu punem la îndoială faptul că prin comiterea infracțiunii de șantaj se aduce atingere relațiilor sociale referitoare la libertatea persoanei, însă, atunci când prin fapta incriminată se lezează mai multe valori sociale (așa cum este cazul art.189 CP RM), trebuie să identificăm care dintre acestea prezintă o mai mare relevanță pentru dezvoltarea relațiilor sociale, punându-se la bază considerentele de politică penală, dar deopotrivă ținându-se cont și de orientarea făptuitorului. Or, amenințarea ca acțiune

adiacentă în cadrul faptei prejudiciabile de șantaj constituie o modalitate de influențare asupra psihicului victimei de a se supune cerințelor patrimoniale înaintate de făptuitor. *De lege lata* însă, relațiile sociale implicate în cadrul mecanismului infracțional de la art.189 CP RM se proiectează în jurul patrimoniului ca valoare socială, iar libertatea persoanei doar tangențiază cu aceasta. De aceea, doar în eventualitatea preluării modelului legislativ român (art.194 din Codul penal român din 1968 [28] sau art.207 din Codul penal român din 2009 [29]) asemenea propunere ar deveni viabilă și chiar absolut necesară.

În altă ordine de idei, surprindem că conținutul unor materiale științifice în materie de șantaj, publicate în țară, se referă și la analiza juridico-istorică, și la cea juridico-comparativă. Asemenea segmente de cercetare le găsim în special în monografia „Aspecte juridico-penale și criminologice ale șantajului” [5, p.9-40]. Analiza juridico-istorică, precum și aspectele de drept comparat pe orizontală, axată pe ideea receptării și valorificării unor modele legislative în materie de șantaj, a prezentat interes și în contextul cercetării noastre. Însă, spre deosebire de sursa amintită mai sus, investigarea acestor aspecte am întreprins-o în contextul relevării elementelor constitutive ale șantajului sau în cadrul elucidării particularităților conținutului variantelor agravate ale infracțiunii prevăzute la art.189 CP RM.

În alt context, în literatura de specialitate națională s-a susținut, de nenumărate ori, incidența necorespunderii denumirii art.189 CP RM cu conținutului constitutiv al textului incriminator. Asemenea constatări le desprindem în special din articolul științific al cărui autor este D.Moiseev [106, p.67-69]. *In concreto*, se relevă că accepțiunea legislativă a noțiunii de șantaj este cu mult mai largă decât accepțiunea literară a acesteia. Mai mult ca atât, autorul corect invocă prevederile art.217⁴ CP RM, pentru a ne convinge că termenul „extorcare” din cuprinsul lui are același conținut semantic ca și termenul „șantaj” din art.189 CP RM. De aceea, în scopul armonizării accepțiunii legislative și a accepțiunii literare a termenilor, autorul D.Moiseev propune utilizarea termenului „extorcare” și în contextul art.189 CP RM [106, p.67]. Aceeași constatare o fac și autorii S.Brînză și V.Stati. Astfel, analizând particularitățile normei incriminatorie de la art.173 CP RM, dâșii au semnalat că legiuitorul utilizează termenul „șantaj” într-o altă accepție decât acest termen este folosit în art.189 CP RM, relevând că, de fapt, în art.189 CP RM termenul „șantaj” este folosit cu înțelesul de „extorcare” (termen utilizat în art.217⁴ CP RM) [16, p.7-8]. Această alegație este susținută și de alți autori. Bunăoară, M.Bîrgău și Iu.Larii de asemenea afirmă că termenul „șantaj” nu corespunde pe deplin conținutului art.189 CP RM, din care considerent el urmează a fi înlocuit cu termenul „extorcare”, care include în sine atât șantajul, cât și alte semne (amenințarea cu violența, cu deteriorarea sau distrugerea bunurilor, cu răpirea victimei sau a apropiaților ei) descrise direct în

dispoziția normei analizate [5, p.174]. În același timp, nu putem trece cu vederea faptul că propunerea de a fi înlocuit termenul „șantaj” cu cel de „extorcare”, fiind transpusă într-un model legislativ cu titlu *de lege ferenda*, se prezintă a fi nu tocmai cea mai reușită în unele materiale științifice. Aceasta deoarece s-a propus o altă denumire a art.189 CP RM – „Dobândirea prin extorcare a unor bunuri sau foloase patrimoniale” [5, p.175]. Însă, la o analiză atentă a conținutului dispoziției invocate, se desprinde iarăși o neconcordanță cu titulatura articolului. Pentru a fi expliciti, consemnăm că prin utilizarea termenului „dobândirea” în denumirea normei propuse s-ar crea de fapt imaginea unei componente de infracțiune cu urmări imediate, dar care în realitate nu există.

Problematika neconcordanței conținutului dispoziției normei de la art.189 CP RM cu denumirea acesteia am considerat-o adecvată demersului nostru științific, motiv din care vom aduce argumentele de rigoare privind oportunitatea unei asemenea remanieri legislative. Însă, ținem să evidențiem la acest capitol că înlocuirea termenului „șantaj” cu cel de „extorcare” ar ridica o situație de identitate a conținutului art.189 CP RM cu unele modalități agravate ale unor infracțiuni, și anume: ale celor prevăzute la lit.c) alin.(2) art.324 și la lit.c) alin.(2) art.333 CP RM. Această identitate o vom constata și în cazul infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației (art.256 CP RM). De aceea, considerăm că soluționarea problemei privind ajustarea conceptului formal la cel material al termenului „șantaj” prevăzut la art.189 CP RM reprezintă una dintre problemele științifice de importanță majoră care necesită a fi soluționată de urgență, aceasta în primul rând pentru a asigura consecvența normelor juridico-penale.

De asemenea, ca o problemă științifică care se profilează pe fundalul componente de infracțiune investigate rămâne a fi și optimizarea cadrului normativ în materie de șantaj. Asupra acestui aspect s-au pronunțat mai mulți oameni de știință din țară. Printre primele materiale științifice publicate în Republica Moldova, care au luat în vizor perfecționarea normei incriminatoare de șantaj, se reține studiul întreprins de Cian Dini Thang [22, p.20]. Această direcție științifică a fost preluată îndeosebi de autorii M.Bîrgău și Iu.Larii [10, p.175-176]. Însă, propunerile de optimizare a art.125 CP RM în redacția din 1961 și a art.189 CP RM în redacția din 2002, ce se conțin în aceste surse, nu au fost raportate la cerințele de legalitate la nivel de incriminare desprinse din jurisprudența CEDO: accesibilitate, claritate și previzibilitate. Există însă serioase motivații asupra acestei desconsiderări: în contextul perioadei în care au fost publicate materialele științifice vizate *supra*, principiul legalității incriminării era departe de orizonturile preocupărilor doctrinare, aceasta fiind impulsionată abia după ce au fost învederate rezultatele expertizării Codului penal al Republicii Moldova în redacția 2002 de către experții

Consiliului Europei – Vincent Coussirat-Coustère și Mariavaleria del Tufo [63]. Anume din această cauză, în materialele științifice publicate în țară la tema tezei nici nu s-a remarcat faptul că prin conținutul variantei agravate de la lit.f) alin.(3) art.189 CP RM – „Șantaj soldat cu alte urmări grave” – se încalcă previzibilitatea și claritatea normei de incriminare. Dimpotrivă, chiar se justifică formula legislativă în discuție, susținându-se că astfel de consecințe pot fi indicate și din considerentele respectării tehnicii legislative, pentru a nu crea o normă prea voluminoasă [10, p.106].

Un segment aparte în literatura de specialitate este dedicat îmbunătățirii calității definiției legislative a noțiunii de șantaj. Sub acest aspect luăm în vizor cele două articole științifice ale autorului D.Moiseev [105, p.46-48; 107, p.175-177]. În special, autorul susține că „cererea”, ca acțiune principală în cadrul infracțiunii de șantaj, nu exprimă adecvat specificul acestei acțiuni, deoarece, susține dânsul, în realitate, la comiterea ei, are loc constrângerea victimei să adopte o conduită care ar aduce foloase patrimoniale făptuitorului. De aceea, D.Moiseev consideră că legiuitorul a separat nereușit noțiunea de cerere de cea de amenințare, motiv din care se propune reformularea dispoziției art.189 CP RM, astfel încât să nu se facă o demarcare artificială dintre cerere (constrângere) și amenințare. Nu am susținut această propunere, având în vedere că, în actuala reglementare, separarea celor două acțiuni prejudiciabile asigură o mai mare claritate destinatarului și beneficiarului legii penale. În același timp, nu am putut să nu fim de acord cu critica cazuisticii excesive, adusă de D.Moiseev cadrului incriminator în ceea ce privește caracterizarea apartenenței bunurilor cerute de făptuitor, precum și descrierea categoriilor persoanelor amenințate. La fel de argumentat autorul a invocat și necesitatea completării art.189 CP RM cu mențiunea despre scopul infracțiunii [105, p.47].

Cu referire la îmbunătățirea definiției legislative pe care o imprimă art.189 CP RM, consemnăm ca fiind utile propunerile de completare a alin.(1) art.189 CP RM cu cuvântul „ilegală”, care să urmeze după cuvântul „cererea” [5, p.54-55, 174], prin aceasta înlăturându-se lacuna legislativă și, pe cale de consecință, facilitându-se demarcarea precisă a șantajului, pe de o parte, și a samavolniciei, pe de altă parte. De asemenea, prezintă relevanță științifică, sub aspectul modernizării dispoziției alin.(1) art.189 CP RM, și constatarea, invocată în literatura de specialitate națională, precum că utilizarea termenului „defăimătoare” restrânge, în mare măsură, cercul informațiilor care pot fi răspândite de șantajist pentru constrângerea psihică a victimei în scopul obținerii bunurilor [89, p.206]. Deși nu am preluat modelul *de lege ferenda* pe care ni-l propune Iu.Larii, această constatare ne-a ajutat în bună parte să găsim propriul substituent al sintagmei „cu răspândirea unor știri defăimătoare”.

Cu toate acestea, cel mai vast spațiu de investigare este consacrat analizei juridico-penale a infracțiunii de șantaj. La acest capitol, în literatura de specialitate distingem materiale științifice de diferit calibru: de la articole științifice dedicate unor elemente constitutive concrete ale șantajului până la comentarii științifico-practice și chiar studii monografice. Totuși, o atenție sporită se acordă relevării particularităților laturii obiective a șantajului. Indubitabil, această înclinație doctrinară este catalizată de caracterul complex al elementului material al infracțiunii prevăzute la art.189 CP RM. În special au fost preocupați de acest segment de cercetare S.Brînză [18, p.675-679], Iu.Larii [89, p.201-211], V.Cușnir [3, p.393-395], L.Gîrla [162, p.356-359] etc.

O contribuție substanțială la perceperea obiectului infracțiunii de șantaj a fost adusă de profesorul S.Brînză prin publicarea monografiei „Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului” [10, p.401, 421-424, 430-436], precum și a manualului publicat în coautorat cu V.Stati [18, p.672-675]. O semnificație științifico-practică remarcabilă, reținută în aceste surse, au argumentarea esenței juridico-penale a caracterului complex al obiectului material, precum și tratarea originală a unor termeni care constituie parte integrantă a conținutului textului de lege de la art.189 CP RM, aflați în legătură directă cu obiectul infracțiunii. În repetate rânduri am apelat la ideile acestor autori pentru soluționarea unor probleme cu care ne-am confruntat la elaborarea tezei de doctorat, având în vedere că aceste materiale științifice constituie cele mai semnificative și valoroase lucrări în materia identificării obiectului infracțiunii prevăzute la art.189 CP RM.

Pentru studiul nostru interes deosebit a prezentat și relevarea particularităților laturii subiective. Îmbucurător este faptul că, la acest capitol, în materialele științifice publicate în Republica Moldova nu există careva divergențe cu referire la forma și tipul de vinovăție [15, p.294; 5, p.69; 162, p.359; 3, p.395; 103, p.54; 138, p.216 etc.]. Situația însă se inversează atunci când discuțiile vizează scopul și motivul șantajului; or, există o disconcordanță de viziuni sub acest aspect. De exemplu, nu în toate sursele de specialitate se vehiculează incidența scopului de cupiditate (profit). Bunăoară, în una dintre sursele doctrinare se susține că fapta de șantaj se săvârșește în scopul de a dobândi în mod ilicit un folos, pentru sine sau pentru altul. În același timp, se mai adaugă că folosul urmărit de făptuitor poate fi de orice natură [3, p.395]. În realitate însă, folosul urmărit nu poate fi altul decât de natură patrimonială. Mai mult ca atât, formula „scopul de a dobândi” este defectuoasă, avându-se în vedere că astfel scopul special s-ar referi doar la cererea de a se transmite bunurile, deoarece cererea de a se transmite dreptul asupra bunurilor sau cererea de a săvârși alte acțiuni cu caracter patrimonial nu pot fi dobândite.

La fel de divergent este tranșată problema cu privire la motivul pe care îl imprimă șantajul. Deși majoritatea autorilor susțin că motivul de cupiditate (profit) nu are relevanță la încadrare [5, p.76], întâlnim oarecum și viziuni care se contrapun [4, p.293].

O altă problemă care constituie obiect de cercetare în literatura de specialitate autohtonă este delimitarea infracțiunii de șantaj de faptele prejudiciabile conexe. Asemenea preocupări de investigație le găsim, în primul rând, în monografia autorilor M.Bîrgău și Iu.Larii [5, p.110-122]. În special, autorii acordă o atenție deosebită delimitării șantajului de jaful violent, tâlhărie, escrocherie, samavolnicie și unele infracțiuni contra sănătății persoanei. Delimitarea șantajului de tâlhărie a constituit una dintre sferile de interes și ale E.Visterniceanu [138, p.211-221]. De fapt, traseul care a precedat disocierea celor două infracțiuni se particularizează prin examinarea succintă a elementelor constitutive ale art.189 CP RM, motiv din care am apelat la alegațiile acestui autor pentru a reflecta asupra caracteristicilor semnelor unor elemente constitutive ale șantajului. Asupra delimitării șantajului de samavolnicie (art.352 CP RM) s-a expus S.Cernomoreț [21, p.133-135], iar delimitarea șantajului de constrângerea de a încheia o tranzacție sau de a refuza încheierea ei (art.247 CP RM) a constituit una dintre sferile de investigare ale autorului D.Moiseev [104, p.476-479].

Analizând în ansamblu materialele științifice destinate delimitării infracțiunii de șantaj de infracțiunile conexe, nu putem să nu remarcăm că, de cele mai dese ori, oamenii de știință nu au desemnat complet criteriile de demarcare, motiv din care ne-am orientat demersul științific spre determinarea *ad integrum* a aspectelor ce trasează limitele precise dintre șantaj, pe de o parte, și faptele prejudiciabile care tangențiază cu acesta, pe de altă parte.

De asemenea, evidențiem și faptul că lipsește o preocupare specială de disociere dintre varianta agravată de la alin.(4) art.189 CP RM și cea de la lit.f) alin.(2) art.164 CP RM. Este adevărat că în unele surse doctrinare [15, p.138-139; 18, p.329] se evidențiază modalitățile faptice care cad sub incidența răpirii unei persoane din interes material (lit.f) alin.(2) art.164 CP RM), ceea ce ne ajută într-o oarecare măsură să percepem disocierea celor două fapte prejudiciabile, însă situația respectivă necesită o mai mare facturare de analiză, prin aceasta creând o exegeză temeinică aptă de a fi luată în considerație de către subiecții împuterniciți cu aplicarea legii penale. De aceea, ne-am orientat cercetarea noastră spre identificarea tuturor convergențelor și divergențelor dintre răpirea unei persoane din interes material (lit.f) alin.(2) art.164 CP RM) și șantajul însoțit de răpirea proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau apropiaților acestora (alin.(4) art.189 CP RM). Tot în acest context se impune și soluționarea problemei privind identificarea soluțiilor de încadrare în cazul: înaintării cerințelor cu caracter patrimonial însoțită de una dintre modalitățile acțiunii adiacente a șantajului, cu excepția celei prevăzute la alin.(4) art.189 CP RM, săvârșită cu privarea ilegală de libertate a proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau apropiaților acestora, precum și înaintării cerințelor cu caracter patrimonial sau a uneia dintre modalitățile acțiunii adiacente a

șantajului însoțită de privațiunea ilegală de libertate a proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau apropiaților acestora. De remarcat că aceste probleme nu-și găsesc reflectare în literatura de specialitate, de aceea am și statuat asupra relevării unor răspunsuri argumentate, mai cu seamă în contextul în care, așa cum se desprinde din practica judiciară, ele sunt departe de a fi uniforme sub acest aspect.

Ținem să remarcăm că, în contextul variantei agravate de la alin.(4) art.189 CP RM, se face simțită nevoia de a rezolva și problema privind posibilitatea absorbției infracțiunii prevăzute la art.164¹ CP RM – „Răpirea minorului de către rudele apropiate” – de către șantajul însoțit de răpirea proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau apropiaților acestora (alin.(4) art.189 CP RM). Neîntâlnită în lucrările specialiștilor din Republica Moldova, singular promovată doar în raport cu alte componente de infracțiune [12, p.6], lipsa tratării acesteia demonstrează dezinteresul față de acest subiect. Nu am putut să ometem acest aspect, considerându-l unul de referire atât pentru știința dreptului penal material, cât și pentru practica judiciară.

Pe lângă analiza juridico-penală a infracțiunii de șantaj, în doctrina națională găsim și materiale științifice destinate investigării criminologice a acestei fapte prejudiciabile. Sub acest aspect, o contribuție substanțială au adus-o M.Bîrgău și Iu.Larii [5, 121-173]. Autorii ne pun la dispoziție parametrii calitativi-cantitativi ai șantajului; astfel, această sursă științifică vedește o semnificativă utilitate sub aspectul surprinderii adevăratelor dimensiuni ce derivă din fapta prejudiciabilă analizată. De asemenea, aspectul criminologic este axat pe investigarea caracteristicilor personalității făptuitorului șantajului, precum și pe relevarea determinantelor infracțiunii de șantaj, ceea ce a permis autorilor să formuleze măsuri concrete de prevenire a infracțiunii prevăzute la art.189 CP RM. Tocmai pornind de la ideea că aspectul criminologic este tratat într-o manieră autotcuprinzătoare în literatura de specialitate autohtonă, am și evitat să consacram în teza noastră de doctorat un spațiu separat acestui segment. Este adevărat că din 2004, anul publicării acestui material științific elaborat de cei doi autori, dinamica infracțiunii de șantaj a suportat metamorfoze esențiale, dar au rămas neschimbate alte constante criminologice, precum cauzalitatea, personalitatea făptuitorului etc., care sunt analizate foarte reușit de către autorii M.Bîrgău și Iu.Larii. Din aceste rațiuni, în lucrarea noastră am operat doar cu câteva date statistice, pentru a surprinde starea acestui tip de criminalitate la momentul actual, fără însă a elucida și alte aspecte criminologice ale șantajului; or, nu putem face abstracție de la faptul că sunt alte probleme care necesită a fi soluționate, care, de fapt, au fost trecute cu vederea în doctrina națională sau cărora li s-a acordat o atenție sumară.

De exemplu, în literatura de specialitate a Republicii Moldova nu găsim investigații temeinice destinate relevării particularităților victimei șantajului; s-a acordat o atenție sumară consemnării și argumentării incidenței obiectului imaterial al infracțiunii de șantaj; nu s-a făcut o analiză privind stabilirea gradului de compatibilizare a textului de lege prevăzut la art.189 CP RM cu cerințele de legalitate la nivel de incriminare ce decurg din jurisprudența CEDO și, nu în ultimul rând, a fost neglijată investigarea practicii judiciare în materie. Considerăm că aceste segmente de investigație sunt de o importanță primordială în contextul infracțiunii de șantaj, motiv din care reticența acestora, pe care am și reținut-o în acest studiu, ne-a determinat să acordăm o atenție sporită problemelor consemnate.

Totodată, am pornit și de la ideea că o cercetare lipsită de aspectul practic nu va putea răspunde necesităților sociale și juridice care derivă din materialitatea faptei prejudiciabile de șantaj. De asemenea, am putut constata că o atenție sumară se acordă relevării conținutului circumstanțelor agravante ale șantajului. Dar, cel mai semnificativ este faptul că nu există în doctrina națională studii temeinice care ar soluționa anumite probleme ce țin de Partea Generală a Dreptului penal în contextul stabilirii răspunderii pentru șantaj, și anume: nu au fost explicate regulile concurenței de norme și ale concursului de infracțiuni, privite în raport cu art.189 CP RM.

În această ordine de idei, cercetarea segmentară a infracțiunii de șantaj pe care am surprins-o în literatura de specialitate a Republicii Moldova, semnificația ei științifică și practică la etapa actuală de dezvoltare a legii penale fundamentează încă o dată oportunitatea investigării acestei componente de infracțiune, atât sub aspect teoretic, cât și sub aspect aplicativ. De aceea, printre direcțiile prioritare de cercetare care se impun în studiul de față, ținând cont de caracterul fragmentar pe care l-am surprins în materialele științifice cercetate la tema tezei, se numără:

- nuanțarea specificului șantajului și coraportarea acestuia conținutului normativ *de lege lata*;
- interpretarea legii penale în cauze concrete;
- determinarea premiselor și cauzelor existenței unei practici judiciare neunitare la aplicarea răspunderii penale pentru șantaj;
- argumentarea clară, completă și convingătoare a limitelor aplicării răspunderii penale în conformitate cu art.189 CP RM;
- elaborarea unui model concret de perfecționare a cadrului incriminator prevăzut la art.189 CP RM.

1.3. Concluzii la Capitolul 1

Generalizând cele expuse privind materialele consacrate tematicii prezentei teze de doctorat, putem remarca existența unor fluctuații de opinii vis-à-vis de subiectul șantajului, acestea fiind direct proporționale cu faptul exponenți ai căror legislații sunt oamenii de știință, dar, nu în ultimul rând, cu perioada publicațiilor. Printre cei mai de seamă teoreticieni care au cercetat problema răspunderii penale pentru șantaj se numără: M.Bîrgău, S.Brînză, Iu.Larii, D.Moiseev (*Republica Moldova*); P.З. Абдулгазиев, А.В. Башков, А.И. Бойцов, Г.Н. Борзенков, О.В. Дмитриев, Ю.Ляпунов, Н.Ф. Сафонов, А.Г. Уфалов (*Federația Rusă*); Ю.Л. Шевцов (*Bielorusia*); В.Н. Куц (*Ucraina*) etc. Lucrările acestor reputeți autori au și constituit baza științifico-teoretică a tezei, iar concepțiile care se regăsesc în studiile acestora ne-au permis să determinăm unele probleme privind identificarea naturii juridice a faptei de șantaj, determinarea locului acesteia în sistemul infracțiunilor prevăzute în Partea Specială a legii penale, identificarea tipologiei concrete la care se referă șantajul, interpretarea unor termeni și noțiuni imprimați în conținutul normativ al art.189 CP RM, identificarea unor carențe de care suferă cadrul incriminator etc.

Trebuie să recunoaștem că patrimoniul doctrinar în materie de șantaj se particularizează printr-un conținut bogat și diversificat, dar în același timp foarte controversat. Tocmai de aceea, a susține că tematica șantajului este desuetă în legătură cu avalanșa de materiale științifice la această temă ar însemna, de fapt, neglijarea calității cercetării. Mai mult ca atât, oamenii de știință străduie să dezvăluie doar anumite segmente ale șantajului. Astfel, în literatura de specialitate se omite cercetarea obiectului imaterial al infracțiunii de șantaj; un spațiu restrâns se acordă investigării particularităților victimei infracțiunii; se trece sub tăcere relevarea și argumentarea încadrării în ipotezele în care cererea patrimonială este însoțită de mijloace care adesea nu au o acoperire juridico-penală determinată; nu se argumentează completamente opțiunea legiuitorului de a imprima grad prejudiciabil faptei de șantaj în lipsa unor urmări imediate; nu sunt identificate integral liniile de demarcare dintre șantaj și infracțiunile conexe etc.

Problema științifică actuală de importanță majoră derivă din neconcordanța vădită dintre conceptul formal și cel material ale termenului „șantaj”, precum și din necesitatea asigurării consecvenței normelor juridico-penale și, nu în ultimul rând, optimizării cadrului normativ în materie, ajustându-l la exigențele impuse de principiul legalității incriminării. Statuăm anume asupra acestei probleme, având în vedere: respectarea prevederii de la lit.e) art.19 al Legii Republicii Moldova privind actele legislative, potrivit căreia: „terminologia, utilizată în actul elaborat, este constantă și uniformă ca și în celelalte acte legislative și în reglementările legislației comunitare; se va utiliza unul și același termen dacă este corect, iar folosirea lui repetată exclude confuzia”;

obligăția legiuitorului de a elabora norme incriminatoare care ar corespunde exigențelor de previzibilitate, accesibilitate și claritate, cerințe desprinse din jurisprudența CEDO.

Direcțiile de soluționare a acestei probleme au fost orientate spre: nuanțarea specificului șantajului și coraportarea acestuia conținutului normativ *de lege lata*; identificarea modelului de inspirație legislativă care a stat la baza formulării dispoziției art.189 CP RM; elaborarea unui model concret de perfecționare a cadrului incriminator în materie de șantaj etc.

Per ansamblu, susținem că în doctrină accentul se pune pe aspectele juridico-penale și criminologice ale șantajului, care comportă un caracter pur teoretic. Nu contestăm acest demers, însă dorim ca prin prezenta lucrare să scoatem în evidență și aspectul practic al șantajului, care, așa cum vom vedea din conținutul integral al tezei de doctorat, este pe de parte de a fi lipsit de carențe. Indubitabil, un cadru incriminator care suferă de imperfecțiuni nu poate să nu aibă efect nefast asupra aplicabilității răspunderii penale. Iată de ce, *scopul* tezei de doctorat rezidă în soluționarea problemelor privind răspunderea penală pentru infracțiunea prevăzută la art.189 CP RM, precum și în formularea recomandărilor de perfecționare a bazei juridice incriminatoare în materie de șantaj, menite a eficientiza practica de aplicare a răspunderii penale în conformitate cu art.189 CP RM și a compatibiliza instrumentariul penal în domeniu, în corespundere cu exigențele politicii penale la nivel european.

Pentru atingerea acestor scopuri, se impune realizarea următoarelor *obiective*:

- cercetarea tezelor teoretice ale oamenilor de știință din țară, cât și de peste hotare, care au supus analizei (în principal sau, cel puțin, tangențial) fapta de șantaj;
- determinarea naturii juridice a faptei de șantaj și etalarea raționamentelor de criminalizare a acesteia;
- verificarea temeiniciei concepției șantajului ca formă a sustragerii;
- analiza juridico-penală a elementelor constitutive, precum și a elementelor circumstanțiale agravante ale faptei infracționale prevăzute la art.189 CP RM;
- cercetarea practicii de aplicare a răspunderii penale pentru șantaj, interpretarea legii penale în cauze concrete și identificarea erorilor judiciare admise la aplicarea incriminării prevăzute la art.189 CP RM;
- sintetizarea asemănărilor și deosebirilor dintre infracțiunea prevăzută la art.189 CP RM și faptele penale conexe;
- identificarea soluțiilor de încadrare a faptei de șantaj în caz de depășire a laturii obiective, precum și în ipoteza concurenței dintre norme;
- stabilirea imperfecțiunilor de care suferă norma de incriminare prevăzută la art.189 CP RM și formularea de propuneri menite să contribuie la îmbunătățirea ei calitativă.

2. ELEMENTE CONSTITUTIVE ALE INFRAȚIUNII DE ȘANTAJ:

EXAMEN TEORETIC ȘI PRACTIC

2.1. Obiectul infracțiunii de șantaj

2.1.1. Obiectul juridic al infracțiunii de șantaj

Aplicarea corectă a unei norme de incriminare este irealizabilă fără perceperea elementelor și semnelor componentei infracțiunii concrete. De aceea, respectând regula generală a procesului de încadrare juridică a faptei, vom debuta cu identificarea conținutului obiectului juridic al infracțiunii, aceasta facilitând și determinarea locului și rolului infracțiunii de șantaj în sistemul normelor prevăzute în Partea Specială a Codului penal al Republicii Moldova.

Prin obiect juridic al infracțiunii se înțelege obiectul propriu-zis al acesteia, adică valorile și relațiile sociale de protecție a acestora, vătămate sau amenințate prin săvârșirea infracțiunii [64, p.151]. Totodată, o faptă prejudiciabilă implică mai multe niveluri de lezare și periclitate a relațiilor și valorilor sociale. Iată de ce, atât știința dreptului penal, cât și practica legislativă iau în considerație următoarele categorii de obiecte juridice ale infracțiunii: *general*, *generic* și *special*. Nu face excepție de la această regulă nici componenta infracțiunii prevăzute la art.189 CP RM.

Obiectul juridic general al infracțiunii, ca noțiune de maximă generalitate, este format din relațiile sociale cu privire la ordinea de drept. În sensul acestei noțiuni, de extremă extensie, alin.(1) art.2 CP RM determină valorile ce constituie obiectul general al infracțiunii, indicând enumerativ unele dintre cele mai importante care îl compun (persoana; drepturile și libertățile persoanei; proprietatea; mediul înconjurător; orânduirea constituțională; suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova; pacea și securitatea omenirii etc.), definind ansamblul acestora prin expresia „ordinea de drept”.

Obiectul juridic generic reprezintă grupul de relații sociale omogene, asupra cărora atentează infracțiunile prevăzute de articolele incluse în unul și același capitol al Părții Speciale a Codului penal [158, p.20]. Așa cum rezultă din denumirea Capitolului VI al Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova, obiectul juridic generic al infracțiunii de șantaj îl constituie relațiile sociale cu privire la patrimoniu.

Considerăm că noțiunea de patrimoniu, ca valoare socială protejată prin intermediul Capitolului VI al Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova, are același înțeles ca și în legea civilă; or, nu putem să nu fim de acord cu următoarea afirmație: „Termenii, folosiți de legea penală în dispozițiile privind infracțiunile contra patrimoniului, dar care sunt consacrați ca termeni juridici în domeniul dreptului civil, au, în principal, același conținut semantic ca și termenii din legea civilă” [60, p.7].

De aceea, la interpretarea incriminărilor contra patrimoniului, trebuie să fie luate în considerare elementele structurale ale categoriei juridico-civile „patrimoniul”. Potrivit alin.(1) art.284 din Codul civil al Republicii Moldova [24], patrimoniul reprezintă totalitatea drepturilor și obligațiilor patrimoniale (care pot fi evaluate în bani), privite ca o sumă de valori active și pasive strâns legate între ele, aparținând unor persoane fizice și juridice determinate. Și în literatura de specialitate se indică asupra faptului că patrimoniul are în alcătuirea lui o latură activă și o latură pasivă: „totalitatea sau universalitatea drepturilor patrimoniale și obligațiilor care aparțin unei persoane” [110, p.10]; „totalitatea drepturilor și obligațiilor având valoare economică, a bunurilor la care se referă aceste drepturi, aparținând unei persoane ale cărei nevoi sau sarcini este destinat să le satisfacă” [88, p.13-14]. Așadar, latura activă este formată din valoarea tuturor drepturilor patrimoniale aparținând unei persoane, iar latura pasivă este alcătuită din valoarea tuturor obligațiilor patrimoniale ale unei persoane, adică datoriile evaluabile în bani pe care le are persoana titulară a patrimoniului.

În alt context, unii autori susțin că obiectul juridic generic al extorcării (șantajului) îl constituie proprietatea, ca o categorie economică și juridică [221, p.66], sau relațiile sociale de proprietate [145, p.21]. În fond, aceste două teze nu se deosebesc prin nimic; or, categoria „proprietate în accepțiune economică” este similară noțiunii „relații sociale de proprietate”.

Cu referire la sistemul nostru de drept, nu putem agree asemenea alegații. În principal, ne motivăm dezacordul bazându-ne pe multiplele metamorfozări produse în contextul tranziției societății moldovenești la economia de piață. Avem în vedere atât reforma social-economică, cât și adoptarea Codului penal în redacția din 2002, care, spre deosebire de vechea reglementare, statuează asupra denumirii Capitolului VI al Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova – „Infrațiuni contra patrimoniului”, ci nu asupra denumirii „Infrațiuni contra proprietății”. Așa cum corect a fost susținut de către Ig.Botezatu, chiar dacă în varianta rusă a textului de lege denumirea capitolului a rămas aceeași – „Преступления против собственности”, nu „Преступления против имущества”, dat fiind prevederile art.13 din Constituția Republicii Moldova, prioritară este varianta română a textului legii penale [7, p.108, 111], ceea ce acreditează teza potrivit căreia, *de lege lata*, nu proprietatea este protejată penalicește, ci tocmai patrimoniul.

În literatura de specialitate română [60, p.444], precum și în cea autohtonă [9, p.102-109], s-a putut remarca, pe bună dreptate, că noțiunea de patrimoniu este cu mult mai cuprinzătoare decât cea de proprietate, incluzând, în afara expresiei sale juridice – dreptul de proprietate, toate celelalte drepturi reale și de creanță, alături de obligațiunile patrimoniale, precum și orice situație care prezintă chiar numai o aparență de drept. Astfel privite lucrurile, proprietatea este unul

dintre elementele patrimoniului și, în virtutea importanței sale, anume ea este enumerată expres în alin.(1) art.2 CP RM printre categoriile de valori sociale fundamentale protejate de legea penală, nu însă patrimoniul, acesta din urmă subînțelegându-se prin sintagma „ordinea de drept”. De aceea, reținerea proprietății printre aceste valori nu trebuie să fie interpretată ca o discordanță dintre valorile sociale declarativ protejate și cele efectiv protejate penalicește. Această necorespondență terminologică dispăre pe fundalul coraportului de parte-întreg dintre noțiunea de proprietate și cea de patrimoniu.

Mai mult ca atât, abordând latura practică a acestei probleme, la identificarea obiectului juridic generic al infracțiunii nu putem neglija conținutul incriminărilor prevăzute de articolele incluse în Capitolul VI al Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova. Din analiza tuturor incriminărilor dislocate în Capitolul „Infracțiuni contra patrimoniului” rezultă că domeniul de apărare penală vizează nu doar drepturile reale, dar și drepturile de creanță. Chiar dacă în contextul celor 14 componente de infracțiune (art.186 – art.199 CP RM) drepturile de creanță au o pondere mai mică de proeminență decât drepturile reale, prezența primelor, deși sumativă (art.189, art.196 CP RM), nu a putut să nu aibă impact asupra conținutului obiectului juridic generic. Prin urmare, a susține că relațiile sociale cu privire la proprietate apar ca obiect al apărării penale înseamnă a îngusta sfera de protecție juridico-penală specifică Capitolului VI al Părții Speciale a Codului penal al Republicii Moldova. De aceea, are dreptate profesorul S.Brînză când afirmă că „titulatura „Infracțiuni contra patrimoniului” este, în raport cu apărarea oferită de legea penală, mai adecvată decât titulatura „Infracțiuni contra proprietății”, de vreme ce legea penală exercită această apărare sub aspectul menținerii poziției faptice a bunurilor, poziție care poate să derive din alte drepturi reale decât din dreptul de proprietate” [10, p.201].

În definitiv, relațiile sociale cu privire la patrimoniu alcătuiesc conținutul obiectului juridic generic al infracțiunii de șantaj

În altă ordine de idei, din conjunctura incriminării faptei de șantaj rezultă caracterul complex al acestei infracțiuni. De aceea, structura *obiectului juridic special* al infracțiunii prevăzute la art.189 CP RM este una bipartită: pe de o parte, este format din *obiect juridic principal*, iar, pe de altă parte, din *obiect juridic secundar*.

Distingerea obiectului juridic principal al șantajului de obiectul juridic secundar pare a fi un subiect polemizat în literatura de specialitate. Aceasta se datorează, îndeosebi, faptului că la baza identificării obiectului juridic special este pus criteriul ierarhizării valorilor sociale protejate de legea penală. Iată de ce, unii autori consideră că, în rezultatul comiterii șantajului, în principal se aduce atingere persoanei, sub aspectul atributelor sale, precum: viața, sănătatea, libertatea, onoarea și demnitatea, iar în plan secundar sunt afectate relațiile sociale cu privire la proprietate,

avându-se în vedere că persoana este mai importantă în plan social decât patrimoniul, prima suferind prejudicii reale, în timp ce relațiile patrimoniale sunt puse doar în pericol [176, p.81; 184, p.114].

Incontestabil, viața, sănătatea, libertatea, onoarea și demnitatea constituie valori sociale absolute care primează asupra patrimoniului, însă raportarea obiectului juridic principal și secundar în dependență de importanța valorii și relațiilor sociale lezate nu este tocmai procedeul plauzibil. Vom invoca cel puțin două argumente care ar invalida cele susținute:

Primo: în cazul infracțiunilor cu obiect juridic special dualist, din obiectul juridic generic al infracțiunii derivă obiectul juridic principal, teză demonstrată de Г.Н. Борзенков [150, p.389]: „Distingerea obiectului juridic principal se face nu după gradul de importanță a valorilor protejate (persoana, în acest sens, fiind mai superioară), ci în legătură cu obiectul juridic generic al infracțiunii”.

Secundo: categoriile obiectului juridic special pot fi identificate în dependență de cele două acțiuni (principală și adiacentă) reunite în conținutul infracțiunii de șantaj; or, caracterul complex al infracțiunii condiționează paralelismul dintre obiectul juridic special și fapta prejudiciabilă, astfel încât obiectului juridic principal îi corespunde acțiunea principală, iar obiectului juridic secundar – acțiunea adiacentă.

În literatura de specialitate rusă, majoritatea autorilor consideră că în calitate de obiect juridic special al extorcării apar relațiile sociale de proprietate [161, p.119; 175, p.364; 216, p.166]. Dar ce reprezintă aceste relații? Răspunsul la această întrebare ni-l oferă Gr.Râpeanu: „Relația socială de proprietate se naște între stăpânul lucrului și fiecare alt om, alt membru al societății, conținutul acestei relații caracterizându-se prin aceea că stăpânului lucrului i se recunoaște că poate stăpâni și folosi nestânjenit lucrul său, iar toți ceilalți membri ai societății se recunosc datori să se abțină de la orice faptă prin care i-ar periclita stăpânirea și folosirea lucrului” [113, p.44].

Raportând această explicație la instrumentariul juridico-penal în vigoare, putem remarca că doar un anumit segment al incriminării prevăzute la art.189 CP RM este apărat de această valoare socială, și anume: în ipoteza în care șantajul se manifestă în cererea de a se transmite bunurile proprietarului, ale posesorului sau ale deținătorului. O privire de retrospectivă în materie de șantaj ne permite să sesizăm că, spre deosebire de vechiul cadru incriminator prevăzut la art.125 din Codul penal în redacția din 1961 [26], *de lege lata*, șantajul a căpătat o amplificare a formelor de exprimare a laturii obiective. *In concreto*, ne referim la consacrarea în premieră în legea penală din redacția 2002 a cererii de a se săvârși alte acțiuni cu caracter patrimonial, ca acțiune principală alternativă în cadrul faptei prejudiciabile de șantaj. În ipoteza acestei acțiuni

principale alternative, este de neconceput că legiuitorul apără relațiile sociale de proprietate. După esența și conținutul său, aici legiuitorul protejează raporturile obligaționale. Din aceste raționamente, are dreptate S.Brînză când afirmă că dacă acțiunea principală din cadrul șantajului îmbracă forma cererii de a săvârși alte acțiuni cu caracter patrimonial, obiectul juridic principal al șantajului îl formează relațiile sociale cu privire la patrimoniu având în conținutul lor un drept de creanță [15, p.290].

Doar în contextul cererii de a se transmite bunurile proprietarului, ale posesorului sau ale deținătorului, ca acțiune principală a componentei prevăzute la art.189 CP RM, obiectul juridic principal al șantajului coincide cu obiectul juridic principal al sustragerilor; or, din materialitatea faptei rezultă că legiuitorul a asigurat o protecție a stării de fapt a bunurilor ce alcătuiesc patrimoniul. Prin urmare, ceea ce se ocrotește aici sunt tocmai relațiile sociale „reale”. De altfel, aceste relații sunt ocrotite și în ipoteza în care șantajul îmbracă forma cererii de a se transmite dreptul asupra bunurilor proprietarului, ale posesorului sau ale deținătorului. Astfel privity lucrurile, atunci când acțiunea principală se materializează în cererea de a se transmite bunurile proprietarului, ale posesorului sau ale deținătorului sau cererea de a se transmite dreptul asupra bunurilor proprietarului, ale posesorului sau ale deținătorului, obiectul juridic principal al șantajului îl constituie relațiile sociale cu privire la patrimoniu având în conținutul lor un drept real, iar în ipoteza în care acțiunea principală se formează din cererea de a săvârși alte acțiuni cu caracter patrimonial, obiectul juridic principal al șantajului îl formează relațiile sociale cu privire la patrimoniu având în conținutul lor un drept de creanță.

În alt context, ne interesează și conținutul obiectului juridic secundar al șantajului. De remarcat că în literatura de specialitate viziunile cu privire la acest subiect de asemenea sunt lipsite de unanimitate. De exemplu, Л.К. Малахов [190, p.21] susține că infracțiunea prevăzută la art.163 CP FR (extorcarea) are două obiecte juridice suplimentare: persoana victimei și a apropiaților ei, viața acestora, sănătatea, cinstea, precum și „interesele legale ale victimelor împotriva extorcării cetățenilor”. Considerăm defectuoasă această enumerare, având în vedere că dacă unele dintre atributele inerente ale persoanei ca viața sau sănătatea pot fi lezate prin șantaj, atunci în ce privește „interesele legale” este inutil a le evidenția, dat fiind faptul că atât viața, cât și sănătatea persoanei nu reprezintă altceva decât un interes legal al persoanei.

А.И. Бойцов [148, p.703] opinează că în calitate de obiect juridic secundar al acestei infracțiuni apar relațiile sociale care garantează inviolabilitatea persoanei victimei ori a apropiaților ei, sănătatea și libertatea acestora, onoarea și demnitatea. Considerăm prea generalizată lista valorilor sociale prezentate mai sus, dar, în același timp, incompletă. Aceasta deoarece, pe de o parte, noțiunile de libertate și inviolabilitate sunt prea largi pentru a caracteriza

obiectul juridic secundar al șantajului. Astfel, libertatea ca drept fundamental al persoanei poate implica o diversitate de conotații cu substrat economic sau social, precum: libertatea de conștiință, libertatea de liberă circulație, libertatea de exprimare, libertatea de asociere etc., ultimele două fiind excluse din sfera de incidență a potențialelor valori lezate prin șantaj. În același timp, ca atribut al persoanei, libertatea se lichefiază cu categoria de inviolabilitate. Pe de altă parte, printre valorile sociale care pot fi lezate în plan facultativ lipsesc, spre exemplu: integritatea fizică sau psihică, integritatea corporală a persoanei sau viața acesteia. După Л.Д. Гаухман și С.В. Максимов [160, p.144], în calitate de obiecte juridice suplimentare pot să apară, în mod alternativ: relațiile sociale referitoare la onoarea și demnitatea persoanei, relațiile sociale referitoare la securitatea sănătății sau integrității corporale a persoanei, relațiile sociale referitoare la securitatea vieții sau sănătății persoanei, relațiile sociale referitoare la libertatea persoanei, relațiile sociale referitoare la sănătatea persoanei.

Mai explicit, dar nu și autocuprinzător enumeră valorile sociale care se subscriu obiectului juridic secundar al șantajului V.Cușnir. Potrivit acestui autor, obiectul juridic secundar este reprezentat de relațiile sociale privind libertatea psihică a persoanei, libertatea de circulație, sănătatea, integritatea corporală, onoarea și demnitatea sau viața persoanei [3, p.392].

Dar, în ce ipoteze ale șantajului se aduce atingere libertății psihice a persoanei, libertății de circulație, sănătății, integrității corporale, onoarei și demnității sau vieții persoanei?

Pentru a concretiza aceste ipoteze, dar în același timp pentru a nu crea dificultate în a înțelege valorile sociale și relațiile sociale aferente lezate în plan facultativ, vom analiza conținutul obiectului juridic secundar în dependență de varianta-tip și variantele agravate ale șantajului.

Având în vedere că la varianta-tip a infracțiunii de șantaj acțiunile adiacente se concretizează în toate cazurile într-o formă de amenințare, considerăm că fascicolul de relații sociale afectate în subsidiar se referă la libertatea psihică a persoanei, nu însă la inviolabilitatea psihică a cetățenilor, așa cum afirmă unii autori [22, p.15; 210]. Prin „libertate psihică a persoanei” se înțelege putința ce-i este lăsată fiecărei persoane de a hotărî (de a dispune) în toate actele sale, în cadrul ordinii juridice, după cum va crede de cuviință, deci cum îi va dicta conștiința, sentimentele și interesele sale [114, p.245-246]. Deși libertatea, ca atribut al persoanei, se încorporează în noțiunea de inviolabilitate a persoanei, ultima, fiind o categorie mai largă, se exclude din sfera valorilor sociale periclitare prin amenințare, ca parte integrantă a faptei prejudiciabile de șantaj.

Totodată, nu putem fi de acord cu opinia [90, p.47; 221, p.67; 161, p.119] precum că, în cazul amenințării cu răspândirea unor știri defăimătoare, obiectul juridic secundar este constituit din relațiile sociale a căror existență și desfășurare normală este condiționată de protejarea

onoarei și demnității persoanei, după cum nu putem fi de acord cu opinia [221, p.67], potrivit căreia, în cazul amenințării cu aplicarea violenței, obiectul juridic secundar este format din viața și sănătatea persoanei. Considerăm că, indiferent de forma de amenințare, fie este vorba despre amenințarea cu aplicarea violenței, amenințarea cu distrugerea sau deteriorarea bunurilor, cu răspândirea unor știri defăimătoare sau despre amenințarea cu răpirea persoanei, ceea ce protejează legiuitorul în plan secund în alin.(1) art.189 CP RM este libertatea psihică a persoanei; or, amenințarea este o constrângere pur psihică. Această teză a fost demonstrată încă în 1907 de către ilustrul penalist rus И.Я. Фойницкий [223, p.89]: „Amenințarea constituie una dintre genurile de atentate asupra libertății (sublinierea ne aparține – *n.a.*), a cărei esență constă în influențarea asupra psihicului victimei (sublinierea ne aparține – *n.a.*), provocarea unei temeri și, cel puțin, în constrângerea indirectă a acesteia la anumite acțiuni sau inacțiuni determinate”. De altfel, această optică de idei este împărtășită și de alți autori. Bunăoară, С.В. Позднышев [195, p.136] susține că, din toate variantele existente de determinare a esenței amenințării, aceasta mai mult se juxtapune la categoria atentatelor contra libertății. Chiar dacă nu se concretizează tipul de libertate, în măsura în care amenințarea este recunoscută ca o influențare asupra psihicului persoanei, nu există temei de a nu considera că valoarea socială și relațiile sociale aferente în cazul amenințării se proiectează în jurul libertății psihice. Iată de ce legiuitorul român, incriminând fapta de amenințare (art.193), a plasat-o în Capitolul II al Titlului II al Părții Speciale a Codului penal [28], cu denumirea „Infrațiuni contra libertății persoanei”, obiectul juridic al căreia constă în relațiile sociale referitoare la libertatea psihică a persoanei [109, p.86].

Relațiile sociale cu privire la libertatea psihică a persoanei constituie obiectul juridic secundar și în contextul variantei agravate de la lit.d) alin.(2) art.189 CP RM – „Șantaj săvârșit prin amenințare cu moartea”. Prin săvârșirea acestei acțiuni adiacente nu se aduce atingere vieții persoanei. Această valoare este doar pusă în pericol prin amenințarea de a i se aduce efectiv atingere, motiv pentru care nu putem agree opinia [90, p.47], potrivit căreia, în cazul amenințării cu moartea, obiectul juridic secundar este format din relațiile sociale a căror existență și desfășurare normală este condiționată de protejarea vieții.

Onoarea și demnitatea persoanei, dar, deopotrivă, și reputația profesională a acesteia, pot să apară în calitate de valori sociale lezate numai în eventualitatea realizării amenințării cu răspândirea unor știri defăimătoare. Aceasta teză poate fi dedusă indirect și din pct.8 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre șantaj”, nr.16 din 07.11.2005 [71] (în continuare – Hotărârea Plenului CSJ a RM nr.16/2005): „Știrile defăimătoare reprezintă informația veridică sau falsă, a cărei divulgare poate aduce atingere onoarei și demnității persoanei (sublinierea ne aparține – *n.a.*)”.

Dar, de vreme ce în textul de lege legiuitorul pune accentul doar pe amenințarea cu răspândirea unor știri defăimătoare, nu putem vorbi despre onoare și demnitate ca obiect juridic secundar. Altfel spus, odată ce activitatea de răspândire a unor știri defăimătoare se află la faza oratorică, onoarea, demnitatea persoanei ori chiar reputația profesională a acesteia nu pot fi lezate nici măcar potențial, nemaivorbind despre lezarea lor efectivă.

În cazul în care acțiunea adiacentă a șantajului se realizează prin aplicarea violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate (lit.c) alin.(2) art.189 CP RM), obiectul juridic secundar este compus din relațiile sociale referitoare la integritatea corporală a persoanei. Aceasta deoarece conținutul violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate este coraportat Părții a V-a din Regulamentul Ministerului Sănătății de apreciere medico-legală a gravității vătămării corporale, nr.199 din 27.06.2003 [115], potrivit căreia din leziunile corporale care nu cauzează prejudiciu sănătății (sublinierea ne aparține – *n.a.*) fac parte leziunile ce nu generează o dereglare a sănătății mai mult de 6 zile sau o incapacitate permanentă de muncă (pct.74). Tocmai din aceste considerente optăm pentru a considera integritatea corporală a persoanei în calitate de valoare socială lezată în ipoteza modalității șantajului de la lit.c) alin.(2) art.189 CP RM, și nu integritatea fizică sau psihică a persoanei; or, nu putem să nu apreciem drept convingătoare opinia autorului V.Stati [133, p.23], care susține că integritatea fizică sau psihică este lezată ca urmare a producerii durerii sau suferinței (puternice), fizice ori psihice, distincție cu care vom reveni în contextul cercetării variantelor agravate de la lit.c) alin.(2) și de la lit.d) alin.(3) art.189 CP RM.

În ipoteza șantajului săvârșit cu deteriorarea ori distrugerea bunurilor (lit.e) alin.(2) art.189 CP RM), obiectul juridic secundar este format din relațiile sociale referitoare la integritatea, substanța și potențialul de utilizare a bunurilor unei alte persoane. Cu referire la această ipoteză, în literatura de specialitate s-a remarcat deosebirea pe care o comportă obiectul juridic secundar în cazul șantajului prevăzut la lit.e) alin.(2) art.189 CP RM în raport cu celelalte variante agravate ale acestei componente de infracțiune: „Obiectul juridic principal, cât și obiectul juridic secundar derivă din același obiect juridic generic constând în relațiile sociale cu privire la patrimoniu” [10, p.424].

Cu referire la acțiunile adiacente prevăzute la alin.(3) art.189 CP RM, consemnăm că, în cazul în care șantajul este însoțit de aplicarea violenței periculoase pentru viață sau sănătate (lit.c) alin.(3) art.189 CP RM), obiectul juridic secundar este compus din relațiile sociale referitoare la sănătatea persoanei, pe când relațiile sociale cu privire la integritatea fizică sau psihică a persoanei constituie obiectul juridic secundar în cazul prevăzut la lit.d) alin.(3) art.189 CP RM, când șantajul este însoțit de schingiuire, tortură, tratament inuman sau degradant. Conceperea diferită a conținutului obiectului juridic secundar pentru variantele agravate de la lit.c) și d)

alin.(3) art.189 CP RM este determinată de urmările prejudiciabile ale celor două acțiuni adiacente; or, nu putem neglija conexiunea dintre obiectul infracțiunii și consecințele infracțiunii. Dat fiind faptul că urmarea prejudiciabilă a schingiurii, torturii, tratamentului inuman sau degradant se concretizează în dureri sau suferințe (puternice), fizice ori psihice, valoarea socială lezată în plan secundar este tocmai integritatea fizică sau psihică a persoanei, pe când în cazul aplicării violenței periculoase pentru viață sau sănătate urmarea prejudiciabilă se materializează în vătămarea sănătății persoanei și, deci, sănătatea persoanei este valoarea socială afectată prin infracțiune.

Într-un final, relațiile sociale cu privire la libertatea fizică a persoanei constituie obiectul juridic secundar în cazul prevăzut la alin.(4) art.189 CP RM. Anume libertatea fizică a persoanei și relațiile sociale aferente acesteia, nu însă securitatea publică, după cum susține Iu.Larii [90, p.47], apare ca obiect juridic secundar al șantajului însoțit de răpirea proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau apropiaților acestora. Se omite faptul că, *de lege lata*, răspunderea penală a șantajului se agravează ca efect al răpirii persoanei, și nu ca rezultat al luării persoanei în calitate de ostatic, așa cum a fost prevăzut, bunăoară, în alin.(4) art.148 din Codul penal al RSFSR în redacția din 1960 (abrogat) [214].

Remarcăm că în toate ipotezele relevate mai sus valorile sociale lezate în plan secundar și relațiile sociale aferente acestora au fost identificate în dependență de varietățile acțiunilor adiacente din cadrul faptei prejudiciabile de șantaj; or, am și susținut *supra* că există o corespondență dintre obiectul juridic secundar și acțiunea adiacentă. Totodată, incidența obiectului juridic secundar o deducem și din alte ipoteze decât acțiunea adiacentă. Este vorba despre situațiile când în conținutul constitutiv al infracțiunii este prevăzută cerința producerii unei anumite urmări, dar care nu constituie acțiune adiacentă. Este cazul șantajului soldat cu alte urmări grave (lit.f) alin.(3) art.189 CP RM). În lipsa unei referiri legale, explicite sau implicite, asupra valorilor și relațiilor sociale aferente vizate, luând în considerație interpretarea judiciară a variantei agravate de la lit.f) alin.(3) art.189 CP RM, ce se conține în pct.22 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005, considerăm că relațiile sociale referitoare la viața persoanei constituie obiectul juridic secundar. De asemenea, ghidându-ne de același act judiciar interpretativ, atunci când variantei agravate de la lit.f) alin.(3) art.189 CP RM i se subscrie modalitatea faptică – încetarea impusă a activității agentului economic sau a activității profesionale a persoanei fizice – în plan facultativ sunt lezate relațiile sociale cu privire la desfășurarea normală a activității agentului economic sau a activității profesionale a persoanei fizice sau relațiile sociale cu privire la menținerea solvabilității agentului economic. Firește, și alte valori sociale facultative pot fi periclitare în cazul șantajului soldat cu alte urmări grave, dar, reieșind din ambiguitatea textului de lege, ne rezervăm dreptul de a le trece sub tăcere.

În concluzie, caracterul dualist al obiectului juridic special al infracțiunii de șantaj reclamă următoarea configurație: obiectul juridic principal este reprezentat în toate cazurile de relațiile sociale referitoare la o singură valoare socială, iar obiectul juridic secundar este particularizat prin relațiile sociale aferente referitoare la o pluralitate de valori cu caracter alternativ. Relevant pentru reținerea obiectului juridic special este ca valoarea socială principală și relațiile sociale aferente acesteia să sufere o atingere integră după conținut, pe când valoarea socială secundară și relațiile sociale aferente acesteia să fie lezate parțial. Aceasta reiese din caracterul alternativ al obiectului juridic secundar. În alți termeni, acest obiect este reprezentat în principal de acea valoare socială specifică ce derivă din patrimoniu, având în conținutul său un drept real sau un drept de creanță, iar în plan secundar șantajul afectează: libertatea psihică sau fizică a persoanei, integritatea fizică sau psihică a persoanei, integritatea corporală a persoanei, sănătatea sau viața persoanei, integritatea, substanța și potențialul de utilizare a bunurilor unei alte persoane. De aceea, pentru a se atesta semnul obiectului infracțiunii – obiectul juridic special, este nevoie ca atingerea adusă relațiilor sociale cu privire la patrimoniu (reprezentând obiectul juridic principal al infracțiunii de șantaj) să fie însoțită de atingerea adusă relațiilor sociale cu privire la oricare dintre valorile sociale nominalizate mai sus (constituind obiectul juridic secundar al infracțiunii prevăzute la art.189 CP RM). Doar o simbioză din cel puțin două valori sociale (una principală și alta secundară) poate să răspundă cerințelor pe care le reclamă obiectul juridic special al infracțiunii de șantaj.

În același perimetru de cercetare, ne-am propus și investigarea victimei infracțiunii prevăzute la art.189 CP RM. Unii ne-ar putea obiecta această intenție, dar, în contextul în care victima infracțiunii face parte din sistemul de referință al obiectului infracțiunii [15, p.34; 66, p.89; 108, p.47], am considerat că anume aici ea trebuie să-și găsească loc de analiză. Aceasta o deducem, mai cu seamă, pe fundalul sesizării daunei pe care o suportă victima șantajului. Nu avem în vedere o daună care corespunde urmărilor prejudiciabile ale infracțiunii de șantaj; or, acestea nici nu există în ipoteza variantei-tip a art.189 CP RM. Avem în vedere componenta socială a daunei, care constă în privarea victimei de posibilitatea de a se manifesta potrivit conștiinței și voinței sale. Prin intermediul acestei componente sociale a daunei se stabilește legătura dintre victimă și obiectul juridic special al infracțiunii de șantaj.

În conținutul normativ al infracțiunii prevăzute la art.189 CP RM legiuitorul a enumerat cazuișt cercul de persoane care pot să apară în calitate de victime ale șantajului, tocmai având intenția de a stabili întinderea răspunderii penale pentru fapta de șantaj.

În literatura de specialitate [66, p.82] s-a remarcat, pe bună dreptate, că la art.189 CP RM sunt descrise caracteristici sociale ale personalității victimei. Dezvoltând această idee, relevăm că

legiuitorului a circumstanțiat postura victimei în sistemul de relații sociale cu privire la patrimoniu: proprietarul, posesorul sau deținătorul bunurilor cerute a fi transmise sau asupra cărora este exercitat dreptul cerut a fi transmis. În același timp, legiuitorului planează și asupra unui raport dintre o anumită persoană cu cele din urmă, desemnând printre victimele șantajului rudele sau apropiații proprietarului, posesorului sau deținătorului bunurilor cerute a fi transmise sau asupra cărora este exercitat dreptul cerut a fi transmis.

În prim-plan legiuitorului inserează trei categorii de persoane: proprietarul, posesorul sau deținătorul bunurilor. Enumerarea acestor categorii de persoane se face pentru a caracteriza apartenența bunurilor cerute de făptuitor; deci, pe de o parte, acestea nu pot fi în mod exclusiv destinarii cererii patrimoniale. Despre acest fapt ne vom convinge *infra*. De aceea, vom susține că printre destinatarii cererii patrimoniale poate fi, în primul rând, proprietarul bunului. Fără a defini noțiunea de „proprietar”, Codul civil al Republicii Moldova desemnează, în alin.(1) art.315, doar împuternicirile acestuia. Așadar, proprietarul este acel titular care are un drept de posesiune, de folosință și de dispoziție asupra bunului.

În alt context, destinatar al cererii patrimoniale, așa cum indică legiuitorului, este și posesorul. Posesorul este persoana care stăpânește faptic bunul. Nu de fiecare dată posesorul are și un drept asupra bunului. Atunci când posesorul este însuși proprietarul bunului, posesia este un atribut al dreptului de proprietate. Proprietatea este o stare de drept, pe când posesia este o stare de fapt. Este adevărat că în majoritatea covârșitoare a situațiilor posesorul este una și aceeași persoană cu proprietarul. Însă, este tot atât de adevărat că sunt multe cazuri în care posesia unui bun este exercitată de o persoană, iar proprietarul de drept este altă persoană. Prima are stăpânirea faptică a lucrului, iar a doua are dreptul abstract de proprietate. De asemenea, nu contează, la încadrare, dacă cerința patrimonială a fost îndeplinită posesorului legal sau ilegal. Aceasta deoarece legea penală nu ia în vizor poziția juridică a victimei, ci conduita ilicită a făptuitorului.

Cu referire la cea de-a treia categorie de titulari ce desemnează apartenența bunurilor cerute, dar, deopotrivă, și de destinatari ai cererii patrimoniale, consemnăm că legea civilă a Republicii Moldova nu operează expres cu noțiunea de deținător. Totuși, din prevederile art.304 din Codul civil putem deduce că legiuitorului introduce o categorie distinctă de posesori, și anume: detentorii precari [1, p.579], ei fiind denumiți de legiuitor posesori mijlociți. Detentorii precari sunt posesorii care dețin bunul în baza unui act juridic (locatarul, arendașul, depozitarul, uzufructuarul etc.). Între posesie și detenție precară există un element comun, anume: exercitarea în egală măsură a stăpânirii fizice asupra lucrului, având fiecare elementul *corpus*. Deosebirea dintre cele două noțiuni rezidă în faptul că detentorul precar este lipsit de elementul *animus*, lipsindu-i intenția de a se comporta ca și titularul dreptului de proprietate sau al altui drept real.

Ceea ce-i lipsește detentorului precar este *animus sibi habendi*, ceea ce-l distinge de posesor. În definitiv, posesorul stăpânește bunul pentru sine, deosebindu-se de detentorul precar, care folosește bunul pentru altul.

Pe aceeași undă de cercetare, nu putem face abstracție de la prevederea de la alin.(2) art.303 din Codul civil al Republicii Moldova, care prevede că nu toate persoanele care, deși dețin stăpânirea bunului, sunt considerate posesori ai acestora. Spre exemplu, nu va fi posesor vânzătorul care vinde mărfurile în magazin, deși el deține stăpânirea asupra bunurilor; de asemenea, nu va fi posesor al strungului nici muncitorul care lucrează la acest strung. În aceste cazuri, conform dispozițiilor alin.(2) din acest articol, posesor va fi considerată persoana care i-a investit cu împuternicirile respective pe vânzător și strungar [1, p.578]. De aceea, nu este exclusă posibilitatea ca cerința patrimonială să fie înaintată față de vânzătorul ce realizează mărfurile, față de paznicul care efectuează paza bunului, persoane care însă nu sunt posesori. Cum vor fi încadrate acțiunile făptuitorului care conștientizează că bunurile nu aparțin victimei, dar solicită transmiterea acestora sub imperiul unei constrângeri? Răspunzând la această întrebare, Л.Д. Гаухман și С.В. Максимов [161, p.120] înaintează, justificat, soluția concursului de infracțiuni: șantaj și instigare la furt (alin.(4) art.42 și art.186 CP RM) – în ipoteza înaintării cerinței persoanei care efectuează paza bunului solicitat; șantaj și instigare la delapidarea averii străine (alin.(4) art.42 și art.191 CP RM) – în ipoteza solicitării transmiterii bunurilor aflate în administrarea victimei.

În contextul în care legiuitorul desemnează apartenența bunurilor cerute de făptuitor prin inserarea a trei titulari ai raporturilor patrimoniale, ne interesează dacă victima infracțiunii de șantaj poate fi și o persoană juridică. Această întrebare rezultă mai cu seamă din faptul că proprietarul, posesorul sau deținătorul bunurilor poate fi atât persoană fizică, cât și persoană juridică.

În literatura de specialitate rusă s-a remarcat că victime ale infracțiunii de extorcare (art.163 CP FR) pot fi și persoanele juridice, atât cele de drept public, cât și cele de drept privat [139, p.14]. Este adevărat că acești subiecți sunt expuși pericolului de a li se cauza o anumită daună patrimonială sau chiar pot suporta *de facto* daune patrimoniale, dar atât cererea, cât și amenințarea se înaintează nemijlocit persoanelor împuternicite să reprezinte interesele persoanei juridice, de regulă, administratorilor (conducătorilor) sau persoanelor care au legătură cu aceștia. Și în planul realizării amenințării, ca acțiune adiacentă, este exclusă posibilitatea ca persoana juridică să apară în calitate de victimă; or, fiind o ficțiune juridică, ea nu dispune de libertate psihică. Așadar, doar în eventualitatea în care se dobândesc bunurile cerute (lit.e) alin.(3) art.189 CP RM), prin efectul cauzării prejudiciului patrimonial efectiv persoanei juridice, aceasta poate

să apară, indirect, în calitate de victimă a infracțiunii de șantaj. Cu alte cuvinte, doar în varianta atipică a șantajului victimă poate fi și persoana juridică.

Pe de altă parte, din sediul materiei desprindem și un cerc de persoane în privința cărora se comite acțiunea adiacentă din cadrul faptei prejudiciabile de șantaj: proprietarul, posesorul sau deținătorul bunurilor ori rudele sau apropiații acestora. Deci, cercul de persoane asupra cărora se îndreaptă amenințarea este suplimentată de alte două categorii: rudele, precum și apropiații proprietarului, posesorului și deținătorului. În conformitate cu alin.(1) art.134 CP RM, prin rudenie se înțelege legătura bazată pe descendența unei persoane dintr-o altă persoană sau pe faptul că mai multe persoane au un ascendent comun. În primul caz, rudenia este pe linie dreaptă, iar în al doilea caz – pe linie colaterală. În contrast, noțiunea de „apropiați” nu este definită de legea penală. Pentru a identifica conținutul acestei noțiuni, vom apela la pct.6 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005, potrivit căruia prin „apropiați” se are în vedere persoanele, ale căror viață, sănătate și bunăstare sunt importante pentru destinatarul cererii, în virtutea relațiilor personale care s-au creat între el și acele persoane. Deci, victime ale infracțiunii de șantaj pot fi nu doar subiecții drepturilor patrimoniale, dar și persoanele care nu au nici o legătură cu aceste drepturi, însă, datorită unor raporturi care există între acestea și subiecții drepturilor patrimoniale, urmează a fi recunoscute drept victime ale șantajului în virtutea periclitării intereselor acestora, ce derivă din acțiunea prejudiciabilă *lato sensu* a infracțiunii prevăzute la art.189 CP RM.

De asemenea, în cadrul mecanismului infracțional specific art.189 CP RM se poate sesiza o pluralitate de victime, aceasta nefiind o regulă; or, destinatarul cererii patrimoniale poate să nu coincidă cu persoana asupra căreia se exercită acțiunea adiacentă (persoana amenințată, persoana răpită etc.). Pentru a ilustra această ipoteză, vom aduce următoarele exemple din practica judiciară: *P.S. și D.A. au fost condamnați de către instanța de fond în baza art.189 alin.(2) lit.b), d) CP RM. La 02 februarie 2006, aproximativ la ora 21:00, aceștia, împreună cu R.P. și G.A., au plecat în satul Malinovscoie, r-nul Râșcani, și i-au cerut lui J.P. să le transmită (sublinierea ne aparține – n.a.) bani în sumă de 1500 dolari SUA, un sac de făină, doi saci cu semințe de floarea-soarelui, câteva borcane cu carne și alte produse alimentare. Fiind refuzați, ei l-au amenințat pe J.P. și pe membrii familiei lui cu răfuială fizică și cu omor și i-au dat termen de o săptămână să pregătescă banii și produsele alimentare. În perioada 2 februarie 2006 – 13 februarie 2006, D.A. l-a sunat de nenumărate ori pe J.P. pe telefonul mobil, insistând să i se transmită banii ceruți și produsele alimentare, continuând amenințările. La 13 februarie 2006, aproximativ la ora 17:00, P.I. și D.A. iarăși au venit în satul Malinovscoie, r-nul Râșcani. Negăsindu-l acasă pe J.P., P.I. a amenințat-o cu violența pe V.S., concubina lui J.P., și că o va răpi (sublinierea ne aparține – n.a.) [50]; • După expirarea a 10 zile din momentul înaintării cerinței*

de către G.V., B.I. și alte persoane neidentificate de organul de urmărire penală către S.V., aplicându-i-se lovituri peste diferite părți ale corpului, ca acesta să le transmită 10 000 dolari SUA, S.V. i-a anunțat prin telefon că nu dispune de acești bani. Atunci, G.V., B.I. și persoanele neidentificate de organul de urmărire penală, înarmându-se cu arma de vânatoare de modelul „Winchester”, s-au deplasat la domiciliul părinților lui S.V. din s.Mândra, r-nul Telenești, și, amenințându-i cu răfuială fizică, l-au răpit pe S.I., fratele lui S.V. (sublinierea ne aparține – n.a.), pe care l-au ținut într-un loc nestabil de către organul de urmărire penală [76]. Dar, din totalitatea cauzelor studiate de noi, de cele mai dese ori destinatarul cererii patrimoniale este una și aceeași persoană în privința căreia se săvârșește acțiunea adiacentă a șantajului.

În alt context, vom strădui să ne pronunțăm asupra soluționării problemei privind oportunitatea sau inoportunitatea enumerării exhaustive a titularilor ce desemnează apartenența bunurilor cerute și a destinatarilor amenințării. Întâi de toate, relevăm că în literatura de specialitate opiniile cu privire la acest subiect nu sunt unanime. Bunăoară, în literatura de specialitate rusă, în lipsa indicării destinatarului în dispoziția articolului din Codul penal al Federației Ruse în redacția din 1996 care prevede răspunderea penală pentru extorcare (art.163), teoreticienii se pronunță asupra desemnării cercului integral de persoane asupra cărora se îndreaptă fapta prejudiciabilă [221, p.81].

Per a contrario, în literatura de specialitate autohtonă [105, p.47; 89, p.202], modelul reglementării exhaustive a fost supus criticii, motiv din care de nenumărate ori s-a propus soluția legislativă de a se evita enumerarea atât a titularilor ce desemnează apartenența bunurilor, cât și a persoanelor asupra cărora se orientează acțiunea adiacentă a șantajului. Într-adevăr, o analiză a celor trei categorii de persoane ce desemnează apartenența bunurilor ne conduce la ideea că bunurile solicitate sunt străine de făptuitor, el neavând nici un drept asupra lor, deci mult mai simplu, așa cum susține D.Moiseev (fără a afecta eficiența aplicării art.189 CP RM), ar fi ca apartenența bunurilor cerute să fie desemnată prin sintagma „bunurile străine”, iar destinatarii amenințării să fie desemnați prin formula „altă persoană” (alta în raport cu făptuitorul) [107, p.176]. Argumentele invocate întru susținerea acestei poziții ne conving să ne pronunțăm asupra inoportunității enumerării exhaustive a destinatarilor acțiunii principale și ai acțiunii adiacente a faptei prejudiciabile de șantaj. În special, ne referim la următoarele: „Cine este concret acea persoană (persoana amenințată – n.a.) nu are nici o importanță la calificarea faptei. În mod sigur, făptuitorul nu poate amenința o persoană care nu are nici o legătură cu destinatarul cererii” [107, p.176]. În definitiv, pentru a reduce încărcătura semantică a textului de lege, mult mai avantajos ar fi de a consacra în dispoziția art.189 CP RM un model implicit de desemnare a categoriilor de victime.

2.1.2. Obiectul material (imaterial) al infracțiunii de șantaj

Față de cerințele de constituire a conținutului juridic al infracțiunii de șantaj, norma de incriminare prevăzută la art.189 CP RM condiționează entitatea, asupra căreia se îndreaptă nemijlocit influențarea infracțională, de anumite însușiri sau trăsături. Tradițional, această dimensiune poartă denumirea de obiect material al infracțiunii, prin care se înțelege entitatea materială (un obiect, lucru, ființă, energie etc.) asupra căreia se îndreaptă, în materialitatea sa, conduita interzisă și prin intermediul căreia este lezată sau pusă în pericol însăși valoarea sau relația socială ocrotită de legea penală [64, p.151]. Totuși, nu putem să nu remarcăm că, prin natura sa, infracțiunea de șantaj implică și dimensiuni nematerializate, care de asemenea contribuie la stabilirea valorilor și relațiilor sociale care formează obiectul juridic, acestea, în cazul în care li se aduc atingere, având o importanță semnificativă la încadrarea faptei drept infracțiune. Aceste dimensiuni au intrat în terminologia juridico-penală sub denumirea de „obiect imaterial”, prin care se înțelege entitatea incorporeală asupra căreia se îndreaptă nemijlocit fapta infracțională, prin al cărei intermediu se aduce atingere obiectului juridic al infracțiunii [116, p.25-30]. De aceea, *infra* vom aduce argumentele de rigoare pentru a ne fundamenta opinia că în actualul cadru incriminator național infracțiunea de șantaj dispune atât de obiect material, cât și de obiect imaterial.

Pe lângă acest specific, infracțiunea de șantaj, fiind prin excelență o infracțiune complexă, dispune, așa cum am constatat anterior, nu doar de obiect juridic special complex, dar și de obiect material (imaterial) complex. Identificarea obiectului material (imaterial) principal și al obiectului material (imaterial) secundar este direct proporțională cu modalitățile acțiunii principale și ale acțiunii adiacente din cadrul faptei prejudiciabile. Tocmai în dependență de aceste semne constitutive vom determina și conținutul obiectului material (imaterial) al infracțiunii de șantaj. Altfel spus, caracterul principal sau secundar al obiectului material depinde de natura acțiunii principale și a celei adiacente a șantajului, astfel încât obiectul material principal se deduce din acțiunea principală, iar obiectul material facultativ – din acțiunea adiacentă.

Așadar, în ipoteza în care acțiunea principală a șantajului se exprimă în cerința de a se transmite bunurile, șantajul are în calitate de obiect material principal: bunurile care au o existență materială, sunt create prin munca omului, dispun de valoare materială și cost determinat, fiind bunuri mobile și străine pentru făptuitor. După cum este lesne de observat, în acest context, obiectul material principal al șantajului este identic cu obiectul material al infracțiunilor săvârșite prin sustragere.

În context, în vederea ilustrării unor categorii ale obiectului material principal, atunci când fapta de șantaj ia forma cererii de a se transmite bunurile, aducem ca exemplu următorul caz din

practica judiciară: *La începutul anului 1998, G.V., împreună cu P.(G).P., B.I. și alte persoane neidentificate de organul de urmărire penală, prin înțelegere prealabilă, împărțind între ele rolurile, l-au invitat de câteva ori pe C.V. în incinta întreprinderii SRL „Jas Grup”, amplasate pe str. T.Ciorbă, mun. Chișinău. Odată venit, la insistența lor, acolo, amenințându-l cu aplicarea violenței, i-au cerut să li se transmită suma de 200 000 de lei (sublinierea ne aparține – n.a.), după care au mai urmat cerințe de a li se transmite mijloace bănești în diferite cuantumuri, precum și alte bunuri. Pentru a nu fi realizate amenințările, C.V. a transmis, în perioada ce i-a fost indicată, lui G.V. și persoanelor respective suma de 460 000 de lei, iar în perioada aprilie 1999 – iulie 2000 – materiale de construcție (sublinierea ne aparține – n.a.) în valoare totală de 52 475 lei. În perioada anului 2000, G.V., B.I. și alte persoane neidentificate de organul de urmărire penală, prin amenințare cu răfuială fizică, au extorcat de la C.V. autoturismele ce-i aparțineau cu drept de proprietate (sublinierea ne aparține – n.a.), și anume: de model „VAZ-2108”, în valoare de 1700 dolari SUA și de model „NIVA”, în valoare de 4200 dolari SUA. [76]*

Totuși, ținem să relevăm că dacă chiar unele bunuri au o existență materială, sunt create prin munca omului, dispun de valoare materială și cost determinat, fiind bunuri mobile și străine pentru făptuitor, ele nu pot forma obiectul material al infracțiunii de șantaj. Este cazul substanțelor narcotice sau psihotrope. Constatarea are ca suport art.217⁴ CP RM, introdus prin Legea Republicii Moldova nr.277-XVI din 04.11.2005 [95], normă care incriminează, pe lângă sustragerea substanțelor narcotice sau psihotrope, și extorcarea acestora. Având în vedere că semnificația noțiunii de șantaj pe care o denotă dispoziția art.189 CP RM coincide cu noțiunea de extorcare, avem toate temeiurile de a susține că legiuitorul a luat în vizor calitățile specifice ale substanțelor narcotice sau psihotrope pentru a digresiona fapta de extorcare a acestor bunuri într-o normă specială. Astfel privite lucrurile, în virtutea regulii de la art.116 CP RM – „Calificarea infracțiunilor în cazul concurenței dintre normele generale și cele speciale” – se va aplica art.217⁴ CP RM, nu însă art.189 CP RM.

În același timp, art. 217⁴ CP RM nu este unica normă specială, ca efect al calității speciale a obiectului material, în raport cu infracțiunea de șantaj. Deși în art.295 CP RM nu se face o mențiune expresă privind extorcarea materialului sau dispozitivului radioactiv ori a instalației nucleare, din dispoziția alin.(2) art.295 CP RM rezultă că atare bunuri sunt totuși extorcate. Aceasta deoarece conținutul constitutiv al alin.(1) art.189 CP RM și al alin.(2) art.295 CP RM sunt similare; or, alături de amenințarea cu aplicarea violenței, ca acțiune adiacentă a faptei incriminate la alin.(2) art.295 CP RM, legiuitorul uzează de sintagma „altă formă de intimidare”, aceasta presupunând nu alceva decât amenințarea cu distrugerea sau deteriorarea bunurilor, amenințarea cu răspândirea unor știri defăimătoare sau amenințarea cu răpirea victimei, modalități

normative ale acțiunii adiacente proprii și infracțiunii de șantaj. În concluzie, art.189 CP RM va fi aplicabil doar în acele cazuri când bunurile cerute nu posedă calități speciale care să condiționeze aplicarea unei norme speciale.

În alt context, consemnăm lipsa vreunei relevanțe la încadrare, dacă bunurile solicitate de către făptuitor se află sau nu în stăpânirea de fapt a victimei, după cum nu interesează dacă victima este proprietar, posesor sau deținător. Pentru ilustrarea acestei situații, vom prezenta următoarele exemple: *G.V. a fost învinuit de către organul de urmărire penală de comiterea infracțiunii de șantaj. În primăvara anului 2001, G.V. împreună cu B.I. și alte persoane neidentificate de organul de urmărire penală, au extorcat de la A.V. remorca cu numărul de înmatriculare RZ AA 130, estimat la 44 280 lei, proprietate a SRL „Production” (sublinierea ne aparține – n.a.), iar în perioada septembrie – octombrie 2000 au cerut de la A.V. suma de 1000 dolari SUA pentru a o transmite așa-numitului „obșceac”, invocând pretextul că a furat de la concubina lui B.I. 100 de lei. Primind refuzul de la A.V., G.V. și B.I. au cerut de la A.V., amenințându-l cu răfuială fizică, să li se transmită automobilul de model „Ford Tranzit”, proprietate a fratelui acestuia (sublinierea ne aparține – n.a.) [76].*

Cu referire la ipotezele în care acțiunea principală din cadrul șantajului se exprimă în cererea de a se transmite dreptul asupra bunurilor sau de a săvârși acțiuni cu caracter patrimonial, în literatura de specialitate a fost consemnat că obiectul material lipsește [161, p.119; 3, p.393]. Este oare corectă această alegație? Soluționarea problemei privind determinarea lipsei sau prezenței obiectului material în cazul acestor acțiuni rezidă tocmai în fundamentul conceptual al sintagmelor „dreptul asupra bunurilor” și „acțiuni cu caracter patrimonial”. Ne-am propus să elucidăm conținutul acestora în contextul cercetării laturii obiective, având în vedere rolul lor de acțiuni principale în cadrul faptei prejudiciabile de șantaj. De aceea, fără a intra într-o polemică cu referire la aceasta, vom anticipa lucrurile, evidențiind semnificația exactă a sintagmelor, ca ulterior să revenim la ele pentru a demonstra temeinicia concluziilor la care am ajuns.

Cererea de a se transmite dreptul asupra bunurilor în cadrul șantajului presupune solicitarea de către făptuitor de a i se transmite anumite facultăți (însușiri) în privința bunurilor ce derivă dintr-un drept real, oricare ar fi acesta. Prin natura sa, facultatea asupra bunurilor nu poate fi percepută de simțurile omului, deci este lipsită de materialitate, motiv din care dreptul asupra bunurilor nu poate să constituie obiect material. De aceea, nu putem fi de acord cu acei autori [146, p.125; 215, p.199, 229] care consideră că, în această ipoteză, obiectul material al infracțiunii de șantaj îl constituie dreptul asupra averii străine. Cu această ocazie, nu putem trece cu vederea opinia genială exprimată de S.Brînză și V.Stati, potrivit căreia dreptul asupra bunurilor, ca și oricare alt drept subiectiv, nu poate forma, de felul său, obiectul material al infracțiunii, în

general, și obiectul material principal al șantajului, în special. În schimb, afirmă autorii, dreptul asupra bunurilor poate constitui obiectul imaterial principal al infracțiunii de șantaj, atunci când acțiunea principală din cadrul șantajului se exprimă în cererea de a se transmite dreptul asupra bunurilor [18, p.674]. Într-adevăr, influență infracțională nemijlocită se exercită asupra facultăților pe care le are un subiect al unui drept real. Din această perspectivă, nu putem fi de acord cu acei autori [5, p.48] care susțin că obiecte materiale ale actelor de șantaj pot fi și documentele patrimoniale, care, prin sine, practic nu reprezintă nici o valoare materială, dar acordă unei anumite persoane dreptul de a primi un bun patrimonial. Întru a motiva dezacordul nostru cu această opinie, invocăm următorul raționament: făptuitorul se orientează nu tocmai spre a lipsi victima de titlul facultății asupra bunului, ci mai degrabă de a o lipsi de posibilitatea reală de a exercita dreptul asupra bunurilor în urma dobândirii de către făptuitor a acestei facultăți. De aceea, are dreptate Ig.Botezatu când afirmă: „Documentul care confirmă dreptul asupra bunurilor nu poate fi nicidecum identificat cu însuși dreptul asupra bunurilor străine” [7, p.125]. În definitivă, atunci când acțiunea principală a șantajului se exprimă în cererea de a se transmite dreptul asupra bunurilor, influență infracțională nemijlocită se exercită asupra facultăților unui bun, iar, în virtutea incorporalității sale, facultatea pe care o are un subiect al unui drept real reprezintă obiectul imaterial al șantajului.

În ceea ce privește cea de-a treia modalitate normativă a acțiunii principale – cererea de a săvârși alte acțiuni cu caracter patrimonial – prin conținutul său, obiectul influențării nemijlocite infracționale de asemenea este lipsit de corporalitate. Aceasta deoarece concepția existentă în doctrina penală a secolului trecut, privind subscrierea la categoria obiectelor materiale, de rând cu entitățile materiale, și a acțiunilor participanților la relațiile sociale [180, p.148] nu și-a găsit confirmare. O acțiune, chiar având caracter patrimonial, nu poate fi apropiată, relevă absolut corect profesorul S.Brînză [10, p.436]. Vom demonstra, cu ocazia cercetării acțiunii principale în cadrul faptei prejudiciabile de șantaj, că prin sintagma „acțiuni cu caracter patrimonial” se înțelege executarea de lucrări sau prestarea de servicii. Nu este corect a le atribui acestora calitatea de obiect material, așa cum susțin unii autori [215, p.199, 229]. Nu putem accepta nici opinia, potrivit căreia obiectul material al șantajului în acest caz este nu însăși acțiunea, dar folosul patrimonial obținut prin aceasta [140, p.39].

Lucrările constituie acțiuni orientate spre crearea entităților materiale, iar prestarea serviciilor vizează, de regulă, un rezultat nematerializat și, ca excepție, un rezultat materializat. Făptuitorul însă, în ipoteza extorcării de lucrări sau servicii, constrânge victima la acțiuni determinate, nu însă la transmiterea rezultatului deja existent din executarea lucrărilor; or, în ultimul caz am fi în prezența primei modalități a acțiunii principale – cerința de a se transmite bunurile. De aceea,

făptuitorul influențează tocmai asupra lucrării sau serviciului, aducând prin aceasta atingere relațiilor sociale cu privire la patrimoniu care au în conținutul lor un drept de creanță. Nici lucrarea, dar nici serviciul nu reprezintă entități materiale. Din această cauză, serviciul și lucrarea îndeplinesc nu rolul de obiect material principal al infracțiunii, ci de obiect imaterial principal al infracțiunii analizate.

Luând în considerație regula intimei legături dintre acțiunea prejudiciabilă și entitatea asupra căreia se îndreaptă influențarea nemijlocit infracțională, în cele ce urmează vom identifica lipsa sau prezența obiectului material (imaterial) secundar al șantajului în dependență de modalitățile acțiunii adiacente corespunzătoare. Așadar, dacă acțiunea adiacentă se exprimă în una dintre formele de amenințare (alin.(1) art.189 CP RM sau lit.d) alin.(2) art.189 CP RM), grație naturii constrângerii aplicate, infracțiunea nu va înregistra un obiect material. Aceasta deoarece în calitate de obiect al influențării nemijlocite infracționale apare psihicul persoanei, care reprezintă o entitate nematerială, lipsită de corporalitate. De aceea, psihicul persoanei apare în calitate de obiect imaterial secundar.

Dimpotrivă, dacă acțiunea adiacentă se exprimă în aplicarea violenței – nepericuloase pentru viață sau sănătate (lit.c) alin.(2) art.189 CP RM) sau periculoase pentru viață sau sănătate (lit.c) alin.(3) art.189 CP RM), precum și în cazul în care șantajul soldat cu alte urmări grave (lit.f) alin.(3) art.189 CP RM) se exprimă în decesul victimei, atunci obiectul material secundar îl reprezintă corpul persoanei. Corpul persoanei reprezintă ansamblul de funcții și procese organice care asigură individului prezența biologică și care, odată distruse sau dereglate, suprimă calitatea sănătoasă a persoanei [15, p.49]. Și în cazul schingiurii, torturii, tratamentului inuman sau degradant (lit.d) alin.(3) art.189 CP RM) este posibilă prezența obiectului material secundar. Acesta există în cazul în care șantajul va lua forma influențării nemijlocite infracționale asupra corpului persoanei. Dacă o atare influențare lipsește (de exemplu, dacă se aplică violența psihică), lipsește și obiectul material secundar. În schimb, se profilează prezența obiectului imaterial secundar, reprezentat de psihicul persoanei.

În cazul în care acțiunea adiacentă constă în deteriorarea sau distrugerea bunurilor, obiectul material secundar al șantajului îl constituie bunurile respective, altele decât bunurile ce formează obiectul material principal al șantajului.

În definitivă, dacă acțiunea adiacentă a șantajului se exprimă în răpirea unei persoane (alin.(4) art.189 CP RM), atunci obiectul material secundar este prezent numai dacă este exercitată o influențare nemijlocită infracțională asupra corpului persoanei. Aceasta în cazul în care răpirea persoanei se realizează prin acțiunea adiacentă – aplicarea violenței. De menționat că această violență trebuie să aibă rolul de acțiune ajutătoare la răpirea persoanei. Dacă însă

violența se aplică ulterior răpirii, aceasta utilizându-se cu intenția de a subordona voința victimei în vederea executării cerinței patrimoniale, atunci corpul persoanei va apărea în calitate de obiect material secundar, nu însă grație răpirii, ci datorită unei alte acțiuni adiacente din cadrul faptei prejudiciabile de șantaj, prevăzute la lit.c) alin.(2) art.189 CP RM sau la lit.c) alin.(3) art.189 CP RM). Pentru a ne convinge de posibilitatea lipsei sau prezenței în unele cazuri a obiectului material secundar al șantajului atunci când acțiunea principală este însoțită de răpirea proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau apropiaților acestora, vom aduce următorul exemplu: *Acțiunile lui C.D. și C.O. au fost încadrate, de către organul de urmărire penală, în baza art.189 alin.(4) CP RM, avându-se în vedere constatarea următoarelor circumstanțe: La 9 martie 2009, aproximativ la ora 09:00, sub pretextul de a-i ajuta la transportarea unor bunuri, C.D. împreună cu fratele său, C.O., l-au ademenit pe D.D. în automobilul de model „Renault Megan”, după ce s-au deplasat spre s.Dumbrava, mun. Chișinău. Ajungând în fâșia de pădure din marginea s.Dumbrava, mun. Chișinău, la un loc dosit de traseu, l-au coborât violent pe D.D. din automobil, după ce, amenințându-l cu moartea și lovindu-l cu palmele peste față (sublinierea ne aparține – n.a.), i-au cerut să le transmită bani în sumă de 3000 euro [122].*

Din exemplul reliefat putem surprinde că violența a fost aplicabilă ulterior consumării faptei de răpire, ultima fiind însoțită de acțiunea ajutoare – înșelăciunea, care, prin conținutul său, nu poate genera prezența unui obiect material. Așadar, prin excelență, acest caz ne dovedește că nu în toate ipotezele șantajului însoțit de răpire corpul persoanei se profilează ca obiect material secundar al șantajului. Acesta apare, în exemplul de mai sus, grație acțiunii adiacente – aplicarea violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate (lit.c) alin.(2) art.189 CP RM).

Finalizând cercetarea conținutului și a particularităților obiectului material (imaterial) al infracțiunii prevăzute la art.189 CP RM, consemnăm lipsa unui fundament legal, dar și științific de a include șantajul în rândul infracțiunilor săvârșite prin sustragere. Or, doar în ipoteza în care acțiunea principală din cadrul faptei prejudiciabile de șantaj se exprimă în cererea de a se transmite bunurile proprietarului, ale posesorului sau ale deținătorului putem afirma că șantajul ar adopta forma sustragerii. Însă, pe lângă această cerință patrimonială, norma de incriminare de la art.189 CP RM este suplimentată de cererea de a se transmite dreptul asupra bunurilor proprietarului, ale posesorului sau ale deținătorului și de cererea de a fi săvârșite acțiuni cu caracter patrimonial, care însă nu relevă prezența obiectului material, dar incidența obiectului imaterial. De aceea, pentru aprecierea justă a semnificației pe care o evocă adevărata natură juridică a infracțiunii, vom apela la o analiză *per ansamblu* a dispoziției art.189 CP RM, nu însă doar a unei părți din ea. Așadar, privită în ansamblu, infracțiunea de șantaj se prezintă ca fiind o infracțiune săvârșită în scop de cupiditate, dar care nu constituie o sustragere.

2.2. Latura obiectivă a infracțiunii de șantaj

2.2.1. Acțiunea principală în cadrul faptei prejudiciabile de șantaj

Din caracterul complex al infracțiunii de șantaj rezultă că elementul material al acesteia este compus din două acțiuni de sine stătătoare, dar intercondiționate:

1) **acțiunea principală**, care constă dintr-o cerere: de a se transmite bunurile; de a se transmite dreptul asupra bunurilor; de a fi săvârșite alte acțiuni cu caracter patrimonial;

2) **acțiunea adiacentă**, care constă, în mod alternativ, în:

- *amenințare*: cu violența adresată persoanei, rudelor sau apropiaților acesteia; cu răspândirea unor știri defăimătoare despre acesteia; cu deteriorarea sau distrugerea bunurilor proprietarului, posesorului sau deținătorului; cu răpirea proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau apropiaților acestora (alin.(1) art.189 CP RM); cu moartea (lit.d) alin.(2) art.189 CP RM);

- *aplicarea violenței*: nepericuloase pentru viață sau sănătate (lit.c) alin.(2) art.189 CP RM) sau periculoase pentru viață sau sănătate (lit.c) alin.(3) art.189 CP RM); schingiuire, tortură, tratament inuman sau degradant (lit.d) alin.(3) art.189 CP RM);

- *deteriorarea sau distrugerea bunurilor* (lit.e) alin.(2) art.189 CP RM);

- *răpirea proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau apropiaților acestora* (alin.(4) art.189 CP RM).

După cum este lesne de observat, printre modalitățile acțiunii adiacente ale șantajului putem surprinde și pe acele care îndeplinesc în subsidiar rolul de circumstanțe agravante. Tocmai o asemenea conjunctură complexă implică elementul material al infracțiunii luate în vizor. Din aceste rațiuni, nu putem fi de acord cu opinia unor autori [145, p.45; 199, p.356; 154, p.25], care, descriind specificul laturii obiective a componenței de extorcare (faptă incriminată la art.163 CP FR, care este similară componenței de șantaj prevăzute de legea penală a Republicii Moldova), insistă asupra incidenței următoarelor acțiuni:

1) înaintarea cerințelor patrimoniale ilegale;

2) aplicarea violenței psihice – una dintre amenințările stipulate în dispoziția articolului.

În același timp, nu putem să nu ripostăm și față de viziunea lui Л.К. Малахов [190, p.28], potrivit căruia, în contextul extorcării (referindu-se la art.148 din Codul penal al Federației Ruse în redacția din 1960 – *n.a.*), realizarea amenințării cu violența mereu se află în afara perimetrului componenței acestei infracțiuni. Aceasta deoarece, din analiza integrală a art.148 CP FR în redacția din 1960, dar și a prevederii de la art.189 CP RM, rezultă că violența apare pe post de acțiune adiacentă, în ambele variante de lege constituind forme calificate; deci, nu poate fi privită decât ca o parte integrantă a laturii obiective a infracțiunii. De aceea, realizarea amenințării cu violența nu va depăși limitele răspunderii penale ale art.189 CP RM, cu excepția cauzării

vătămării intenționate grave a integrității corporale sau a sănătății, excepție la care vom reveni cu explicații de rigoare în contextul abordării particularităților variantei agravate de la lit.c) alin.(3) art.189 CP RM.

De menționat că toate manifestările alternative enumerate apar, în contextul componenței investigate, în calitate de element asigurător al cererii; deci, acestea nu pot fi decât acțiuni adiacente în conținutul constitutiv al infracțiunii de șantaj. Deși în literatura de specialitate au existat tentative de a li se atribui rolul de metodă de comitere a infracțiunii [193, p.44; 190, p.67], ne vom motiva dezacordul prin invocarea următoarelor argumente:

1) latura obiectivă a infracțiunii de șantaj are un caracter complex;

2) cererea, pe de o parte, și amenințarea cu sau aplicarea violenței etc., pe de altă parte, comportă diferențe de substanță: după caracter, conținut și orientare, astfel că acestea sunt oarecum distincte în planul realizării faptei prejudiciabile și chiar fiind simultan comise ele nu se contopesc în textura elementului material;

3) prin comiterea infracțiunii de șantaj, făptuitorul aduce atingere relațiilor sociale cu privire la patrimoniu nu pe calea influențării nemijlocite asupra bunurilor, ci prin influențarea directă asupra persoanei, uzând în acest sens de amenințare, de aplicarea violenței, de răpirea persoanei sau chiar de distrugerea sau deteriorarea bunurilor, ca mijloace de constrângere pentru a-i fi transmise aparent benevol bunurile sau dreptul asupra acestora ori pentru a se săvârși alte acțiuni cu caracter patrimonial.

Luând în considerație ultimul raționament invocat, putem afirma că cererea, ca acțiune principală a șantajului, apare în calitate de acțiune-scop, iar formele de amenințare, violența fizică, deteriorarea sau distrugerea bunurilor, schingiuirea, tortura, tratamentul inuman sau degradant, precum și răpirea proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau apropiaților acestora, ca acțiuni adiacente ale șantajului, apar în calitate de acțiuni-mijloc.

Spre deosebire de alte infracțiuni contra patrimoniului, conținutul constitutiv de bază al infracțiunii prevăzute la art.189 CP RM nu se subscie anumitor urmări prejudiciabile pentru consumarea șantajului. *Per a contrario*, în ipoteza unor circumstanțe agravante, șantajul se consideră consumat din momentul producerii prejudiciului patrimonial efectiv (lit.e) alin.(2) art.189 CP RM, alin.(5) și (6) art.189 CP RM) sau din momentul survenirii altor urmări patrimoniale ori nepatrimoniale (lit.e) alin.(2) art.189 CP RM și lit.f) alin.(3) art.189 CP RM). Astfel privite lucrurile, putem afirma că construcția tehnico-legislativă a art.189 CP RM nu reprezintă o manevră juridică deliberată, dar o reflecție a naturii juridice a infracțiunii de șantaj; or, se prezintă ca fiind suficientă, pentru a atinge gradul prejudiciabil al infracțiunii, simpla atingere adusă libertății manifestării de voință în raporturile patrimoniale.

După relevarea absolut necesară a structurii faptei prejudiciabile prevăzute la art.189 CP RM, în cele ce urmează ne vom orienta spre investigarea propriu-zisă a acțiunii principale a faptei de șantaj – cererea care vizează triada: „bunurile”, „dreptul asupra bunurilor” și „acțiunile cu caracter patrimonial”.

Potrivit Dicționarului explicativ ilustrat al limbii române [59, p.336], cererea reprezintă exprimarea unei dorințe, a unei rugămînți; solicitare, dorință; pretenție, revendicare etc. În concepția autorului A.B. Башков [145, p.52], cerința extorcatore reprezintă informația, care conține o rugăminte categorică, dispoziție. După Ю.Ляпунов [189, p.6], cerința, despre care se vorbește în lege, presupune rugăminte insistentă și imperioasă, adresată victimei, care, în virtutea forței sale, amintește mai mult de un ordin imperativ adresat victimei de a săvârși acte patrimoniale determinate. În concepția lui Iu.Larii [89, p.202], cererea în contextul șantajului înseamnă acțiunea de solicitare, rugăminte sau dispoziția de transmitere a bunurilor, a drepturilor asupra acestora sau de săvârșire a altor acțiuni cu caracter patrimonial, expusă de vinovat într-o formă categorică, insistentă.

O interpretare asemănătoare atribuită cererii, dar cu mult mai cuprinzătoare, este dată de Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, în pct.2 al Hotărârii nr.16/2005: „solicitare insistentă și categorică, având un caracter ultimativ, de a i se pune gratuit la dispoziția acestuia bunuri sau documente, care îi dau dreptul să dispună de aceste bunuri ca de a le sale proprii, ori care îi permit să devină subiectul unui drept real derivat (uzufruct, uz, abitație, suprafață etc.), sau de a săvârși în folosul făptuitorului acțiuni cu caracter patrimonial. Condiția absolut necesară pentru calificarea infracțiunii este ca această propunere să fie cu bună-știință neîntemeiată și ilegală”.

Din definiția de mai sus dată cererii, ca acțiune principală în cadrul faptei prejudiciabile de șantaj, putem desprinde anumite caractere determinate ale acesteia. În primul rând, din sediul materiei rezultă fără tăgadă că cererea care vizează cele trei componente ale triadei „bunurile”, „dreptul asupra bunurilor” și „acțiunile cu caracter patrimonial” poate avea doar un caracter patrimonial, adică obiectul cererii este posibil de a fi evaluat în bani. De aceea, suntem de acord cu opinia lui О.В. Дмитриев [164, p.13], care susține că „constrângerea persoanei de a săvârși careva acțiuni nepatrimoniale (de exemplu, încheierea căsătoriei) nu poate fi calificată drept extorcare”. Astfel, cerința de a săvârși acțiuni cu caracter nepatrimonial are o altă acoperire punitivă, care asigură răspunderea penală pentru infracțiunile contra vieții și sănătății persoanei, contra libertății persoanei, infracțiunile economice, infracțiunile contra autorității publice și a securității de stat, contra securității publice și a ordinii publice etc. Spre exemplu, constrângerea persoanei de a ceda paternitatea asupra unei invenții, acțiune care nu are un caracter patrimonial,

urmează a fi calificată conform art.247 CP RM – „Constrângerea de a încheia o tranzacție sau de a refuza încheierea ei” [104, p.478; 71, pct.25]. În cazul constrângerii la încheierea căsătoriei, considerăm că răspunderea penală poate surveni doar în contextul în care victima este amenințată cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății (art.155 CP RM).

O altă caracteristică de esență a cererii este netemeinicia și ilegalitatea acesteia. Astfel, cerințele patrimoniale legale nu pot constitui fapta de șantaj, chiar dacă acestea sunt expuse sub amenințare sau sunt însoțite de violență nepericuloasă / periculoasă pentru viață sau sănătate ori sunt însoțite de nimicirea bunurilor. Ilegalitatea cerințelor presupune că făptuitorul nu are un drept (nici existent, nici presupus) asupra pretențiilor patrimoniale înaintate victimei. Tocmai caracterul de ilegalitate al cerințelor patrimoniale ale șantajului reclamă necesitatea delimitării șantajului de samavolnicie (art.352 CP RM). De aceea, în spațiul respectiv de analiză vom puncta asupra disocierii celor două componente de infracțiune sub aspectul semnelor obiective, iar cu ocazia cercetării elementelor constitutive subiective ale infracțiunii de șantaj, vom releva și criteriile de delimitare sub aspectul semnelor subiective.

Cu referire la acest subiect, Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova explică, cât se poate de potrivit, în pct.24 al Hotărârii nr.16/2005, că prin „drept legitim” se înțelege un astfel de drept, pe care persoana îl are în virtutea unui temei legal, iar prin „drept presupus” se înțelege un astfel de drept, care în realitate nu aparține persoanei, deși aceasta consideră eronat că este investită cu acest drept. Așadar, dacă cerințele făptuitorului sunt bazate ori sunt presupuse că sunt bazate pe lege sau pe un alt act normativ, dreptul odată contestat, dar valorificat cu încălcarea procedurii (ordinii) stabilite, acțiunile făptuitorului trebuie încadrate ca samavolnicie. În vederea facilitării calificării faptei, s-a și propus completarea dispoziției art.189 CP RM cu termenul „cererea ilegală” [5, p.55]. Însă, avându-se în vedere că nu orice cerere ilegală este și neîntemeiată, propunem, cu titlu *de lege ferenda*, completarea alin.(1) art.189 CP RM, astfel încât după cuvântul „cererea” să urmeze cuvintele „ilegală și neîntemeiată”.

În pct.24 al aceluiași act interpretativ judiciar se punctează asupra unei alte delimitări: „În cazul samavolniciei acțiunile de amenințare, violență, nimicire a bunurilor etc. reprezintă un mijloc de realizare a dreptului legitim sau presupus al făptuitorului, iar în cazul șantajului astfel de acțiuni ca amenințarea, violența, distrugerea sau deteriorarea bunurilor etc. constituie mijlocul de întărire a cererii ilegale a făptuitorului”. Considerăm că, în ipoteza șantajului, amenințarea, aplicarea violenței, distrugerea sau deteriorarea bunurilor constituie mijloc de constrângere (de influențare) a victimei de a îndeplini aparent benevol cerințele patrimoniale ale făptuitorului, nu însă mijloc de întărire a cererii ilegale a făptuitorului; or, din sensul ultimei rezultă că cererea este serioasă, caracter care este specific și infracțiunii de samavolnicie. Cu referire la această

linie de demarcare dintre cele două infracțiuni, trebuie să recunoaștem că acțiunile-mijloc, ca parte integrantă a laturii obiective, sunt cu mult mai restrânse în cazul infracțiunii prevăzute la art.352 CP RM în comparație cu șantajul. Aceasta deoarece prin exercitarea acțiunii-mijloc, care ia forma amenințării, nu întâlnim în cazul samavolniciei așa manifestări asupra psihicului persoanei, ca: amenințarea cu răspândirea unor știri defăimătoare sau amenințarea cu răpirea persoanei. În acest context, delimitând șantajul de samavolnicie, S.Cernomoreț susține, corect, că, în ipoteza samavolniciei, amenințarea victimei sau a rudelor ei poate fi doar cu moartea sau cu cauzarea unor daune sănătății [21, p.135]. Sunt binevenite aceste linii de demarcare, dar nu și complete. Aceasta deoarece mai există cel puțin două criterii de delimitare ce țin de semnele obiective. Bunăoară, componența infracțiunii de șantaj este formală, iar samavolnicia este o componență de infracțiune materială.

Infracțiunea de șantaj se delimitează de samavolnicie și după obiectul juridic principal, astfel că în cazul art.189 CP RM acesta este constituit din relațiile sociale cu privire la patrimoniu având în conținutul lor un drept real sau un drept de creanță, iar în cazul samavolniciei obiectul juridic principal este configurat de relațiile sociale ce țin de activitatea normală a organelor puterii de stat și de ordinea stabilită de lege și alte acte normative de exercitare, de către cetățeni, a drepturilor și obligațiilor lor. De remarcat că obiectul juridic secundar al samavolniciei apare doar pe fundalul semnelor calificative prevăzute la alin.(2) art.352 CP RM, precum și la lit.b), e) alin.(3) art.352 CP RM; or, caracterul dualist al obiectului juridic special nu se atestă în cazul variantei-tip a infracțiunii de samavolnicie.

Din considerentele de mai sus, nu putem fi de acord cu opinia unor autori [164, p.13] care susțin existența unei lacune în lege în ceea ce privește aprecierea juridico-penală a acțiunilor extorcătorilor profesioniști, care acordă servicii de revendicare a datoriilor debitorilor. Considerăm că ipoteza dată trebuie să fie soluționată după cum urmează: creditorul care uzează de serviciile extorcătorilor profesioniști pentru revendicarea datoriei, cu încălcarea ordinii prestabilite de lege sau de un alt act normativ, urmează a fi recunoscut în calitate de instigator sau, după caz, organizator la infracțiunea de samalovnicie, pe când extorcătorii profesioniști – autori ai samavolniciei, în virtutea retrocedării de către persoana care are un drept legitim sau presupus, în mod arbitrar, a „împuțernicirilor” unui terț de a-i valorifica interesele, cu încălcarea ordinii stabilite de lege. Ținem să menționăm că aceste soluții sunt valabile cu luarea în considerație a condițiilor cu privire la autor și la instigare. În acest context, prezintă interes următorul exemplu din practica judiciară: *aflându-se la începutul lunii mai 1997 în mun. Chișinău, D.A. s-a întâlnit cu G.V., căreia i-a propus serviciile sale privind soluționarea întrebării de restituire a mijloacelor bănești în sumă de 26 000 dolari SUA, împrumutați de*

ultima lui B.A., propunere pe care G.V. a acceptat-o. Continuându-și intențiile criminale, D.A., aflându-se în apartamentul lui G.V., prin înșelăciune, sub pretextul că vrea să ia cunoștință de recipisele lui B.A. care confirmau datoria față de C.V., folosindu-se de faptul că aceasta se afla în altă odaie, a sustras aceste recipise. Ulterior, el împreună cu R.B. și cu persoane neidentificate de organul de urmărire penală, alias „Ibraghimov” și „Cotovschi”, la mijlocul lunii mai 1997 s-au deplasat la domiciliul lui B.A. și, prezentându-se drept rude ale părții vătămate, prin amenințare cu violența au cerut de la B.A., în costul restituirii datoriei față de G.V., transmiterea dreptului de proprietate asupra apartamentului său nr.44 de pe str. Independenței, 42/1, mun. Chișinău. Recunoscând datoria față de G.V., B.A. a căzut de acord să transmită apartamentul mamei sale în schimbul stingerii datoriei. La 19 mai 1997, B.M. mama lui B.A., a transmis gratuit, prin contract de vânzare-cumpărare, apartamentul sus-indicat în proprietatea soției lui D.A., iar acesta i-a restituit lui B.A. recipisele care confirmau datoria de 26 000 dolari SUA avută față de G.V. Ulterior, apartamentul a fost vândut lui C.S., iar banii primiți în urma acestei tranzacții au fost însușiți de către D.A. [57]

Prin excelență, acest caz atestă lipsa instigării din partea lui G.V. la samavolnicie, avându-se în vedere că inițiativa a apărut din partea lui D.A.; or, nu poate exista instigarea față de o persoană care era deja hotărâtă să săvârșească infracțiunea [8, p.364]. Dimpotrivă, în situația în care o persoană se folosește de serviciile extorcatorilor profesioniști pentru a obține achitarea unei datorii inexistente, pretinsul „creditor” trebuie recunoscut ca instigator sau organizator la infracțiunea de șantaj, iar cel care comite latura obiectivă, cunoscând despre inexistența datoriei față de persoana care l-a instigat, trebuie considerat ca autor al infracțiunii de șantaj.

Un alt aspect al cererii patrimoniale este caracterul ultimativ al acesteia. Ceea ce presupune încunoștințarea prin care făptuitorul solicită victimei, insistent și categoric, îndeplinirea cererii patrimoniale într-un anumit termen, în caz contrar urmând să-și materializeze amenințările.

De asemenea, cererea făptuitorului trebuie să vizeze gratuitatea transmiterii bunurilor, dreptului asupra acestora ori gratuitatea săvârșirii acțiunilor cu caracter patrimonial. Aceasta deoarece caracterul oneros al cerințelor patrimoniale exclude o atentare asupra patrimoniului. De aceea, considerăm că lipsa unei stipulări exprese a gratuității executării cerințelor patrimoniale în prevederea de la art.189 CP RM constituie o lacună legislativă, care trebuie înlăturată. Astfel, propunem completarea alin.(1) art.189 CP RM, astfel încât după cuvintele „transmite” și „acțiuni” să urmeze cuvintele „gratuit” și, respectiv, „neechivalente”. Aceasta se impune mai cu seamă pe fundalul faptului că aspectul *pro bono* al realizării, în totalitate sau în parte (vădit neechivalent), a pretenției de către victimă constituie și un criteriu de delimitare dintre șantaj și infracțiunea de constrângere de a încheia o tranzacție sau de a refuza încheierea ei (art.247 CP

RM). De exemplu, G.V., împreună cu B.I. și cu alte persoane neidentificate de organul de urmărire penală, în perioada lunilor de vară ale anului 1999, amenințându-l pe C.V. cu violența și cu moartea, i-au cerut, din motive inventate, recolta de grâu pe care acesta o avea în hambarul din s.Struzeni, r-nul Râșcani. Înspăimântat de realizarea violenței, C.V. le-a transmis 175 tone de grâu, la prețul de 1,5 lei pentru un kg (sublinierea ne aparține – n.a.), în valoare totală de 262 500 lei, proprietate a S.A. „Ogorul de Aur” [76].

Pentru a identifica soluția de încadrare în speța propusă, ne vom prevala de datele statistice privind prețurile medii de vânzare la producția agricolă din anul 1999, potrivit cărora prețul la grâu (exclusiv semințe de soi) constituia 577 lei pentru o tonă, iar la semințele de soi de grâu – 1592 lei pentru o tonă [111]. Prin urmare, considerăm că în acest caz făptuitorii au efectuat o contraprestație echivalentă, motiv pentru care cele comise de către G.V. împreună cu B.I. și cu alte persoane neidentificate de organul de urmărire penală constituie constrângere de a încheia o tranzacție (art.247 CP RM).

Gratuitatea semnifică lipsa din partea făptuitorului a contraprestației echivalente, precum și lipsa intenției făptuitorului de a efectua o asemenea contraprestație în viitor. De aceea, la aprecierea caracterului gratuit al conținutului cerințelor patrimoniale trebuie să luăm în considerație aspectul temporal al transmiterii contraechivalentului bunurilor, dreptului asupra bunurilor sau al săvârșirii acțiunilor cu caracter patrimonial. În principiu, răspunderea penală pentru șantaj nu va fi exclusă în situația transmiterii de către făptuitor victimei a echivalentului, chiar și integral, după ce organelor de drept le-a devenit cunoscut faptul transmiterii bunurilor, a dreptului asupra acestora sau săvârșirii de către victimă a acțiunilor cu caracter patrimonial, ceea ce constituie fapt epuizat.

Deși nu se conține în interpretarea de bază dată cererii în pct.2 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005, așa cum rezultă din pct.4 al aceluiași act judiciar interpretativ, ca excepție, cererea poate avea caracter voalat: insistența făptuitorului ca victima să transfere o anumită sumă de bani pe contul bancar indicat de el, sau să achite livrarea unor mărfuri inexistente, sau să achite livrarea mărfurilor furnizate la un preț cu bună-știință exagerat, sau să i se transmită gratuit sau la un preț cu bună-știință diminuat bunurile care sunt obiectul unui contract de vânzare-cumpărare, sau să stingă o datorie inexistentă, sau să angajeze pe cineva într-o funcție fără ca aceasta să fie realmente exercitată, sau să includă pe cineva în mod neîntemeiat în rândul persoanelor care au dreptul la înlesniri patrimoniale sau la o cotă-parte din venituri, sau să plătească, chipurile, pentru paza încăperii, sau să săvârșească oricare alte acțiuni care pot aduce câștiguri materiale făptuitorului ori altor persoane indicate de el.

În practica judiciară, la ipotezele care vizează caracterul voalat al cererii se referă următoarele exemple:

- **stingerea unei datorii inexistente:** În perioada august – septembrie 2007, O.A., sub pretextul că M.O. ar avea datorie față de cunoștința sa E.O. (sublinierea ne aparține – n.a.) în sumă de 1200 lei, a cerut în repetate rânduri de la M.O., amenințând-o cu aplicarea violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate, transmiterea sumei de 300 dolari SUA [41];

- **recuperarea cheltuielilor pentru tratamentul medical care, chipurile, a fost suportat din vina victimei șantajului:** La data de 14 februarie 2007, aproximativ la orele 13:00, H.V., aflându-se în parcul situat pe str.Ciocana, mun.Chișinău, sub pretextul achitării cheltuielilor suportate pentru tratamentul surorii sale, necesar în urma acțiunilor ilegale ale minorului B.A. (sublinierea ne aparține – n.a.), prin amenințare, a cerut de la acesta bani în sumă de 1000 lei [126];

- **recuperarea contraechivalentului unui bun care, chipurile, a fost sustras de victima șantajului:** În octombrie 2008, S.Gh., împreună cu M.Șt., A.I., S.C. M.V. și cu o persoană neidentificată de organul de urmărire penală, sub pretextul că M.P. i-a sustras telefonul mobil ce-i aparținea lui S.Gh. (sublinierea ne aparține – n.a.), au cerut de la M.P., amenințându-l cu aplicarea violenței, suma de 2600 lei [45];

- **„cotizarea” sub formă de plată periodică în interesele unui grup criminal organizat:** Din anul 2002 până în luna iunie 2004, M.Iu. și P.Șt. permanent veneau la J.V. și, amenințându-l cu moartea și cu cauzarea vătămarilor corporale grave, cereau de la el bani în sumă de 300 dolari SUA, pe care partea vătămată trebuia să-i plătească pentru așa-numitul „obșceac” – depozitul banilor grupării criminale (sublinierea ne aparține – n.a.). Întru a-și realiza planul criminal, în luna iunie 2004, M.Iu. împreună cu P.Șt. l-au răpit pe J.V. din satul Vulcănești, r-nul Nisporeni, și l-au dus în pădurea de la marginea satului Vulcănești, unde l-au maltratat cu o creangă de copac și, amenințându-l cu moartea, i-au cerut să le transmită bani în sumă de 500 dolari SUA. Din anul 2002 până în luna iunie 2004, J.V., fiind permanent amenințat de către M.Iu. și P.Șt., le-a transmis pentru așa-numitul „obșceac” suma totală de 7500 dolari SUA, care, conform cursului oficial al Băncii Naționale a Republicii Moldova, constituia la acel moment suma de 102 165 lei [84];

- **strângerea „birului”:** În perioada ianuarie – februarie 2004, după o înțelegere prealabilă, M.Iu., P.Șt. și M.V. s-au deplasat la domiciliul cet.B.I. din satul Vulcănești, r-nul Nisporeni, și, răpindu-l pe fiul acestuia, B.B., l-au dus în curtea casei lui M.V., unde, amenințându-l cu moartea și cu cauzarea vătămarilor corporale grave, aplicându-i lovituri cu pumnii și picioarele în diferite regiuni ale corpului, cauzându-i astfel dureri fizice, au cerut transmiterea sumei de 10 000 dolari SUA pentru depozitul grupării criminale, motivând că B.B.

este dator să achite această sumă, deoarece a fost la muncă peste hotarele Republicii Moldova [52] (sublinierea ne aparține – n.a.).

Generalizând asupra practicii judiciare ce vizează șantajul, am putut remarca că, înaintând cerințele patrimoniale, făptuitorul adesea tinde să imprime acestora un caracter legal (ex.: stingerea unei datorii inexistente; recuperarea cheltuielilor pentru tratamentul medical care, chipurile, a fost suportat din vina victimei șantajului), bazându-se pe existența între el și victimă a unor raporturi patrimoniale. De aceea, în astfel de situații, este absolut obligatoriu a demonstra lipsa unor relații juridice civile în legătură cu obiectul material (imaterial) al șantajului. Dimpotrivă, în alte situații, cererea patrimonială are un fundament explicit ilegal, deși este însoțit de un pretext justificativ (ex.: colectarea „birului”; cotizarea).

După relevarea caracterelor generalizate ale cererii, vom trece nemijlocit la elucidarea conținutului celor trei categorii alternative ale acesteia.

Prima modalitate a acțiunii principale în cadrul faptei prejudiciabile de șantaj – cererea de a transmite bunurile proprietarului, posesorului sau deținătorului – denotă că elementul material al șantajului comportă similitudini cu sustragerile; or, mecanismul infracțional al șantajului în acest caz se manifestă în aceea că făptuitorul intenționează să scoată bunul aflat în stăpânirea efectivă a victimei, sub imperiul constrângerii. Același mecanism îl atestă și tâlhăria (art.188 CP RM), precum și jaful săvârșit cu aplicarea violenței nepericuloase pentru viața sau sănătatea persoanei ori cu amenințarea aplicării unei asemenea violențe (lit.e) alin.(2) art.187 CP RM). Asupra delimitării acestor componente vom reveni în contextul cercetării acțiunilor adiacente ale șantajului, deoarece însuși caracterul amenințării este cel mai relevant criteriu de disociere în această materie.

La cererea de a transmite bunurile proprietarului, posesorului sau deținătorului se raportează următoarele cazuri din practica judiciară:

- În perioada 19 – 22 decembrie 2007, V.A., D.A. și M.I., în urma unei înțelegeri prealabile, l-au amenințat pe J.I. și familia sa cu răfuială fizică și au cerut de la el să le transmită bani în sumă de 700 euro [58] (sublinierea ne aparține – n.a.);

- În luna martie 2003, M.Iu. și M.V. au venit acasă la S.A. care locuia în s.Vulcănești, r-nul Nisporeni, și, amenințând-o cu moartea și cu cauzarea vătămarilor corporale grave, au cerut, sub un pretext inventat, să le transmită suma de 6000 dolari SUA [84] (sublinierea ne aparține – n.a.).

Cu referire la cea de-a doua modalitate a acțiunii principale – cererea de a transmite dreptul asupra bunurilor proprietarului, posesorului sau deținătorului – în literatura de specialitate

caracterizarea acesteia se reduce la enumerarea atributelor de posesie, folosință sau dispoziție privind anumite entități ale lumii materiale sau se identifică cu dreptul de proprietate.

Bunăoară, Ю.И. Ляпунов susține că dreptul asupra bunurilor reprezintă o categorie juridică, al cărei conținut se rezumă la împuternicirile proprietarului sau ale persoanei investite de a poseda, folosi și dispune de bunurile lumii materiale sub formă de valori bănești-marfare [218, p.272]. În concepția autorului З.А. Незнамова, dreptul asupra bunurilor reprezintă de asemenea o categorie juridică, al cărei conținut vizează împuternicirile proprietarului: de a poseda, folosi și dispune [217, p.193]. Dimpotrivă, alți autori consideră că „dreptul asupra bunurilor” se referă la toate celelalte drepturi patrimoniale, cu excepția dreptului de proprietate [224, p.17].

Există însă interpretări, prin intermediul cărora autorii aduc în prim-plan varietățile de documente care confirmă dreptul asupra bunurilor străine, dar care nici pe departe nu exprimă conținutul sintagmei „dreptul asupra bunurilor”. De exemplu, Э.С. Тенчов relevă: „Dreptul asupra bunurilor poate fi exprimat în diferite documente ce garantează obținerea, în virtutea lor, a valorilor patrimoniale (bon de casă achitat, recipisă de magazinaj la ordin, libret (certificat) de economii, card de credit) sau folosirea lor (ordin de repartitie a spațiului locativ, procură de administrare a mijlocului de transport etc.)” [215, p.216-217].

Pe aceeași undă de idei se situează și autorii Ю.И. Скуратов și В.М. Лебедев: „Dreptul asupra bunurilor se referă la următoarele documente: testament, poliță de asigurare, procură, recipisă de recunoaștere a unei datorii, contract, chitanță de primire a unor bunuri, certificatele de economii etc” [174, p.362]. Н.Ф. Сафонов de asemenea consideră că dreptul asupra bunurilor se referă la recipisa care atestă o datorie, încadrarea fictivă în câmpul muncii cu scopul primirii remunerației ilegale, documentele despre transmiterea „benevolă” de către victimă a apartamentului către făptuitor etc. [203, p.43]. Nu putem să nu remarcăm că recipisele, testamentul, chitanțele etc., prin ele însele, nu reprezintă „dreptul asupra bunurilor”; acestea mai degrabă constituie forma materializată a actului care certifică anumite drepturi patrimoniale, fiind recunoscute ca probe materiale de existență a acestor drepturi. În ceea ce privește „încadrarea fictivă în câmpul muncii cu scopul primirii remunerației ilegale”, care este invocată de către Н.Ф. Сафонов, aceasta în genere nu are nici o legătură cu drepturile patrimoniale privite ca o categorie juridico-civilă.

Într-o altă viziune, cererea de transmitere a dreptului asupra bunurilor reprezintă constrângerea fie la fabricarea documentelor juridice sau la introducerea în acestea a modificărilor, care l-ar aranja pe făptuitor, fie la transmiterea către făptuitor a documentelor înseși, prin a căror utilizare acesta ar putea obține averea pe care deja o posedă *de facto* (de exemplu, cererea de a

perfecta la notar contractul de donație a apartamentului) [182, p.814; 3, p.393]. Trebuie să recunoaștem că nici această interpretare nu este una reușită, deoarece prin ea se aduc în prim-plan eventualele modalități faptice ale cererii de a transmite dreptul asupra bunurilor, însă nu se elucidează natura juridică și însuși conținutul acestei acțiuni prejudiciabile.

De asemenea, s-a mai susținut că dreptul asupra bunurilor reprezintă investirea extorculatorului sau a persoanelor pe care el le reprezintă cu un astfel de drept (sublinierea ne aparține – *n.a.*), uzând de care el va putea obține averea sau un alt folos material (o sumă determinată de bani, folosirea cu titlu gratuit sau în condiții avantajoase a spațiului locativ sau nelocativ, a mijlocului de transport etc.) [216, p.167]. Și această interpretare se prezintă ca fiind defectuoasă; or, este cu neputință a transmite un drept subiectiv, pot fi transmise doar anumite însușiri ale bunurilor.

De fapt, existența unor divergențe de interpretare în această materie este produsul formulei „dreptul asupra bunurilor”, sintagmă aprig criticată în literatura de specialitate [7, p.125]. E și firesc să fie criticată; or, în conformitate cu art.229 din Codul civil al Republicii Moldova, este lovit de nulitate actul juridic încheiat în urma constrângerii prin violență fizică sau psihică, chiar și în cazurile când violența a fost exercitată de un terț. De menționat că amenințarea în cazul dat cuprinde toate formele de amenințare specifice infracțiunii de șantaj: poate fi de natură patrimonială (distrugerea sau deteriorarea unui bun), fizică (vătămarea integrității corporale) sau morală (compromiterea reputației, lezarea onoarei, demnității persoanei). Astfel, suntem în prezența unei aberații, deoarece un drept nu poate apărea pe fundalul unei ilegalități. În aceste condiții, făptuitorul nu poate obține un drept asupra bunurilor, ci mai degrabă anumite însușiri ale bunului.

De aceea, are dreptate S.Brînză când afirmă că natura entităților desemnate prin formula „dreptul asupra bunurilor” se exprimă în următoarele:

- a) ele reprezintă anumite facultăți în raport cu bunurile corespunzătoare, facultăți legate, de regulă, de posesia, folosința sau dispoziția asupra acestor bunuri;
- b) facultățile amintite se referă la bunuri concrete, care pot fi detașate de restul masei patrimoniale;
- c) caracterul exclusiv al facultăților în privința bunurilor, adică posibilitatea titularului acestor facultăți de a le exercita singur, fără concursul altor persoane;
- d) dreptul asupra bunurilor este „legat” nu de persoană, ci de bunurile concrete;
- e) dreptul asupra bunurilor se deosebește de dreptul de proprietate [10, p.433].

Reieșind din cele statuate mai sus, considerăm că cererea de a se transmite dreptul asupra bunurilor ca acțiune principală în cadrul șantajului presupune pretinderea făptuitorului de a i se

transmite nu tocmai un drept propriu-zis, dar anumite facultăți (însușiri) în privința acestora, facultăți ce derivă dintr-un drept real. Din aceste rațiuni, legiuitorul ar trebui să opereze în contextul respectiv cu anumite modificări, anume: să înlocuiască sintagma „dreptul asupra bunurilor” cu sintagma „unele facultăți asupra bunurilor”. Pentru a nu crea însă anumite confuzii, în cele ce urmează vom utiliza sintagma consacrată actualmente în textul de lege de la alin.(1) art.189 CP RM.

Nu contează la încadrare orientarea făptuitorului de a i se transmite doar o anumită facultate determinată asupra bunului ori ansamblul acestor facultăți. Totodată, sintagma „dreptul asupra bunurilor” este o facultate ce derivă dintr-un drept real, oricare ar fi acesta. Din interpretarea legii civile rezultă că acestea derivă în cazul dreptului real imobiliar din: dreptul de servitute, dreptul de abitație, dreptul de superficie, dreptul de ipotecă; iar în cazul dreptului real mobilier – din dreptul de gaj. De asemenea, dreptul asupra bunurilor poate să derive atât dintr-un drept real mobilier, cât și dintr-un drept real imobiliar în cazul dreptului de uzufruct și privilegii; or, acestea pot fi exercitate atât asupra bunurilor imobile, cât și mobile.

Cerința de a transmite facultatea asupra bunurilor ce derivă dintr-un drept real imobiliar poate fi ilustrată prin următoarele exemple din practica judiciară:

- *În luna septembrie 2002, M.I împreună cu M.V. și alte persoane neidentificate de organul de urmărire penală, amenințându-l cu moartea pe cet.Ș.B. și familia sa, au cerut ca aceștia să părăsească casa de locuit (sublinierea ne aparține – n.a.) din s.Vulcănești, r-nul Nisporeni. Percepând amenințările ca fiind reale, directe și realizabile, Ș.B. împreună cu familia sa au părăsit casa de locuit din s.Vulcănești, r-nul Nisporeni, proprietate privată, după care casa a fost ocupată nelegitim de către S.S., fratele lui M.I. [39];*

- *B.S., asociat cu frații B.N. și B.A., au închiriat pentru a fi exploatate unele încăperi de la Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „N.Testimiteanu”. În ele au deschis împreună un magazin, iar B.N. și B.A. și-au amplasat oficiul firmei lor „Trans-Ager”. Pentru reparația și amenajarea încăperilor au fost alocați bani în sumă de 15 500 dolari SUA, dintre care 7 750 dolari SUA au fost investiți de frații B. La 7 august 1998, în jurul orelor 14:00, B.S., prin înțelegere prealabilă cu un grup de persoane neidentificate, au pătruns, prin acces liber, în oficiul firmei „Trans-Ager”, unde i-au amenințat cu un cuțit pe B.N. și B.A., i-au bătut cu pumnii și picioarele peste tot corpul ... cerându-le ca în timp de 24 ore să părăsească încăperea (sublinierea ne aparține – n.a.) [75].*

Ca și în cazul cererii de a transmite dreptul asupra bunurilor, și cea de-a treia modalitate a acțiunii principale în cadrul faptei prejudiciabile de șantaj nu este lipsită de polemică. De exemplu, A.Г. Безверхов [146, p.129] susține: „Prin „acțiuni patrimoniale” trebuie de înțeles

comportamentul activ al persoanei, orientat spre apariția, modificarea sau încetarea raporturilor patrimoniale. În acest sens, transmiterea (luarea), precum și cedarea (dobândirea) dreptului asupra bunului, nu reprezintă alceva decât acțiunii cu caracter patrimonial. Prin „alte acțiuni cu caracter patrimonial” se are în vedere acțiunile persoanei ce se exprimă în oferirea unui folos patrimonial făptuitorului, în lipsa indicilor de transmitere a bunurilor sau a dreptului asupra bunurilor. La acțiunile care cad sub incidența acestora pot fi atribuite: iertarea de datorie (stingerea datoriei, renunțarea de a cere revendicarea unei datorii, pe calea distrugerii recipisei); reducerea din quantumul datoriei; micșorarea prețului chiriei; prestarea de servicii sau executarea de lucrări cu titlu gratuit; obținerea altor avantaje sau facilități patrimoniale”. Interpretări cazuistice analogice se regăsesc la autorii A.И. Папор și Л.К. Малахов. Potrivit acestora, prin săvârșirea altor acțiuni cu caracter patrimonial se înțelege așa fapte cu semnificație juridică ale victimei, în rezultatul cărora extorculatorul sau persoanele pe care el le reprezintă obțin foloase patrimoniale ori se izbăvesc de cheltuieli materiale (de exemplu, distrugerea recipisei prin care extorculatorul este ținut la plata unei datorii, stingerea datoriei sale, îndeplinirea în interesul extorculatorului a unei lucrări etc.) [216, p.167]; devamarea automobilului făptuitorului din contul victimei; angajarea făptuitorului la serviciu într-o societate pe acțiuni controlată de victimă, aceasta transmițând „pachetul de control” etc. [190, p.23].

Cu referire la sintagma „alte acțiuni cu caracter patrimonial”, în pct.3 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005 se explică că prin aceasta se înțelege executarea de lucrări sau prestarea de servicii. Aceeași opinie este poziționată în unele surse din literatura de specialitate autohtonă [3, p.393; 15, p.291].

Într-adevăr, apelând la prevederile alin.(1) art.512 din Codul civil al Republicii Moldova, constatăm că elementul-cheie pe care se fundamentează raporturile obligaționale, implicit, și raporturile patrimoniale este prestația, care constă în: a da, a face sau a nu face. De asemenea, o interpretare sistemică a categoriilor de obligații dislocate în Titlul III, Cartea a treia a Codului civil ne permite să identificăm categoriile de prestații: lucrările de antrepriză (construcție, reparație, proiectare etc.); servicii de mandat, comision, intermediere, agenție comercială, transport, administrare fiduciară, expediție, depozit, servicii turistice, spectrul acestora putând fi din cele mai diverse: servicii consultative, servicii de audit, servicii informaționale sau de comunicații, servicii medicale, juridice etc.

Lucrările constituie niște acțiuni, orientate spre crearea entităților materiale, rezultate din contracte de antrepriză, obiectul cărora reprezintă nu bunurile ca atare, dar rezultatul activității antreprenorului, având o formă materializată [148, p.700]. Din aceste rațiuni, în contextul extorcării de lucrări, cerința făptuitorului vizează săvârșirea de către victima-antreprenor a unor

acțiuni determinate, nu însă transmiterea rezultatului deja existent din executarea lucrărilor; or, în ultimul caz, am fi în prezența primei modalități a acțiunii principale – cerința de a se transmite bunurile.

Spre deosebire de lucrări, obiectul serviciilor prestate poate fi un rezultat materializat, bunăoară, serviciile prestate de un stomatolog-ortodont, sau un rezultat imaterial – serviciile informaționale sau consultative etc. În toate cazurile însă, persistă un element obligatoriu – prestarea serviciilor sau executarea lucrărilor trebuie să aibă un caracter patrimonial. De aceea, ne facem părtașii opiniei, potrivit căreia trebuie să facem distincție între serviciile cu caracter patrimonial și cele cu caracter nepatrimonial (care nu sunt de domeniul dreptului civil), cum ar fi: diverse sfaturi utile (care nu țin de gestiunea activelor), referințele personale pozitive (nefiind de natură publicitară), acordarea asistenței în caz de accident etc. [153, p.167].

Reieșind din faptul că cele din urmă sunt lipsite de caracter patrimonial, nu pot cădea sub incidența incriminării de șantaj. Șirul cerințelor de a săvârși acțiuni cu caracter nepatrimonial poate fi suplimentat și cu alte exemple, cum ar fi: intrarea în raport sexual, satisfacerea poftei sexuale în forme perverse etc. În context, apare întrebarea: poate fi încadrată în conformitate cu art.189 CP RM fapta care imprimă următoarele acțiuni: înaintarea unei prostituate a cerinței de a intra în raport sexual, nefiindu-i achitată plata pentru aceste „servicii”, acțiunile fiind urmate de una dintre formele de amenințare specifice infracțiunii de șantaj?

Cu toate că cerința de a intra în raport sexual înaintată unei persoane care practică o asemenea activitate imprimă acestei „activități” caracter patrimonial și cu toate că, formal, prostituția poate fi atribuită la categoria de prestări servicii, vom nega posibilitatea conștientizării unei asemenea fapte drept șantaj. Aceasta deoarece noțiunea „alte acțiuni cu caracter patrimonial” desemnează un obiect al drepturilor civile, iar printre acestea nu se numără serviciile sexuale remunerate. Dimpotrivă, ele sunt interzise de ordinea juridică a Republicii Moldova. O dovadă în acest sens este răspunderea contravențională pentru practicarea prostituției (art.89 din Codul contravențional al Republicii Moldova). În schimb, fapta descrisă mai sus poate constitui hărțuire sexuală, dacă cerința înaintată victimei a fost însoțită de amenințarea cu divulgarea informațiilor, care, devenind cunoscute, pot prejudicia onoarea sau demnitatea victimei; or, una dintre acțiunile adiacente ale faptei incriminate la art.173 CP RM este șantajul.

2.2.2. Acțiunea adiacentă în cadrul faptei prejudiciabile de șantaj

În vederea reliefării esenței șantajului, o importanță majoră are cercetarea acțiunii adiacente din cadrul acestei infracțiuni, fapt ce va contribui la aprecierea gradului de prejudiciabilitate pe care îl evocă fapta cercetată. Indubitabil, cererea de a transmite bunurile ori dreptul asupra acestora sau de a săvârși alte acțiuni cu caracter patrimonial – acțiuni principale, de unele singure, nu pot constitui o infracțiune în sine, adică nu sunt în măsură să atingă pragul minim de pericol social specific unei infracțiuni. Astfel, din analiza *per ansamblu* a incriminării faptei de șantaj se poate desprinde faptul că acțiunea principală dobândește o coloratură infracțională doar dacă aceasta este însoțită de o amenințare sau de realizarea uneia dintre amenințări. De asemenea, investigarea particularităților acțiunilor adiacente ale șantajului va facilita depistarea conținutului calitativ al infracțiunii de șantaj, care, cu siguranță, va genera în ultimă instanță o încadrare juridică corectă a faptelor comise.

Din punctul de vedere al construcției legislative, modalitățile acțiunilor adiacente sunt dislocate în varianta-tip a infracțiunii de șantaj (alin.(1) art.189 CP RM) – în număr de patru și în categoria variantelor agravate prevăzute la alin.(2)-(4) art.189 CP RM – în număr de șase. Considerăm absolut întemeiată opțiunea legiuitorului de a dispersa acțiunile adiacente în diferite alineate, astfel diferențiind răspunderea penală pentru șantaj, diferențiere care a avut ca finalitate coroborarea gradului de pericol social pe care îl reflectă fiecare dintre modalitățile acțiunilor adiacente și pedeapsa aplicabilă.

Avându-se în vedere că în acest capitol ne-am propus să dezvăluim esența elementelor constitutive, iar în capitolul următor – circumstanțele agravante ale șantajului, demersul nostru științific în cadrul acestui segment de cercetare va fi destinat doar investigării particularităților acțiunilor adiacente prevăzute la varianta-tip a componentei de șantaj, ca în Capitolul III al lucrării să fie reliefate și celelalte acțiuni adiacente care formează conținutul variantelor agravate ale șantajului, prin aceasta respectându-se și construcția legislativă a componentei infracțiunii.

Potrivit prevederii de la alin.(1) art.189 CP RM, cele patru modalități normative ale acțiunii adiacente sunt:

- 1) amenințarea persoanei, rudelor sau apropiaților acesteia cu violența;
- 2) amenințarea cu răspândirea unor știri defăimătoare despre ele;
- 3) amenințarea cu deteriorarea sau cu distrugerea bunurilor proprietarului, posesorului, deținătorului;
- 4) amenințarea cu răpirea proprietarului, posesorului, deținătorului, a rudelor sau a apropiaților acestora.

Avându-se în vedere că punctul de convergență dintre cele patru modalități ale acțiunilor adiacente ale șantajului îl constituie amenințarea, în cele ce urmează vom elucida conținutul și esența acesteia. Astfel, potrivit Dicționarului explicativ ilustrat al limbii române [59, p.60], termenului „amenințare” îi sunt caracteristice patru accepțiuni. Într-o primă accepțiune, amenințarea vizează o manifestare, prin vorbe, gesturi etc., a intenției de a face rău cuiva. Cea de-a doua și a treia accepțiune fac referire la următorii termeni: pericol, primejdie, periclitare, primejduire. Și doar cea de-a patra accepțiune este una juridică, ea implicând următoarea explicație: infracțiune care constă în alarmarea unei persoane prin manifestarea intenției de a săvârși față de ea sau față de o rudă apropiată o faptă infracțională. Pe același făgaș se situează și unele opinii exprimate în literatura de specialitate. Potrivit acestora, prin amenințare se subînțelege expunerea prin orice mijloace (verbal, în scris, nemijlocit, prin intermediul unor terți), a intenției de a cauza daune obiectelor concrete de protecție juridico-penală [201, p.65].

Aceste viziuni ridică anumite semne de întrebare, deoarece din definiția dată amenințării rezultă că expunerea intenției de a săvârși față de o persoană o infracțiune trebuie interpretată ca faptă supusă punibilității. Aceasta însă contravine principiului dreptului penal „*coqitationis poenam nemo patitur*” (gândul nu se pedepsește). Dacă am recunoaște ca valabile aceste viziuni, ar trebui să susținem că amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, fapte pe care legiuitorul autohton a decis să le incrimineze de sine stătător, reprezintă forme de manifestare a intenției de a comite infracțiunea de omor (art.145 CP RM) ori vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății (art.151 CP RM), astfel încât art.155 CP RM s-ar dovedi inaplicabil.

Într-o altă viziune, prin amenințare trebuie să se înțeleagă influențarea asupra psihicului victimei pe calea informării despre faptele comiterii imediate sau pe viitor a unor acțiuni nedorite (dăunătoare) pentru ea sau apropiații ei, generându-i sentimentul de teamă și astfel fiind constrânsă la anumite acțiuni sau inacțiuni [170, p.31]. Chiar dacă această definiție este autocuprinzătoare, ea are dezavantajul de a nu corespunde amenințării caracteristice infracțiunii de șantaj. Având în vedere particularitățile acestei categorii de violență psihică în cadrul faptei prejudiciabile prevăzute la art.189 CP RM, în cele ce urmează vom analiza unele definiții ale amenințării care au fost reliefate în contextul acestei infracțiuni. Însă, până a trece nemijlocit la relevarea acestora, nu putem trece cu vederea trăsăturile violenței psihice pe care le regăsim în literatura de specialitate autohtonă. Astfel, în rezultatul analizei mai multor puncte de vedere, V.Manea a ajuns la concluzia că violența psihică: 1) fiind o formă a violenței, întrunește trăsăturile de substanță, invariabile, ale acțiunii de violență; 2) reprezintă o influențare asupra psihicului persoanei; 3) este exercitată contrar voinței persoanei; 4) influențează asupra

psihicului prin intermediul factorilor psihici ai mediului înconjurător; 5) este îndreptată spre înfrângerea, dominarea sau corectarea voinței persoanei; 6) nu se reduce la amenințarea cu violența [102, p.146-147]. În mod special, evidențiem că tocmai dispoziția alin.(1) art.189 CP RM ne demonstrează veridicitatea ultimei trăsături relevate *supra*; or, pe lângă amenințarea cu violența, legiuitorul enumeră exhaustiv și alte genuri de amenințări, precum: amenințarea cu distrugerea sau deteriorarea bunurilor, amenințarea cu răspândirea unor știri defăimătoare, amenințarea cu răpirea persoanei.

Punctând în continuare asupra definițiilor date amenințării, ca acțiune adiacentă a faptei prejudiciabile de șantaj, trecem în revistă, întâi de toate, optica autorului Л.Д. Гаухман [159, p.429]: „Amenințarea reprezintă înspăimântarea (intimidarea) victimei cu cauzarea unei daune determinate”. Mai ample după conținut ni se prezintă următoarele două interpretări: amenințarea este un act de natură să inspire victimei temerea că, în viitor, ea, soțul ei sau o rudă apropiată urmează să suporte un rău, constând în săvârșirea unei infracțiuni sau a unei fapte păgubitoare [3, p.394], temere care o pune în situația de a nu mai avea resursele psihice necesare pentru a rezista constrângerii [100, p.231].

În context, prezintă relevanță pentru studiul nostru, dar mai cu seamă pentru practica judiciară, interpretarea causală reținută în pct.5 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005, potrivit căruia amenințarea se exprimă prin influențarea psihică a victimei, care o determină să adopte o conduită cerută de făptuitor. Amenințarea se exprimă în promisiunea aplicării anumitor măsuri (a violenței, inclusiv a omorului; a răspândirii unor știri defăimătoare; a deteriorării sau distrugerii bunurilor; a răpirii) în raport cu victima, rudele sau apropiații acesteia, în cazul în care victima nu va îndeplini cererea făptuitorului. În același sens, Iu.Larii [89, p.208] stabilește, just, că, indiferent de genul de amenințare, oricare ar fi el, suntem în prezența unor forme de influență asupra voinței victimei în scopul determinării ei de a transmite patrimoniul extorcat, iar după orientarea, caracterul și intensitatea influenței ele sunt asemănătoare.

În teoria dreptului penal se susține, pe bună dreptate, că amenințarea poate evalua în două ipostaze: amenințare-faptă și amenințare-consecință [177, p.11]. Transpunând această viziune tematicii abordate, reiterăm că prin esența și conținutul său în cadrul infracțiunii de șantaj amenințarea apare în postură de faptă, nu de consecință. În același timp, nu putem fi de acord cu definiția dată amenințării-faptă: „Influențare asupra psihicului unei persoane concrete, asupra unui grup de persoane, asupra comunității în ansamblu, care se rezumă la existența unei hotărâri subiective de a cauza daune și la posibilitatea reală de survenire a acestora” [177, p.11]. Aceasta deoarece nu are nici o relevanță juridico-penală dacă a existat sau nu în realitate năzuința făptuitorului de a realiza amenințarea. Este suficient ca făptuitorul să se bazeze pe amenințare ca

pe o soluție de a-i provoca temere victimei și de a o constrânge la îndeplinirea cerințelor înaintate [148, p.703]. Din aceste rațiuni, consemnăm că amenințarea în cadrul șantajului presupune săvârșirea de către făptuitor a unei acțiuni de natură să insuflă victimei temerea că este expusă unui pericol de a i se cauza un anumit rău dacă nu va îndeplini cerințele patrimoniale ale făptuitorului.

Condiția *sine qua non* pentru amplificarea semnificației juridico-penale a amenințării în cadrul șantajului este ca aceasta să fie percepută de către victimă ca fiind reală, adică să fie conștientă de faptul că amenințarea poate fi materializată. Doar o astfel de percepție poate să exercite influență motivațională de a executa cerințele patrimoniale înaintate de făptuitor.

La determinarea caracterului real al amenințării este necesar a studia personalitatea făptuitorului, a clarifica condițiile interne care au stat la baza comiterii amenințării, a cerceta orientarea, conținutul și intensitatea amenințării, a analiza relațiile precedente existente între victimă și făptuitor, precum și a constata caracterul percepției de către victimă a amenințării etc. În alți termeni, pentru a aprecia că victima a perceput amenințarea ca având un caracter real, trebuie să ne conducem atât de semnele obiective (circumstanțele: numărul de persoane agresate, numărul făptuitorilor, comportamentul lor, frazele pronunțate și intonația vocii, gesturile și mimica acestora; locul; timpul; modul; mijloacele și instrumentele etc.), cât și de cele subiective (gradul de percepție a amenințării de către victimă, conștientizarea acesteia de către făptuitor, caracteristica personalității făptuitorului și a victimei). Doar o simbioză dintre cele două semne este în măsură să răspundă acestei cerințe. De aceea, nu este lipsită de relevanță nici explicația făcută în pct.5 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005, prin care se consemnează: „Caracterul real al amenințării poate fi atestat chiar și în cazul expunerii aparent cuviincioase, printr-o purtare corectă, a cererii făptuitorului. În astfel de cazuri însăși ambianța, creată de făptuitor, impune victima să se conformeze cererii acestuia (de exemplu, victima este înfricoșată de zvonurile și faptele legate de răfuiala cu cei care au refuzat să îndeplinească cererile făptuitorului)”.

Totuși, această din urmă explicație nu poate fi absolutizată; or, de vreme ce amenințarea nu are un caracter explicit, aceasta fiind dedusă de către victimă din alte circumstanțe care îi creează temerea de a i se cauza anumite prejudicii drepturilor sau intereselor ocrotite de lege, este anevoios a demonstra prezența ei în cadrul mecanismului de săvârșire a faptei. Aceasta deoarece nu putem face abstracție de la prevederile alin.(3) art.8 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova [30], potrivit cărora concluziile despre vinovăția persoanei de săvârșirea infracțiunii nu pot fi întemeiate pe presupuneri. În același timp, toate dubiile în probarea

învinuirii, care nu pot fi înlăturate, se interpretează în favoarea bănuitului, învinuitului, inculpatului.

Drept dovadă a alegației de mai sus vom aduce următorul exemplu de înaintare a cererii patrimoniale, lipsită de o amenințare explicită, exemplu pe care îl găsim în literatura de specialitate: „Am aflat că desfășurați activitatea de întreprinzător, iar în oraș toți întreprinzătorii ne plătesc, de aceea, începând cu luna următoare, ne veți achita lunar (se numește suma). Nu ne veți achita nouă, vor veni alte bande din microraioul vecin; ele însă nu se vor rezuma doar la vorbe. Astfel, întreprinzătorul, cunoscând despre faptul că cerința a fost expusă de către un membru al unui grup criminal organizat, necondiționat consimte asupra cerinței înaintate” [141, p.25-26]. După cum este lesne de observat, ambiția creată de făptuitor, *in concreto*: apartenența făptuitorului la un grup criminal organizat, precum și înștiințarea victimei despre faptul că toți întreprinzătorii achită „taxa de protecție”, impune victima să se conformeze cererii; or, influența informațională exercitată creează victimei o temere de a i se aduce atingere unor drepturi sau interese. Dar, respectând regula stipulată la alin.(3) art.8 CPP RM, orice îndoială va genera lipsa amenințării. Nu există amenințare, nu există nici componenta de șantaj. În același perimetru de cercetare, consemnăm că lista modalităților acțiunii adiacente care vizează amenințarea sunt exhaustive, ceea ce înseamnă că amenințarea cu sustragerea bunurilor, amenințarea cu răpirea mijlocului de transport, deși sunt însoțite de una dintre cerințele patrimoniale specifice art.189 CP RM, nu pot forma infracțiunea de șantaj. În lipsa unei acoperiri juridico-penale determinate a acestor ipoteze, propunem, cu titlu *de lege ferenda*, completarea și reformularea, în prevederea de la alin.(1) art.189 CP RM, a cuvintelor „cu deteriorarea sau distrugerea bunurilor proprietarului, posesorului sau deținătorului” prin sintagma „sustragerea, răpirea ori deteriorarea sau distrugerea bunurilor lor”.

În alt context, nu are nici o relevanță forma de manifestare a amenințării. Aceasta poate fi verbală, scrisă sau chiar concludentă. Mai mult ca atât, amenințarea poate fi înaintată prin intermediul unor terțe persoane. Cu referire la ultima ipoteză, vom aduce următorul exemplu din practica judiciară: *La 24, 30 și 31 mai 2007, B.V., C.D. și M.I. au avut întâlniri în incinta hotelului „Chișinău”, mun. Chișinău, și în incinta SRL „Sebastian”, mun. Chișinău, cu reprezentantul lui A.Gh. – G.Gh., (sublinierea ne aparține – n.a.), în cadrul cărora, amenințând cu moartea și cu răspândirea știrilor defăimătoare (în privința lui A.Gh. – n.a.), au cerut ca A.Gh. să le transmită bani în valută străină – suma de 200 000 euro* [43].

După reliefa generalizată a amenințării, vom trece la dezvăluirea nemijlocită a modalităților normative ale acesteia. Prima formă stipulată la alin.(1) art.189 CP RM, dar și cea mai răspândită în practica judiciară, este **amenințarea cu violența**. Gradul înalt de răspândire a acestei forme de amenințare îl atestăm și sub aspect legislativ; or, amenințarea cu violența ni se

înfățișează, *de lege lata*, cel puțin în următoarele ipostaze: ca *semn constitutiv al laturii obiective în conținutul de bază al componentei infracțiunii* (art.158, 165, 167, 168, 188, 287 CP RM etc.) și ca *semn calificativ în conținutul variantei agravate* (lit.e) alin.(2) art.187, lit.b) alin.(2) art.192¹, lit.a) alin.(2) art.206 CP RM etc.). Totodată, ca semn constitutiv al laturii obiective în conținutul de bază al componentei infracțiunii, amenințarea cu violența poate să constituie acțiune adiacentă (art.168, 188, 287 CP RM etc.), iar în alte cazuri – metodă de comitere a infracțiunii (art.158, 309 CP RM etc.).

Cu referire la infracțiunea prevăzută la art.189 CP RM, amenințarea cu violența este consacrată atât ca semn constitutiv al laturii obiective în conținutul de bază al componentei infracțiunii, cât și ca semn calificativ în conținutul variantei agravate (lit.d) alin.(2) art.189 CP RM). Aceasta deoarece amenințarea cu omor de asemenea este o formă de influență psihică violentă asupra victimei. Indiferent de ipostaza pe care o cuprinde: semn constitutiv al laturii obiective în conținutul de bază al componentei infracțiunii sau semn calificativ în conținutul variantei agravate, amenințarea cu violența în cazul infracțiunii de șantaj are rolul de acțiune adiacentă. Am și demonstrat-o în paginile anterioare.

Același rol îl îndeplinește amenințarea cu violența în ipoteza infracțiunii de tâlhărie în varianta sa tip (alin.(1) art.188 CP RM) și de jaf în varianta sa agravată (lit.e) alin.(2) art.187 CP RM). Dar, spre deosebire de infracțiunea de jaf, în cadrul căreia conținutul amenințării cu violența este concretizat expres în norma de incriminare la alin.(2) lit.e) art.187 CP RM – prin sintagma „nepericuloasă pentru viață și sănătate”, precum și spre deosebire de infracțiunea de tâlhărie, în cadrul căreia caracterul amenințării este determinat de sintagma „periculoasă pentru viață și sănătate”, prevăzută la alin.(1) art.188 CP RM, în cazul infracțiunii de șantaj legiuitorul a lăsat fără o concretizare caracterul amenințării cu violența.

De aceea, în lipsa unei înfățișări exprese a gradului de violență cu care se amenință în cazul șantajului, considerăm că aceasta poate fi atât nepericuloasă pentru viața sau sănătatea persoanei, cât și periculoasă pentru viața sau sănătatea persoanei. Această alegație invocată și susținută de noi este în unison cu prevederile pct.7 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005, nu însă și cu unele viziuni exprimate în literatura de specialitate, care încearcă să interpreteze în sens larg amenințarea cu violența prin prisma oricăror infracțiuni care antrenează un anumit grad de violență. Bunăoară, Iu.Larii [89, p.204] susține că „amenințarea cu violența ... constă în intimidarea victimei, a rudelor sau apropiaților acesteia, cu aplicarea violenței fizice, cum ar fi: provocarea leziunilor corporale de grad diferit, lovirea, violarea, intrarea în raport homosexual (sublinierea ne aparține – *n.a.*) etc.” Totuși, această interpretare extensivă nu-l împiedică pe autor să formuleze o concluzie contrară: „Materialele practicii judiciare ne demonstrează că amenin-

țările pot îngloba și alte modalități de influență, care nu sunt prevăzute în dispoziția art.189 CP RM. Astfel, iarăși este vorba despre o lacună legislativă, care face dificilă calificarea corectă a acțiunilor în cauză. De exemplu, cum vor fi calificate acțiunile persoanei care cere de la victimă un bun patrimonial, amenințând-o cu comiterea acțiunilor huliganice (sublinierea ne aparține – *n.a.*) asupra copiilor ei în cazul neîndeplinirii cerințelor înaintate”? [89, p.208]. De aici apare ca firească întrebarea: De ce amenințarea cu săvârșirea violului sau cu acțiuni violente cu caracter sexual constituie modalități ale amenințării cu violența în contextul infracțiunii de șantaj, iar amenințarea cu săvârșirea actelor de huliganism – nu? Această întrebare apare pe fundalul punctului de convergență pe care îl au toate aceste infracțiuni, și anume: atât infracțiunea de viol (art.171 CP RM), acțiunile violente cu caracter sexual (art.172 CP RM), cât și infracțiunea de huliganism, exprimată prin săvârșirea acțiunilor intenționate care încalcă grosolan ordinea publică (art.287 CP RM), implică cu titlu de acțiuni adiacente o oarecare violență fizică. Dar, asocierea acestei violențe cu raportul sexual, actul de homosexualism sau cu acțiunile intenționate care încalcă grosolan ordinea publică presupune incidența unor incriminări *nomen juris*.

De asemenea, și răpirea unei persoane ca incriminare de sine stătătoare poate să implice sub aspectul acțiunilor ajutătoare un grad de violență, spre exemplu, aplicarea loviturilor care pot conduce chiar la o vătămare medie a integrității corporale sau a sănătății. Însă, de vreme ce legiuitorul face referire la amenințarea cu săvârșirea răpirii persoanei, fapt expres prevăzut în alin.(1) art.189 CP RM, rezultă că dacă intenția legiuitorului a fost tocmai de a reține printre modalitățile de comitere a șantajului – amenințarea cu comiterea infracțiunilor prevăzute la art.171 sau la art.172 CP RM, în mod similar amenințarea cu răpirea proprietarului, posesorului, deținătorului, a rudelor sau apropiaților acestora – legiuitorul trebuia să prevadă distinct și amenințarea cu violul sau cu acțiuni violente cu caracter sexual. De aceea, considerăm că amenințarea cu violența ca modalitate de manifestare a constrângerii, în sensul alin.(1) art.189 CP RM, se rezumă doar la amenințarea victimei cu astfel de cuvinte sau acțiuni, din care se desprinde evident intenția făptuitorului de a aplica violența fizică față de victimă, indiferent de gradul acesteia: nepericuloasă pentru viața sau sănătatea persoanei sau periculoasă pentru viața sau sănătatea persoanei, nu și amenințarea cu săvârșirea față de ea sau apropiații ei a unor infracțiuni; or, în acest ultim caz riscăm să încălcăm principiul legalității prin interpretarea extensivă defavorabilă a legii, fapt interzis de prevederile alin.(2) art.3 CP RM.

De remarcat că în practica judiciară s-au înregistrat situații în care făptuitorul uzează de amenințarea de a săvârși violul asupra victimei, amenințare complementată de cerința de a se transmite anumite bunuri în viitor. De exemplu, *S.M. a fost condamnat în baza art.189 alin.(1)*

CP RM. La 18 decembrie 2005, aproximativ la orele 20:00, S.M., aflându-se împreună cu Ș.L. în ascensorul blocului II al casei de locuit situat pe str.Mircea cel Bătrân nr.11, mun. Chișinău, fiind în stare de ebrietate alcoolică, cu scopul de a o șantaja pe Ș.L., intenționat a stopat ascensorul și, prin constrângere psihică, profitând de starea de neputință a victimei, condiționată de spațiul închis al ascensorului, a amenințat-o cu săvârșirea violului asupra ei. După care i-a luat telefonul mobil „Nokia -1110” estimat la prețul de 1000 lei. Dar, neavând posibilitatea de a-l poseda, peste un scurt timp i l-a restituit. Iar pentru a nu-i aplica violența (sublinierea ne aparține – n.a.) i-a cerut bani în sumă de 1000 lei, pe care victima urma să-i transmită la scara casei, după ieșirea din ascensor [124]. Observăm că în acest caz a fost posibil de încadrat fapta drept șantaj doar în legătură cu faptul că acțiunea principală – cerința de a se transmite bani în sumă de 1000 lei – a fost însoțită și de amenințarea cu aplicarea violenței (acțiunea adiacentă). Această încadrare se referă, însă, la ultimul episod din speță, deoarece fapta în ansamblu constituie, considerăm, un concurs de infracțiuni. Aceasta deoarece, așa cum rezultă din speță, făptuitorul inițial a urmărit obținerea imediată a bunurilor, deposedând victima de telefonul mobil, pe care i l-a întors neavând posibilitatea de a-l poseda, deci din cauze independente de voința lui, făptuitorul nu a putut să dispună de bun, motiv pentru care acțiunile lui trebuie să fie încadrate, pe acest episod, drept tentativă de jaf. Următorul episod apare în speță ca urmare a intenției supravenite a făptuitorului de a obține anumite bunuri (1000 lei) în viitor (după ieșirea din ascensor, la scara casei), iar acțiunile lui în acest caz corespund elementelor constitutive ale infracțiunii de șantaj.

În alt context, trebuie să facem o distincție dintre conținutul normativ al amenințării cu aplicarea violenței și conținutul faptic al acesteia. Astfel, dacă conținutul normativ al amenințării în cazul șantajului nu este concretizat în norma de incriminare, atunci nu este exclus ca conținutul faptic al amenințării să fie unul atât neconcretizat, cât și concretizat (amenințare cu omor, amenințare cu aplicarea vătămării grave a integrității corporale sau a sănătății). Astfel privite lucrurile, în ipoteza amenințării cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, în virtutea concurenței dintre o parte și un întreg (art.118 CP RM), se va aplica numai alin.(1) art.189 CP RM, nefiind necesară încadrarea suplimentară în conformitate cu art.155 CP RM – „Amenințarea cu omor sau cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății”. În același timp, nu putem face abstracție de la faptul că, în ipoteza amenințării cu moartea, fapta implică o încadrare în conformitate cu varianta agravată prevăzută la lit.d) alin.(2) art.189 CP RM.

Dat fiind faptul că amenințarea cu aplicarea violenței este incidentă și infracțiunii de jaf (alin.(2) lit.e) art.187 CP RM) și infracțiunii de tâlhărie (alin.(1) art.188 CP RM), apare necesi-

tatea delimitării unor asemenea fapte, în particular, când aceasta este însoțită de cererea de a se transmite bunurile.

O primă disonanță dintre tâlhărie sau jaf, pe de o parte, și șantaj, pe de altă parte, reliefată în literatura de specialitate, vizează aspectul temporal al realizării amenințării. Astfel, potrivit autorilor ruși Л.Д. Гаухман și С.В. Максимов [161, p.121], realizarea amenințării extorcativului se presupune în viitor, și anume: în situația în care victima nu va îndeplini cerințele patrimoniale ale făptuitorului. În contrast, în caz de neexecutare a cerințelor patrimoniale ale făptuitorului, înfăptuirea amenințării cu aplicarea violenței nepericuloase pentru viață și sănătate – în cazul jafului sau realizarea amenințării cu aplicarea violenței periculoase pentru viață și sănătate – în cazul tâlhăriei se preconizează a fi materializată imediat. La fel susține și Л.К. Малахов: „Sensul amenințării în cazul dobândirii prin șantaj a bunurilor proprietarului se exprimă, în primul rând, în facilitarea dobândirii bunurilor, iar, în al doilea rând, în faptul că realizarea ei este preconizată pe viitor (sublinierea ne aparține – *n.a.*), ca răzbunare pentru refuzul de a transmite avantajele cerute” [190, p.27]. În alt context, același autor își întărește optica susținută, menționând: „În cazul amenințării, ca metodă de dobândire prin șantaj a avutului proprietarului, victima își dă seama că acționează o oarecare condiție de amânare, deci lipsește pericolul realizării imediate a amenințării (sublinierea ne aparține – *n.a.*)” [190, p.67]. Aceeași opinie este împărtășită și de către З.А. Незнамова [217, p.241]. Însă, pe lângă alegația orientării extorcativului de a aplica violența în viitor în cazul nesatisfacerii cerințelor cu caracter patrimonial, autorul susține că realizarea imediată a amenințării metamorfozează violența psihică în violență fizică, iar șantajul – în jaf sau tâlhărie.

Reieșind din caracterul polemizat al opticii vizate, nu contestăm faptul că violența psihică poate să se metamorfozeze în violență fizică, dar să acceptăm că șantajul se transformă în jaf sau tâlhărie este de neconceput. Aceasta deoarece nu poate fi invocat un „salt” calitativ al faptelor prejudiciabile care nu sunt din aceeași categorie; or, șantajul, spre deosebire de jaf ori tâlhărie, nu constituie o sustragere. De aceea, în legătură cu criteriul de delimitare formulat, mai aproape de adevăr ni se pare opinia autorului rus Л.В. Сердюк [204, p.52], potrivit căruia amenințarea în cazul infracțiunii de șantaj, de regulă (sublinierea ne aparține – *n.a.*), este îndreptată în viitor, adică făptuitorul nu intenționează s-o realizeze instantaneu. Considerăm că această din urmă opinie primează datorită faptului că nu este una categorică, astfel încât, lăsând o anumită doză de flexibilitate, este în măsură să răspundă esenței și conținutului infracțiunii de șantaj. Un punct de vedere similar îl împărtășește autorul Iu.Larii [89, p.204]: „Chiar și în cazul șantajului, amenințarea poate fi realizată imediat, după ce a urmat refuzul victimei de a transmite bunurile cerute”.

Iată un exemplu din practica judiciară care fundamentează alegația de mai sus: *L.A., la 05.05.2008, aproximativ la ora 21:00, aflându-se, în stare de ebrietate narcotică, în casa părinților săi din comuna Bubuieci, prin amenințare cu aplicarea violenței* (sublinierea ne aparține – n.a.) și cu deteriorarea bunurilor ce aparțin părinților, a cerut de la mama sa, *L.Z., să-i transmită suma de 3000 lei. Fiindu-i refuzată transmiterea banilor* (sublinierea ne aparține – n.a.), *inculpatul a amenințat-o pe mama sa că dacă nu-i va transmite suma cerută, îi va da foc la casă și o va omori. După care, de la 5 mai 2008, aproximativ ora 21:00, până la 6 mai 2008, ora 04:00, i-a aplicat ultimei, în mod intenționat, multiple lovituri cu pumnii în cap și în alte regiuni ale corpului, a lovit-o cu telefonul în cap, a mușcat-o de nas, a stropit-o cu cafea fierbinte, a aruncat în ea cu țigări aprinse, a sugrumat-o cu mâinile de gât, încercând să o stranguleze, cauzându-i astfel vătămări corporale ușoare* [49] (sublinierea ne aparține – n.a.).

Nu este exclusă însă situația ca făptuitorul să treacă imediat la materializarea amenințării, neașteptând chiar un refuz din partea victimei de a i se transmite banii ceruți. Pentru a ne justifica concepția promovată, vom apela la următoarea speță: *la 11.04.2005, ora 12:00, C.Gh., prin înțelegere prealabilă cu o persoană identificată de organul de urmărire penală, în privința căreia materialele sunt disjuse într-o procedură separată, urmând indicațiile și conform informației parvenite de la C.M., s-au deplasat la locul de muncă al cet. A.R. de pe str.Bacioii Noi 14, mun. Chișinău. Acolo, amenințându-l pe ultimul cu violența* (sublinierea ne aparține – n.a.), *precum și aplicându-i violență nepericuloasă pentru viață sau sănătate* (sublinierea ne aparține – n.a.), *manifestată prin aplicarea loviturilor cu bastonul, mâinile și picioarele peste diferite părți ale corpului, i-au cerut, invocând un motiv inventat, să transmită în folosul lui C.M. bani în sumă de 500 lei. Ulterior, în aceeași zi, aflându-se pe str.Bacioii Noi 14/4, mun. Chișinău, în urma amenințărilor și violenței fizice aplicate față de A.R., C.Gh. și persoana identificată au primit de la acesta 200 de lei* [47].

În același timp, pentru soluționarea definitivă a momentului preconizat de realizare a amenințării în cazul șantajului, ne vom prevala și de interpretarea oficială în materie. Astfel, în pct.23 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005 sunt reliefate potențialele ipoteze de aplicare a art.189 CP RM, în detrimentul infracțiunilor prevăzute la lit.e) alin.(2) art.187 sau 188 CP RM:

- a) făptuitorul cere transmiterea bunurilor în viitor, amenințând cu aplicarea imediată a violenței (sublinierea ne aparține – n.a.), dacă victima nu va consimți să-i execute cererea;
- b) făptuitorul cere transmiterea bunurilor în viitor, amenințând, totodată, să aplice violența în viitor (sublinierea ne aparține – n.a.), dacă victima nu-i va îndeplini cererea;
- c) făptuitorul cere transmiterea bunurilor în viitor și aplică violența în vederea asigurării realizării cererii sale (sublinierea ne aparține – n.a.).

Regretabil este că printre modalitățile faptice enumerate nu se conține și ipoteza ce rezultă din speța prezentată *supra*, reflectată în Decizia Curții Supreme de Justiție din 10.02.2010, în Dosarul nr.1re-381/10: făptuitorul cere transmiterea bunurilor în viitor, amenințând victima cu aplicarea violenței și aplicând violența imediat, în vederea asigurării realizării cererii sale. Deși unii ar riposta, invocând că nominalizarea în una și aceeași ipoteză atât a amenințării cu aplicarea violenței, cât și a aplicării acesteia, este lipsită de importanță din motiv de transformare a violenței psihice în violență fizică, precum și din cauza caracterului alternativ al acțiunilor adiacente ale șantajului, în realitate însă, incidența a mai multor acțiuni adiacente implicate în mecanismul infracțional denotă, incontestabil, gradul de pericol social al faptei prejudiciabile și pericolozitatea pe care o comportă făptuitorul, motiv pentru care nu poate să nu fie luată drept circumstanță de individualizare a pedepsei.

Totuși, această din urmă ipoteză imputată de noi nu poate suplini definitiv lista modalităților faptice; or, acestea nu sunt lipsite de fluctuație. Indubitabil, căci din cele trei ipoteze identificate de Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova mai putem deduce și alte variații: făptuitorul cere transmiterea bunurilor în viitor, amenințând cu aplicarea imediată a violenței, dacă victima nu va consimți să-i execute cererea, iar după ce i se refuză aplică violența imediat sau în viitor; făptuitorul cere transmiterea bunurilor în viitor, amenințând, totodată, să aplice violența în viitor, dacă victima nu-i va îndeplini cererea, iar după ce i se refuză, aplică violența imediat sau în viitor etc.

În concluzie la cele etalate: nu caracterul viitor de materializare a amenințării constituie linia de demarcare dintre jaf sau tâlhărie și infracțiunea de șantaj, ci tocmai intenția făptuitorului orientată spre a obține bunurile în viitor. De aceea, consemnăm ca fiind reușită interpretarea oficială realizată de Plenul Curții Supreme de Justiție, reținută în pct.23 din Hotărârea nr.16/2005, potrivit căreia, delimitând șantajul de jaf sau de tâlhărie, instanțele judecătorești trebuie să țină cont că în cazul șantajului intenția făptuitorului este orientată spre dobândirea bunurilor cerute în viitor (sublinierea ne aparține – *n.a.*), pe când dobândirea bunurilor în cazul jafului sau al tâlhăriei are loc simultan (sublinierea ne aparține – *n.a.*) cu aplicarea violenței sau cu amenințarea aplicării acesteia, ori îndată (sublinierea ne aparține – *n.a.*) după realizarea acestor acțiuni. Într-o anumită măsură, la această interpretare au contribuit reminiscențele fostei Hotărâri a Plenului Judecătorei Supreme a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea averii proprietarului”, nr.5 din 06.07.1992 [32, p.327]; or, potrivit pct.9 al acesteia, delimitând șantajul de jaf sau de tâlhărie, judecătorii vor ține cont de faptul că în cazul șantajului amenunțarea cu aplicarea forței e îndreptată spre obținerea bunurilor în viitor, dar nu în momentul amenințării.

Este de consemnat și faptul că în practica judiciară anume acest criteriu de delimitare stă la baza reîncadrării de către instanța de judecată a faptelor de șantaj în jaf săvârșit cu aplicarea violenței nepericuloase pentru viața sau sănătatea persoanei sau cu amenințarea aplicării unei asemenea violențe. În acest sens, aducem următoarele exemple din practica judiciară, când instanța de fond a constatat întemeiat prezența elementelor constitutive ale jafului, nu însă cele ale șantajului, așa cum s-a susținut, neîntemeiat, în învinuire: *G.D. a fost recunoscut vinovat în comiterea infracțiunii prevăzute la lit.e) alin.(2) art.187 CP RM. La data de 7 septembrie 2009, aproximativ la orele 18:30, G.D. i-a întâlnit, pe stadionul Școlii Profesionale din or.Râșcani, pe elevii de la anul I ai școlii respective N.O., H.M., R.C. și V.C. Amenințându-i cu aplicarea unei eventuale violențe fizice, a cerut, ilegal, și a primit personal, sincronizat (sublinierea ne aparține – n.a.) de la N.O. bani în sumă de 5 lei, de la H.M. bani în sumă de 5 lei, de la R.C. bani în sumă de 20 lei și de la V.C. bani în sumă de 5 lei [129]; • O.I. a fost recunoscut vinovat, printre altele, în comiterea infracțiunii prevăzute la lit.e) alin.(2) art.187 CP RM. La începutul lunii septembrie 2008, O.I. s-a întâlnit în piața „Negustorii” din mun. Chișinău cu minorul R.D. și, amenințându-l cu aplicarea violenței fizice, i-a cerut acestuia să-i transmită bani în sumă de 20 lei. Ultimul, percepând amenințările ca fiind reale și dorind evitarea lor, i-a transmis lui O.I. cei 20 de lei [121].*

Deci, drept criteriu principal de delimitare a componentelor vizate poate să evolueze aspectul temporal al orientării făptuitorului de dobândire a bunurilor, nicidecum însă aspectul temporal al realizării amenințării, ultimul având doar caracter facultativ în procesul de disociere a infracțiunilor de jaf sau tâlhărie de infracțiunea de șantaj.

Pe lângă această deosebire, în literatura de specialitate a fost susținută opinia, potrivit căreia și scopul realizării amenințării reprezintă linia de demarcare dintre șantaj și jaf sau tâlhărie. *In concreto*, autorul rus Л.В. Сердюк [204, p.52] susține că în cazul șantajului făptuitorul realizează amenințarea în scop de răzbunare, fiindcă nu a fost îndeplinită cererea lui, dar nu în scopul obținerii violente a patrimoniului. O asemenea abordare ni se pare absolut nefondată, motiv pentru care vom aduce următorul argument în vederea exprimării dezacordului: nu în toate cazurile făptuitorul trece la materializarea amenințării din motive de răzbunare, și nu în scop de răzbunare, așa cum invocă autorul. O dovadă în acest sens este și speța de care am uzat *supra*, ce se conține în Decizia Curții Supreme de Justiție din 10.02.2010, în Dosarul nr.1re-381/2010 [47]: făptuitorul a amenințat inițial victima cu violența, precum și, imediat după aceasta, a aplicat față de ea violența. Deoarece pe fundalul desfășurării mecanismului infracțional nu apare un refuz de realizare a cererii parvenit din partea victimei între momentul inițial de amenințare și până la realizarea *de facto* a acestei amenințări, răzbunarea, ca atare, nu poate fi

pusă la baza aspectului motivațional de comporament al făptuitorului. Incontestabil, în această ipoteză elementul catalizator al materializării amenințării îl constituie imboldul de influențare asupra victimei în vederea asigurării realizării cererii patrimoniale.

Reieșind din cele etalate mai sus, considerăm că o deosebire principială ce rezultă din sediul materiei rezidă în faptul că amenințarea cu violența în cadrul jafului și al tâlhăriei reprezintă un mijloc de dobândire ilicită a bunurilor ce se află în posesia victimei, pe când în cadrul șantajului amenințarea cu violența constituie tocmai mijlocul de constrângere a victimei la transmiterea aparent benevolă a averii râvnite de făptuitor. Veridicitatea acestei disocieri se desprinde chiar din interpretarea sistemică a faptei de sustragere, care presupune o deposedare și o imposedare, și a faptei de șantaj, a cărei esență este determinată de sintagma normativă „cerea de a transmite bunurile”. De altfel, conținutul acestei supoziții este confirmată și de V.Cușnir, care susține următoarele: „Spre deosebire de jaf sau tâlhărie, însuși făptuitorul nu ia bunurile din posesia proprietarului, ci pe o cale ilegală, folosind diferite metode de influență asupra conștiinței și voinței acestuia, cere ca el să transmită bunurile în folosul făptuitorului sau în folosul altor persoane” [3, p.394]. O opinie asemănătoare este împărtășită și de autorul român Tr.Pop: „Deși șantajul se comite, ca și tâlhăria, cu violență sau amenințare, persoana șantajată nu rămâne pasivă, ca victima tâlhăriei, ci este activă, predând, remițând bunul cerut către făptuitor, sub imperiul constrângerii” [114, p.454].

După această disociere absolut necesară, nu putem să nu reflectăm opinia pe care o îmbrățișăm în totalitate vis-à-vis de acest subiect. Aceasta aparține autorului E.Visterniceanu [138, p.219], potrivit căreia soluționarea problemei de delimitare a acestor infracțiuni depinde de gradul de îmbinare a trei momente: a momentului transmiterii bunurilor; a momentului amenințării cu violența; a momentului aplicării violenței.

Cea de-a doua modalitate normativă a acțiunii adiacente în cadrul faptei prejudiciabile de șantaj este ***amenințarea cu răspândirea unor știri defăimătoare despre persoană, rudele sau apropiații acesteia***. Până a trece însă la relevarea semnificației și a conținutului exact al acestei modalități, ținem să menționăm că în literatura de specialitate rusă unii autori relevă că cerința patrimonială însoțită cu amenințarea de a divulga informații ce defăimează victima sau apropiații ei, precum și alte informații cu caracter personal, care pot cauza daune drepturilor sau intereselor legale ale victimei sau apropiaților ei, ca una dintre formele de exprimare a laturii obiective a extorcării (art.163 CP FR), are semnificația de șantaj [140, p.54]. La formarea în conștiința juridică a ideii precum că amenințarea cu divulgarea unor informații false sau veridice, în scopul de a obține pentru sine sau pentru o altă persoană un folos patrimonial, reprezintă o faptă de șantaj a contribuit, așa cum am constatat în Capitolul I al tezei, prevederea de la art.615 din

Codul penal, promulgat de către împăratul Nicolai al II-lea la 22 martie 1903. În contextul legii penale naționale în vigoare însă, însuși titlul articolului poartă denumirea de șantaj. Însă, așa cum am relevat anterior, pe lângă această acțiune adiacentă, la alin.(1) art.189 CP RM sunt inserate cu titlu alternativ alte trei acțiuni adiacente. Rezultă deci că există o neconcordanță vădită între conceptul formal și cel material ale termenului „șantaj”. Nu doar originea legislativă a noțiunii de șantaj ne demonstrează acest lucru, dar și semnificația uzuală a acestuia; or, verbul „a extorca” semnifică a obține cu forța, prin amenințări, prin violență, prin șantaj [59, p.700] (sublinierea ne aparține – *n.a.*). Așadar, între noțiunea de șantaj și cea de extorcare există un coraport de parte-întreg. Însă, legiuitorul autohton a inversat acest coraport, astfel încât, *de lege lata*, există o necorespondere dintre denumirea art.189 CP RM și conținutul constitutiv al textului incriminator, fapt reținut de majoritatea oamenilor de știință din Republica Moldova [106, p.67-69; 16, p.7-8; 5, p.174].

Chiar dacă încadrarea juridică a faptei se efectuează în corespundere cu dispoziția articolului, titlul normei de incriminare trebuie să exprime esența juridică a faptelor interzise; or, doar o astfel de abordare poate fi percepută adecvat de destinatarul legii penale. Mai mult ca atât, prin utilizarea termenului „șantaj” în prevederea de la art.173 CP RM pe post de modalitate alternativă a acțiunii adiacente legiuitorul a creat oarecum o confuzie. Aceasta deoarece, așa cum corect se susține, în art.173 CP RM legiuitorul utilizează termenul „șantaj” într-o accepție mai îngustă decât cea din art.189 CP RM; astfel, același termen – „șantaj” – este folosit cu înțelesuri distincte [18, p.424]. În art.189 CP RM termenul „șantaj” este folosit cu înțelesul de „extorcare” (termen utilizat în art.217⁴ CP RM) [16, p.7-8].

De remarcat că utilizarea unuia și aceluiași termen cu semnificații distincte în același act normativ este inadmisibilă; or, potrivit regulii de la lit.e) art.19 al Legii Republicii Moldova privind actele legislative, „terminologia, utilizată în actul elaborat, este constantă și uniformă ca și în celelalte acte legislative și în reglementările legislației comunitare; se va utiliza unul și același termen dacă este corect, iar folosirea lui repetată exclude confuzia” [93]. De aceea, în scopul armonizării accepțiunii legislative și a accepțiunii literare a termenilor, dar deopotrivă și în scopul înlăturării confuziilor create pe marginea polisemantismului termenului „șantaj”, în literatura de specialitate se propune înlocuirea lui cu termenul „extorcare”, care include în sine atât șantajul, cât și alte semne (amenințarea cu violența, cu deteriorarea sau distrugerea bunurilor, cu răpirea victimei sau a apropiaților ei) descrise direct în dispoziția normei analizate [5, p.174; 106, p.67].

Incontestabil, operarea în titulatura articolului a unei remanieri legislative se prezintă a fi de maximă oportunitate. În același timp, nu putem trece cu vederea faptul că propunerile de

înlocuire a termenului „șantaj” cu cel de „extorcare”, fiind transpuse într-un model legislativ cu titlu *de lege ferenda*, se prezintă a fi în unele surse doctrinare nu tocmai cel mai reușite. Aceasta deoarece s-a propus denumirea art.189 CP RM după cum urmează: „Dobândirea prin extorcare a unor bunuri sau foloase patrimoniale” [5, p.175]. Însă, la o analiză atentă a conținutului dispoziției invocate se desprinde iarăși o neconcordanță cu titulatura articolului. Pentru a fi expliciti, consemnăm că prin utilizarea termenului „dobândirea” în denumirea normei propuse s-ar crea de fapt imaginea unei componente de infracțiune cu urmări imediate, dar care în realitate nu există.

În același timp, ținem să evidențiem că înlocuirea termenului „șantaj” cu cel de „extorcare” ar ridica o situație de identitate a conținutului art.189 CP RM cu unele modalități agravate ale unor infracțiuni, și anume: ale celor prevăzute la lit.c) alin.(2) art.324 și la lit.c) alin.(2) art.333 CP RM, precum și de identitate cu varianta-tip a infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației (art.256 CP RM).

Totodată, extorcarea, spre exemplu, în ipoteza agravantelor de la lit.c) alin.(2) art.324 și de la lit.c) alin.(2) art.333 CP RM, diferă calitativ de extorcarea patrimonială și nu poate fi identificată cu aceasta, deoarece componentele nominalizate constituie infracțiuni al căror subiect este, în cazul art.324 CP RM, potrivit ultimelor remanieri legislative intervenite prin Legea Republicii Moldova privind modificarea și completarea unor acte legislative, nr.245-XIX din 02.12.2011 [98], doar persoana publică, inclusiv persoana publică străină sau persoana care gestionează o organizație comercială, obștească sau alte organizații nestatale (art.333 CP RM) și, ca efect, extorcarea avantajelor necuvenite implică utilizarea de către aceste categorii de subiecți calificați a situației sale de serviciu. Din aceste rațiuni, extorcarea în cazul circumstanțelor agravante de la lit.c) alin.(2) art.324 și de la lit.c) alin.(2) art.333 CP RM cuprinde amenințări de a săvârși doar acele acțiuni determinate care se află în legătură cu competențele de serviciu ale persoanei publice sau ale persoanei care gestionează o organizație comercială, obștească sau alte organizații nestatale. Oarecum trezește dubii și într-o oarecare măsură este alogic ca o persoană publică sau o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau alte organizații nestatale să amenințe cu distrugerea sau deterioarea bunurilor sau cu aplicarea violenței etc. Astfel, are dreptate autorul А.К. Квициния [171, p.104] când afirmă că dacă persoana cu funcție de răspundere pretinde valori sub amenințarea comiterii unor acțiuni care nu intră în atribuțiile sale de serviciu, cum ar fi amenințarea cu aplicarea violenței, atunci calificarea trebuie să se facă în conformitate cu art.163 din Codul penal al Federației Ruse, adică ca extorcare.

De aceea, considerăm că soluționarea problemei privind ajustarea conceptului formal la cel material ale termenului „șantaj” prevăzut la art.189 CP RM reprezintă una dintre problemele științifice de importanță majoră care necesită a fi soluționată de urgență, soluționare care în

primul rând are menirea de a asigura consecvența normelor juridico-penale, dar, nu în ultimul rând, de a exclude orice confuziune cu privire la limitele interzisului de legea penală. Astfel, pentru a nu ne pomeni în aceeași situație legislativă de natură confuză cum se prezintă actualmente în Codul penal al Republicii Moldova circumstanța agravantă „prin schingiuire sau tortură” (lit.e) alin.(2) art.151 și lit.f) alin.(2) art.152 CP RM), care nici pe departe nu implică semnificația pe care legiuitorul o fixează în art.309¹ CP RM – „Tortura”, propunem înlocuirea termenului „șantaj” din denumirea art.189 CP RM cu cel de „extorsiune”. În mod sistemic, această înlocuire se impune și referitor la prevederea de la art.217⁴ CP RM. Consemnăm că, apelând la Dicționarul explicativ ilustrat al limbii române [59, p.700], sesizăm că cuvântul „extorsiune” are semnificația de extorcare, avându-și originea în latinescul *extorsio*. De notat că propunerea pe care o invocăm nu reprezintă un act deliberat format pe un teren gol. Dimpotrivă, propunerea noastră concordă cu viziunea reputatului om de știință Traian Pop, care, descriind prevederea de la alin.(3) art.350 (formă specială a tâlhăriei) din Titlul XIV „Crime și delictе contra patrimoniului” al Cărții a II-a a Codului penal al României din 1937, releva următoarele: „Faptul acesta este mai mult o extorsiune (sublinierea ne aparține – *n.a.*), un șantaj, decât o tâlhărie ...” [114, p.461].

După această digresiune absolut necesară, ne vom orienta demersul nostru științific asupra elucidării conținutului modalității normative a acțiunii adiacente cercetate. Astfel, prin amenințare cu răspândirea unor știri defăimătoare, potrivit pct.8 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005, urmează să înțelegem inspirarea temerii că făptuitorul va divulga informații compromițătoare despre proprietar, posesor, deținător, despre rudele sau apropiații acestora, în cazul în care proprietarul, posesorul sau deținătorul nu-i va îndeplini cererea.

Pe același fâgaș se situează și unele opinii doctrinare. Bunăoară, în literatura de specialitate autohtonă [3, p.394] s-a remarcat că amenințarea cu răspândirea unor știri defăimătoare reprezintă amenințarea ce trebuie să aibă drept obiect scoaterea în evidență a unei fapte, reale sau imaginare, compromițătoare pentru persoana amenințată, pentru soțul acesteia sau pentru o rudă apropiată.

În concepția autorilor ruși Л.Д. Гаухман și С.В. Максимов [161, p.121], defăimătoare sunt știrile despre anumite acte ilegale, imorale sau acte indecente ale victimei sau ale apropiaților ei. La rândul său, З.А. Незнамова [217, p.242] consideră că știrile defăimătoare constituie oricare informații, a căror răspândire poate conduce la lezarea onoarei și demnității persoanei. Incidența acestor valori eventual periclitate (avem în vedere ipoteza realizării amenințării, care nu are nici o relevanță la încadrare în raport cu șantajul) este pretinsă și de pct.8 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005: „Știrile defăimătoare reprezintă informația veridică

sau falsă, a cărei divulgare poate aduce atingere onoarei și demnității persoanei (sublinierea ne aparține – *n.a.*)”. După alți autori [89, p.205], și reputația persoanei poate să apară în calitate de obiect al amenințării cu răspândirea unor știri defăimătoare.

Pentru a identifica întinderea obiectului amenințării cu răspândirea unor știri defăimătoare în contextul faptei de șantaj, vom apela la interpretarea cauzală a categoriilor sociopsihologice, precum: onoarea, demnitatea și reputația persoanei. Astfel, în acord cu pct.5 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la aplicarea legislației despre apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale a persoanei fizice și juridice”, nr.8 din 09.10.2006 [74, p.16], onoarea reprezintă aprecierea pozitivă care reflectă calitatea persoanei în conștiința socială, iar demnitatea reprezintă autoaprecierea persoanei întemeiată pe aprecierea societății. Reputația profesională reprezintă reflectarea calităților profesionale ale persoanei în conștiința socială, însoțită de aprecierea pozitivă a societății. În această ordine de idei, putem remarca că onoarea și reputația persoanei sunt categorii obiective, în contrast cu demnitatea, care este una subiectivă.

Astfel privite lucrurile, nu putem face abstracție de la faptul că știrile defăimătoare cu care se amenință pot viza nu doar onoarea și demnitatea persoanei, dar și reputația profesională a acesteia. De exemplu, dacă conținutul unor asemenea informații care se pretind a fi răspândite vizează lipsa dexterităților de prestare a unor servicii sau de executare a unor lucrări care intră în sfera profesională a persoanei ori lipsa temeiurilor de atribuire a gradelor sau titlurilor științifice sau didactice deținute, atunci aceste informații au ca obiect reputația profesională a persoanei. *Per a contrario*, informațiile ce se referă la: practicarea prostituției; prezența bolilor psihice, contagioase, a bolilor venerice sau a sindromului imunodeficienței achiziționate; consumul de substanțe narcotice sau psihotrope; infidelitatea conjugală; nașterea copiilor în afara căsătoriei; întreruperea sarcinii; impotența de coabitare sau reproducere; violarea victimei sau săvârșirea față de ea a satisfacerii poftelor sexuale în forme perverse etc. – au ca obiect onoarea și demnitatea persoanei. În același timp, trebuie să avem în vedere că ponegrirea onoarei, demnității sau reputației poate fi adusă în privința oricărei persoane, indiferent de starea ei fizică sau psihică, precum și în privința unui defunct, bunul nume al căruia este important pentru victimă. Aceasta rezultă și din protecția oferită de legiuitor prin prisma prevederii de la alin.(3) art.16 din Codul civil al Republicii Moldova – „*se admite apărarea onoarei și demnității unei persoane fizice și după moartea acesteia*”.

Totodată, trebuie să remarcăm că amenințarea cu răspândirea unor știri defăimătoare va constitui mijloc de constrângere a victimei de a transmite aparent benevol făptuitorului averea doar în acele situații în care victima va aprecia conținutul informațiilor drept dezonorabile. Din

aceste considerente, apreciem ca fiind întemeiate opiniile potrivit cărora „influență motivațională asupra victimei pot avea doar acele informații care sunt considerate importante de însăși victimă” [179, p.356]; „cât de defăimătoare și în ce măsură răspândirea știrilor este susceptibilă a leza onoarea și demnitatea persoanei depinde de percepția subiectivă a victimei” [217, p.242]. Iată un exemplu din practica judiciară care ne ilustrează mecanismul influențării motivaționale de a se conforma cerințelor patrimoniale înaintate de făptuitor, pentru ca cel din urmă să nu materializeze amenințările cu răspândirea unor informații, pe care victima le percepe ca fiind dezonorabile: *Începând cu luna mai 2010, S.V., sub pretextul de a face cunoștință mai îndeaproape cu P.I., a primit de la ultima, prin intermediul unor MMS servicii, mai multe fotografii de ale ei, printre care două imagini intime. Ulterior, S.V. amenințând-o pe P.I. cu răspândirea unor știri defăimătoare, manifestate prin publicarea în rețeaua globală „INTERNET”, cât și prin expedierea pozelor cu imagini intime la locul de muncă și la rude* (sublinierea ne aparține – n.a.), *a solicitat de a i se transmite bani. Apreciind amenințările ca fiind reale și că vor fi realizate, P.I., prin intermediul lui V.V., a transmis, în trei rate, suma de 4000 lei* [123].

În alt context, ne interesează în ce măsură influențează natura conținutului informațiilor a căror divulgare este amenințată victima asupra încadrării juridice a faptei? Încă în perioada sovietică, cercetătorii împărtășeau opinia, potrivit căreia pentru încadrarea faptei de șantaj este irelevant dacă făptuitorul amenință cu răspândirea unor circumstanțe care au avut loc în realitate sau au fost inventate, pentru că, atât în primul, cât și în al doilea caz, amenințarea cu răspândirea acestora reprezintă mijloc de constrângere a victimei de a satisface cerințele infracționale ale extorculatorului [207, p.192]. O astfel de interpretare se conține și în alin.(2) pct.8 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005: „Știrile defăimătoare reprezintă informația veridică sau falsă (sublinierea ne aparține – n.a.) ... ” și în pct.3 al Hotărârii Plenului Judecătoriai Supreme a Federației Ruse „Despre practica judiciară în cauzele de extorcare”, nr.3 din 04.05.1990 [196]: „Nu are importanță dacă corespund sau nu realității informațiile, cu a căror răspândire se amenință la comiterea extorcării”. Nu de aceeași părere este autorul rus A.Г. Уфалов [221, p.138]: „... conținutul acestei amenințări se referă la știrile cu bună-știință false, inventate, defăimătoare despre victimă sau apropiații ei și realizarea acestei amenințări atrage după sine calificarea prin concurs pentru șantaj și calomnie”. Reflectând asupra acestui din urmă punct de vedere, nu putem să nu fim de acord cu afirmația, în raport cu legea penală a Federației Ruse în vigoare la data reflectării opiniei doctrinare, potrivit căreia realizarea amenințării cu răspândirea unor știri defăimătoare atrage după sine calificarea prin concurs pentru șantaj și calomnie. Aceasta deoarece luăm în vizor regula statuată în dreptul penal substanțial: „Făptuitorul va

răspunde pentru tot atâtea infracțiuni câte conținuturi constitutive de infracțiuni independente a realizat” [65, p.127]. Totuși, ținem să remarcăm că, *de lege lata*, potrivit ordinii juridico-penale autohtone, nu este supusă răspunderii penale fapta de calomnie. Din aceste rațiuni, realizarea amenințării cu răspândirea unor știri defăimătoare, cu caracter fals, urmează a fi încadrată în conformitate cu art.70 din Codul contravențional al Republicii Moldova [25].

În același timp, nu putem agree viziunea lui A.Г. Уфалов reliefată *supra*, potrivit căreia conținutul amenințării se referă doar la știrile cu bună-știință false, inventate, defăimătoare despre victimă sau apropiații ei. Aceasta deoarece atât informațiile false, cât și cele veridice, fiind aduse publicului, pot defăima persoana. Pentru ilustrarea acesteia, vom aduce următorul exemplu: A îl amenință pe B, primar în satul X, că dacă nu-i va transmite suma de 500 euro, atunci el va face cunoscut consătenilor săi faptul că fiica acestuia a fost traficată în Turcia în scop de exploatare sexuală, informație care corespunde adevărului. Cu siguranță, răspândirea unei asemenea informații ar dezonoara persoana și familia acesteia. De aceea, considerăm că nu are relevanță dacă se amenință cu răspândirea unor știri false sau veridice, important este ca această amenințare să exercite influență asupra voinței victimei de a se conforma cerinței patrimoniale a făptuitorului, iar răspândirea acesteia poate aduce atingere onoarei, demnității sau reputației persoanei.

Într-o altă ordine de idei, din esența noțiunii pe care o imprimă sintagma „știri defăimătoare” în general și din specificul valorilor sociale facultative care pot fi periclitare prin transpunerea în realitate a amenințării cu răspândirea unor știri defăimătoare, în special, apare ca firească întrebarea: poate oare amenințarea cu răspândirea unor știri ce se referă la comiterea de către victimă, rudele sau apropiații acesteia a unor fapte ilegale (infracțiuni, contravenții sau delikte) să constituie modalitatea faptică a acțiunii adiacente a șantajului – amenințarea cu răspândirea unor știri defăimătoare despre persoană, rudele sau apropiații acesteia?

Răspunsul la această întrebare oferit de practica judiciară, pe de o parte, și de doctrină, pe de altă parte, este lipsit de unanimitate. Astfel, în acord cu pct.8 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005, se reliefează că informațiile, veridice sau false, despre infracțiunile comise constituie exemple de știri defăimătoare în contextul infracțiunii de șantaj. Ținând cont de această interpretare cauzală, practică judiciară în această materie pare a fi constantă. De exemplu, acțiunile făptuitorului au fost încadrate ca șantaj pentru faptul că: *la data de 04.11.2004, aproximativ la ora 19:00, P.S., împreună și prin înțelegere prealabilă cu U.V., aflându-se în apropierea Ambasadei Federației Ruse în Republica Moldova, urmărind scopul dobândirii avutului proprietarului prin șantaj, sub influența constrângerii psihice, amenințând-o pe C.V. cu denunț fals și incriminare ilegală privind comiterea de către aceasta a unui furt* (sublinierea ne aparține

– n.a.), au cerut și au primit de la ea mijloace bănești în sumă de 4800 lei, 300 euro și 200 dolari SUA [78].

În opoziție cu interpretarea judiciară în materie, în literatura de specialitate a Republicii Moldova [89, p.206] se susține că constrângerea prin amenințarea cu răspândirea unor informații care se referă la comiterea infracțiunii sau a altui delict nu înjosec persoana, ci, dimpotrivă, este într-o anumită măsură socialmente utilă; or, la știrile defăimătoare se referă doar acelea care înjosec onoarea și demnitatea persoanei. Un punct de vedere apropiat aparține lui А.Г. Уфалов [221, p.137]: „Trezește nedumerire faptul că darea în vileag a informațiilor despre faptele veridice, nu însă și false, referitoare la comiterea unor infracțiuni va leza onoarea și demnitatea persoanei, va cauza daune obiectului juridico-penal protejat”.

Indubitabil, denunțarea persoanei în comiterea unei infracțiuni sau contravenții este o activitate absolut legală și socialmente utilă, datorită preponderenței sau superiorității unei anumite valori sociale, și anume: înfăptuirea justiției și prevenirea criminalității. Denunțarea este un drept al persoanei, nu însă o obligație; or, în concepția legii penale a Republicii Moldova, spre deosebire de vechiul cadru incriminator [26, art.86, 203], fapta de nedeunțare nu mai constituie infracțiune. În același timp, utilizarea informației ce vizează săvârșirea faptelor, reprimite de legea penală sau contravențională, în scopuri personale, drept „momeală” în mâinile făptuitorului de a i se transmite anumite bunuri, dreptul asupra acestora sau de a fi săvârșite alte acțiuni cu caracter patrimonial, reprezintă o faptă reprobabilă, dar care nu lezează onoarea și demnitatea persoanei. *Per a contrario*, amenințarea cu răspândirea unor informații false despre comiterea de către victimă, rudele sale sau apropiații ei a unor fapte ilegale este în măsură a afecta cinstea și demnitatea persoanei. Despre veridiciatea acestei alegații ne convingem apelând la interpretarea istorică a faptei de calomnie, faptă dezincriminată prin eliminarea art.170 „Calomnia” din Codul penal, operată prin Legea Republicii Moldova pentru modificarea Codului penal al Republicii Moldova, nr.111-XV din 22.04.2004 [94]. Fiind definită ca răspândire cu bună-știință a unor scorniri minciunoase ce defăimează o altă persoană, însoțită de învinuirea în săvârșirea unei infracțiuni deosebit de grave sau excepțional de grave ori soldată cu urmări grave, infracțiunea de calomnie vătăma, în mod exclusiv sau în principal, relațiile sociale cu privire la cinstea și demnitatea persoanei [15, p.133; 136, p.42].

Astfel, reieșind din alegațiile de mai sus, considerăm că, *de lege lata*, amenințarea cu răspândirea informațiilor veridice despre comiterea unei infracțiuni sau contravenții, deși este în măsură a constrânge victima la satisfacerea cerințelor ilegale cu caracter patrimonial înaintate de făptuitor, nu poate alcătui conținutul acțiunii adiacente a șantajului. Aceasta deoarece, așa cum corect se susține în doctrină [89, p.206], utilizarea termenului „defăimătoare” restrânge, în mare

măsură, cercul informațiilor care pot fi răspândite de șantajist pentru constrângerea psihică a victimei în scopul obținerii bunurilor.

Caracterul restrâns al acestei modalități se datorează reminiscenței fostului tipar reglementar pe care îl conținea art.125 din Codul penal în redacția din 1961. În plan comparat, remarcăm că, spre deosebire de legiuitorul autohton, legiuitorul Federației Ruse a lărgit spectrul de modalități, inserând în legea penală în redacția din 1996 [213] o nouă varietate de amenințare ce constă în răspândirea altor știri care pot cauza daune esențiale drepturilor și intereselor legale ale victimei sau ale apropiaților ei. Este oare oportună includerea acestei forme de amenințare în spectrul de modalități normative la categoria variantei-tip a art.189 CP RM?

Considerăm de neacceptat o asemenea soluție. Chiar dacă se punctează asupra gradării daunei, precum și asupra naturii juridice a drepturilor și intereselor, cadrul incriminator nu este în măsură a răspunde cerințelor legalității incriminării; or, sintagma „daune esențiale drepturilor și intereselor legale ale victimei sau apropiaților ei”, nefiind definită de legea penală, este susceptibilă de dificultăți suplimentare de interpretare în vederea aprecierii corecte a componenței șantajului, fapt remarcat și în literatura de specialitate rusă [221, p.134]. Preluând necondiționat modalitatea normativă din legea penală a Federației Ruse amintită mai sus, riscăm să încălcăm cerințele de previzibilitate și claritate a normei de incriminare, cerințe desprinse din jurisprudența CEDO [61; 67; 101].

Alte știri decât cele defăimătoare care, fiind răspândite în tot sau în parte, pot cauza daune esențiale drepturilor și intereselor legale ale victimei sau apropiaților ei, sunt informațiile pe care victima sau apropiații ei doresc să le păstreze în taină. Din această perspectivă, apare încă o valoare socială pusă în pericol de a fi lezată, proiectată prin prisma componenței de extorcare prevăzute la art.163 din Codul penal al Federației Ruse, și anume: dreptul la viața intimă, familială sau privată.

Nefiind de acord cu modelul de incriminare pe care ni-l oferă legiuitorul Federației Ruse, dar urmărind scopul optimizării cadrului legal în materie de șantaj, unii autori [5, p.61] pledează pentru înlocuirea conținutului acestei modalități a acțiunii adiacente cu sintagma pe care ne-o sugerează Codul penal-Model al țărilor membre ale CSI [191]: „amenințarea cu răspândirea unor informații, pe care victima sau apropiații ei doresc să le păstreze în taină”. Reflectând asupra acestui punct de vedere, nu putem să nu remarcăm că, conceptual, prin „informații pe care victima sau apropiații ei doresc să le păstreze în taină” se are în vedere doar informațiile veridice; or, este oarecum alogic să dorești să păstrezi în taină ceea ce nu corespunde adevărului. Din acest unghi de vedere, amenințarea cu divulgarea unor informații care nu corespund adevărului, deși ar exercita o influență motivațională asupra victimei, nu ar avea o acoperire juridică în baza art.189

CP RM. De aceea, trebuie să ne orientăm nu spre a înlocui sintagma cercetată, dar spre a o completa. Deci, respectând principiul unicității terminologiei utilizate în unul și același act normativ, oportun ar fi să completăm sintagma analizată, utilizând modalitatea acțiunii adiacente din cadrul traficului de ființe umane, faptă incriminată la art.165 CP RM, și anume – *amenințarea cu divulgarea informațiilor confidențiale*. Interpretând această modalitate cu ocazia analizei juridico-penale a traficului de ființe umane, S.Brînză susține, întemeiat, că ea trebuie să fie tratată drept efectuare de către făptuitor a unui act de natură să inspire victimei temerea că anumite informații, constituind secretul personal al victimei, ar putea fi destăinuite familiei sale ori altor persoane, ceea ce ar pune-o într-o lumină nefavorabilă în raport cu aceste persoane, astfel reducându-i la minimum resursele psihice necesare pentru a rezista constrângerii [15, p.147]. După această digresiune, propunem *de lege ferenda* următorul conținut al acțiunii adiacente – „*amenințarea cu răspândirea unor informații defăimătoare sau confidențiale*”. Considerăm că o astfel de formulare a modalității acțiunii adiacente în cadrul faptei prejudiciabile de șantaj ar putea îngloba potențialele ipoteze de exploatare a vulnerabilității victimei apte de a asigura realizarea cerințelor patrimoniale ale făptuitorului, ca de exemplu: secretul adopției, secretul confesiunii etc., informații care nici pe departe nu lezează onoarea și demnitatea persoanei, deci care actualmente nu se cuprind în categoria știrilor defăimătoare.

O altă modalitate a acțiunii adiacente în cadrul faptei prejudiciabile de șantaj este *amenințarea cu deteriorarea sau cu distrugerea bunurilor proprietarului, posesorului sau deținătorului*. Iată ce se menționează despre această modalitate în pct.9 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005: „Amenințarea cu distrugerea sau deteriorarea bunurilor constituie insuflarea victimei a temerii că, dacă ea nu se va conforma cererii făptuitorului, atunci bunurilor ei le va fi cauzat un astfel de prejudiciu, încât li se va înrăutăți calitatea și va fi exclusă sau limitată utilizarea acestor bunuri fără o reparație prealabilă (în cazul amenințării cu deteriorarea bunurilor), ori bunurile vor fi aduse într-o asemenea stare, încât ele își vor pierde completamente calitatea și valoarea, neputând fi utilizate conform destinației chiar după efectuarea reparației (în cazul amenințării cu distrugerea bunurilor)”. O interpretare similară o regăsim și în lucrarea autorilor ruși Л.Д. Гаухман și С.В. Максимов [161, p.121].

Pentru reflectarea esenței juridice a noțiunii „amenințarea cu deteriorarea sau cu distrugerea bunurilor proprietarului, posesorului sau deținătorului”, aducem ca exemplu următorul caz din practica judiciară: *În perioada 19.01.2010 – 09.02.2010, S.A. a transmis intenționat, prin telefonul său mobil, în scop de profit, mai multe mesaje la telefonul mobil ce aparținea cet. D.S. Mesajele conțineau cereri de a i se transmite suma de 10 000 euro, al cărei echivalent la data*

de 19.01.2010 constituia 176 773 lei, amenințându-l pe ultimul cu distrugerea bunurilor, și anume – cu incendierea mașinii sau a casei [131] (sublinierea ne aparține – n.a.).

În literatura de specialitate a fost susținut că, de regulă, șantajistul nu amenință cu distrugerea sau deteriorarea bunurilor, pe care victima trebuie să i le transmită, ci a altor bunuri care se află în posesia ei. Indubitabil, făptuitorul conștientizează că victima, percepând semnificația conținutului amenințării și neavând resurse de apărare, ar prefera distrugerea sau deteriorarea lor decât transmiterea aparent benevolă făptuitorului. Aceasta ține în principal de natura psihologiei umane, dar și de tendința victimei de a fi create probe și, prin aceasta, facilitând tragerea la răspundere penală în eventualitatea în care făptuitorul va trece la materializarea amenințării. Toate acestea sunt în detrimentul făptuitorului. Să nu uităm că făptuitorul are scop acaparator, interesul său având o natură materială și nu de răzbunare; or, în cazul în care făptuitorul amenință cu distrugerea sau deteriorarea bunului pe care victima trebuie să-l transmită, iar ultima nu-i va satisface doleanța, atunci materializarea amenințării nu va mai constitui mijloc de constrângere a victimei la transmiterea bunului râvnit de făptuitor. Ultimul ar săvârși distrugerea sau deteriorarea bunului doar din motiv de răzbunare. În același timp, nu putem nega în totalitate o astfel de ipoteză în care făptuitorul ar amenința victima cu distrugerea sau deteriorarea bunurilor, pe care aceasta trebuie să i le transmită. Mai mult ca atât, în norma de incriminare o astfel de cerință nici nu este reținută. Reflectăm asupra acestei probleme doar din rațiuni pur teoretice, în vederea surprinderii eventualelor situații ipotetice. Astfel, atunci când se amenință cu distrugerea sau deteriorarea bunurilor, pe care victima trebuie să i le transmită, făptuitorul mizează pe naivitatea persoanei care speră că în viitorul apropiat își va recupera bunul transmis aparent benevol. În concluzie, nu are relevanță la încadrare dacă făptuitorul a amenințat victima cu distrugerea sau deteriorarea bunurilor, pe care victima trebuie să i le transmită sau a altor bunuri care se află în posesia ei; or, ambele ipoteze constituie forme de influență asupra voinței victimei.

În alt context, în literatura de specialitate rusă s-a mai susținut că adevărata voință a legiuitorului, care este expusă în dispoziția articolului ce incriminează extorcarea (art.163 CP FR) prin sintagma „... amenințând ... cu deteriorarea sau distrugerea bunurilor ...”, presupune nu doar amenințarea cu deteriorarea sau distrugerea nemijlocită a bunurilor, dar și oricare alte acțiuni, în rezultatul cărora bunurile ies din sfera de acțiune a proprietarului sau posesorului pe un timp îndelungat nedeterminat. În această ordine de idei, A.A. Шербаков susține că amenințarea de a nu returna victimei bunurile anterior luate de făptuitor se echivalează cu dispariția bunului, deci cu amenințarea de a distruge sau deteriora bunurile victimei [226, p.30]. Nu putem fi de acord cu această alegație; or, prin scoaterea bunului din stăpânirea efectivă a

victimei acesta nu suferă modificări de ordin fizic în materialitatea sa. Pentru a ne pronunța asupra incorectitudinii acestei viziuni, vom lua în vizor următoarea speță din practica judiciară: *la 06 ianuarie 1995, în jurul orei 15:20, D.P. a luat pe ascuns de pe str. Tanchiștilor, or. Comrat, automobilul de model „VAZ 2105”, în valoare de 10 235 lei, ce aparținea lui C.S. și haine personale care se aflau în automobil, în valoare de 350 lei. Ulterior, la 16 ianuarie 1995, în jurul orei 19:20, D.P. și C.D. au venit acasă la C.S. în or. Comrat și, cu scopul de a dobândi 600 dolari SUA, i-au cerut ultimului ca a doua zi să se prezinte la autogara Comrat, unde urma să primească automobilul în schimbul recompensei cerute de ei [51].*

Pot oare acțiunile făptuitorului D.P. de a solicita taxa de restituire a mijlocului de transport să alcătuiască fapta de șantaj în lipsa acțiunii adiacente specifice șantajului? Oare putem echivala amenințarea de a nu restitui victimei bunurile anterior luate de făptuitor cu amenințarea de a distruge sau deteriora bunurile victimei (ca acțiune adiacentă a șantajului), așa cum susține A.A. Шербаков? Sigur că o asemenea viziune nu poate fi acceptată. În primul rând, din considerente legale. Nu putem să nu remarcăm că o asemenea interpretare este extensivă și defavorabilă, deci pasibilă de încălcare a principiului legalității (alin.(2) art.3 CP RM). Din aceste rațiuni, este regratabil că faptele lui D.P. au fost încadrate de către organul de urmărire penală ca sustragere sub formă de furt în concurs cu infracțiunea de șantaj, soluție reținută, așa cum se desprinde din același act procedural [51], și de instanța de apel.

Nefiind de acord cu această soluție, vom strădui să răspundem la întrebarea: Cum trebuie să fie încadrate acțiunile făptuitorului care restituie mijlocul de transport sustras în schimbul unei remunerații? În primul rând, insistăm asupra faptului că în speța de mai sus mijlocul de transport „VAZ 2105” a fost sustras, nu însă răpit; or, solicitând remunerația de 600 dolari SUA în schimbul automobilului, făptuitorii ca și cum dispun de mijlocul de transport, manifestând prin acțiunile lor un act de dispoziție asupra acestuia. Această soluție este confirmată și de pct.27 al Hotărârii Plenului Judecătoriai Supreme a Federației Ruse „Cu privire la practica judiciară în cauzele referitoare la infracțiunile legate de încălcarea regulilor de circulație rutieră și exploatare a mijloacelor de transport, precum și ocuparea ilegală a acestora fără scop de sustragere”, nr.25 din 09.12.2008 [198]. Totuși, sustragerea, de una singură, nu poate să reflecte adevărata conjunctură a mecanismului infracțional descris în speța de mai sus. Aceasta deoarece făptuitorul a pus în executare intenția de a returna mijlocul de transport în schimbul unei remunerații. De aceea, are dreptate V.Stati când susține că în asemenea situații sustragerea mijlocului de transport (în cazul nostru – sub formă de furt) formează concursul cu infracțiunea de escrocherie, unde mijlocul de transport evoluează ca mijloc de săvârșire a infracțiunii de escrocherie, iar banii cu titlu de remunerație îndeplinesc rolul de obiect material al infracțiunii de escrocherie [132, p.47].

Într-un final, consemnăm că în această speță faptele lui D.P. (luarea pe ascuns a mijlocului de transport în scopul restituirii ulterioare victimei, în schimbul unei recompense) alcătuiesc elementele constitutive ale infracțiunii de furt (art.186 CP RM), iar cerința de a i se transmite suma de 600 dolari SUA drept recompensă pentru restituirea automobilului, în lipsa obținerii remunerației, trebuie încadrată ca tentativă de escrocherie (art.27, art.190 alin.(2) lit.b) CP RM), luând în considerație că făptuitorii nu au avut posibilitatea reală de a dispune de cei 600 dolari SUA solicitați cu titlu de recompensă, din cauze independente de voința lor.

Ultima modalitate a acțiunii adiacente în cadrul faptei prejudiciabile de șantaj, prevăzută la varianta-tip, este **amenințarea cu răpirea proprietarului, posesorului, deținătorului, a rudelor sau a apropiaților acestora**. De remarcat că, spre deosebire de celelalte modalități ale acțiunii adiacente pe care le-am analizat anterior, amenințarea cu răpirea proprietarului, posesorului, deținătorului, a rudelor sau a apropiaților acestora, ca modalitate a variantei-tip a șantajului, nu a fost reținută nici de o lege penală care a acționat pe teritoriul actual al Republicii Moldova, ea fiind consacrată în Codul penal în redacția din 1961, de rând cu acțiunea adiacentă – răpirea, ambele constituind conținutul variantei agravate de la alin.(4) art.125 CP. Codul penal al Federației Ruse în redacția din 1996 în genere nu reține această formă de amenințare printre modalitățile acțiunii adiacente din cadrul infracțiunii de extorcare (art.163). Din perspectiva consacării acestei varietăți de amenințare la varianta-tip a șantajului, considerăm că legiuitorul a urmărit armonizarea modalităților acțiunii adiacente în cadrul faptei prejudiciabile de șantaj prevăzute la varianta-tip cu cele de la categoria circumstanțelor agravante, asigurându-se o corelativitate, și anume: amenințarea cu răpirea proprietarului, posesorului, deținătorului, a rudelor sau a apropiaților acestora (alin.(1) art.189 CP RM) și răpirea proprietarului, posesorului, deținătorului, a rudelor sau a apropiaților acestora (alin.(4) art.189 CP RM).

Necesitatea evoluării amenințării cu răpirea proprietarului, posesorului, deținătorului, a rudelor sau a apropiaților acestora printre modalitățile acțiunii adiacente ale șantajului o desprindem din însăși practica judiciară: *În fapt, în noaptea spre 20 iunie 1996, aproximativ la ora 01:30, Ș.V. a pătruns pe teritoriul stației de alimentare auto „Interforum-M”, aflate pe str. Arborilor 17, mun. Chișinău. S-a apropiat de sistemul de scurgere al rezervorului, unde, cu scopul de a produce o explozie, fiind conștient de pericolozitatea acțiunilor sale, a instalat între găturile cu capace o mină din masă plastică, confecționată de el, după care l-a anunțat prin telefon despre acest fapt pe L.L., proprietarul stației „Interforum-M”. Amenințându-l că va arunca în aer stația, a cerut de la partea vătămată 150 mii dolari SUA. Fiind refuzat și aflând că obiectul a fost deminat, Ș.V., în decursul lunilor iunie – august 1996, s-a conectat de la cutiile de distribuție la diferite telefoane cu ajutorul unui receptor telefonic din or. Bender, de*

nenumărate ori cerând bani de la partea vătămată L.L., amenințându-l, printre altele, cu răpirea fiicei sale (sublinierea ne aparține – n.a.). Considerând amenințările ca fiind reale, partea vătămată a fost nevoită să achite 150 mii dolari SUA, iar la 07 august 1997, la locul transmiterii banilor, Ș.V. a fost reținut de lucrătorii poliției [53]. După cum este lesne de observat din speța propusă, o mai mare influență asupra victimei a exercitat-o amenințarea cu răpirea rudei apropiate decât amenințarea cu distrugerea bunurilor.

Referindu-ne la semnificația acțiunii adiacente analizate, vom apela la interpretarea cazuală în materie de șantaj. În context, în pct.10 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005 se menționează: „Amenințarea cu răpirea reprezintă inspirarea temerii că făptuitorul va răpi proprietarul, posesorul, deținătorul, rudele sau apropiații acestora, în cazul în care proprietarul, posesorul, deținătorul nu-i va îndeplini cerința”. Se pare că de această dată Plenul Curții Supreme de Justiție nu a fost atât de explicit. Aceasta deoarece nu au fost punctate trăsăturile caracteristice care derivă din noțiunea de răpire, așa cum a făcut-o în pct.9 al aceleiași Hotărâri, interpretând semnificația termenilor „distrugere” și „deterioare”. Este adevărat că în pct.15 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005 sunt reflectate acțiunile succesive care cad sub incidența noțiunii de răpire, dar această interpretare se referă la alin.(4) art.189 CP RM – „Șantajul însoțit de răpirea proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau apropiaților acestora”. Nu dorim să creăm iluzia că una și aceeași noțiune de răpire are o semnificație distinctă, dorim doar să atenționăm că, în acest context, există o diferență substanțială dintre conținutul celor două modalități, motiv pentru care ambele variante ar fi trebuit să se bucure de o exegeză temeinică. Nici viziunile doctrinare asupra conținutului noțiunii „amenințarea cu răpirea proprietarului, posesorului, deținătorului, a rudelor sau a apropiaților acestora” nu sunt dintre cele mai fructuoase. În această ordine de idei, nu putem fi de acord cu opinia, potrivit căreia această modalitate presupune amenințarea victimei cu sechestrarea sau cu reținerea ei, a unei rude sau persoane apropiate, în scopul de a-l forța pe proprietar, posesor sau deținător să cedeze ilegal bunurile proprietarului [3, p.394]. Considerăm această explicație defectuoasă din perspectiva utilizării unor termeni care nu reflectă pe deplin conținutul noțiunii de răpire. *In concreto*, termenul „sechestrare” semnifică, potrivit Dicționarului explicativ ilustrat al limbii române [59, p.1764], reținerea cu forța, izolarea ilegală și abuzivă a unei persoane. Așadar, noțiunile de sechestrare și reținere au aceeași semnificație. În același timp, din perspectivă juridică, noțiunea de sechestrare este utilizată în contextul unor bunuri aflate în litigiu, motiv pentru care termenul utilizat este impropriu răpirii unei persoane. Totodată, reținerea, ca acțiune independentă, formează conținutul noțiunii de privare de libertate, și nu cel de răpire, noțiuni care se află în coraport de parte-întreg. Într-un final, privită ca modalitate a acțiunii adiacente din cadrul infracțiunii

prevăzute la alin.(1) art.189 CP RM, considerăm că amenințarea cu răpirea proprietarului, posesorului, deținătorului, a rudelor sau a apropiaților acestora constituie insuflarea victimei a temerii că, dacă ea nu se va conforma cererii patrimoniale a făptuitorului, atunci ea, rudele sau apropiații ei vor fi:

- capturate, luate și deplasate din locul de aflare a acestora, urmate de reținerea cu privarea deplină de libertate contrar voinței (prin constrângere fizică sau psihică) sau cu neluarea în seamă a voinței acestora (prin profitarea de imposibilitatea persoanei de a se apăra sau de a-și exprima voința);

- reținute cu privarea deplină de libertate prin înșelăciune sau abuz de încredere.

După finalizarea analizei particularităților acțiunii prejudiciabile a faptei de șantaj, consemnăm că circumstanța legală de individualizare a pedepsei în sensul agravării acesteia, prevăzută la lit.k) alin.(1) art.77 CP RM – „*săvârșirea infracțiunii cu aplicarea constrângerii psihice*” – nu trebuie să fie luată în considerație la individualizarea pedepsei pentru fapta de șantaj; or, aceasta ar conduce la neglijarea prevederilor de la alin.(2) art.77 CP RM și, pe cale de consecință, la încălcarea principiului legalității.

De asemenea, relevăm că în varianta-tip a șantajului (alin.(1) art.189 CP RM), componenta infracțiunii de șantaj este una formală. Astfel, momentul de consumare a șantajului este cel al înaintării cererii patrimoniale, cerere însoțită de una dintre acțiunile adiacente. Având în vedere faptul că șantajul, după natura sa juridică, are conotații patrimoniale, apare ca firească întrebarea: Care sunt raționamentele de care s-a condus legiuitorul atunci când a atribuit șantajul la categoria infracțiunilor formale? Din perspectiva întrebării formulate, nu putem să nu fim de acord cu P.3. Абдулгазиев, care susține că „... omisiunea de a include în structura componentei infracțiunii anumite consecințe de genul obținerii foloaselor patrimoniale se fundamentează pe caracterul mijlocului infracțional, iar în limitele lui – utilizarea pentru constrângerea victimei (amenințarea, violența), se profilează pericolul atentatelor asupra persoanei. Se pare că din rațiuni analogice au reieșit și conceptualizările „*ex iuris*” asupra extorcării: actualmente, în limba rusă verbul „a extorca” are numai o formă imperfectă, adică acest concept prin sine însuși nu implică acțiuni care conduc la un anumit rezultat” [140, p.65-66]. Într-adevăr, raportând momentul de consumare la survenirea anumitor consecințe, adică atribuind șantajul la categoria componentelor materiale, legea penală nu mai răspundea necesităților apărării intereselor persoanei și, pe cale de consecință, aceasta generând un impact negativ asupra luptei cu fenomenul în cauză.

În alt context, consemnăm că dintre tipurile activității infracționale neconsumate în cazul șantajului nu se pune la dubiu posibilitatea existenței pregătirii de infracțiune. Mai mult ca atât,

pregătirea în cazul șantajului generează răspunderea penală. O deducem din prevederile alin.(2) art.26 CP RM în coroborare cu art.16 CP RM.

Cu referire însă la posibilitatea existenței tentativei în cazul șantajului, această probabilitate este într-o oarecare măsură incertă, având în vedere că în doctrina penală [8, p.267] s-a învederat regula, potrivit căreia, în cazul infracțiunilor cu componente formale, nu este posibilă realizarea acțiunilor de tentativă. Totuși, această regulă nu poate fi absolutizată; or, așa cum corect se susține, tentativa la infracțiunea formală este posibilă numai atunci când latura obiectivă se constituie din diferite acțiuni prevăzute în dispoziția normei de incriminare [4, p.52]. De fapt, promotorii acestei excepții au în vedere posibilitatea existenței tentativei în cazul infracțiunilor complexe, fiind alcătuită, sub aspectul laturii obiective, nu dintr-o singură acțiune, ci dintr-un sistem de acțiuni, așa cum se înfățișează infracțiunea de șantaj. De aceea, unii oamenii de știință care au investigat problemele răspunderii penale pentru șantaj nu ezită să confirme eventualitatea unei tentative în cazul acestei infracțiuni [164, p.27: 140, p.66]. Reflectând asupra acestei alegații, nu putem să nu fim de acord cu ea. Aceasta deoarece, reieșind din dispoziția alin.(1) art.189 CP RM, elementul material al șantajului are doar un caracter informațional, astfel încât emiterea informației determinate reclamă condiția *sine qua non* ca această informație să fie și percepută de către destinatar. Din această rațiune, au dreptate acei autori [185, p.10; 225, p.113] care susțin că consumarea acțiunilor de șantaj trebuie legată de aducerea întregii informații, pe care o prezintă subiectul, la cunoștință cel puțin unei victime.

Nu putem trece cu vederea exemplul adus de către autorii M.Bîrgău și Iu.Larii într-o susținerea posibilității existenței tentativei de șantaj: „Infractorul a întocmit și a transmis prin poștă sau printr-un alt mijloc o scrisoare victimei, care cuprinde în conținutul său cererea de transmitere a bunurilor și amenințările în caz de refuz, dar care n-a ajuns la destinatar datorită unor împrejurări ce nu depind de vinovat” [5, p.67]. Acest exemplu ne demonstrează cu pregnanță că tentativa la infracțiunea de șantaj se profilează pe fundalul decalajului de timp dintre săvârșirea acțiunilor informaționale și ajungerea acestora la destinatar, anume în ipoteza în care șantajul este comis în afara unui contact personal dintre făptuitor și victimă, dacă în această perioadă de timp vor interveni careva cauze, independente de voința făptuitorului, care împiedică recepționarea de către destinatar a mesajelor emise. Astfel, coraportând exemplul enunțat la prevederile art.27 CP RM, nu putem să nu fim de acord cu teza, potrivit căreia, în cazul infracțiunii de șantaj, este posibilă tentativa de infracțiune.

Însă, ipoteza de mai sus reflectă doar una dintre fațetele tentativei la șantaj; or, tentativa la această infracțiune poate să se rețină și în cazul existenței unui contact personal dintre făptuitor și victimă. Aceasta se datorează caracterului real al amenințării. Am și susținut în paginile ante-

rioare că amenințarea, ca modalitate normativă a acțiunii adiacente în cadrul faptei prejudiciabile de șantaj, trebuie să-i provoace victimei temerea că este expusă unui pericol de a i se cauza un anumit rău dacă nu va îndeplini cerințele patrimoniale ale făptuitorului. În același perimetru de cercetare am demonstrat că pentru amplificarea semnificației juridico-penale a amenințării, aceasta trebuie să fie inteligibilă victimei. Astfel, dacă din cauze independente de voința făptuitorului nu și-au produs efectul străduințele lui de a-i atribui amenințării un caracter real, trebuie să recunoaștem prezența unei tentative la infracțiunea de șantaj.

În alt context, trebuie să remarcăm că, adesea, infracțiunea de șantaj se particularizează prin caracterul prelungit al faptei prejudiciabile. În același timp, pentru recunoașterea faptelor prejudiciabile ca fiind o infracțiune prelungită de șantaj, trebuie să se țină cont de condițiile pe care le desprindem din prevederile de la art.30 CP RM: să fie comise două sau mai multe acțiuni infracționale identice, care, luate în ansamblu, reprezintă aceeași componență de șantaj; să existe un scop unic; acțiunile care formează infracțiunea prelungită trebuie să fie comisă de una și aceeași persoană. Iată un exemplu din practica judiciară care ne confirmă această alegație: *La 16 ianuarie 2011, aproximativ la orele 19:00, S.M. se afla în fața magazinului „Lux” din or. Criuleni. Urmărind scopul criminal de a obține prin șantaj mijloace bănești de la minorul D.I, a pretins de la acesta, amenințându-l cu răfuială fizică, mijloace bănești în sumă de 100 lei. Tot el, la 17 ianuarie 2011, aproximativ la orele 16:30, continuându-și acțiunile criminale îndreptate spre obținerea mijloacelor bănești prin șantaj (sublinierea ne aparține – n.a.), a pătruns pe teritoriul Școlii Profesionale nr.1 din or. Criuleni, unde în repetate rânduri s-a întâlnit cu minorul D.I., de la care a pretins, amenințându-l cu răfuială fizică, mijloace bănești în sumă de 150 lei. La 18 ianuarie 2011, aproximativ la orele 18:30, S.M, având același scop criminal de a obține mijloace bănești prin șantaj (sublinierea ne aparține – n.a.), iarăși a pătruns pe teritoriul Școlii Profesionale nr.1 din or. Criuleni, unde l-a întâlnit pe minorul D.I., de la care, amenințându-l cu răfuială fizică, a pretins bani în sumă de 100 lei. Considerând amenințarea drept reală, directă și realizabilă, D.I. i-a transmis lui S.M. 100 de lei [128].*

Momentul consumării infracțiunii de șantaj în această speță coincide cu episodul din 18 ianuarie 2011, și anume: amenințarea minorului D.I. cu răfuială fizică însoțită de pretinderea banilor în sumă de 100 lei; or, în acord cu prevederile alin.(2) art.30 CP RM, trebuie să recunoaștem că momentul consumării infracțiunii prelungite este momentul săvârșirii ultimei acțiuni sau inacțiuni infracționale. În același timp, concretizăm că dobândirea de către S.M. a celor 100 de lei reprezintă șantaj fapt epuizat, iar această stare de lucruri reclamă încadrarea faptei potrivit lit.e) alin.(3) art.189 CP RM.

2.3. Latura subiectivă a infracțiunii de șantaj

Fără considerarea laturii subiective actul de conduită în materialitatea sa ar fi lipsit de semnificația umană și moral-politică, după cum atitudinea psihică, nematerializată în conduita exterioară, ar fi lipsită de aspectele material și social specifice infracțiunii. Izolarea celor două laturi nu este, așadar, de conceput decât pe plan mental [19, p.129-130]. Astfel, șantajul, ca și oricare altă faptă prejudiciabilă, din punctul de vedere al laturii interne se caracterizează printr-un complex de procese psihice determinate. Dintre acestea, cel mai important rol îl ocupă forma de vinovăție. Constatăm o deducem și din prevederile alin.(1) art.6 CP RM: „Persoana este supusă răspunderii penale și pedepsei penale numai pentru fapte săvârșite cu vinovăție”.

Vinovăția cuprinde doi factori: conștiința (factorul intelectual) și voința (factorul volitiv). Factorul intelectual presupune reprezentarea deplină a conținutului, sensului și finalităților urmărite prin săvârșirea faptei, precum și prevederea întregii desfășurări cauzale a acesteia. Factorul volitiv, însă, este elementul psihic care impulsionează și comandă energia fizică a omului. Așadar, factorul volitiv al infracțiunii de șantaj poate fi analizat doar în raport cu fapta, deoarece dispoziția art.189 CP RM nu este condiționată de survenirea unui anumit rezultat, cu excepția unor circumstanțe agravante. Trebuie însă să remarcăm că ceea ce ne interesează este vinovăția ca semn al conținutului infracțiunii prevăzute la art.189 CP RM, și nu ca trăsătură esențială a infracțiunii. De aceea, ca semn al laturii subiective, vinovăția va exista numai atunci când fapta de șantaj va fi săvârșită în forma cerută de lege. Spre deosebire de alte componente de infracțiune, cum ar fi, spre exemplu, cele de la art.145, 149, 151, 157 CP RM, în norma de incriminare ce prevede răspunderea penală pentru șantaj legiuitorul nu a indicat expres forma și tipul de vinovăție. În același timp, în literatura de specialitate [15, p.294; 5, p.69; 162, p.359; 3, p.395; 103, p.54; 161, p.122; 148, p.710; 154, p.26; 138, p.216 etc.] este unanim recunoscut faptul că latura subiectivă a infracțiunii prevăzute la art.189 CP RM se manifestă prin vinovăție sub forma intenției directe. Nu putem să nu fim de acord cu această aserțiune, iar pentru a ne fundamenta opțiunea de împărtășire a acesteia vom aduce următoarele argumente:

Primo: Formula intenției directe trebuie să fie examinată în funcție de construcția laturii obiective [200, p.111]. Așa cum am demonstrat în paginile anterioare, componența infracțiunii de șantaj este formală, motiv din care este exclusă eventualitatea unei intenții indirecte; or, în literatura de specialitate rusă, pe bună dreptate, a fost ridicată la rang de regulă următoarea concepție: „Este de neconceput prezența intenției indirecte în ipoteza infracțiunilor al căror moment de consumare este recunoscut de legiuitor ca fiind săvârșirea acțiunii sau inacțiunii” [183, p.313]. Din aceste rațiuni, elementul intelectual al infracțiunii de șantaj constă în:

- conștientizarea de către făptuitor a faptului că el atentează asupra relațiilor patrimoniale, încălcând prin aceasta drepturile și interesele proprietarului sau ale altor exponenți ai acestor raporturi și chiar ale altor persoane care nu au legătură cu aceste relații, însă se află în raporturi apropiate cu acestea;

- conștientizarea de către făptuitor a faptului că el înaintează neîntemeiat și ilegal cerințe cu privire la transmiterea gratuită a bunurilor sau a unor facultăți asupra acestora ori la săvârșirea neechivalentă a acțiunilor cu caracter patrimonial, însoțite de una dintre amenințările indicate în lege – aplicarea violenței, distrugerea sau deteriorarea bunurilor ș.a.

Elementul volitiv se caracterizează în exclusivitate prin dorința de a săvârși astfel de fapte, fiind exclus ca făptuitorul să poată să admită în mod conștient acțiunile sale.

Secundo: Deși în textul de lege nu găsim nici o mențiune expresă cu privire la incidența vreunui scop special, prezența acestuia îl deducem din analiza *in globo* a materialității faptei. Intenția de a comite infracțiunea de șantaj este calificată de incidența scopului special de cupiditate (profit), iar acesta este incompatibil cu intenția indirectă, fapt confirmat și de interpretarea cazuală în materie de șantaj (pct.24 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005). Intenția făptuitorului este orientată spre obținerea pentru sine sau pentru un terț a unui folos patrimonial, motiv din care este oarecum alogic ca făptuitorul să înainteze cerințele patrimoniale, acestea fiind întărite prin elemente de constrângere și, în același timp, să nu dorească îndeplinirea lor de către victimă. Anume prezența scopului infracțiunii ne permite să vorbim despre un comportament volitiv, care nu poate fi decât intenționat [205, p.95]. „Scopul de cupiditate nu este pur și simplu o manifestare a ilicității și netemeinicii extorcării, dar o dorință (sublinierea ne aparține – *n.a.*) concretă și persecutorie de înavuțire în asemenea mod”, susține autorul P.3. Абдулгазиев [140, p.71]. De aceea, are dreptate V.Cioelei când afirmă că „ori de câte ori scopul caracterizează intenția, anume – prin inserarea acestuia, explicit sau implicit, în norma de incriminare, avem de-a face cu o intenție directă calificată” [23, p.278].

Astfel privite lucrurile, identificarea scopului special în cazul șantajului este o condiție obligatorie pentru subiecții oficiali de aplicare a legii penale, procedeu care permite încadrarea corectă a faptelor prejudiciabile cu care se confruntă; or, o funcție esențială a scopului infracțiunii de șantaj pe care o deducem este cea de disociere a acestei fapte prejudiciabile de cele conexe. O deducem și din pct.24 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005, potrivit căruia șantajul se deosebește de samavolnicie și prin trăsăturile laturii subiective: șantajul presupune prezența intenției directe și a scopului de cupiditate (profit), în timp ce samavolnicia poate fi săvârșită din intenție directă sau indirectă, iar prezența vreunui scop nu este obligatorie – criteriu de delimitare, care, de altfel, s-a infiltrat fără careva rezerve și în literatura de specialitate [206,

p.9; 21, p.135]. Iată de ce în practica judiciară tocmai lipsa scopului de cupiditate a stat la baza reîncadrării de către instanța de fond a acțiunilor făptuitorilor în conformitate cu art.352 alin.(3) lit.d) CP RM, care erau învinuiți de șantaj, și menținerii acestei încadrări și de către instanța de apel, având în vedere următoarele circumstanțe: *În luna septembrie a anului 2008, D.Iu., împreună cu alte două persoane, urmărind scopul restituirii sumei de bani în mărime de 28 000 euro* (sublinierea ne aparține – n.a.), *pe care i-ar fi pierdut unul din grupul lor, l-au amenințat pe A.M., pe soția acestuia și pe fiica lor minoră cu răfuială fizică, cerându-le să le fie transmisă suma de 28 000 euro sau să li se transmită în proprietate apartamentul situat pe str. Costiujeni, mun. Chișinău. Fiind pus sub amenințare din partea lui D.Iu și a celorlalte două persoane, A.M. a pregătit, sub supravegherea acestora, actele pentru perfectarea tranzacției de înstrăinare a apartamentului, iar banii în sumă de 28 000 euro proveniți din tranzacția de înstrăinare a apartamentului i-a transmis lor* [36].

În altă oridine de idei, în literatura de specialitate rusă se relevă că scopul de cupiditate în cazul extorcării (art.163 CP FR) are un conținut complex. Aceasta deoarece scopul acestei infracțiuni, susține М.Третьяк, include scopuri personale care se profilează în procesul influențării violente asupra victimei, scopuri caracteristice infracțiunii în ansamblu, precum și alte scopuri mai largi, pentru a căror atingere se și comite infracțiunea [211, p.58]. Nu putem nega faptul că sub aspectul laturii interne ar exista un imbold refractabil al făptuitorului, refracție datorată mecanismului de comitere a infracțiunii de șantaj. Indubitabil, săvârșirea acțiunii adiacente în cadrul faptei prejudiciabile de șantaj este dictată de imboldul de a subordona voința victimei, astfel încât aceasta să se supună cerințelor patrimoniale înaintate de făptuitor, însă nu putem face abstracție de faptul că scopul final al acestei infracțiuni rezidă în tendința de a obține un folos patrimonial, deci scopul nu poate fi decât de cupiditate (profit).

Pentru a explica geneza comiterii faptei de șantaj, nu putem omite cercetarea motivului infracțiunii, acesta constituind, ca și scopul, un semn al laturii subiective. Dacă scopul presupune reprezentarea clară a rezultatului unei activități, atunci mobilul faptei face să apară în conștiința făptuitorului necesitatea unei anumite activități de natură să ducă la satisfacerea impulsului intern [20, p.193]. Având în vedere legătura indisolubilă dintre scop și motiv, vom elucida particularitățile ultimului prin relevarea naturii sociale și juridice a scopului de cupiditate.

Astfel, în teoria dreptului penal scopul de cupiditate este conceput în două accepțiuni: în sens îngust și în sens larg. Adepții accepțiunii *stricto sensu* pornesc de la sensul etimologic al cuvântului „cupiditate”, iar asemenea concepere a lucrurilor le permit să susțină că prezența scopului de cupiditate indică asupra faptului că făptuitorul acționează din motivații cupidante, pentru satisfacerea necesităților materiale personale [218, p.226]. Pe același fâgaș se situează

autorul А.И. Бойцов: „Deși acțiunile care alcătuiesc latura obiectivă a extorcării (șantajului) poartă un caracter diversificat, sub aspectul laturii subiective ele sunt unificate de motivația de cupiditate” [148, p.710]. Din cele susținute de promotorii accepțiunii înguste a cupidității ar reieși că și motivul infracțiunii de șantaj este unul calificat.

Per a contrario, promotorii concepției *lato sensu* a scopului de cupiditate susțin că cupiditatea în dreptul penal nu coincide cu conceptul de cupiditate ca o categorie etico-morală. De aceea, А.Г. Безверхов opinează că, din punct de vedere juridico-penal, cupiditatea cuprinde un cerc larg de tendințe, orientate spre înavușirea nu doar personală, dar și a terților, manifestată prin obținerea ilegală a unui folos patrimonial pentru sine sau pentru altul [146, p.156].

Deoarece nu suntem de acord cu accepțiunea *stricto sensu* a scopului de cupiditate, vom apela la o opinie exprimată de S.Brînză: „Năzuința de a fi scutit de cheltuielile materiale – celălalt aspect al interesului material – nu reprezintă motivul de cupiditate. Prezența scopului de cupiditate nu presupune prezența obligatorie a motivului de cupiditate” [18, p.604]. Despre veridicitatea acestor alegații ne dovedește următorul exemplu din practica judiciară: *În toamna anului 1996, într-o zi nestabilă de organul de urmărire penală, I.I. împreună cu M.I., M.V. și o persoană neidentificată de organul de urmărire penală, acționând conform planului alcătuit, s-au deplasat, în jurul orei 02:00, la domiciliul cet. R.A. din s.Vulcănești, r-nul Nisporeni. Ajunși acolo, au efectuat trei împușcături dintr-un pistol în poarta de la intrare în gospodărie, cu scopul de a o determina pe R.A. și familia ei să părăsească casa de locuit* (sublinierea ne aparține – n.a.) *și satul. În caz contrar, dacă ultima nu va îndeplini cerința lui I.I. și M.V., aceștia au amenințat-o că toți membrii familiei R. vor fi omorâți. Deoarece a perceput amenințările ca fiind reale, directe și realizabile, R.A. a părăsit împreună cu familia casa de locuit și s-a stabilit cu traiul în s.Peresecina, r-nul Orhei. I.I. a ocupat nelegitim casa ei, instalându-l în această casă pe fiul său, I.V., cu familia, pentru a locui în ea* [39] (sublinierea ne aparține – n.a.). După cum rezultă din speța dată, folosul patrimonial exprimat în facultatea de abitație nu a fost reținut de făptuitori nici în planul atitudinii psihice, dar nici în materialitate, ci de apropiată unuia dintre coautori. De aceea, prin satisfacerea necesităților materiale ale terților, făptuitorul manifestă și interesele sale ascunse, astfel încât ca și cum se produce o transgresare a propriilor interese cupidante către terțele persoane. Însă, îmbogățirea nemijlocită a ultimelor nu presupune lipsa scopului de cupiditate la persoana care a contribuit la aceasta.

Firește, în majoritatea cauzelor de șantaj făptuitorii acționează din motiv de cupiditate. De exemplu, într-o cauză penală, instanța a constatat prezența interesului material, având în vedere că motivul de cupiditate se prezintă ca unul dintre aspectele interesului material, în următoarele circumstanțe: *În perioada 17 ianuarie – începutul lunii aprilie 2011, G.M., acționând în scopul*

dobândirii ilicite a bunurilor altei persoane, din interes material (sublinierea ne aparține – n.a.), având o atitudine trufașă de superioritate față de minorul M.I., student în anul I al Școlii Profesionale nr.101 din or. Râșcani, aflându-se în fața căminului instituției de învățământ indicate mai sus, situat pe str. Lăpușneanu, or. Râșcani, în mod repetat a cerut de la M.I. ca acesta să-i transmită bani în sumă totală de 260 lei. I-a spus că cere acești bani pentru a-l proteja de acțiunile prejudiciabile din partea unor terțe persoane, amenințându-l că dacă M.I. nu îi va da banii solicitați, va fi maltratat fizic [130].

Reieșind din cele statuate mai sus, considerăm că adevărata fizionomie a scopului de cupiditate în contextul infracțiunii analizate nu implică neapărat și un motiv de cupiditate. Aceasta se explică prin faptul că folosul patrimonial urmărit de făptuitor poate fi pentru dânsul însuși sau pentru un terț. În cazul infracțiunii de șantaj, nu contează care este destinația folosului patrimonial urmărit de către făptuitor: pentru sine sau pentru apropiații săi, pentru ceilalți participanți la infracțiune sau chiar pentru unele persoane care nu au nici o legătură directă sau indirectă cu făptuitorul, în sensul că acesta nu este legat de ele de o anumită obligație morală sau patrimonială. De aceea, pentru sporirea calității actului de justiție, ne pronunțăm asupra oportunității consacării în dispoziția alin.(1) art.189 CP RM a lipsei relevanței motivului de cupiditate, fapt realizabil prin introducerea locuțiunii „în folosul făptuitorului sau al unor terți”.

În alt context, remarcăm că lipsa indicării exprese în norma de incriminare a scopului calificat al șantajului a generat în literatura de specialitate adevărate dispute cu privire la modul în care acesta trebuie să fie reflectat în lege. Astfel, se poate observa o scindare a opțiunilor în două categorii: modelul explicit și modelul implicit sau deductibil al scopului. Bunăoară, într-o viziune, s-a considerat că, în cazul componentei investigate, scopul de cupiditate este immanent șantajului prin esență, de aceea nu este obligatoriu de a-l indica expres [140, p.71]. Dimpotrivă, D.Moiseev, relevând lipsa unei mențiuni în textul legii art.189 CP RM despre scopul acestei infracțiuni, susține: „O astfel de „economie” în conturarea semnelor componentei de șantaj nu poate să contribuie la aplicarea uniformă a răspunderii pentru fapta penală corespunzătoare” [107, p.176]. Într-o oarecare măsură, suntem de acord cu ultimul punct de vedere. Aceasta deoarece, în rezultatul analizei practicii judiciare în materie de șantaj, am remarcat că subiecții oficiali de aplicare a legii penale nu de fiecare dată țin cont de recomandarea ce se conține în pct.24 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005, precum că scopul șantajului este cel de cupiditate (profit), distorsionând astfel sensul adevărat al țelului urmărit de făptuitor. Iată un exemplu din practica judiciară: *la 02.11.2004, aproximativ la ora 17:00, P.S., aflându-se în apropierea S.A. „Bucuria”, urmărind scopul dobândirii avutului proprietarului prin șantaj* (sublinierea ne aparține – n.a.), *amenințând-o pe A.T. cu denunț fals și incriminare ilegală de*

comiterea unui furt, a cerut și a primit de la ea, aflată sub influența constrângerii psihice, mijloace bănești în sumă de 1800 lei și 300 dolari SUA [78]. De remarcat că formula reținută în speță – „scopul dobândirii avutului proprietarului prin șantaj” – reprezintă de fapt o reminiscență a expresiei fostului model incriminator ce se conținea în denumirea art.125 din Codul penal în redacția din 1961 – „Dobândirea prin șantaj a avutului proprietarului”, care este lipsită oarecum de corectitudine. Unii ar putea riposta față de observația noastră. Însă, reieșind din semnificația scopului formulat, și anume – dobândirea avutului proprietarului, cert este că acesta implică un cerc mai larg de rezultate urmărite de făptuitor în sfera patrimonială, ca, de exemplu, obținerea folosinței temporare a bunurilor, ceea ce exclude cupiditatea.

Și mai grav este că, adesea, recunoscând inculpatul vinovat de comiterea infracțiunii de șantaj, la expunerea circumstanțelor de fapt instanțele indică asupra existenței scopului de sustragere a bunurilor altei persoane. În special, ne referim la următorul exemplu: *C.V. a fost recunoscut vinovat de săvârșirea infracțiunii prevăzute de art.189 alin.(3) lit.e) CP RM, iar pentru pronunțarea sentinței instanța de fond a reținut că inculpatul C.V., pe data de 11.04.2005, orele 12:00, după o înțelegere prealabilă și de comun acord cu C.Gh., urmărind scopul sustragerii bunurilor altei persoane (sublinierea ne aparține – n.a.), s-au deplasat la locul de muncă al cet. R.A. pe str. Băcioii Noi 14, mun. Chișinău, unde, amenințându-l pe ultimul cu violența, precum și aplicând față de el violența nepericuloasă pentru viața sau sănătatea persoanei, manifestată prin aplicarea loviturilor cu bastonul, mâinile și picioarele pe diferite părți ale corpului, folosind un motiv inventat, i-au cerut acestuia transmiterea în folosul lui C.M. a banilor în sumă de 500 lei. Ulterior, în aceeași zi, aflându-se pe str. Băcioii Noi 14/4, mun. Chișinău, ca urmare a amenințărilor și violenței fizice aplicate anterior împotriva lui R.A., C.V. și C.Gh. au primit de la primul suma de 200 lei, după care tot atunci au fost reținuți de către colaboratorii de poliție [119].* De fapt, această concepere greșită de către unii practicieni de a echivala scopul de cupiditate cu scopul de sustragere a creat-o însuși Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, prin adoptarea Hotărârii „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor”, nr.23 din 28.06.2004, unde în pct.12 se menționează că șantajul reprezintă formă a sustragerii. Totuși, această distorsionare a realității juridice a infracțiunii de șantaj nu a putut să nu fie observată. Tocmai de aceea, considerăm noi, a și fost adoptată în anul imediat următor Hotărârea nr.16/2005, care are ca obiect de interpretare doar șantajul, iar în conținutul acesteia nu se mai face nici o mențiune cu privire la faptul că șantajul este o formă a sustragerii. De aceea, relevăm că scopul de sustragere, ca una dintre expresiile scopului de cupiditate, este specific doar furtului (art.186 CP RM), jafului (art.187 CP RM), tâlhăriei (art.188 CP RM), escrocheriei (art.190 CP RM), delapidării averii străine (art.191

CP RM și pungășiei (art.192 CP RM), pe când în cazul infracțiunii de șantaj scopul de cupiditate nu include scopul de sustragere.

În definitiv, scopul de cupiditate în cazul infracțiunii de șantaj reprezintă tendința făptuitorului de a se înavuși pe calea dobândirii bunurilor, a unor facultăți asupra acestora pentru sine ori pentru altul sau în rezultatul săvârșirii de către victimă în folosul făptuitorului sau al terțelor persoane a acțiunilor cu caracter patrimonial. Din aceste rațiuni, relevăm că propunerea pe care am invocat-o *supra* privind completarea alin.(1) art.189 CP RM cu locuțiunea „în folosul făptuitorului sau al unor terți” este suficientă pentru a percepe că șantajul este comis în scop de cupiditate (profit). Pentru a exista poziția subiectivă cerută de lege, finalitatea trebuie să fie urmărită de făptuitor, indiferent dacă scopul de cupiditate s-a realizat sau nu. Eventual, realizarea scopului de profit implică răspunderea penală în conformitate cu una dintre circumstanțele agravante prevăzute la lit.e) alin.(3) art.189 sau la alin.(5) ori (6) art.189 CP RM.

2.4. Subiectul infracțiunii de șantaj

Subiect al infracțiunii este recunoscută persoana care a comis o faptă prevăzută de legea penală și care, grație faptului că posedă toate semnele prevăzute de lege pentru această categorie de subiecți, este pasibilă de răspundere penală [8, p.176]. Spre deosebire de această viziune, în doctrina română se poate remarca atribuirea calității de subiect, cu specificațiunea – subiect pasiv, inclusiv persoanei beneficiare de ocrotire juridico-penală și care prin săvârșirea infracțiunii a suportat consecințele acesteia [19, p.148]. Având în vedere criticile aduse în literatura de specialitate autohtonă în defavoarea distingerii subiecților infracțiunii în: activi (propriu-zisi) și pasivi, nu vom intra într-o polemică vis-à-vis de acest subiect; or, argumentele forte care planează în jurul acestei dualități [108, p.48-49] au transformat această problemă în una desuetă. De aceea, în subcapitolul **2.1** al tezei am adus argumentele de rigoare de a cerceta particularitățile victimei infracțiunii anume în contextul obiectului juridic special.

Ab initio, ținem să menționăm că, în calitatea sa de element al componenței de infracțiune, subiectul infracțiunii este caracterizat de anumite semne, pe care le desprindem din prevederile alin.(1) art.21 CP RM: caracterul fizic, vârsta și responsabilitatea, semne indispensabile pentru tragerea la răspundere penală. De remarcat că aceste semne reflectă aspectul juridic al problemei, de aceea în mod special și exclusiv ne vom concentra eforturile asupra elucidării lor, în detrimentul aspectului social; or, ceea ce ne interesează prin demersul nostru științific este tocmai încadrarea juridică a faptei, nu însă aplicarea diferențiată și strict individualizată a pedepsei penale, atribuție exclusivă a instanței de judecată.

Astfel, subiectul infracțiunii de șantaj trebuie să aibă calitatea de persoană fizică. Conducându-ne de prevederea de la alin.(4) art.21 CP RM, precum că persoana juridică, cu excepția autorităților publice, răspunde penal pentru infracțiunile pentru a căror săvârșire este prevăzută sancțiunea pentru persoanele juridice în Partea Specială a Codului penal, consemnăm că persoana juridică nu poate evolua în calitate de subiect al șantajului, deoarece în sancțiunea de la art.189 CP RM nu există nici o mențiune cu referire la pedeapsa aplicabilă persoanei juridice.

Cu referire la cel de-al doilea semn al subiectului infracțiunii, relevăm că în sistemul legii noastre penale legiuitorul a instituit criteriul biologic, adoptând o soluție dualistă, fixând vârsta tragerii la răspundere penală de 16 ani, iar în unele cazuri, expres prevăzute de lege, vârsta de 14 ani. Astfel, stabilirea vârstei biologice minimale de la care persoana poate fi trasă la răspundere penală urmărește scopul determinării momentului din care minorul începe să conștientizeze interdicțiile juridico-penale și să le raporteze la dorințele sale. Reieșind din prevederile art.21 CP RM, răspunderea penală pentru săvârșirea infracțiunii de șantaj, în varianta-tip (alin.(1) art.189 CP RM), survine doar dacă persoana are vârsta de 16 ani, iar în cazul circumstanțelor agravante de la alin.(2), (3) și (4) – de la 14 ani. În contrast, legiuitorul rus a instituit vârsta minimală de tragere la răspundere penală pentru extorcare (art.163 CP FR) de 14 ani, indiferent de alineat. Această poziție legislativă este susținută și în literatura de specialitate rusă. Bunăoară, A.B. Башков menționează: „Instituirea în legea penală a vârstei răspunderii penale de 14 ani pentru extorcare este fundamentată, deoarece extorcarea reprezintă o infracțiune violentă săvârșită în scop de cupiditate, ce atentează nu doar asupra patrimoniului, ci și asupra vieții sau sănătății persoanei” [145, p.111]. Raportând aceste argumente la instrumentariul juridico-penal național, s-ar părea, la prima vedere, că legiuitorul nostru nu a fost prea consecvent în stabilirea vârstei minime de antrenare a răspunderii penale pentru șantaj. Ne referim la infracțiunea de tâlhărie, care de asemenea este o infracțiune săvârșită în scop de cupiditate și care, spre deosebire de șantaj, implică în toate ipotezele violență, dar pentru care legiuitorul a instituit vârsta minimală de tragere la răspundere penală de 14 ani, inclusiv pentru varianta-tip. Însă, această inconsecvență este doar aparentă. Să nu uităm că infracțiunea de tâlhărie în varianta-tip (alin.(1) art.188 CP RM) include în structura laturii obiective, pe lângă amenințarea cu aplicarea violenței periculoase pentru viață sau sănătate, alternativ și aplicarea unei asemenea violențe. În contrast, aplicarea violenței periculoase pentru viață sau sănătate în cazul infracțiunii de șantaj reprezintă acțiunea adiacentă, care apare pe post de circumstanță agravantă la alin.(3) art.189 CP RM, iar legiuitorul a instituit pentru acest semn calificativ, așa cum am și menționat mai sus, vârsta tragerii la răspundere penală de 14 ani. Astfel, stabilirea vârstei minimale de 16 ani pentru varianta-tip a șantajului se justifică pe fundalul acțiunii adiacente – amenințarea, oricare ar fi ea,

cu excepția amenințării cu moartea. De aceea, considerăm că la fixarea vârstei răspunderii penale pentru șantaj legiuitorul corect s-a condus de gradul de pericol social și, implicit, de conștientizarea semnificației acestuia de către făptuitor, făcând astfel o diferențiere corespunzătoare dintre varianta-tip și variantele agravate de la alin.(2), (3) și (4) art.189 CP RM. Totuși, trebuie să recunoaștem că lucrurile nu sunt chiar atât de perfecte în această materie. Aceasta deoarece legiuitorul a omis să fixeze în alin.(2) art.21 CP RM limita de vârstă de 14 ani pentru faptele incriminate la alin.(5) și (6) art.189 CP RM. În același timp, fosta incriminare corespondentă acestor alineate, și anume – art.195 CP RM (abrogat), continuă să figureze în lista incriminărilor pentru care vârsta răspunderii penale este prevăzută între 14 și 16 ani (alin.(2) art.21 CP RM). De aceea, *de lege lata*, considerăm ca fiind lipsită de temei tragerea la răspundere penală a persoanei care are vârsta între 14 și 16 ani pentru șantajul săvârșit în proporții mari și deosebit de mari; în caz contrar, făcând referire la art.195 CP RM, care *de iure* nu mai există, am încălca flagrant principiul legalității. Din aceste rațiuni, se impune excluderea din alin.(2) art.21 CP RM a mențiunii privind art.195 CP RM și, în mod corespunzător, suplimentarea art.189 CP RM, din același alin.(2) art.21 CP RM, cu alin.(5) și (6), care vor urma după alin.(4).

Pe lângă vârstă, ca condiție generală de existență a subiectului, se mai cere și responsabilitatea persoanei. În acord cu art.22 CP RM, prin responsabilitate se subînțelege acea stare psihologică a persoanei care are capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și de a-și dirija acțiunile. După cum se poate observa, responsabilitatea poate fi apreciată prin prisma a doi factori: unul *intelectiv*, ce presupune capacitatea persoanei de a înțelege semnificația faptei, a urmărilor ei, și altul *volitiv*, ce presupune capacitatea persoanei de a fi stăpână pe faptele sale, pe care le dirijează în mod conștient.

În timp ce responsabilitatea este o stare normală și generală a persoanei, deci, fiind prezumată, nu necesită a fi dovedită, iresponsabilitatea este o stare anormală a persoanei și trebuie probată pentru a înlătura tragerea la răspundere penală.

În conformitate cu prevederile art.23 CP RM, nu este posibilă de răspundere penală persoana care, în timpul săvârșirii unei fapte prejudiciabile, se afla în stare de iresponsabilitate, adică nu putea să-și dea seama de acțiunile ori inacțiunile sale sau nu putea să le dirijeze din cauza unei boli psihice cronice, a unei tulburări psihice temporare sau a altei stări patologice. Față de o asemenea persoană, în baza hotărârii instanței de judecată, pot fi aplicate măsuri de constrângere cu caracter medical, prevăzute de legea penală.

În același timp, potrivit alin.(2) art.22 CP RM, nu este pasibilă de pedeapsă persoana care, deși a săvârșit infracțiunea în stare de responsabilitate, înainte de pronunțarea sentinței de către instanța de judecată s-a îmbolnăvit de o boală psihică care a lipsit-o de posibilitatea de a-și da seama de acțiunile ori inacțiunile sale sau de a le dirija. Față de o asemenea persoană, în baza hotărârii instanței de judecată, pot fi aplicate măsuri de constrângere cu caracter medical, iar după însănătoșire – ea poate fi supusă pedepsei.

Deși nu este fixată în prevederile alin.(1) art.21 CP RM, o altă condiție constă în libertatea de voință și acțiune, presupunând că subiectul a decis în mod liber asupra săvârșirii faptei și a avut libertatea de a decide și libertatea de a acționa potrivit propriei sale voințe. În cazul în care făptuitorul acționează sub imperiul constrângerii (fizice sau morale), fapta nu mai poate fi imputabilă, deoarece, potrivit dispoziției legale, aceasta constituie o cauză ce înlătură caracterul penal al faptei (art.39 CP RM).

Dispoziția art.189 CP RM nu înaintează careva condiții speciale subiectului infracțiunii. Deci, subiectul infracțiunii de șantaj este unul general (necircumstanțiat), acesta putând fi oricare persoană, care întrunește toate semnele descrise *supra*.

2.5. Concluzii la Capitolul 2

Cercetarea, sub aspect teoretic și practic, a elementelor constitutive ale infracțiunii de șantaj ne permite să formulăm următoarele **concluzii**:

1) Pentru a se atesta semnul obiectului infracțiunii – obiectul juridic special, este nevoie ca atingerea adusă relațiilor sociale cu privire la patrimoniu (reprezentând obiectul juridic principal al infracțiunii de șantaj) să fie însoțită de atingerea adusă relațiilor sociale cu privire la oricare dintre următoarele valori sociale (reprezentând obiectul juridic secundar al infracțiunii prevăzute la art.189 CP RM): libertatea psihică sau fizică a persoanei, integritatea fizică sau psihică a persoanei, integritatea corporală a persoanei, sănătatea sau viața persoanei, integritatea, substanța și potențialul de utilizare a bunurilor unei alte persoane; desfășurarea normală a activității agentului economic sau a activității profesionale a persoanei fizice; menținerea solvabilității agentului economic;

2) Prin natura sa, dispoziția art.189 CP RM implică atât entități materializate, cât și dimensiuni nematerializate, prin care făptuitorul influențează pentru a aduce atingere valorilor și relațiilor sociale care formează obiectul juridic, motiv din care infracțiunea de șantaj dispune atât de obiect material, cât și de obiect imaterial;

3) Victime ale infracțiunii de șantaj pot fi nu doar subiecții drepturilor patrimoniale, dar și persoanele care nu au nici o legătură cu aceste drepturi, însă, grație unor raporturi care există

între acestea și subiecții drepturilor patrimoniale, urmează a fi recunoscute ca victime ale șantajului în virtutea periclitării intereselor lor ce derivă din acțiunea prejudiciabilă a șantajului concepută *lato sensu*;

4) Prin comiterea infracțiunii de șantaj, făptuitorul aduce atingere relațiilor sociale cu privire la patrimoniu nu pe calea influențării nemijlocite asupra bunurilor, ci prin influențarea directă asupra persoanei, uzând în acest sens de: amenințare, de aplicarea violenței, de răpirea persoanei etc., care sunt oarecum distincte în planul realizării faptei prejudiciabile. Acestea, chiar fiind comise simultan cu cerința patrimonială, nu se contopesc în textura elementului material, motiv din care formele de amenințare, violența fizică, deteriorarea sau distrugerea bunurilor, tortura, schingiuirea, tratamentul inuman sau degradant, precum și răpirea proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau apropiaților acestora apar în postură de acțiuni adiacente în conținutul constitutiv al infracțiunii de șantaj și nicidecum nu au rolul de metodă de comitere a infracțiunii;

5) *De lege lata*, cererea de a se transmite dreptul asupra bunurilor ca acțiune principală în cadrul șantajului presupune pretinderea de către făptuitor de a-i fi transmise nu tocmai un drept propriu-zis, dar anumite facultăți (însușiri) în privința acestora, facultăți ce derivă dintr-un drept real, deoarece este cu neputință a transmite un drept subiectiv, pot fi transmise doar anumite însușiri ale bunurilor;

6) Prin „alte acțiuni cu caracter patrimonial” trebuie să înțelegem executarea de lucrări sau prestarea de servicii;

7) Criteriul principal de delimitare a infracțiunii de șantaj (presupunând amenințarea cu aplicarea violenței) de infracțiunile de tâlhărie și jaf (presupunând amenințarea cu aplicarea violenței) rezidă în aspectul temporal al intenției făptuitorului orientate spre a dobândi bunurile, și nicidecum aspectul temporal al realizării amenințării, ultimul având doar caracter facultativ în procesul de disociere a acestor infracțiuni conexe;

8) Utilizarea termenului „defăimătoare” restrânge, în mare măsură, cercul informațiilor care pot fi răspândite de către făptuitor pentru constrângerea psihică a victimei de a se conforma cerințelor patrimoniale, motiv din care amenințarea cu răspândirea informațiilor veridice despre comiterea unei infracțiuni sau contravenții, amenințarea cu divulgarea secretului adopției sau a secretului confesiunii, deși sunt în măsură să constrângă victima la satisfacerea cerințelor ilegale cu caracter patrimonial înaintate de făptuitor, nu poate alcătui conținutul acțiunii adiacente a șantajului – „amenințarea cu răspândirea unor știri defăimătoare”;

9) Amenințarea de a nu returna victimei bunurile anterior luate de făptuitor nu poate fi echivalată cu amenințarea de a distruge sau deteriora bunurile victimei; or, prin privarea victimei

de posibilitatea de a întrebuița bunul, ultimul nu suferă modificări de ordin fizic în materialitatea sa, motiv din care, o asemenea ipoteză nu poate constitui modalitate faptică a infracțiunii de șantaj;

10) Amenințarea cu răpirea proprietarului, posesorului, deținătorului, a rudelor sau a apropiaților acestora constituie insuflarea victimei a temerii că, dacă nu se va conforma cererii patrimoniale a făptuitorului, atunci ea, rudele sau apropiații ei vor fi: capturate, luate și deplasate din locul de aflare a acestora, urmate de reținerea cu privarea deplină de libertate contrar voinței (prin constrângere fizică sau psihică) sau cu neluarea în seamă a voinței acestora (prin profitarea de imposibilitatea lor de a se apăra sau de a-și exprima voința) sau reținute cu privarea deplină de libertate prin înșelăciune sau abuz de încredere;

11) Deși componența infracțiunii prevăzute la art.189 CP RM este formală, pe fundalul caracterului complex al laturii obiective se profilează posibilitatea existenței tentativei la infracțiunea de șantaj, ca activitate infracțională neconsumată;

12) Scopul de cupiditate este un semn obligatoriu al laturii subiective a șantajului, însă acesta nu implică neapărat și un motiv de cupiditate, astfel încât nu are relevanță la încadrare dacă folosul patrimonial este urmărit de făptuitor pentru el însuși sau pentru un terț;

13) Reieșind din instrumentariul juridico-penal în vigoare, și anume: din prevederile alin.(2) art.21 CP RM, nu există temeiuri suficiente de a trage la răspundere penală pentru șantaj săvârșit în proporții mari și deosebit de mari (art.189 alin.(5) și (6) CP RM) persoanele care au vârsta între 14 și 16 ani.

3. ELEMENTE CIRCUMSTANȚIALE AGRAVANTE ALE INFRAȚIUNII DE ȘANTAJ: EXAMEN TEORETIC ȘI PRACTIC

3.1. Elemente circumstanțiale agravante ale șantajului prevăzute la alin.(2) art.189 CP RM

3.1.1. Șantajul săvârșit de două sau mai multe persoane

Circumstanța agravantă de la lit.b) alin.(2) art.189 CP RM desemnează o circumstanță obiectivă, constituind o pluralitate de făptuitori. Agravarea răspunderii penale în ipoteza șantajului săvârșit de două sau mai multe persoane se fundamentează pe ideea unificării eforturilor a câtorva persoane, care își concentrează acțiunile în atingerea scopului infracțional. Totodată, săvârșirea șantajului în prezența pluralității de făptuitori va avea un impact mai mare asupra conștiinței și voinței victimei, astfel încât ea va percepe că orice împotrivire de a se conforma cerințelor patrimoniale este inutilă, având în vedere inevitabilitatea transpunerii în realitate a amenințărilor. Aceste avantaje sunt conștientizate în plan intelectual de către făptuitori, motiv din care în majoritatea cazurilor se purcede la o cooperare dintre două sau mai multe persoane, în sensul participării la realizarea laturii obiective a șantajului.

În conformitate cu pct.18 al Hotărârii Plenului CSJ al RM nr.16/2005, „șantajul săvârșit de două sau mai multe persoane are loc în următoarele cazuri:

- a) șantajul a fost săvârșit în coautorat (inclusiv coautorat cu repartizarea rolurilor);
- b) șantajul a fost săvârșit de către o persoană, care întrunește semnele subiectului infracțiunii, în comun cu o persoană, care nu întrunește aceste semne;
- c) șantajul a fost săvârșit de către o persoană, care întrunește semnele subiectului infracțiunii, prin intermediul unei persoane, care cu bună-știință nu este pasibilă de răspundere penală”.

Nu avem nici o rezervă față de această interpretare; or, circumstanța agravantă „de două sau mai multe persoane” se aplică nu doar atunci când șantajul este săvârșit în coautorat, ci și în ipotezele în care o persoană, care întrunește semnele subiectului infracțiunii, apelează la eforturile unor persoane iresponsabile sau care nu au atins vârsta răspunderii penale. Astfel, este suficient ca numai una dintre persoanele care săvârșește latura obiectivă a șantajului să aibă semnele subiectului infracțiunii ca să-i fie imputată agravanta specificată. Din această perspectivă, nu putem fi de acord cu autorii [91, p.46] care consideră că șantajul săvârșit de două sau mai multe persoane se referă la participația simplă. Se îngustează nejustificat cercul ipotezelor care se referă la circumstanța agravantă analizată. De aceea, are dreptate E.Visterniceanu când afirmă că „expresia „săvârșită de două sau mai multe persoane” denotă clar că contribuția la executarea faptei date presupune, în primul rând, dar nu în mod exclusiv, coautoratul” [138, p.152]. Această alegație este confirmată și de profesorul S.Brînză: „Noțiunea

„de două sau mai multe persoane” nu este nici pe departe echivalentul noțiunilor „participație simplă” sau „participație complexă, presupunând coautoratul”. Dacă legiuitorul ar fi dorit, ar fi utilizat în normele Părții Speciale a Codului penal sintagma „prin participație simplă sau complexă” [14, p.9].

Cu referire la prima ipoteză a circumstanței agravante de la lit.b) alin.(2) art.189 CP RM – săvârșirea șantajului în coautorat, în practica judiciară au fost reținute următoarele spețe: *De la sfârșitul lunii aprilie 2007 până la 29 iunie 2007, B.R. și C.A.* (sublinierea ne aparține – n.a.), *din interes material, urmărind scopul dobândirii prin șantaj a mijloacelor bănești de la V.D., sub pretextul că ultimul l-a denunțat la poliție pe I.V. pentru păstrarea drogurilor, au cerut de la V.D., prin amenințare cu violența și cu moartea, mijloace bănești în sumă de 1000 dolari SUA. Apreciind amenințările ca fiind reale și realizabile, V.D. a căzut de acord să le achite suma de 5000 lei și pe parcursul lunii mai 2007 le-a transmis, în rate, lui B.R. și C.A. bani în sumă de 4000 lei. La 29 iunie 2009 B.R. și C.A. au fost reținuți în flagrant, după ce au primit de la V.D. bani în sumă de 1000 lei* [34]; • *În perioada 19 decembrie – 22 decembrie 2007, D.A., în urma unei înțelegeri prealabile cu M.I. și V.A.* (sublinierea ne aparține – n.a.), *l-au șantajat în repetate rânduri pe J.I. și au cerut de la acesta, amenințându-l pe el și pe familia sa cu răfuială fizică, să le transmită bani în sumă de 700 euro. Ulterior, la data de 22 decembrie 2007, pe la orele 14:00, D.A., M.I. și V.A., aflându-se în fața magazinului „Fidesco” de pe bd. Mircea cel Bătrân, mun. Chișinău, au primit de la J.I. bani în sumă de 250 euro, moment în care au fost reținuți în flagrant* [35].

Deși în ultima speță instanța a reținut înțelegerea prealabilă între coautori, menționăm lipsa unei relevanțe la încadrare; or, spre deosebire de componența de extorcare din Codul penal al Federației Ruse (lit.a) alin.(2) art.163 – „Extorcarea săvârșită de un grup de persoane prin înțelegere prealabilă”), legiuitorul autohton nu stabilește condiția unei înțelegeri prealabile. Totuși, așa cum ne sugerează Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova în Hotărârea nr.16/2005, existența înțelegerii prealabile între coautori trebuie luată în considerație la individualizarea pedepsei, în sensul agravării ei. Aceasta deoarece o planificare prealabilă, cu repartizarea rolurilor, sporește considerabil potențialul de atingere a rezultatului infracțional.

Pentru a fi în prezența circumstanței agravante analizate, și anume: în ipoteza comiterii șantajului în coautorat, este nevoie de participarea nemijlocită a fiecărui făptuitor la executarea totală sau parțială a laturii obiective a infracțiunii. Așadar, este important ca fiecare dintre făptuitori să îndeplinească cel puțin o parte din latura obiectivă. În această ipoteză, suntem în prezența executării parțiale de către fiecare participant a laturii obiective a infracțiunii de șantaj. De exemplu, fundamentându-ne pe faptul că infracțiunea de șantaj este una complexă, pentru a fi

în prezența coautoratului, este suficient ca o persoană să înainteze cererea, iar cealaltă persoană să realizeze acțiunea adiacentă, indiferent de manifestarea ei: amenințare, aplicarea violenței, distrugerea sau deteriorarea bunurilor etc. De asemenea, ca autor al șantajului trebuie să fie recunoscută nu doar persoana care amenință sau aplică violența, dar și persoana care era prezentă la săvârșirea acțiunii adiacente, sugerându-i victimei superioritatea numerică a făptuitorilor, creând artificial iluzia ineficienței unei împotriviri.

Persoanele care numai au contribuit la săvârșirea infracțiunii în calitate de organizatori, instigatori sau complici nu pot cădea sub incidența circumstanței agravante „de două sau mai multe persoane”. Acestea vor răspunde pentru participație la șantaj, cu referire la art.42 alin.(3), (4) sau (5) CP RM.

În alt context, odată ce prima ipoteză – șantajul a fost săvârșit în coautorat (inclusiv coautorat cu repartizarea rolurilor), deci cade sub incidența art.44 CP RM – „Participația simplă”, este cazul să remarcăm că circumstanța agravantă de la art.77 alin.(1) lit.c) CP RM – „săvârșirea infracțiunii prin orice formă de participație” – nu va fi reținută la individualizarea pedepsei, avându-se în vedere prevederea de la alin.(2) art.77 CP RM, potrivit căreia, dacă circumstanțele agravante de la alin.(1) sunt prevăzute la articolele corespunzătoare din Partea Specială a Codului penal în calitate de semne ale acestor componente de infracțiuni, ele nu pot fi concomitent considerate drept circumstanțe agravante.

Cea de-a doua ipoteză pe care ne-o oferă pct.18 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005 vizează comiterea șantajului de către o persoană, care întrunește semnele subiectului infracțiunii, în comun cu o persoană, care nu întrunește aceste semne. Această variantă se include în conceptul de comitere a șantajului „de două sau mai multe persoane”, deoarece legiuitorul cere o simplă cooperare materială, fără a lua în considerație dacă sunt întrunite sau nu semnele subiectului infracțiunii. Persoana iresponsabilă sau care nu are vârsta tragerii la răspundere penală facilitează persoanei care întrunește semnele subiectului infracțiunii săvârșirea șantajului, exact ca un grup constituit numai din subiecți. Astfel de infracțiuni sunt obiectiv percepute de către victimă în calitate de infracțiuni comise în grup, motiv din care, în asemenea circumstanțe, pluralitatea faptică a făptuitorilor va avea o mai mare influență motivațională asupra voinței victimei de a executa cerințele patrimoniale decât în situația în care subiectul ar acționa de sine stătător.

Cu referire la cea de-a treia ipoteză – săvârșirea șantajului de către o persoană, care întrunește semnele subiectului infracțiunii, prin intermediul unei persoane, care cu bună-știință nu este pasibilă de răspundere penală – consemnăm incidența:

- autorului nemijlocit (imediat) al infracțiunii, adică persoana care săvârșește nemijlocit infracțiunea, dar, datorită faptului că este iresponsabilă sau nu are vârsta tragerii la răspundere penală, nu poate fi subiect al infracțiunii;

- autorului mijlocit (mediat) al infracțiunii, adică persoana care săvârșește infracțiunea prin intermediul unei persoane, care nu este subiect al infracțiunii, deci care nu săvârșește nemijlocit infracțiunea.

Ambele persoane – atât autorul imediat, cât și autorul mediat – săvârșesc infracțiunea de șantaj. Aceasta decurge din prevederile alin.(2) art.42 CP RM: legiuitorul folosește termenul „săvârșește” referitor la autorul nemijlocit (imediat) și expresia „a săvârșit” cu referire la autorul mijlocit (mediat).

Finalizând analiza șantajului săvârșit de două sau mai multe persoane, consemnăm că, în principiu, în toate cele trei ipoteze care cad sub incidența lit.b) alin.(2) art.189 CP RM este posibilă imputarea faptei de la art.208 CP RM persoanei care a atins vârsta de 18 ani. Aceasta deoarece în toate ipotezele enumerate mai sus poate fi implicat un minor, indiferent de faptul dacă are vârsta tragerii la răspundere penală sau nu are această vârstă.

În principiu, circumstanța agravantă de la lit.b) alin.(2) art.189 CP RM, fiind o circumstanță care se atașează laturii obiective a componenței de infracțiune, poate să coreleze cu alte circumstanțe atât de ordin obiectiv, cât și subiectiv, indiferent de alineatul articolului. Odată îmbinate, este absolut obligatoriu a le enumera expres în sentința de condamnare. Pentru a confirma această idee, vom lua în vizor art.394 alin.(1) pct.3 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, potrivit căruia partea descriptivă a sentinței de condamnare trebuie să cuprindă indicații asupra circumstanțelor care atenuază sau agravează răspunderea. O confirmă și Plenul Curții Supreme de Justiție prin pct.17 al Hotărârii nr.16/2006: „În partea descriptivă a sentinței urmează a fi menționate toate circumstanțele agravante ale faptei”. Totodată, avându-se în vedere prevederile art.33 alin.(1) CP RM, îmbinarea unuia dintre semnele calificate cu circumstanța agravantă prevăzută la lit.b) alin.(2) art.189 CP RM – „de două sau mai multe persoane” – nu reprezintă un concurs de infracțiuni, dat fiind absența pluralității faptelor. În acest caz se va aplica regula statuată la art.117 lit.c) CP RM – „infracțiunea se califică în baza normei penale care prevede o pedeapsă mai aspră”.

3.1.2. Șantajul săvârșit cu aplicarea violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate

Spre deosebire de violența psihică, ca acțiune adiacentă în cadrul faptei prejudiciabile de șantaj de la varianta-tip, de această dată legiuitorul a concretizat caracterul violenței fizice – nepericuloasă pentru viață sau sănătate. În context, noțiunea „violență nepericuloasă pentru viață

și sănătate” nu este una medicală, ci una juridică. Pentru a afla conținutul acesteia, întâi de toate vom apela la interpretarea judiciară oficială în materie.

În pct.11 al Hotărârii Plenului nr.16/2005, la modalitatea pe care o examinăm se referă următoarea explicație: „Aplicarea violenței nepericuloase pentru viață și sănătate constituie cauzarea intenționată a vătămarilor corporale de grad mediu, ușoare, aplicarea intenționată a loviturilor sau săvârșirea altor acțiuni violente care au produs dureri fizice, și în aceste situații nu este necesară calificarea faptelor și în baza art.152, 153 CP”.

Întâi de toate trebuie să remarcăm că ultima propoziție din această explicație nu mai este în pas cu legislația în vigoare; or, vătămarea intenționată ușoară a integrității corporale sau a sănătății a fost dezincriminată prin Legea privind modificarea și completarea unor acte legislative, nr.292-XVI din 21.12.2007 [96], și trecută în sfera contravenționalului (art.78 din Codul contravențional al Republicii Moldova). În al doilea rând, consemnăm că din interpretarea de mai sus rezultă că, în ipoteza de la lit.c) alin.(2) art.189 CP RM, se aduce atingere nu doar integrității corporale, dar și sănătății persoanei.

Totodată, interpretările Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu referire la semnificația juridică a sintagmei „violență nepericuloasă pentru viața și sănătatea persoanei” se dovedesc a fi neunitare. Aceasta deoarece în celelalte Hotărâri explicative ale sale, precum Hotărârea Plenului CSJ a RM „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor”, nr.23 din 28.06.2004 [69], violența nepericuloasă pentru viața și sănătatea persoanei presupune „cauzarea unei vătămări ușoare a integrității corporale sau a sănătății, precum și aplicarea intenționată a loviturilor sau a altor acțiuni violente care au cauzat numai dureri fizice” (pct.5), iar în Hotărârea Plenului CSJ a RM „Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii”, nr.37 din 22.11.2004 [70], violența nepericuloasă pentru viața și sănătatea persoanei constă în „cauzarea intenționată a leziunilor corporale, care nu au drept urmare dereglarea de scurtă durată a sănătății sau o pierdere neînsemnată, dar stabilă a capacității de muncă, fie aplicarea intenționată a loviturilor sau săvârșirea altor acte de violență care au cauzat o durere fizică, dacă acestea nu au creat un pericol pentru viața sau sănătatea victimei” (pct.5).

Așadar, suntem în prezența unei poziționări judiciare oficiale triple a conținutului noțiunii „violență nepericuloasă pentru viața și sănătatea persoanei”. De aici apare ca firească întrebarea: care dintre cele trei interpretări corespunde conținutului exact al violenței nepericuloase pentru viața, sănătatea fizică sau psihică a persoanei? În paginile anterioare am statuat asupra faptului că conținutul violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate este coraportat Părții a V-a din Regulamentul Ministerului Sănătății de apreciere medico-legală a gravității vătămării corporale,

nr.199 din 27.06.2003 [115]; or, prin aceasta, indirect se face referire la noțiunea „violență nepericuloasă pentru viața și sănătatea persoanei”. Potrivit pct.74 din Regulament, din leziunile corporale ce nu cauzează prejudiciu sănătății (sublinierea ne aparține – *n.a.*) fac parte leziunile ce nu generează o dereglare a sănătății mai mult de 6 zile sau o incapacitate permanentă de muncă. Luăm în vizor această prevedere, reieșind din interpretarea literară a sintagmei. De vreme ce legiuitorul statuează asupra lipsei pericolului pentru sănătate, e și firesc să nu se aducă atingere acestui atribut al persoanei. De aceea, nu putem agreea opinia acelor autori care susțin că vătămarea intenționată ușoară a integrității corporale sau a sănătății intră sub incidența noțiunii „violență nepericuloasă pentru viața și sănătatea victimei” [202, p.6]. Cu atât mai mult, nu putem accepta interpretarea causală ce se conține în pct.11 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005, care, pe lângă vătămarea intenționată ușoară, include în categoria violenței nepericuloase pentru viața sau sănătatea persoanei și vătămarea intenționată medie a integrității corporale sau a sănătății. În concluzie, înțelesul adevărat al acțiunii adiacente de la lit.c) alin.(2) art.189 CP RM este cel pe care Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova ni-l oferă, parțial, în pct.5 al Hotărârii nr.37/2004. Deci, vom fi în prezența circumstanței agravante analizate atunci când făptuitorul a cauzat intenționat leziuni corporale, care nu au avut drept urmare nici dereglarea sănătății mai mult de 6 zile, nici pierderea capacității de muncă, ori când aplicarea intenționată a loviturilor sau săvârșirea altor acțiuni violente care au cauzat o durere fizică, dacă acestea nu au creat pericol pentru viața și sănătatea victimei. La ultima categorie putem atribui, de exemplu, îmbrâncirea persoanei, răsucirea mâinilor acesteia, inclusiv alte acțiuni violente, care au lipsit victima de libertatea de a se deplasa și de a acționa, dacă acestea nu au prezentat pericol pentru viața sau sănătatea ei [148, p.644]. Totuși, în practica judiciară, la aprecierea juridico-penală a acțiunilor făptuitorului care aplică violența, de cele mai dese ori se iau în considerație explicațiile date în pct.11 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005. Ne-o demonstrează următorul exemplu: *M.Av. a fost recunoscut vinovat în comiterea șantajului săvârșit de două sau mai multe persoane, cu aplicarea violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate (lit.b), c) alin.(2) art.189 CP RM). La 31.05.2000, ora 13:00, acționând de comun acord și prin înțelegere prealabilă cu B.S., a cerut de la D.A. să transmită în posesia unei alte persoane – M.Ad., 500 dolari SUA. Cererea a fost însoțită de acte de violență, prin care lui D.A. i-au fost cauzate vătămări corporale ușoare cu dereglarea sănătății până la 21 zile, sub formă de edem în țesuturile moi ale capului și feței, hemotoame în regiunea cutiei toracice și în regiunea lombară [33] (sublinierea ne aparține – *n.a.*). Așadar, se poate observa că făptuitorul, în speța dată, a aplicat violență periculoasă pentru sănătate, motiv pentru care acțiunile făptuitorului trebuiau încadrate în conformitate cu prevederile de la lit.c) alin.(3) art.189 CP RM.*

Într-un alt exemplu, C.D. a fost recunoscut vinovat de către instanța de fond în comiterea infracțiunii prevăzute la art.189 alin.(2) lit.b), d) CP RM, adică șantaj săvârșit de două sau mai multe persoane, prin amenințare cu moartea, pentru faptul că: la 16 decembrie 2007, între orele 20:00 – 21:00, C.D., împreună cu alte trei persoane, în urma înțelegerii prealabile cu ele, s-au deplasat la domiciliul lui B.I. din s.P., r-nul Anenii-Noi. Prin înșelăciune, l-au urcat pe B.I. într-un automobil și l-au dus acasă la C.D., unde l-au coborât în beci. Acolo, i-au aplicat lovituri cu mâinile și picioarele pe diferite părți ale corpului, iar C.D. i-a aplicat lovituri cu o bătă de lemn, sub pretextul că i-ar fi violat soția. Apoi i-au cerut lui B.I., ca pedeapsă, să le achite 5000 euro. După ce l-au bătut, provocându-i fractură închisă a ulnei pe stânga fără deplasarea fragmentelor, traumă cranio-cerebrală acută însoțită de comoție cerebrală, plagă contuzată în regiunea parietală, multiple echimoze pe față și pe corp, care, în ansamblu, se atribuie la categoria vătămarilor corporale medii (sublinierea ne aparține – n.a.), și după ce au primit acordul lui B.I. de a le achita suma de 3000 euro, l-au dus acasă, unde au primit ilegal de la B.I. suma de 400 euro și 1500 lei. Ulterior, C.D. cerea de la B.I. să-i transmită suma rămasă de 2500 euro [117].

După cum observăm, instanța de fond în genere nu a reținut vreun semn calificativ în legătură cu aplicarea violenței, deși corect ar fi trebuit să rețină la calificare circumstanța agravantă de la art.189 alin.(3) lit.c) CP RM, așa cum a susținut în învinuire acuzatorul de stat. Totuși, ca efect al judecării cauzei penale în ordine de apel de repetate ori, a fost admis apelul procurorului, iar acțiunile făptuitorului au fost încadrate, printre altele, și în conformitate cu circumstanța agravantă de la lit.c) alin.(3) art.189 CP RM – „Șantaj însoțit de violență periculoasă pentru viață sau sănătate” [38], prin aceasta recunoscându-se că vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății corespunde calificativului „violență periculoasă pentru viață sau sănătate”.

Astfel privede lucrurile, în scopul neadmiterii pe viitor a unor încadrări eronate, precum și în speranța uniformizării practicii judiciare în materie de șantaj însoțit de violență nepericuloasă pentru viață sau sănătate, propunem următorul conținut al pct.11 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005: „În sensul prevederii de la art.189 alin.(2) lit.c) CP RM, aplicarea violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate constituie cauzarea intenționată a leziunilor corporale, care nu a avut drept urmare nici dereglarea sănătății mai mult de 6 zile, nici pierderea capacității de muncă, ori aplicarea intenționată a loviturilor sau săvârșirea altor acțiuni violente care au cauzat o durere fizică, dacă acestea nu au creat pericol pentru viața și sănătatea victimei”.

Violența fizică nepericuloasă pentru viață sau sănătate, ca acțiune adiacentă în cadrul faptei prejudiciabile de șantaj, poate fi aplicată înainte, în timpul sau chiar imediat după înaintarea

cerințelor cu caracter patrimonial. Putem constata că violența fizică, ca, de altfel, și violența psihică, poate avea un caracter prelungit. Aceasta în contextul în care făptuitorul, neavând un rezultat din prima, își întărește cerințele sale, exercitând o presiune în plus asupra voinței victimei prin aplicarea nemijlocită a violenței, paralizându-i astfel posibilitățile de acțiune, el acționând cu aceeași intenție infracțională, urmărind același scop. În aceste condiții, fapta lui constituie o infracțiune prelungită, motiv din care este exclus un concurs de infracțiuni.

După orientarea făptuitorului, violența nepericuloasă pentru viață sau sănătate poate fi aplicată în vederea înfrângerii voinței victimei, pentru ca cea din urmă să îndeplinească una dintre cerințele patrimoniale ori violența nepericuloasă pentru viață sau sănătate este aplicată din motive de răzbunare pentru neîndeplinirea cererii patrimoniale.

După unii autori, indiferent de orientarea făptuitorului la aplicarea violenței, acțiunile urmează a fi calificate doar în conformitate cu alineatul articolului ce prevede răspunderea pentru șantaj. Drept argument se invocă caracterul prelungit al faptei prejudiciabile de șantaj, susținându-se că „începutul este înaintarea cererii, iar sfârșitul – realizarea ei” [169, p.28]. Dezvoltând ideea respectivă, Iu.Larii consideră că aplicarea violenței din răzbunare este o prelungire nemijlocită a șantajului, care reprezintă în sine realizarea reală a acelei posibilități ce se conține în conținutul amenințării [91, p.47].

Nu putem împărtăși acest punct de vedere. Aceasta deoarece argumentele invocate de autori se prezintă ca fiind defectuoase. Astfel, ideea că sfârșitul șantajului este legat de realizarea cererii patrimoniale vine în contradicție cu momentul de consumare a șantajului – înaintarea cererii însoțită de una dintre acțiunile adiacente. Dacă s-a executat sau nu cerința patrimonială, nu are relevanță. Eventual, executarea cererii de a fi transmise bunurile implică o agravare a răspunderii penale, dat fiind prevederea de la lit.e) alin.(3) art.189 CP RM. De asemenea, aplicarea violenței din răzbunare nu poate constitui o prelungire nemijlocită a șantajului, deoarece făptuitorul acționează nu în continuarea intenției sale inițiale. Dacă făptuitorul acționează în continuarea intenției sale inițiale, atunci el nu are un motiv de răzbunare, ci un interes material. Interesul material al făptuitorului se epuizează odată cu nereușita lui de a-și atinge scopul de cupiditate, de aceea apare o intenție supravenită – de a se răzbuna pentru neîndeplinirea cererilor patrimoniale. Din aceste raționamente, luăm în vizor opiniile acelor autori [149, p.19; 145, p.88], potrivit cărora, dacă violența nu a fost urmată de efectul scontat, atunci realizarea ei ulterioară în scop de răzbunare pentru neîndeplinirea cererii patrimoniale (sublinierea ne aparține – *n.a.*) necesită o calificare juridică aparte, fiindcă aceste acțiuni n-au fost îndreptate asupra acaparării averii.

3.1.3. Șantajul săvârșit prin amenințare cu moartea

Amenințarea cu moartea (*a se citi* – cu omorul) este o varietate a amenințării cu violența, deci face parte din contextul noțional al violenței psihice, care apare în contextul șantajului pe post de acțiune adiacentă, constituind un semn calificativ, deci care agravează răspunderea penală. Diferențierea răspunderii penale pentru șantaj săvârșit prin amenințare cu moartea a fost dictată de anumiți factori, precum: dinamica răspândirii acestei varietăți de amenințare; gradul de pericol social al acestei acțiuni adiacente; pericolozitatea pe care o comportă făptuitorul. Pentru a demonstra frecvența constrângerii victimei prin amenințare cu omor, vom transpune următoarele cazuri din practica judiciară: *În noaptea de 1 spre 2 iunie 1999, C.Ș. împreună cu S.A., N.B., G.I., N.I., B.G. și alte persoane, care nu au fost stabilite, întru realizarea planului criminal, s-au înarmat cu arme de foc și s-au deplasat spre casa nr.49 de pe str. Akademiceskaia, or. Odesa. Ajunși la destinație, au oprit automobilul „Fiat Croma”, condus de L.O., în care se afla și P.S., au aplicat față de ei forța fizică, după ce i-au scos pe acești doi din automobil, i-au încătușat, le-au pus pe cap pungi de polietilenă și i-au dus în casa de pe str. Dolgaia 81 „a”, or. Odesa, privându-i ilegal de libertate. Conform planului, de comun acord cu ceilalți membri ai bandei, prin extorcare, cu aplicarea violenței, amenințându-i cu moartea (sublinierea ne aparține – n.a.), l-au impus pe P.S. să ceară de la rude, apropiații săi și de la colaboratorii firmei „Master” răscumpărarea din captivare în mărime de 1,5 mln. dolari SUA [44]; • În noaptea de 1 spre 2 august 2003, D.L. aflându-se, în stare de ebrietate, în casa tatălui său din s.Lopățica, r-nul Cahul, având scopul de a o șantaja pe concubina ultimului, C.I., a amenințat-o cu un cuțit că o va omorî (sublinierea ne aparține – n.a.) cerându-i suma de 10 000 lei. Ulterior, lovind-o pe C.I. cu mâinile peste față și corp, i-a cauzat dureri fizice [81]; • La 17 mai 2006, în jurul orelor 21:11, în parcul „Valea Trandafirilor”, mun. Chișinău, C.I., C.N., B.A. și B.I., amenințându-l pe C.O. cu cauzarea vătămărilor corporale și cu moartea (sublinierea ne aparține – n.a.), au cerut să le transmită bani în sumă de 600 dolari SUA [118].*

Aceste exemple demonstrează cu prisosință că legea penală nu putea să nu intervină pentru a asigura o prevenție adecvată și a consacra o punibilitate rațională și echitabilă. Din aceste rațiuni, apreciem ca fiind oportună defalcarea amenințării cu moartea din cadrul amenințării cu violența și instituirea acesteia în calitate de variantă agravată a șantajului.

După conținutul său, amenințarea cu moartea presupune comiterea de către făptuitor a unor acte de natură a insufla victimei temere că ea se găsește într-un pericol de a i se provoca decesul sub formă de moarte cerebrală. În esență, amenințarea cu moartea coincide într-o oarecare măsură cu latura obiectivă a componenței prevăzute la art.155 CP RM. Totodată, spre deosebire de amenințarea cu omorul ca o componență de sine stătătoare prevăzută la art.155 CP RM, ame-

nințarea cu moartea, în contextul art.189 CP RM, este însoțită de anumite cerințe determinate. De aceea, amenințarea cu moartea, în cazul șantajului, trebuie să fie concepută ca o constrângere la ceva, și anume la: transmiterea unor bunuri sau a dreptului asupra acestora, ori la săvârșirea unor acțiuni cu caracter patrimonial. Din complexitatea faptei de șantaj deducem și o concurență dintre o parte și un întreg, unde partea este reprezentată de art.155 CP RM, iar întregul – de art.189 alin.(2) lit.d) CP RM. Iar, în conformitate cu art.118 CP RM, urmează să aplicăm doar întregul, ceea ce presupune că, în cazul șantajului săvârșit prin amenințare cu moartea, nu va fi necesar de a încadra suplimentar fapta în conformitate cu art.155 CP RM.

Amenințarea cu moartea nu presupune prin sine însăși o etapă de determinare a intenției făptuitorului de a lipsi victima de viață, fapt demonstrat de multiplele cercetări teoretice și practice ale acestei probleme, în rezultatul cărora s-a ajuns la concluzia că amenințarea cu omorul are o natură juridică de sine stătătoare [186, p.29]. Din această alegație deducem că făptuitorul nici pe departe nu urmărește, în cazul amenințării cu moartea, intenția de a suprima viața victimei, intenția lui este orientată spre a o aduce pe victimă într-o stare de neliniște, aceasta având teamă pentru viața sa. Ca și în cazul celorlalte forme de amenințare care sunt prevăzute la alin.(1) art.189 CP RM, și în cazul amenințării cu moartea victima trebuie să perceapă amenințarea ca având un caracter real. Cu referire la ultima trăsătură, consemnăm că amenințarea cu moartea trebuie să fie de natură a alarma victima, în sensul că dacă aceasta nu va executa cerințele patrimoniale înaintate, făptuitorul va trece la materializarea amenințării sale. În acest sens, trebuie să se țină seama de persoana celui amenințat, de starea lui psihică, de gradul de percepție etc. În context, este relevant următorul caz din practica judiciară: *La 15 martie 2006, ora 14:00, B.V., aflându-se, împreună cu B.V. și L.B., pe str. C.Stere 7, or. Căușeni, l-au forțat pe cet. N.S. să urce în automoilul lor și, aplicându-i forța fizică, în urma căreia i-au pricinuit dureri fizice, amenințându-l cu moartea, i-au cerut transmiterea obiectelor din aur sau a sumei de 5000 lei, fixându-i termenul transmiterii banilor pentru data de 15 martie 2006, ora 18:00. Apreciind amenințările cu moartea ca fiind reale și realizabile (sublinierea ne aparține – n.a.), N.S. le-a transmis acestora, contrar voinței sale, o brățară de aur de 15 gr. la prețul de 4500 lei [42].*

Dacă însă făptuitorul a trecut la materializarea amenințării cu moartea, atunci acțiunile făptuitorului depășesc latura obiectivă a art.189 CP RM, motiv din care fapta va constitui concurs de infracțiuni dintre șantaj și omor intenționat. Această soluție de încadrare este valabilă numai în cazul concursului real, nu și în cazul concursului ideal (comiterea omorului în timpul săvârșirii șantajului, atunci când violența se aplică o singură dată). Aceasta deoarece făptuitorul ar fi tras la răspundere de două ori pentru aceeași faptă, adică pentru aceeași violență periculoasă pentru viață sau sănătate, prin aceasta încălcându-se principiul *non bis in idem*. Prima dată, violența

periculoasă pentru viață sau sănătate ar fi luată în vizor în contextul lipirii de viață a persoanei, iar a doua oară violența periculoasă pentru viață sau sănătate ar fi luată în considerație drept semn indispensabil al faptei prejudiciabile de șantaj.

Având în vedere că în cadrul componentei de omor intenționat este prevăzută circumstanța agravantă „din interes material”, apare ca firească întrebarea dacă în ipoteza concursului real dintre șantaj și omor intenționat va fi aplicabilă lit.b) alin.(2) art.145 CP RM.

În primul rând, trebuie să recunoaștem drept valabilă opinia, potrivit căreia, pentru existența omorului săvârșit din interes material, este suficient a se constata că făptuitorul a urmărit anume un astfel de interes [17, p.4]. Așadar, realizarea interesului material depășește fapta prejudiciabilă prevăzută la lit.b) alin.(2) art.145 CP RM, motiv pentru care s-ar impune că, în ipoteza în care a fost realizat interesul material și, implicit, scopul de cupiditate al faptei de șantaj, ar trebui să se ia în considerație lit.b) alin.(2) art.145 CP RM. Ar fi așa dacă nu ne-am lovi de faptul că forma atipică a șantajului (infracțiunea fapt epuizat) constituie o circumstanță agravantă a infracțiunii (lit.e) alin.(3) art.189 CP RM). În acest context, se impune în primul rând invocarea lit.e) alin.(3) art.189 CP RM. Așa stând lucrurile, concursul de infracțiuni dintre lit.e) alin.(3) art.189 CP RM și lit.b) alin.(2) art.145 CP RM ar genera încălcarea principiului *non bis in idem*; or, unul și același interes material s-ar lua în calcul de două ori. În concluzie, răspunzând la întrebarea formulată, consemnăm că la încadrare nu este necesar a fi luată în considerație lit.b) alin.(2) art.145 CP RM.

După această digresiune absolut necesară, menționăm că amenințarea cu moartea se poate exprima în variate forme: direct, indirect; prin orice mijloace de comunicare (cuvinte, gesturi etc.), ceea ce presupune că nu are nici o relevanță forma exteriorizării amenințării cu omorul. În același timp, amenințarea cu moartea, ca acțiune adiacentă în cadrul faptei prejudiciabile de șantaj, urmează a fi delimitată de amenințarea cu omorul, ca incriminare distinctă, prevăzută la art.155 CP RM. Astfel, în art.155 CP RM este transcrisă condiția existenței pericolului de realizare a amenințării cu omorul, care are rolul de circumstanță – semn facultativ obligatoriu care întregește latura obiectivă a componentei de infracțiune. Pentru a fi în prezența pericolului de realizare a amenințării cu omorul este nevoie să fie întrunite cumulativ două condiții: 1) apariția la victimă a temerii pentru viața sa, în cazul punerii amenințării în executare (condiția subiectivă); 2) apariția pericolului realizării amenințării (condiția obiectivă) [15, p.119]. În contrast, în cazul amenințării cu moartea, ca acțiune adiacentă în cadrul faptei prejudiciabile de șantaj, doar condiția subiectivă – apariția la victimă a temerii pentru viața sa – constituie o condiție obligatorie. Nu are nici o relevanță dacă a existat *de facto* pericolul lipirii de viață a

persoanei, după cum nu are nici o importanță dacă a existat sau nu năzuința făptuitorului de a lipsi de viață persoana în cazul în care aceasta nu se va conforma cerințelor patrimoniale.

În alt context, consemnăm că în planul asigurării consecvenței cadrului incriminator, se impune (din rațiuni de ajustare, în raport cu art.145 CP RM, a materialității faptei cu care se amenință) de a opera în textul de lege de la lit.d) alin.(2) art.189 CP RM cu sintagma „prin amenințare cu omorul”, avându-se în vedere că această locuțiune exprimă mai adecvat conținutul violenței psihice care face obiectul acestei agravante.

3.1.4. Șantajul săvârșit cu deteriorarea sau distrugerea bunurilor

În contextul șantajului, deteriorarea sau distrugerea bunurilor îndeplinește un dublu rol. Aceasta deoarece, pe de o parte, deteriorarea sau distrugerea bunurilor apare pe post de acțiune adiacentă în cadrul faptei prejudiciabile, iar, pe de altă parte, apare în calitate de circumstanță agravantă.

În legătură cu prima ipoteză de la lit.e) alin.(2) art.189 CP RM, în literatura de specialitate se susține că deteriorarea bunurilor reprezintă înrăutățirea calității bunurilor, când utilizarea lor după destinație este posibilă după reparație, restaurare [221, p.85]. A.I. Papor este de părere că deteriorarea presupune modificarea calităților bunului, prin care se înrăutățește substanțial utilitatea lui, astfel încât acesta devine total sau parțial nefuncțional pentru întrebuințare conform scopului [216, p.166]. O opinie apropiată, care într-o oarecare măsură subsumează cele două viziuni reliefate mai sus, aparține autorilor autohtoni M.Îrîgău și Iu.Larii: „Deteriorarea unui bun înseamnă degradarea, stricarea lui parțială, ceea ce are drept consecință pierderea totală sau numai a unei părți din capacitatea sa de folosință cu posibilitatea redobândirii acestei capacități, prin reparațiile ce i se vor face” [5, p.96]. Cu această opinie cad de acord și alți autori: „Prin deteriorare se are în vedere o astfel de influențare nemijlocită infracțională asupra bunului, care presupune o modificare a calităților lui utile, o înrăutățire considerabilă a stării acestuia, bunul devenind inutilizabil parțial sau temporar. Înrăutățirea lui calitativă poate fi înlăturată pe calea reparației, restaurării, tratării animalului sau prin alt procedeu de reabilitare” [18, p.709].

Sintetizând asupra viziunilor reliefate mai sus, consemnăm următoarele trăsături specifice deteriorării bunurilor: a) presupune o influențare nemijlocită infracțională asupra bunurilor; b) influențarea nemijlocită infracțională asupra bunului produce în plan material un anumit rezultat; c) rezultatul influențării este concretizat în lipsa posibilității de utilizare în totalitate sau în parte a bunului; d) rezultatul influențării infracționale poate fi înlăturat datorită intervenției umane prin diverse metode, precum: restaurare, reparare, tratare a animalului etc.

În practica judiciară, prezența acestei modalități a acțiunii adiacente a șantajului, exprimate în distrugerea bunurilor, prin metoda exploziei, a fost stabilită în cazul următor: *O.P., având scopul de a primi, prin șantaj, mijloace bănești de la C.N., deținătorul pachetului de bază al acțiunilor farmaciei SRL „Vulfram” din or. Vulcănești, în noaptea de 10 spre 11 aprilie 2005, ora 22:30, a instalat pe pervazul geamului de la etajul întâi al clădirii farmaciei SRL „Vulfram” un dispozitiv exploziv confecționat în condiții casnice. La etajul doi al acestei clădiri domiciliu C.N. cu familia. Printr-un apel telefonic de pe telefonul său mobil O.P. a pus în funcțiune explozivul, deteriorând clădirea și bunurile farmaciei SRL „Vulfram”, pricinuindu-i proprietarului o daună în mărime de 11 064 lei (sublinierea ne aparține – n.a.). Începând cu 11 aprilie 2005, pe parcursul a patru zile O.P. îi telefona lui C.N. de pe telefonul său mobil și, amenințându-l pe el și pe rudele acestuia cu violența, cu deteriorarea și distrugerea bunurilor, cerea transmiterea banilor în sumă de 27 000 dolari SUA [56].*

Cu referire la cea de-a doua ipoteză, se susține, într-o primă viziune, că distrugerea bunurilor reprezintă acea influență asupra bunurilor, în rezultatul căreia acestea pot să-și înceteze existența, sau bunurile sunt aduse într-o stare de nefuncționare, care nu permite utilizarea lor după destinație [145, p.65]. Avem rezerve față de a doua parte a acestei definiții. Cel puțin din elementele care stau la baza acesteia nu rezultă care este linia de demarcare dintre deteriorare și distrugere; or, așa cum am statuat *supra*, și în cazul deteriorării finalitatea acțiunii este inutilizabilitatea sau nefuncționalitatea bunului. De asemenea, nu se pune accentul pe impactul intervenției umane după finalitatea acțiunii, așa cum o face, de exemplu, autorul A.Г. Уфалов în definiția sa: „Distrugerea bunurilor semnifică aducerea bunurilor într-o stare de inutilizabilitate totală, astfel încât acestea își pierd calitatea și valoarea, neputând fi restabilite chiar și după efectuarea reparației” [221, p.85] (sublinierea ne aparține – n.a.). Totuși, mult mai completă ni se înfățișează definiția pe care o dă distrugerii profesorul S.Brînză. Potrivit acestuia, prin „distrugere” trebuie de înțeles influențarea nemijlocită infracțională asupra bunului, care presupune încetarea existenței fizice a acestuia sau aducerea bunului respectiv într-o asemenea stare, care exclude – în totalitate și definitiv – utilizarea conform destinației sale funcționale; bunul nu mai poate fi restabilit pe calea reparației sau restaurării, fiind scos complet din circuitul economic [18, p.709].

Prin prisma acestor idei ajungem la concluzia că la baza diferențierii distrugerii sau deteriorării bunurilor trebuie să luăm în considerație următoarele criterii: gradul sau caracterul de nefuncționare și impactul intervenției umane după finalitatea acțiunii. Din această perspectivă, relevăm că, spre deosebire de deteriorare, distrugerea are ca finalitate nefuncționalitatea totală și permanentă, fără posibilitatea de remaniere pentru readucerea bunului în stare de utilizare după destinație.

Nu are nici o relevanță la încadrare metoda de realizare a distrugerii sau a deteriorării bunurilor. Acestea pot fi diverse: tăiere, rupere, spargere, dărâmare, uciderea animalului, incendiere, explozie, inundare etc. De asemenea, sunt lipsite de însemnătate pentru încadrare categoriile bunurilor. Acestea pot fi diverse: fungibile, nefungibile, mobile sau imobile etc. Important este ca acestea să fie străine făptuitorului și să nu coincidă cu bunurile ce formează obiectul material principal al șantajului; or, într-o asemenea ipoteză, cerința de a se transmite bunul pe care însuși făptuitorul l-a distrus sau deteriorat în prealabil nu ar mai corespunde naturii juridice a șantajului, care ni se înfățișează ca o infracțiune comisă în scop de cupiditate. Această alegație o deducem și din pct.12 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005, potrivit căruia năzuința făptuitorului de a distruge sau deteriora bunurile este orientată spre „întărirea cererii de a se transmite bunurile ...”.

Distrugerea sau deteriorarea bunurilor se înglobează în totalitate în prevederile lit.e) alin.(2) art.189 CP RM, deoarece constituie parte a unui întreg. Astfel, călăuzindu-ne de regula de calificare stipulată la art.118 CP RM, fapta va fi încadrată doar în conformitate cu circumstanța agravantă analizată, fără a pretinde la un concurs cu art.197 CP RM, atunci când prin aceste acțiuni sau inacțiuni se cauzează daune în proporții mari. De asemenea, nu se va reține nici răspunderea contravențională în conformitate cu art.104 din Codul contravențional al Republicii Moldova, dacă daunele cauzate sunt estimate până la 50 000 lei. Totodată, dacă făptuitorul, având *ab initio* intenția de a comite fapta de șantaj, distruge sau deteriorează bunurile, după care renunță de bunăvoie să înainteze una dintre cele trei cereri patrimoniale, atunci art.197 CP RM sau, după caz, art.104 din Codul contravențional al Republicii Moldova, își redobândesc autonomia. O deducem din prevederile alin.(3) art.56 CP RM: „Persoana care a renunțat de bunăvoie la ducerea infracțiunii până la capăt este supusă răspunderii penale numai în cazul în care fapta săvârșită conține o altă infracțiune consumată”. Cu alte cuvinte, renunțarea de bunăvoie la comiterea șantajului este o circumstanță care exclude răspunderea pentru tentativa de șantaj, însă implică răspunderea pentru ceea ce a comis *de facto*.

În prezența circumstanței agravante de la lit.e) alin.(2) art.189 CP RM, infracțiunea de șantaj presupune producerea unor urmări prejudiciabile. Acestea constau în: schimbarea substanței, aspectului, formei bunului sau în încetarea existenței sale, a capacității sale de utilizare pe care a avut-o înainte de comiterea faptei. De aceea, în această modalitate agravată a șantajului infracțiunea adoptă caracterul unei componente materiale.

Spre deosebire de incriminarea de sine stătătoare prevăzută la art.197 CP RM, în cazul șantajului săvârșit cu distrugerea sau deteriorarea bunurilor, legiuitorul nu înaintează careva cerințe cu referire la quantumul sau caracterul daunei cauzate prin acțiunea adiacentă cercetată. De aceea, considerăm că nu este necesar a raporta încadrarea faptei în conformitate cu varianta

agravată de la lit.e) alin.(2) art.189 CP RM la condiția cauzării unei daune considerabile sau esențiale în sensul în care aceasta este relevată la alin.(2) art.126 CP RM, așa cum susțin unii autori [3, p.295]. Nu are nici o relevanță la încadrare dacă i s-au cauzat sau nu victimei daune considerabile sau esențiale prin distrugerea sau deteriorarea bunurilor. Intenția făptuitorului este orientată spre exercitarea unei presiuni asupra conștiinței și voinței victimei, astfel ca ea să se conformeze cerințelor patrimoniale înaintate. De aceea, făptuitorul își poate focaliza acțiunea de distrugere sau deteriorare asupra unui bun care nu prezintă o valoare economică în sine, însă are o însemnătate spirituală pentru victimă, fapt despre care făptuitorul cunoaște, iar pentru exercitarea unei influențe motivaționale de a transmite aparent benevol bunurile, dreptul asupra acestora sau de a săvârși acțiuni cu caracter patrimonial, aceasta este suficient.

3.2. Elemente circumstanțiale agravante ale șantajului prevăzute la alin.(3) art.189 CP RM

3.2.1. Șantajul săvârșit de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală

Agravarea răspunderii penale în asemenea circumstanțe și dislocarea acesteia printre variantele calificate de la alin.(3) art.189 CP RM reprezintă o reflecție a continuității diferențierii răspunderii penale în ipoteza în care șantajul este comis cu o pluralitate de făptuitori; or, nu în zadar, șantajul săvârșit de două sau mai multe persoane a fost incriminat la alin.(2) art.189 CP RM, iar șantajul săvârșit de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală – la alin.(3) art.189 CP RM. Pe lângă aceasta, grupul criminal organizat și organizația criminală, potrivit art.43 CP RM, reprezintă forme ale participației. În context, are dreptate E.Visterniceanu când afirmă: „Față de o infracțiune, săvârșită de două sau mai multe persoane, infracțiunea, săvârșită de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală, denotă un grad de pericol social mult mai înalt. Explicația este că specificul celor mai periclitante două forme de participație – grupul criminal organizat și organizația criminală – constă în profesionalismul participanților, în concreșterea acestor structuri cu unele instituții statale, în tendința acestora de a stabili legătură reciprocă la nivel internațional, precum și în alți factori care subminează siguranța societății și a statului” [138, p.179]. Veridicitatea stabilirii legăturilor reciproce la nivel internațional de către aceste formațiuni criminale o atestă următorul exemplu din practica judiciară: *În perioada anilor 1999 – 2005, S.(N.)A. a luat parte la activitatea unei bande armate organizate (varietate a grupului criminal organizat – n.a.). Aceasta a fost formată în anii 1995 – 1996 de către cetățenii Ucrainei M.V. și P.O., în scopul de a submina securitatea publică prin atacuri asupra persoanelor fizice și juridice, prin comiterea infracțiunilor deosebit de grave și excepțional de grave: omoruri la comandă, șantaj. Banda avea în structura sa câteva grupări, care erau dislocate pe teritoriul Ucrainei – or. Odesa, or. Reni (regiunea Odesa), precum și pe*

teritoriul Republicii Moldova (sublinierea ne aparține – n.a.). *La momentul organizării bandei, P.O. i-a ales în calitate de conducători ai grupării dislocate pe teritoriul Republicii Moldova pe S.(N.)A. și C.S., iar al grupării dislocate pe teritoriul Ucrainei, în or. Reni (regiunea Odesa) – pe A.B.* [86].

Cu referire la prima ipoteză a agravantei analizate, trecem în revistă noțiunea de grup criminal organizat, definită de art.46 CP RM: reuniune stabilă de persoane care s-au organizat în prealabil pentru a comite una sau mai multe infracțiuni. Din perspectiva acestei definiții legale, putem distinge următoarele particularități care caracterizează această formă a participației: stabilitatea grupului, prezența unui organizator al grupului, incidența unui plan elaborat în prealabil cu referire la activitatea infracțională comună și repartizarea rolurilor între membrii grupului criminal organizat, la etapa de pregătire. Astfel, dacă pentru circumstanța agravantă de la lit.b) alin.(2) art.189 CP RM, care prevede răspunderea penală pentru șantaj săvârșit de două sau mai multe persoane, înțelegerea prealabilă nu are nici o relevanță la încadrare, atunci pentru grupul criminal organizat această circumstanță reprezintă o condiție obligatorie, dar nu și suficientă. De asemenea, prezența unui organizator poate să caracterizeze ambele entități criminale. De aceea, în planul disocierii acestor două categorii de grupuri de persoane asociate, importanță decisivă pentru a recunoaște o reuniune de persoane drept grup criminal organizat îl are caracterul stabil. În legătură cu acest caracter, în literatura de specialitate [157, p.48] a fost propus ca stabilitatea să fie raportată indicatorului „sistematic” – comiterea a trei și mai multor infracțiuni. Într-o oarecare măsură, săvârșirea sistematică a infracțiunilor atestă o eventuală stabilitate a grupului. Însă, acest indice nici pe departe nu certifică și incidența caracterului organizat al grupului; or, comiterea a trei infracțiuni de șantaj de către un grup de persoane încă nu înseamnă că suntem în prezența unui grup criminal organizat. Astfel, pentru a recunoaște o reuniune de persoane drept grup criminal organizat, trebuie să se pretindă la o cumulare a caracterelor ce rezultă organic din definiția dată de legiuitor în art.46 CP RM. Tocmai aceste caracteristici emană din analiza *per ansamblu* a fabelei prezentate în speța de mai jos.

Acțiunile lui M.V., A.V. și Ș.T. au fost reîncadrate de către Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, grație efectului retroactiv, în conformitate cu art.189 alin.(3) lit.a), b) CP RM – adică, cererea de a se transmite bunurile proprietarului prin amenințarea părții vătămate cu moartea, săvârșită de un grup criminal organizat, cu aplicarea altor obiecte folosite în calitate de armă, în următoarele circumstanțe: *la începutul lunii ianuarie 1998, M.V. exercita funcția de colaborator al CPS Botanica, mun. Chișinău, fiind astfel persoană cu funcție de răspundere. Urmărind scopul dobândirii avutului proprietarului prin șantaj, amenințând-o pe directorul S.R.L. „Kvin”, B.S., și pe rudele apropiate ale acesteia cu aplicarea violenței, depă-*

șind atribuțiile de serviciu, a cerut, în interes personal, ca ultima să-i plătească periodic unele sume de bani pentru „asigurarea securității” acesteia și a membrilor familiei ei, precum și pentru protejarea activității economice a firmei pe care aceasta o conducea. Deoarece B.S. a refuzat să-i plătească acești bani, M.V., dorind să-și realizeze intențiile criminale îndreptate spre dobândirea avutului proprietarului prin șantaj, l-a instigat pe A.V., pentru o recompensă bănească, să săvârșească omor premeditat (a se citi – omor intenționat – n.a.). Victimă urma să devină M.I., soțul lui B.S. Ca modalitate de săvârșire a omorului i-a fost indicată punerea în funcțiune a grenadei de luptă, instalate sub automobilul lui M.I. La rândul său, A.V. l-a instigat la săvârșirea infracțiunii pe Ș.T. Pentru atingerea scopului criminal, M.V. l-a informat pe A.V. cu privire la locul aflării automobilului lui M.I. În scopul realizării amenințării – săvârșirea omorului intenționat al lui M.I., cu însușirea ulterioară, prin șantaj, a avutului proprietarului – B.S., Ș.T., de comun acord cu A.V. și cu știrea lui M.V., a adus din regiunea Transnistria în mun. Chișinău o grenadă de luptă de model „RGD 5”. Mai apoi, Ș.T. și A.V. au împărțit între ei rolurile, întocmind un plan criminal. Potrivit acestuia, la 14 ianuarie 1998, aproximativ la ora 19:00, cei doi s-au întâlnit cu T.A. și V.M. (care nu știau despre intențiile criminale ale lui M.V., Ș.T. și A.V.) lângă magazinul „1000 de mărunțișuri”, amplasat pe bd. Dacia 16/6, mun. Chișinău. După care, A.V. și Ș.T., împreună cu T.A. și V.M., s-au deplasat cu automobilul „Ford Sierra”, care aparținea lui A.V., la oficiul firmei „Kvin” S.R.L. de pe str. Independenței 12/2, mun. Chișinău, unde era parcat automobilul „Audi 100”, care aparținea cet. M.I. În continuare, acționând conform planului întocmit din timp, Ș.T., cu ajutorul unei funii și pelicule adezive, a alipit la țeava de eșapament sub rezervorul de combustibil al automobilului „Audi 100” grenada de mână cu schijă de model „RGD 5”, care, potrivit intențiilor lor, trebuia să explodeze în timpul mișcării automobilului. Însă, din cauze independente de voința lui Ș.T., M.V. și A.V., explozia grenadei nu a avut loc și nu au survenit urmările criminale așteptate de aceștia. Convingându-se de realitatea amenințărilor lui M.V., temându-se pentru viața și sănătatea sa, precum și a membrilor familiei sale, B.S., începând cu luna ianuarie 1998 până în septembrie 1999, i-a achitat lunar lui M.V. sumele cerute de acesta – câte 5000 de lei, adică 50 000 de lei [85]. După cum putem remarca, deși T.A. și V.M. au luat parte la realizarea activității infracționale a grupului, față de ei nu a fost imputată circumstanța agravantă de la art.189 alin.(3) lit.a) CP RM, avându-se în vedere lipsa criteriului subiectiv, fapt reținut de către instanță, prin apelarea la formula „nu cunoșteau despre intențiile criminale ale lui M.V., Ș.T. și A.V.”

De asemenea, în practica judiciară, șantajul săvârșit de un grup criminal organizat, cu identificarea concretă a implicării la infracțiune, a fost atestat în următorul caz: G.Gh. a fost recunoscut vinovat în baza art.42 alin.(3), art.189 alin.(3) lit.a) CP RM, adică organizator al

infracțiunii de șantaj săvârșit de un grup criminal organizat (ca efect al declarării recursului în anulare și aplicării efectului retroactiv al legii penale noi, conform art.10 CP RM – *n.a.*). Astfel, în ianuarie 2003, el, împreună cu C.N., M.I., S.A. și alte două persoane, sub un pretext inventat, precum că I.C. ar fi bătut o persoană care, în consecință, a decedat, au mers acasă la I.C., în s.Onițcani, r-nul Criuleni. Acolo, amenințându-l cu moartea pe el și pe membrii familiei sale, șantajându-l că îl vor declara organelor de drept, au cerut să le transmită 6000 dolari SUA, ce constituiau suma de 84 161,4 lei. Înțelegând aceste amenințări ca fiind reale și realizabile, în perioada de la 21 ianuarie până la 30 ianuarie 2003, I.C. le-a transmis, în diferite locuri din or.Chișinău, 3000 dolari SUA, ce constituiau suma de 42 000,5 lei [80].

Cu referire la cea de-a doua ipoteză a circumstanței agravante de la lit.a) alin.(3) art.189 CP RM, noțiunea de organizație criminală este definită în art.47 CP RM: reuniune de grupuri criminale organizate într-o comunitate stabilă, a cărei activitate se întemeiază pe diviziune, între membrii organizației și structurile ei, a funcțiilor de administrare, asigurare și executare a intențiilor criminale ale organizației, în scopul de a influența activitatea economică și de altă natură a persoanelor fizice și juridice sau de a o controla, în alte forme, în vederea obținerii de avantaje și realizării de interese economice, financiare sau politice. Analizând această noțiune legislativă, M.Grama distinge următoarele trăsături caracteristice organizației criminale: 1) reuniune de grupuri criminale; 2) consolidarea grupurilor criminale într-o comunitate stabilă; 3) divizarea activității organizației între membrii organizației și structurile ei; 4) scopul organizației [8, p.380]. În ce privește ultima trăsătură, remarcăm că scopul acestei entități criminale cuprinde un segment variat de obiective, iar prin raportare la componența investigată, scopul imediat al șantajului săvârșit de o organizație criminală este cel de cupiditate, pe când scopul mediat poate fi, spre exemplu, influențarea activității economice a unei persoane fizice sau juridice, preluarea controlului asupra activității acesteia etc.

Dacă grupul criminal organizat se particularizează prin stabilitate, atunci organizația criminală implică consolidarea, presupunând coeziune și solidaritate social-psihologică a membrilor organizației criminale. De asemenea, datorită înaltului grad de organizare, între structurile superioare, medii și inferioare ale organizației criminale se atestă legături ierarhice complexe, în conformitate cu un „cod de conduită” nescris [138, p.181].

În acord cu prevederea de la alin.(4) art.47 CP RM, organizatorul și conducătorul organizației criminale poartă răspundere pentru toate infracțiunile săvârșite de această organizație; or, în conștiința organizatorilor și conducătorilor organizației criminale trebuie să se cuprindă toate semnele obiective ale faptei prejudiciabile de șantaj, precum și pericolul social al reuniunii pe care o organizează și o conduc, inclusiv pericolul social al tuturor faptelor care sunt săvârșite de

organizația criminală. *Per a contrario*, în conformitate cu alin.(5) art.47 CP RM, membrul organizației criminale poartă răspundere penală pentru infracțiunile la a căror pregătire sau săvârșire a participat. Astfel, membrul organizației criminale își dă seama de apartenența lui la respectiva entitate criminală, de scopurile acesteia și dorește să săvârșescă infracțiuni în interesul organizației criminale.

3.2.2. Șantajul săvârșit cu aplicarea armei sau a altor obiecte folosite în calitate de armă

Atribuirea șantajului săvârșit cu aplicarea armei sau a altor obiecte folosite în calitate de armă la categoria semnelor calificative este pe deplin justificată. În primul rând, fapta prezintă un pericol social ridicat în legătură cu agresivitatea de care dă dovadă făptuitorul, iar, în al doilea rând, în virtutea atentatului capabil de a cauza vătămări de diferit grad, ba chiar și decesul victimei, ambianță care îi creează făptuitorului încrederea în atingerea scopului scontat, el acționând cu o deosebită îndrăzneală.

Cu referire la varianta agravată analizată, în pct.20 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005 se consemnează că instanțele judecătorești urmează să stabilească, în concordanță cu art.129 alin.(1) CP RM, coroborat cu prevederile Legii cu privire la arme, precum și în baza raportului de expertiză, dacă obiectul aplicat în cadrul șantajului reprezintă sau nu o armă, iar în prezența unor temeieri legale, acțiunile persoanei care a aplicat arma în procesul comiterii infracțiunii prevăzute la art.189 CP, trebuie calificate suplimentar conform art.290 CP RM. Urmând cele statuate de Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, în acord cu art.1 al Legii Republicii Moldova cu privire la arme [92], prin „armă” trebuie de înțeles dispozitivul (mijlocul material), destinat (adaptat) prin construcție și util din punct de vedere tehnic pentru vătămarea unei persoane, a unui animal, pentru apărarea contra unui atac sau pentru imitarea proprietăților de luptă. După cum reiese din pct.20 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005, tipul de armă nu are importanță la reținerea agravantei de la lit.b) alin.(3) art.189 CP RM, motiv din care oricare dintre tipurile de arme, enumerate la art.3-5 ale Legii cu privire la arme, pot constitui instrumente aplicate în contextul infracțiunii de șantaj.

Relevantă pentru aplicarea agravantei analizate este condiția ca arma în contextul șantajului să fie funcționabilă. De aceea, corect se susține în doctrină că aplicarea unei arme inutilizabile sau defectate (fapt cunoscut făptuitorului), ori a unei machete (imitații) de armă, ori a unui obiect asemănător cu arma nu formează, de regulă, circumstanța agravantă respectivă. Excepție constituie cazurile când obiectele nominalizate sunt aplicate ca obiecte folosite în calitate de armă (de exemplu, victima este lovită în tâmpla capului cu patul de oțel al unui pistol defectat sau cu macheta de plumb a unui pistol etc.) [15, p.139-140]. Într-adevăr, dacă, săvârșind șantajul,

făptuitorul, va utiliza un obiect care doar în aparență se aseamănă cu arma veridică și în virtutea calităților sale fizice nu este susceptibil să cauzeze daune sănătății victimei, asemenea acțiuni nu cad sub incidența lit.b) alin.(3) art.189 CP RM, deoarece, de una singură, percepția subiectivă a victimei, fără a fi luate în considerație proprietățile obiective ale instrumentului și intenția făptuitorului, nu este suficientă pentru a încadra fapta în conformitate cu agravanta analizată. Prin aplicarea unei arme defectate ori a unei machete de armă, ori a unui obiect asemănător cu arma, făptuitorul își proiectează să genereze doar un efect psihologic asupra victimei, ceea ce pentru varianta-tip a infracțiunii de șantaj este suficient; or, *infra* vom prezenta argumentele de rigoare care demonstrează că utilizarea instrumentelor reprezintă de fapt o amenințare.

Pe lângă armă, ca instrument de comitere a șantajului, răspunderea penală se va agrava și atunci când se face uz de alte obiecte utilizate în calitate de armă. Astfel, în acord cu prevederile alin.(2) art.129 CP RM, sunt asimilate armelor orice alte obiecte ce ar putea fi folosite ca arme sau care au fost întrebuințate pentru atac. Mult mai explicit este interpretată în literatura de specialitate noțiunea „alte obiecte folosite în calitate de armă”. Se susține, pe bună dreptate, că obiecte folosite în calitate de armă pot fi considerate obiectele fabricate sau adaptate special pentru vătămarea integrității corporale sau a sănătății (de exemplu, un segment al unui furtun de cauciuc, în interiorul căruia a fost turnat plumb), obiectele de menire gospodărească sau orice alte obiecte utilizate de către infractor ca mijloc de aplicare a violenței periculoase pentru viața sau sănătatea victimei (toporul, ranga, lanțul, scândura, piatra etc.), chiar dacă acestea nu au fost pregătite din timp, ci au fost găsite la locul infracțiunii [138, p.168].

Condiția *sine qua non* pe care o impune legiuitorul prin circumstanța agravantă analizată vizează aplicarea instrumentelor subzistente. Potrivit pct.20 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005, aplicarea armei sau a altor obiecte folosite în calitate de armă în contextul șantajului semnifică folosirea acestor obiecte în vederea anihilării victimei și se poate concretiza în: tragerea țintită a focurilor de armă, aplicarea loviturilor, demonstrarea armei sau a obiectului folosit în calitate de armă în scopul intimidării etc. De aceea, în practica judiciară s-a considerat că șantajul a fost săvârșit cu aplicarea altor obiecte folosite în calitate de armă, prin demonstrarea obiectului în scop de intimidare, în următorul caz: *M.A., M.V., J.V., A.R., A.I. și O.V., prin înțelegere prealabilă, primul fiind înarmat cu un topor* (sublinierea ne aparține – n.a.), *au cerut de la L.M., B.Gh., B.I., V.Șt. și C.V., sub amenințarea cu aplicarea violenței, să le transmită în decurs de 30 de minute 300 dolari SUA* [125].

Prin excelență, exemplul din practica judiciară reliefat *supra* ne demonstrează și posibilitatea răsfrângerii circumstanței agravante asupra participanților. Astfel, chiar dacă numai M.A. era înarmat cu toporul, instanța de judecată, „apreciind probele, a considerat dovedită vina

inculpaților M.A., M.V., J.V., A.R., A.I. și O.V. în săvârșirea șantajului și a încadrat acțiunile lor în baza art.189 alin.(3) lit.b) CP RM, după semnele calificative: - șantajul, adică cererea de a transmite bunurile proprietarului, săvârșit de mai multe persoane, amenințând cu violență nepericuloasă pentru viață și sănătate, cu deteriorarea și distrugerea bunurilor proprietarului, cu aplicarea toporului în calitate de armă” [125] (sublinierea ne aparține – *n.a.*). Astfel, având un caracter obiectiv, circumstanța agravantă „șantajul săvârșit cu aplicarea armei sau a altor obiecte folosite în calitate de armă” poate să se răsfrângă asupra acelor participanți la infracțiunea de șantaj, în a căror conștiință ea a fost oglindită. De aceea, au dreptate autorii M.Bîrgău și Iu.Larii când afirmă: „La comiterea șantajului de către un grup de infractori este posibil ca aplicarea armei sau a altor obiecte folosite în calitate de armă să nu constituie obiectul înțelegerii prealabile a tuturor coparticipanților, dar în procesul săvârșirii infracțiunii unul dintre ei recurge la astfel de mijloace. Răspunderea penală pentru șantajul înarmat se va exclude pentru ceilalți participanți numai în caz dacă ei vor întrerupe imediat participarea lor la infracțiune” [5, p.103].

Având în vedere că în interpretarea judiciară dată aplicării armei sau a altor obiecte folosite în calitate de armă (pct.20 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005) accentul se pune pe finalitatea acțiunii, finalitate desemnată prin termenul „anihilare”, apare necesitatea de a trece în revistă următoarea definiție ce se referă la el: „Prin „anihilare” trebuie de înțeles violența sau amenințarea cu aplicarea violenței (demonstrarea armei în scopul înfricoșării, sprijinirea cuțitului de gâtul victimei, agitarea pumnului cu boxul îmbrăcat, tragerea focului de armă pe deasupra capului victimei sau în imediata apropiere de picioarele ei etc.) [15, p.140].

Atât din interpretarea judiciară, cât și din interpretarea doctrinară atribuită circumstanței agravante analizate, prin excelență putem sesiza că aplicarea armei sau a altor obiecte folosite în calitate de armă nu reprezintă altceva decât o varietate a violenței. De aceea, comiterea infracțiunii de șantaj în asemenea circumstanțe este organic legată, în toate cazurile, de acțiunea adiacentă a șantajului de la alin.(1) art.189 CP RM – amenințarea cu violența, iar în unele cazuri și de acțiunea adiacentă a șantajului de la lit.d) alin.(2) art.189 CP RM – prin amenințare cu moartea, atunci când făptuitorul uzează de o armă veridică, care este inteligibilă victimei. *Per a contrario*, aplicarea instrumentelor înscrise în conținutul variantei agravate nu va presupune în toate cazurile și o violență fizică: nepericuloasă pentru viață sau sănătate sau periculoasă pentru viață sau sănătate. De aceea, aplicarea concomitentă a lit.b) alin.(3) art.189 CP RM, pe de o parte, și a lit.c) alin.(2) art.189 CP RM sau a lit.c) alin.(3) art.189 CP RM, pe de altă parte, trebuie raportată regulii: aplicarea armei sau a altor obiecte folosite în calitate de armă trebuie să atagă după sine unul dintre gradele de gravitate a vătămării integrității corporale sau a sănătății.

3.2.3. Șantajul însoțit de violență periculoasă pentru viață sau sănătate

Ca o continuitate logică a agravării răspunderii penale în situațiile în care șantajul imprimă un caracter violent, legiuitorul, evaluând pericolul social al faptei, a dislocat acțiunea adiacentă – aplicarea violenței periculoase pentru viață sau sănătate – printre variantele agravate de la alin.(3) art.189 CP RM.

Potrivit pct.13 al Hotărârii Plenului nr.16/2005, „violența periculoasă pentru viață sau sănătate presupune aplicarea intenționată a violenței care s-a soldat cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății”. În contrast, conform modelului interpretativ judiciar oficial atribuit sustragerilor, dar inclusiv și art.189 alin.(3) lit.c) CP RM, violența periculoasă pentru viață sau sănătate comportă o cu totul altă semnificație. La concret, pct.6 al Hotărârii Plenului CSJ „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor”, nr.23 din 28.06.2004, prevede: „Drept violență periculoasă pentru viață sau sănătate urmează a fi considerată vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății, urmată de o dereglare de scurtă durată a sănătății, sau vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății, care a fost urmată de dereglarea de lungă durată a sănătății, precum și alte acțiuni care, deși nu au pricinuit vătămarile menționate, au creat la momentul aplicării lor un pericol real pentru viața sau sănătatea victimei”.

Deci, suntem în prezența a două interpretări judiciare oficiale care absolut diferit caracterizează unul și același semantism. Care dintre ele exprimă înțelesul adevărat al acestuia?

Cu ocazia cercetării circumstanței agravante de la lit.c) alin.(2) art.189 CP RM, am susținut și demonstrat că înțelesul adevărat al noțiunii „violență nepericuloasă pentru viață sau sănătate” nu poate implica vătămarea intenționată ușoară sau medie a integrității corporale sau a sănătății; or, în această conjunctură, se creează un pericol pentru sănătatea victimei. Astfel privite lucrurile, vătămarea intenționată ușoară sau medie a integrității corporale sau a sănătății corespunde violenței periculoase pentru viață sau sănătate, deci ele se atribuie acțiunii adiacente de la lit.c) alin.(3) art.189 CP RM. Totuși, Plenul Curții Supreme de Justiție în Hotărârea nr.23/2004, în pct.6, a îngustat nejustificat indicatorii care cad sub incidența vătămării ușoare sau medii a integrității corporale sau a sănătății. Aceasta deoarece, potrivit dispoziției de la art.152 CP RM, indicatorii vătămării medii nu se reduc doar la dereglarea de lungă durată a sănătății, ci și la pierderea considerabilă și stabilă a mai puțin de o treime din capacitatea de muncă. Totodată, cei doi indicatori alternativi trebuie să corespundă trăsăturilor: lipsa pericolului pentru viață; lipsa urmărilor prejudiciabile caracteristice pentru vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății. De asemenea, potrivit alin.(3) art.78 din Codul contravențional al Republicii Moldova, vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății nu se

caracterizează doar prin dereglarea de scurtă durată a sănătății, dar și prin pierdere neînsemnată, dar stabilă, a capacității de muncă.

Pe lângă vătămarea ușoară și medie a integrității corporale sau a sănătății, potrivit Hotărârii Plenului CSJ al RM nr.23/2004, va exista violență periculoasă pentru viață sau sănătate și în ipoteza în care, deși nu au fost pricinuite vătămări, acțiunile făptuitorului au creat la momentul aplicării lor un pericol real pentru viața sau sănătatea victimei. Cu titlu enumerativ, asemenea modalități faptice sunt enunțate în pct.7 al aceluiași act judiciar interpretativ: sugrumarea victimei cu mâinile sau cu ajutorul unei frânghii, ținerea îndelungată a capului victimei sub apă, îmbrăcarea pe capul victimei a unei pungi de polietilenă, aruncarea victimei de la înălțime ori dintr-un mijloc de transport aflat în mișcare etc. – modalități pe care le apreciem ca fiind convingătoare; or, datorită modului de operare, aceste manifestări violente prezintă un pericol real pentru viața sau sănătatea victimei.

În alt context, vom încerca să răspundem la întrebarea: Oare vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății poate constitui violență periculoasă pentru viață sau sănătate în cazul infracțiunii de șantaj?

Pentru a răspunde la această întrebare, vom apela la procedeul comparării sancțiunilor corespunzătoare prevăzute de legiuitor pentru infracțiunea de vătămare intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății și pentru infracțiunea de șantaj însoțit de violență periculoasă pentru viață sau sănătate, procedeu pe care ni-l sugerează autorul rus T.B. Аргунова: „conținutul faptic al violenței poate fi stabilit doar din analiza sancțiunilor” [142, p.145].

Vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, faptă incriminată de art.151 alin.(1) CP RM, se pedepsește cu închisoare de la 3 la 10 ani, iar șantajul însoțit de violență periculoasă pentru viață sau sănătate se pedepsește cu închisoare de la 6 la 10 ani. Amintim că o asemenea remaniere legislativă asupra limitelor de pedeapsă se datorează Legii Republicii Moldova pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, nr.277-XVI din 18.12.2008 [97]. Până la aceste amendamente, pedeapsa de la alin.(3) art.189 CP RM (închisoare de la 7 la 15 ani) o depășea considerabil pe cea de la alin.(1) art.151 CP RM (închisoare de la 5 la 10 ani). De aceea, putem afirma fără tăgadă că până la 24 mai 2009, data intrării în vigoare a Legii nr.277-XVI din 18.12.2008, vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății intra sub incidența prevederii de la lit.c) alin.(3) art.189 CP RM. *De lege lata* însă, deși limitele de pedeapsă maximă pentru ambele componente sunt identice, vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății nu poate intra sub incidența prevederii de la lit.c) alin.(3) art.189 CP RM, deoarece șantajul se prezintă ca o infracțiune complexă: pe

lângă violență avem și cererea patrimonială, care, odată asociate, prezintă un grad de prejudiciabilitate mai mare ca vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății.

Această denotație este confirmată și de unele interpretări cauzale ale Federației Ruse. Avem în vedere nu tocmai interpretările judiciare referitoare la componența de infracțiune prevăzută la art.163 CP FR; or, printre semnele calificative ale art.163 CP FR nu se conține o variantă agravată asemănătoare celei cercetate de noi în acest perimetru de analiză. În schimb, această circumstanță agravantă se regăsește la lit.b) alin.(3) art.229 CP FR – „Sustragerea sau extorcarea substanțelor narcotice sau psihotrope săvârșită cu aplicarea violenței, periculoase pentru viață sau sănătate (sublinierea ne aparține – n.a.) sau cu amenințarea aplicării unei asemenea violențe”. Luăm în vizor acest semn calificativ și, implicit, interpretările cazuistice ale acestuia, având în vedere că norma de la art.229 CP FR este una specială (după obiectul material al infracțiunii) în raport cu art.163 CP FR. Astfel, potrivit pct.26 al Hotărârii Plenului Judecătoriai Supreme a Federației Ruse „Despre practica judiciară în cauzele privind infracțiunile legate de substanțele narcotice, psihotrope, cu efecte puternice și substanțele otrăvitoare”, nr.14 din 15.06.2006 [197], „violența periculoasă pentru viață sau sănătate” (lit.b) alin.(3) art.229 CP FR) nu include cauzarea vătămării grave a sănătății, iar cele comise trebuie calificate prin concurs de infracțiuni.

Faptul că violența periculoasă pentru viață sau sănătate în cazul șantajului nu include cauzarea vătămării grave a sănătății este confirmat și de unii autori din Federația Rusă, care, analizând prevederile fostului cadru incriminator în materie, și anume: alin.(5) art.148 CP RSFSR în redacția din 1961 – „Extorcarea însoțită de violență, periculosă pentru viață sau sănătate”, au exclus incidența acestui grad de vătămare [163, p.11].

Reieșind din rațiunile reliefate mai sus, considerăm că în ipoteza în care șantajul va fi însoțit de vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, acțiunile făptuitorului vor alcătui un concurs de infracțiuni, anume: art.151 și art.189 CP RM (cu excepția lit.c) alin.(3) art.189 CP RM). Această excepție se impune pe fundalul neadmiterii încălcării principiului „*non bis in idem*” (alin.(2) art.7 CP RM); or, aceeași violență va fi sancționată de două ori.

Într-un final, considerăm că pct.13 al Hotărârii Plenului nr.16/2005 trebuie reformulat după cum urmează: „Violență periculoasă pentru viață sau sănătate presupune violența care a cauzat vătămare ușoară sau medie a integrității corporale sau a sănătății ori care, deși nu a cauzat asemenea urmări, constituie la momentul aplicării sale, datorită metodei de operare, un pericol real pentru viața sau sănătatea victimei”.

1.2.4. Șantajul însoțit de schingiuire, tortură, tratament inuman sau degradant

În conformitate cu pct.14 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005, prin „schingiuire” trebuie de înțeles acțiunile care provoacă victimei suferințe prin privațiunea de hrană, apă sau căldură ori prin plasarea sau abandonarea victimei în condiții nocive pentru viață, iar tortura se manifestă prin acțiuni care produc victimei dureri acute, repetate sau îndelungate (prin biciuiri, pișcături, prin împunsături cu obiecte înțepătoare, prin cauterizări cu agenți termici sau chimici, prin electrocutări). De fapt, aceste interpretări cu conotații exemplificative concordă atât cu prevederile pct.77 și pct.78 ale Regulamentului Ministerului Sănătății de apreciere medico-legală a gravității vătămării corporale, nr.99 din 27.06.2003, cât și cu unele surse din literatura de specialitate [2, p.91-92]. Urmând explicațiile interpretative de mai sus, consemnăm că la tortură se referă îndeosebi următorul exemplu din practica judiciară: *la 5 mai 2008, aproximativ la ora 21:00, L.A., aflându-se, în stare de ebrietate narcotică, în casa părinților săi din comuna Bubuieci, prin amenințare cu aplicarea violenței și deteriorarea bunurilor ce aparțin părinților, a cerut de la mama sa, L.Z., să-i transmită suma de 3000 lei. Fiind refuzat, inculpatul în continuare a amenințat-o pe mama sa că, dacă nu-i va transmite 3000 de lei, îi va da foc la casă și o va omorî. După care, în mod intenționat, i-a aplicat ultimei, de la 5 mai 2008, aproximativ ora 21:00, până la 6 mai 2008, ora 04:00, multiple lovituri cu pumnii în cap și în alte regiuni ale corpului, a lovit-o cu telefonul în cap, a mușcat-o de nas, a stropit-o cu cafea fierbinte, a aruncat în ea cu țigări aprinse, a sugrumat-o cu mâinile de gât, încercând să o stranguleze* (sublinierea ne aparține – n.a.), *cauzându-i astfel vătămări corporale ușoare* [49].

Considerăm adecvată interpretarea noțiunii de tortură, pe care o face Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova în hotărârea sa, atribuindu-i un alt înțeles decât cel prevăzut în art.309¹ CP RM și, implicit, un alt înțeles decât cel folosit în Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente însoțite de cruzime, inumane sau degradante [31]. Aceasta deoarece tortura, ca incriminare de sine stătătoare, prevăzută la art.309¹ CP RM, este o infracțiune contra justiției, care se caracterizează prin prezența subiectului special și a victimei cu caracter special. Astfel privite lucrurile, nu este clar de ce în pct.14 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005, după interpretarea noțiunii de „tortură” se concretizează următoarele: „Săvârșirea șantajului cu semnele prevăzute la lit.d) alin.(3) art.189 CP RM nu necesită calificare prin concurs de infracțiuni prevăzute de art.309¹ CP RM”. De fapt, nu există nici o concurență dintre o parte și un întreg dintre art.309¹ CP RM și lit.d) alin.(3) art.189 CP RM, constatare pe care indirect o recunoaște și Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, prin semnificația ce i-o atribuie torturii. Această confuzie apare pe fundalul utilizării de către legiuitor a unuia și aceluiași termen, care comportă semnificații distincte în același act normativ, prin aceasta

neglijând prevederea de la lit.e) art.19 al Legii Republicii Moldova privind actele legislative, prevedere la care ne-am referit cu ocazia relevării polisemantismului termenului „șantaj”.

În conformitate cu același pct.14 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005, prin „tratament inuman” trebuie de înțeles orice tratament, altul decât tortura, de natură să provoace intenționat grave suferințe fizice ori psihice, care nu pot fi justificate, iar prin „tratament degradant” trebuie de înțeles orice tratament, altul decât tortura, care umilește în mod grosolan individul în fața altora sau îl impune să acționeze împotriva voinței și conștiinței sale, sau este de natură să producă victimei sentimente de teamă, de inferioritate, de îngrijorare și să-i înfrângă rezistența fizică și morală. Putem remarca că, după modul în care acești temeni sunt definiți, tortura și tratamentul inuman se aseamănă foarte mult, iar distincția între termenii respectivi, așa cum se susține în doctrină [6, p.150], o sesizăm grație jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, care a statuat că ceea ce distinge tortura de relele tratamente (tratamente inumane) este „pragul” sau nivelul minim de severitate, fapt ce oferă posibilitatea de a califica acțiunea drept tortură. De asemenea, consemnăm că tratamentul degradant, spre deosebire de tortură, se particularizează prin faptul lezării demnității și integrității fizice a persoanei [137].

După relevarea conținutului celor patru noțiuni distincte utilizate în dispoziția de la lit.d) alin.(3) art.189 CP RM, putem identifica că o caracteristică esențială a acestora o constituie suferința (fizică sau psihică) deosebit de chinuitoare ce se cauzează victimei în procesul comiterii șantajului, fapt ce denotă trăsăturile negative ale personalității făptuitorului, precum ar fi ferocitatea. Prin aceasta și se explică agravarea răspunderii penale pentru șantaj, a cărei premisă este tocmai pericolozitatea socială deosebită a făptuitorului. Din aceste rațiuni, corect s-a remarcat în literatura de specialitate [13, p.40] că noțiunea „prin schingiuire sau tortură”, utilizată în alte componente de infracțiune, are un conținut similar cu noțiunea „cu deosebită cruzime”, utilizată în dispoziția de la lit.j) alin.(2) art.145 CP RM. Despre aceasta ne vorbește interpretarea noțiunii „cu deosebită cruzime”, folosită în contextul infracțiunii de omor intenționat, interpretare efectuată în pct.15 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară în cauzele despre omorul premeditat”, nr.9 din 15.11.1993: „Calificând omorul premeditat conform pct.6 art.88 CP RM din 1961, se va lua în considerație faptul că noțiunea de „cruzime deosebită” se îmbină atât cu metodele omorului, cât și cu alte circumstanțe, care demonstrează manifestarea unei cruzimi deosebite de către vinovat. Semnul unei cruzimi deosebite există în cazurile în care înainte de a curma viața sau în procesul săvârșirii omorului victima a fost supusă torturilor, schingiuirilor sau s-a săvârșit o batjocură asupra jertfei (sublinierea ne aparține – *n.a.*) sau omorul a fost săvârșit prin metoda, care cu buna-știința vinovatului este îmbinată cu pricinuirea unor suferințe deosebite victimei (aplicarea

unui număr mare de leziuni corporale, utilizarea unei toxine cu acțiune chinuitoare, arderea de viu, înecarea, înăbușirea, lipsirea îndelungată de hrană, apă etc.). O cruzime deosebită se poate manifesta, de asemenea, și prin săvârșirea omorului în prezența rudelor apropiate ale victimei, când vinovatul își dădea seama că prin acțiunile sale le pricinuieste mari suferințe” [32, p.309]. În literatura de specialitate, cruzimea deosebită este definită ca fiind acțiunea sau inacțiunea intenționată, care însoțește sau succede infracțiunea violentă, nefiind obligatorie pentru săvârșirea acestei infracțiuni sau pentru producerea urmărilor prejudiciabile ale acestei infracțiuni, și care se exprimă în cauzarea victimei sau apropiaților acesteia a unei suferințe suplimentare (de regulă, grave), de natură fizică sau psihică [168, p.8]. Reieșind din această definiție, dar mai cu seamă din interpretarea pe care Plenul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova o atribuie tratamentului inuman și degradant, rezultă că noțiunea „deosebită cruzime” este semantismul autentic și al cuvintelor „tratament inuman sau degradant”, care de asemenea implică suferințe deosebit de chinuitoare. De fapt, acțiunile de schingiuire, tortură, tratament inuman și degradant, încorporate de legiuitor în varianta agravată de la lit.d) alin.(3) art.189 CP RM, sunt în esență varietăți specifice ale violenței, motiv din care are dreptate autorul rus Э.А. Бaryн când susține că conceptele „tortură”, „maltratare”, „schingiuire”, „batjocură”, „sadism” fac parte din același registru noțional, reprezentând cazuri particulare de manifestare a cruzimii [143, p.19]. Astfel privite lucrurile, propunem excluderea de la lit.d) alin.(3) art.189 CP RM a cuvintelor „însoțite de schingiuire, tortură, tratament inuman sau degradant” și înlocuirea acestora cu sintagma „săvârșite cu o deosebită cruzime”. Astfel, va fi clar că deosebita cruzime nu este ceva care însoțește șantajul presupunând aplicarea violenței, dar se suprapune șantajului presupunând aplicarea violenței, formând un tot unitar cu acesta. Considerăm că o asemenea remaniere legislativă, în sensul utilizării unei terminologii constante, va contribui substanțial la sporirea calității de ansamblu a legii penale a Republicii Moldova și, în ultimă instanță, la evitarea interpretărilor eronate în practica judiciară.

3.2.5. Șantajul urmat de dobândirea bunurilor cerute

Agravarea răspunderii penale pentru fapta prejudiciabilă de șantaj urmată de dobândirea bunurilor cerute se justifică pe fundalul profilării unei urmări imediate, exprimate în prejudiciul patrimonial efectiv. Din aceste rațiuni, în varianta agravată de la lit.e) alin.(3) art.189 CP RM șantajul se situează la categoria infracțiunilor materiale, astfel încât momentul de consumare este cel al producerii prejudiciului patrimonial efectiv. Din aceste considerente s-a și susținut că, în ceea ce privește esența juridică a acestei modalități, ea reprezintă o variație atipică a șantajului – șantajul fapt epuizat [15, p.294].

De remarcat că agravarea răspunderii penale în ipoteza analizată este valabilă doar în raport cu prima modalitate a acțiunii principale din cadrul faptei prejudiciabile prevăzute la art.189 CP RM, anume atunci când șantajul se exprimă în cererea de a se transmite bunurile proprietarului, posesorului sau deținătorului, constituind un rezultat al înfrângerii voinței victimei de a transmite aparent benevol bunurile pretinse de făptuitor. O asemenea stare de lucruri este inechitabilă în raport cu ipotezele în care făptuitorul ar obține facultatea asupra unui bun (în cazul cererii de a se transmite dreptul asupra bunurilor) ori în cazul în care victima ar săvârși acțiunile cu caracter patrimonial pretinse de către făptuitor. Analogic dobândirii bunurilor cerute, în ipotezele prezentate, făptuitorul și-ar asuma acumulări cantitative patrimoniale, care în mod normal ar trebui să conducă la agravarea răspunderii penale. De aceea, considerăm oportun de a deplasa momentul de consumare, astfel încât aceasta să coincidă cu momentul de epuizare și în situațiile în care făptuitorul ar obține facultatea asupra unui bun, precum și în cazul în care victima ar săvârși acțiunile cu caracter patrimonial pretinse de către făptuitor. Pentru a transpune în realitate această opțiune, propunem reformularea conținutului agravantei de la lit.e) alin.(3) art.189 CP RM, după cum urmează: *„urmat de realizarea cererii patrimoniale”*.

Până la o eventuală modificare a aceste modalități agravate, șantajul urmat de dobândirea bunurilor cerute se apropie de acele sustrageri care adoptă forma unei infracțiuni materiale. Dar, spre deosebire de sustrageri, ale căror limite minime ale prejudiciului cu relevanță juridico-penală sunt determinate legalmente prin intermediul normei complementare prevăzute la art.105 din Codul contravențional al Republicii Moldova, limita minimă a prejudiciului cauzat prin infracțiunea prevăzută la lit.e) alin.(3) art.189 CP RM nu a fost cuantificată de legiuitor. De aceea, așa cum corect se susține în doctrină, dacă mărimea prejudiciului cauzat prin șantaj este mult prea mică, poate opera prevederea de la alin.(2) art.14 CP RM [18, p.680]. Considerăm că aplicarea alin.(2) art.14 CP RM în raport cu lit.e) alin.(3) art.189 CP RM, în situațiile cauzării prin infracțiunea de șantaj a unor prejudicii neînsemnate, este, în tot sau în parte, un drept discreționar al subiecților investiți cu aplicarea în concret a legii penale. Bunăoară, într-un caz din practica judiciară instanța de judecată a considerat că quantumul de 45 lei nu implică lipsă de importanță, și, deci, prezintă gradul prejudiciabil al unei infracțiuni, motiv pentru care acțiunile făptuitorului au fost încadrate în conformitate cu lit.e) alin.(3) art.189 CP RM, dat fiind următoarele circumstanțe: *la 27 septembrie 2009, M.I., aflându-se, aproximativ la ora 19:00, pe teritoriul Școlii Profesionale nr.1 din or. Criuleni, având scopul de a obține prin șantaj mijloace bănești de la minorii N.M., C.A. și M.A., amenințându-i și aplicând violența nepericuloasă pentru viață și sănătate, exprimată prin aplicarea unei lovituri cu palma peste față lui N.M., a cerut de la fiecare bani în sumă de 50 lei. Totodată, le-a cerut acestora să adune bani și de la*

alți colegi de-ai lor. Primind amenințările drept reale, directe și realizabile, deoarece erau însoțite de acțiuni violente, N.M., C.A. și M.A. i-au transmis lui M.I. bani, respectiv 15 lei, 20 lei și 10 lei, astfel M.I. dobândind prin șantaj mijloace bănești în sumă totală de 45 lei [127] (sublinierea ne aparține – n.a.).

În raport cu circumstanța analizată, în pct.21 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005 se explică că șantajul urmat de dobândirea bunurilor cerute are loc atunci când bunurile au trecut în posesia făptuitorului. Avem rezerve față de această interpretare. Ne motivăm dezacordul având în vedere faptul că cerința făptuitorului poate viza transmiterea bunului unui terț și în condițiile în care victima va realiza această pretenție – va transmite bunul unui terț, acesta din urmă va deține posesia, nu însă făptuitorul. Așa cum rezultă din interpretarea Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005, în ipoteza relatată agravarea răspunderii penale nu va opera. Însă, o asemenea concluzie este greșită. Nu are nici o relevanță juridico-penală în posesia cui au trecut bunurile, este important că sub influența constrângerii bunurile au fost transmise.

De asemenea, nu contează dacă făptuitorul a avut posibilitatea reală de a dispune de bunurile dobândite, fiind suficient doar ca o anumită perioadă acesta să le posede. Acest fapt este reflectat în următorul caz din practica judiciară: *S.O. și S.A. au fost condamnați de către instanța de fond în baza art.189 alin.(3) lit.e) CP RM, pentru că, în perioada lunilor mai-iulie 2004, au acționat împreună în conformitate cu rolurile împărțite în prealabil, în scopul dobândirii prin șantaj a bunurilor altor persoane aflate pe teritoriul r-nului Ialoveni și al municipiului Chișinău. Astfel, amenințându-l cu aplicarea violenței, au extorcat de la C.Gr., sub un pretext inventat, bani în sumă de 2600 euro, echivalentul a 38 381,72 lei. La 19 iulie 2004, S.O. a fost reținut pe str. I.Creangă, mun. Chișinău, în momentul primirii de la C.Gr. a sumei de 400 dolari SUA (sublinierea ne aparține – n.a.) care constituiau o parte din suma de 2600 euro extorcată de la dânsul [79].*

Vom fi în prezența circumstanței agravante analizate, indiferent de faptul dacă făptuitorul a dobândit integral sau doar o parte din bunurile cerute. Astfel, într-un caz din practica judiciară, instanța de apel corect a admis apelul procurorului, casând sentința instanței de fond care a încadrat faptele lui D.O. în conformitate cu art.189 alin.(1) CP RM, a rejudecat cauza și a pronunțat o nouă hotărâre potrivit modului stabilit de prima instanță, prin care D.O. a fost condamnat în baza art.189 alin.(3) lit.e) CP RM, pentru faptul că *de la începutul lunii iunie 2007 și până la 17 octombrie 2007, aplicând față de C.V. violența nepericuloasă pentru viață și sănătate, a cerut de la el să i se transmită suma de 200 dolari SUA (sublinierea ne aparține – n.a.), sub pretextul că din vina acestuia în anul 1999 a fost ținut sub arest B.D. La 17 octombrie 2007, în jurul orei 15:40, pe teritoriul S.A. „ATB-7” de pe str. Calea Ieșilor 187, mun. Bălți,*

D.O. a primit bani extorcați în sumă de 140 dolari SUA (sublinierea ne aparține – n.a.), după care a fost reținut de către colaboratorii de poliție ai secției „Nord” DCCO MAI RM [48].

De asemenea, se pot atesta și situații în care semnul calificativ de la lit.e) alin.(3) art.189 CP RM este prezent în contextul unor acțiuni prelungite. Invocăm, în special, următoarea speță: *la 22 octombrie 2000, ora 19:00, C.T., împreună și prin înțelegere prealabilă cu C.N., B.Gh. și Z.Gh., în mod repetat s-a deplasat în comuna Satul Nou, jud. Lăpușna, acasă la L.A., unde, amenințându-l cu violența și cu moartea, a cerut să i se transmită 1000 de lei. Ulterior, primind suma de 400 lei, a continuat amenințările, înaintându-i cerința de a i se transmite 700 dolari SUA. Concepând amenințările ca fiind reale și în scopul de a preîntâmpina consecințele ce pot surveni, la 23 octombrie 2000, în incinta barului „Garasov” din mun. Chișinău, L.A. i-a transmis lui C.T. suma de 700 dolari SUA [77].*

Având în vedere că în ipoteza acestei circumstanțe agravante infracțiunea supusă investigației se apropie de acele sustrageri care adoptă forma unei infracțiuni materiale, se impune ca fiind absolut necesar de a disocia, în acest perimetru de analiză, șantajul, urmat de dobândirea bunurilor cerute (lit.e) alin.(3) art.189 CP RM), de escrocherie (art.190 CP RM). Aceasta se impune, mai cu seamă, din considerente de identitate terminologică; or, termenul „dobândire” este infiltrat atât în dispoziția alin.(1) art.190 CP RM, cât și în conținutul variantei agravate de la lit.e) alin.(3) art.189 CP RM. Congruența respectivă comportă, însă, diferențe de substanță: în cazul șantajului, dobândirea bunurilor are semnificația de acțiune adiacentă în cadrul faptei prejudiciabile, deținând în subsidiar și rolul de circumstanță agravantă, pe când în cazul escrocheriei dobândirea bunurilor îndeplinește rolul de acțiune principală în cadrul faptei prejudiciabile a acestei forme de sustragere.

De altfel, oportunitatea delimitării șantajului, urmat de dobândirea bunurilor cerute, de escrocherie se profilează și pe fundalul mecanismului asemănător de săvârșire a celor două componente de infracțiune: făptuitorul exercită o influență psihică asupra conștiinței și voinței victimei în vederea cedării bunurilor râvnite de făptuitor, influență care are ca finalitate transmiterea aparent benevolă a acestora. În acest context, o analiză detaliată a laturii obiective a componentei infracțiunii prevăzute la art.190 CP RM ne permite să constatăm că, în cazul escrocheriei, voința victimei privind dispunerea de bunurile care se află în posesia ei este denaturată; or, ultima nu percepe caracterul ilegal al acțiunilor făptuitorului. Însăși înșelăciunea și abuzul de încredere, care îndeplinesc rolul de acțiuni adiacente ale escrocheriei, tocmai acest lucru ni-l demonstrează. Or, are dreptate P.З. Абдулгазиев când susține că înșelăciunea creează victimei convingerea despre existența unui temei al subiectului de a obține averea [140, p.100]. *Per a contrario*, în cazul infracțiunii de șantaj, voința victimei este paralizată, ea conștientizând

însă caracterul ilegal al acțiunilor făptuitorului. Aceasta deoarece transmiterea bunurilor către făptuitor se face datorită temerii pe care acesta a insuflat-o victimei, prin intermediul acțiunilor adiacente, temere pentru viața, sănătatea sa sau a persoanelor apropiate ei, pentru bunurile sale, altele decât cele solicitate de a fi transmise etc.

3.2.6. Șantajul soldat cu alte urmări grave

În lipsa unei interpretări legale a sintagmei „alte urmări grave”, această categorie juridico-penală, prin esența și natura sa, reprezintă un semn estimativ, fiind o varietate a semnelor variabile. Bunăoară, în literatura de specialitate semnele estimative sau elementele estimative sunt definite ca fiind „postulate, care permit a introduce în ele diverse idei în funcție de poziția interpretului” [172, p.70]. Mai explicit definește noțiunea de semn estimativ В.Н. Кудрявцев. Potrivit acestuia, semnele estimative sunt „acele elemente, al căror conținut se determină în cea mai mare parte de conștiința juridică a subiectului care aplică în concret legea, în corespundere cu cerințele Codului penal și cu circumstanțele concrete ale cauzei” [181, p.115]. Un punct de vedere asemănător exprimă și alți autori. De exemplu, А.В. Наймов susține că conceptele estimative sunt „acele semne ale componentei infracțiunii, care sunt definite nu de legea penală sau de un alt act normativ, dar de conștiința juridică a persoanei, care aplică norma juridică respectivă, reieșind din circumstanțele concrete ale cauzei” [192, p.97]. Я.М. Брайнин definește semnele estimative drept concepte „neconcretizate de legiuitor și precizate de către organul care aplică legea” [152, p.63].

Reflectând asupra definițiilor de mai sus, conchidem că semnele estimative sunt termeni cu caracter generalizat ce desemnează un fenomen sau proces, utilizați în conținutul normei juridico-penale, însă care nu sunt definiți de legea penală, dar nici de un alt act normativ extrapenal, conținutul lor stabilindu-se de către subiecții oficiali abilitați cu aplicarea în concret a normei juridico-penale, în baza circumstanțelor concrete ale cauzei și în baza unui grad anumit de intimă convingere, care dau posibilitatea de a include în sfera reglementării juridice un număr mare de fenomene, procese, obiecte, stări, care diferă prin proprietățile lor empirice.

Așadar, semnele estimative se stabilesc atât prin interpretarea normei juridice, cât și prin diverse precizări și explicații date de practica judiciară. De aceea, actualmente, un rol diriguitor îl au hotărârile explicative ale Plenului Curții Supreme de Justiție. Bunăoară, în materie de șantaj soldat cu alte urmări grave, este relevantă interpretarea oficială ce se conține în pct.22 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005, potrivit căreia, în sensul prevederii de la lit.f) alin.(3) art.189 CP RM, se are în vedere: moartea sau sinuciderea proprietarului, a posesorului sau a deținătorului, a rudelor sau a apropiaților acestora; încetarea impusă a activității agentului

economic sau a activității profesionale a persoanei fizice; alte urmări care, cu luarea în calcul a circumstanțelor concrete ale cauzei, pot fi recunoscute de către instanța judecătorească ca fiind grave (sublinierea ne aparține – *n.a.*). În același timp, putem remarca că conținutul interpretativ al acestei circumstanțe agravante este o reproducere fidelă a pct.11 din Hotărârea Plenului Judecătorei Supreme a Federației Ruse „Despre practica judiciară în cauzele de extorcare”, nr.3 din 04.05.1990 [196].

În lipsa unor exemplificări exhaustive a interpretării judiciare a sintagmei „alte urmări grave” specifice șantajului, nu putem trece cu vederea unele viziuni doctrinare. Așa, de exemplu, Ю.Ляпунов [188, p.36] susține că, după caracterul lor, consecințele ce se subscriu acestui semn estimativ pot fi diferite, însă ele trebuie să fie legate în mod inevitabil de șantaj, de exemplu: sinuciderea victimei sau a apropiaților ei, insolvabilitatea întreprinderii, dizolvarea acesteia, pierderi rezultate din venitul ratat și altele. Indubitabil, nu putem să nu validăm viziunea autorului privind obligativitatea prezenței legăturii de cauzalitate dintre fapta prejudiciabilă și consecințele grave survenite. Această particularitate care rezultă din sediul materiei transformă infracțiunea de șantaj dintr-o componență formală în una materială. În același timp, nu contează în raport cu care acțiune prejudiciabilă a șantajului (principală sau adiacentă) există legătură de cauzalitate cu urmarea gravă. Nu este exclus ca însăși simbioza dintre acțiunea principală și cea adiacentă a șantajului să genereze cauzalitatea altor urmări grave. De exemplu, sinuciderea proprietarului, a posesorului sau a deținătorului, a rudelor sau a apropiaților acestora poate constitui o reacție la cerințele făptuitorului (acțiune principală) ori la aplicarea violenței sau la amenințarea cu aplicarea acesteia, precum și o reacție la un cumul de astfel de acțiuni.

În raport cu urmările prejudiciabile care se subscriu sintagmei „alte urmări grave”, făptuitorul manifestă imprudență, exprimată în neglijență sau în încredere exagerată. De aceea, reieșind din exemplificările date prevederii de la lit.f) alin.(3) art.189 CP RM în pct.22 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005, în special din cele care se referă la decesul victimei, ca una dintre eventualele urmări grave, vom consemna lipsa necesității încadrării juridice suplimentare a faptei în baza art.149 CP RM, având în vedere prevederile de la art.118 CP RM.

Dacă, săvârșind șantajul, făptuitorul a lipsit intenționat de viață o persoană, cele comise trebuie calificate prin concurs: art.145 și art.189 CP RM [71, pct.22; 18, p.680].

Într-o altă ordine de idei, de faptul cât de corectă va fi interpretarea dată urmărilor grave cauzelor practice de șantaj depinde legalitatea, temeinicia și caracterul echitabil al hotărârii judecătorești. O dovadă în acest sens constituie pct.19 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Privind sentința judecătorească”, nr.5 din 19.06.2006 [73], potrivit căruia: „Recunoscându-l vinovat pe inculpat de comiterea infracțiunii după semnele ce ur-

mează a fi apreciate (de exemplu: deosebită cruzime, vădită lipsă de respect, urmări grave (sublinierea ne aparține – *n.a.*), încălcarea esențială a drepturilor și altele), instanța este obligată ca, în partea descriptivă a sentinței, să precizeze circumstanțele care au servit ca motiv de a concluziona prezența unuia sau mai multor astfel de indici de calificare”.

Doarece semnul estimativ „alte urmări grave” este unul complex, la interpretarea acestuia, subiectul oficial investit cu aplicarea în concret a legii penale trebuie să apeleze atât la criteriile calitative, cât și la cele cantitative. În același timp, în calitate de condiție *sine qua non* se impune ca interpretarea semnelor estimative să fie uniformă, altfel existând pericolul încălcării principiului legalității, dar deopotrivă și al echității. Tocmai în ipoteza acestui element estimativ această condiție nu este respectată, avându-se în vedere că conținutul sintagmei „alte urmări grave” diferă de la capitol la capitol. De exemplu, urmările grave ale infracțiunilor privind viața sexuală vizează, potrivit interpretării cauzale în materia acestor infracțiuni, la concret – conform pct.17 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală”, nr.17 din 07.11.2005 [72]: sinuciderea; pierderea capacității de naștere normală (fără cezariană); graviditatea extrauterină; pierderea capacității de a duce o viață sexuală normală; apariția gravidității în cazul contraindicațiilor medicale pentru naștere sau întreruperea sarcinii etc.

Unii ar putea riposta, argumentându-și poziția prin prisma specificului fiecărei incriminări și al consecințelor ce decurg din sediul materiei. De altfel, în literatura de specialitate au fost invocate o serie de motive care au stat la baza fixării în norma penală a unei asemenea forme calificate. De exemplu, M.M. Ковалев [173, p.41] susține că legiuitorul a apelat la inserarea acestui semn estimativ în lipsa unei închipuiri precise despre lista consecințelor care urmează a fi incluse. Iu.Larii [91, p.50], analizând circumstanța agravantă de la lit.f) alin.(3) art.189 CP RM, consideră că astfel de consecințe pot fi indicate și din considerentele respectării tehnicii legislative, pentru a nu crea o normă prea voluminoasă. Nu putem agreea asemenea puncte de vedere. Aceasta deoarece principiul legalității incriminării propriu-zise pretinde legiuitorului adoptarea unor texte cât mai *complete*, pentru a acoperi toate ipotezele de bază ale incriminării și cât mai *precise*, pentru a servi la stabilirea comodă și exactă a sensului unor termeni sau expresii și la determinarea fără echivoc a limitelor reale ale câmpului incriminării. Veridicitatea acestei alegații reiese și din expertiza Codului penal al Republicii Moldova în vigoare, efectuată de experții Consiliului European – Mariavaleria del Tufo și Vincent Coussirat-Coustere. *In concreto*, referindu-se la sintagma „alte urmări grave” din Capitolul VI al Părții Speciale a Codului penal, experții susțin următoarele: „Principiile legalității și previzibilității legii penale cer ca infracțiunile să fie definite cu mare exactitate, mai ales că aceste expresii pot constitui cauza agravării răspun-

derii și, ca urmare, a pedepsei penale” [63]. Din aceste raționamente, subscriem viziunii autorului A.Eșanu [62, p.58], potrivit căruia depășirea situației existente nu poate fi realizată prin explicațiile Plenului Curții Supreme de Justiție, căci tiparul legii penale nu poate fi reparat printr-o interpretare causală, dat fiind caracterul de recomandare al Hotărârilor explicative. Ca urmare a caracterului de monopol în ceea ce privește exercitarea funcției de legiferare în materie penală, este inadmisibil a permite puterii judecătorești libertatea alegerii procedurilor de urmat, căci se încalcă flagrant un alt principiu constituțional – separarea puterilor în stat.

Chiar dacă sintagma „alte urmări grave” permite să se păstreze stabilitatea legii în condițiile dinamismului, schimbării relațiilor sociale, nu putem să neglijăm problemele ce rezultă din încadrarea faptelor infracționale în baza criteriilor estimative, având în vedere pericolul instaurării arbitrariului din partea subiecților abilitați cu aplicarea legii penale. De aceea, legea penală a Republicii Moldova necesită o revizuire complexă, în vederea eliminării, în măsura în care aceasta este posibil, a termenilor estimativi, prin aceasta respectându-se cerințele legalității incriminării ce rezultă din jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului: accesibilitatea, claritatea și previzibilitatea.

De remarcat că circumstanța agravantă de la lit.f) alin.(3) art.189 CP RM reprezintă o reminiscență a fostului cadru incriminator, și anume: a alin.(3) art.125 Cod penal în redacția din 1961 (abrogat) [26] – „Șantaj care a adus la alte consecințe grave”. De altfel, și în Codul penal al RSFSR în redacția din 1960 (abrogat) [214] putem surprinde calificativul extorcării soldat cu cauzarea consecințelor grave (alin.(4) art.148). Actualmente însă, deși sintagma „alte urmări grave” este utilizată pe larg în calitate de semn al componentelor calificate de infracțiune în Codul penal al Federației Ruse în redacția din 1996 (în vigoare), remarcabil este că, în cazul infracțiunii de extorcare (art.163), acest semn calificativ nu a mai fost reținut.

De aici, apare ca firească întrebarea: Este oare oportun a abroga lit.f) alin.(3) art.189 CP RM, ori există și alte alternative? În acest context, avem două opțiuni: preluăm poziția legiuitorului rus de a se renunța la diferențierea răspunderii penale a faptei de șantaj în baza semnului estimativ „alte urmări grave” ori rezolvăm problema la nivel legislativ, prin:

- reformularea sintagmei „alte urmări grave” utilizate în textul de lege prevăzut la lit.f) alin.(3) art.189 CP RM;
- completarea art.189 CP RM cu o notă explicativă, care ar dezvălui eventualele ipoteze de urmări grave specifice infracțiunii de șantaj;
- inserarea în Capitolul XIII al Părții Generale a Codului penal al Republicii Moldova a unei norme cu caracter explicativ, care ar desluși înțelesul sintagmei „alte urmări grave”.

Cu o mare doză de rezervă putem afirma că ultima ipoteză ce se referă la opțiunea de a rezolva problema la nivel legislativ corespunde modelului legislativ bielorus; or, odată utilizând în norma de incriminare semnul calificativ al extorcării „alte urmări grave” (alin.(3) art.208 CP al Republicii Belarus [212]), legiuitorul a dat o interpretare legală acestei sintagme în Partea Generală a Codului penal, interpretare pe care o deducem din pct.13 art.4 al Codului penal al Republicii Belarus. Analiza interpretării legale dată sintagmei „alte urmări grave”, în contextul noțiunii „mijloace general periculoase”, dovedește o dată în plus dificultatea pe care o generează elementul supus investigării. Aceasta deoarece legiuitorul bielorus s-a rezumat la a enumera trei exemplificări care ar cădea sub conceptul „alte urmări grave”, și anume: incendiu, explozie, inundație, lăsând o largă marjă de apreciere, dat fiind lipsa unei exhaustivități în exemplificare, având în vedere că în textul de lege după cuvântul „inundație” se operează cu sintagma „și altele”. După cum este lesne de observat, cele trei exemplificări au o aplicabilitate concretă; or, acestea se referă la mijloace general periculoase, ca element circumstanțial în conținutul variantelor agravate ale unor componente determinate.

În general, trebuie să recunoaștem că reformularea sintagmei „alte urmări grave” este de neconceput, iar inserarea în Capitolul XIII al Părții Generale a Codului penal al Republicii Moldova a unei norme cu caracter explicativ, care ar desluși înțelesul sintagmei „alte urmări grave”, ar determina lipsa efectului de armonizare dintre incriminările din Partea Specială a Codului penal, în care se conține semnul estimativ. Aceasta deoarece, așa cum am și susținut în paginile anterioare, conținutul sintagmei „alte urmări grave” diferă de la capitol la capitol, fapt consemnat și prin interpretările judiciare în materie de viol sau șantaj. Este și firesc să existe o deosebire; or, pierderea capacității de naștere normală (fără cezariană) sau graviditatea extrauterină, apreciate ca fiind urmări grave pentru viol, nu pot constitui astfel de urmări în cazul șantajului. În tot sau în parte, consecințele grave decurg din însăși fapta prejudiciabilă, fiind absolut obligatorie incidența legăturii de cauzalitate. Astfel, inițial am considerat că modelul oportun de depășire a acestei situații este completarea art.189 CP RM cu o notă explicativă, care ar dezvălui eventualele ipoteze de urmări grave specifice infracțiunii de șantaj, fapt realizabil prin inserarea în art.189 CP RM a unui nou alineat, care va deveni alineatul (7). Însă, această stare de lucruri va impune o intervenție legislativă pentru toate celelalte componente de infracțiune care au în conținutul lor sintagma „*alte urmări grave*”. Având în vedere că actualmente locuțiunea respectivă este utilizată în cele 60 componente de infracțiune, în mod logic ar trebui să intervenim cu note explicative pentru toate aceste componente, ceea ce constituie o activitate absolut anevoioasă, existând totodată pericolul omiterii unor eventuale ipoteze ce s-ar subscrie acestei expresii. De aceea, intervenim cu propunerea de eliminare a lit.f) din alin.(3) art.189 CP RM.

3.3. Șantajul însoțit de răpirea proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau a apropiaților acestora (alin.(4) art.189 CP RM)

De lege lata, șantajul însoțit de răpirea proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau apropiaților acestora este incriminat la alin.(4) art.189 CP RM, constituind una dintre variantele agravate ale infracțiunii de șantaj. Cu anumite excepții, conținutul alin.(4) art.189 CP RM reprezintă o reflecție a continuității modelului incriminator, abrogat, prevăzut la alin.(4) art.125 al Codului penal în redacția din 1961 [26], care stipula: „*Dobândirea prin șantaj a avutului însoțită de răpirea sau de amenințarea cu răpirea proprietarului, rudelor sau apropiaților acestora*”. Deficiențele fostului model incriminator pot fi desprinse cu ușurință: legiuitorul nu făcea o diferențiere a răspunderii penale dintre amenințarea cu răpirea de răpirea propriu-zisă a proprietarului, rudelor sau apropiaților acestora. Chiar dacă limitele dintre minimul și maximul de pedeapsă cu închisoarea era de la 10 la 25 de ani, dat fiind existența unei marje de apreciere foarte mari a sancțiunii aplicabile, această situație genera instaurarea arbitrariului și abuzul magistraților la stabilirea pedepsei. În alt context, considerăm defectuoasă și acțiunea principală formulată în vechea redacție a infracțiunii de șantaj. Aceasta deoarece sintagma „*dobândirea prin șantaj*” presupune o modalitate a șantajului fapt epuizat. Totodată, nu este exclusă situația ca răpirea persoanei să fi fost însoțită doar de cerința de a se transmite avutul proprietarului ori dreptul asupra acestui avut. Și ultima remarcă, considerând-o ca pe una dintre carențele alin.(4) art.125 al Codului penal în redacția din 1961, o prezintă îngustarea nejustificată a categoriilor de persoane răpite sau amenințate cu răpirea; or, în plan comparativ cu prevederile *de lege lata*, putem remarca o enumerare extensivă a cercului de destinatari asupra cărora se realizează acțiunea adiacentă de răpire. Nu dorim ca prin această alegație să se creeze impresia că suntem adepții modelului de formulare în vigoare „*răpirea proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau apropiaților acestora*”. Cu referire la inoportunitatea acestui model descriptiv ne-am pronunțat cu ocazia cercetării victimei infracțiunii de șantaj. Însă, de vreme ce în legea penală în redacția din 1961 s-a purces la o enumerare expresă a categoriilor de persoane răpite sau amenințate cu răpirea, legiuitorul trebuia să prevadă cu o deosebită atenție toate categoriile potențiale de persoane asupra cărora se îndreaptă acțiunea prejudicabilă adiacentă.

Revenind la analiza conținutului circumstanței agravante prevăzute la alin.(4) art.189 CP RM, desprindem o simbioză dintre două infracțiuni: pe de o parte – șantajul, pe de altă parte – răpirea unei persoane, a cărei incriminare distinctă o regăsim la art.164 CP RM. Există în context o antecedentă causală dintre art.164 și art.189 CP RM, în sensul că răpirea unei persoane este generată de șantaj, ambele având o natură eterogenă. *In concreto*, făptuitorul realizează răpirea unei persoane în vederea atingerii obiectivului final, obiectiv care rezultă din infracțiunea-scop,

adică din art.189 CP RM. În același timp, putem remarca că răpirea persoanei în contextul variantei agravate de la alin.(4) art.189 CP RM îndeplinește rolul de infracțiune-mijloc. Aceasta ne-o dovedește următorul exemplu din practica judiciară: *În noaptea de 1 spre 2 august 2003, D.L. aflându-se, în stare de ebrietate, în casa tatălui său din s.Lopățica, r-nul Cahul, având scopul de a o șantaja pe concubina ultimului, C.I., a amenințat-o cu un cuțit că o va omori, cerându-i suma de 10 000 lei. Ulterior, lovind-o pe ultima cu mâinile peste față și corp, i-a cauzat dureri fizice; concomitent, a amenințat-o cu aplicarea violenței și pe sora acesteia, A.R., care era prezentă. A doua zi, dimineața, pe 2 august 2003, văzând că C.I. a fugit în drum, D.L., amenințând-o cu violența fizică pe sora ei, A.R., a răpit-o pe ultima și a dus-o la el acasă, în același sat, unde a continuat să ceară suma de 10 000 lei* [81] (sublinierea ne aparține – n.a.).

Din punct de vedere juridico-penal, răpirea proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau apropiaților acestora constituie o modalitate a acțiunii adiacente a șantajului. Dat fiind pierderea individualității răpirii unei persoane ca incriminare *nomen juris*, se poate observa că între art.164 și alin.(4) art.189 CP RM există concurența dintre parte și întreg. De aceea, reieșind din regula stipulată la art.118 CP RM, la încadrarea juridică a faptei se va aplica numai alin.(4) art.189 CP RM. Această soluție de încadrare este unanimă, fiind reținută atât în literatura de specialitate [15, p.138; 135, p.94], cât și în interpretările cauzale în materie. Cu referire la această soluție, este relevant pct.15 alin.(2) din Hotărârea Plenului CSJ a RM nr.16/2005, potrivit căruia, în cazul săvârșirii șantajului prin răpire, nu este necesară calificarea suplimentară conform art.164 CP RM.

Astfel privite lucrurile, prin absorbția răpirii unei persoane de către infracțiunea de șantaj, obiectul juridic special al circumstanței agravante de la alin.(4) art.189 CP RM adoptă un caracter complex, motiv din care legiuitorul a agravat răspunderea penală a șantajului însoțit de răpirea proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau apropiaților acestora, calificând infracțiunea drept una deosebit de gravă.

Într-o altă ordine de idei, consemnăm că nu este exclusă ipoteza răpirii minorului de către rudele apropiate urmată de formularea cerințelor cu caracter patrimonial. De aici decurge și întrebarea: Poate oare agravanta de la alin.(4) art.189 CP RM să absoarbă infracțiunea prevăzută la art.164¹ CP RM – „Răpirea minorului de către rudele apropiate”? [97] Într-o viziune doctrinară [134, p.175], utilizarea de către legiuitor a unor formulări cu caracter generic nu este în măsură să excludă caracterul complex al infracțiunii; dar, în acest caz, revine interpretului sarcina de a aprecia care sunt faptele ce pot fi incluse în conținutul acestuia. De aceea, pentru a putea da un răspuns plauzibil, trebuie să examinăm cu atenție conținutul incriminărilor imputate.

Astfel, potrivit pct.15 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005 în sensul dispoziției de la art.189 alin.(4) CP RM, săvârșirea răpirii presupune succesiunea următoarelor acțiuni: 1) capturarea victimei; 2) luarea, în pofida voinței, și deplasarea victimei de la locul permanent sau provizoriu (locul de trai, de muncă, de odihnă, de tratament etc.); 3) reținerea victimei, inclusiv cu privarea deplină de libertate. Aceeași acțiune prejudiciabilă este caracteristică și răpirii minorului de către rudele apropiate. Chiar dacă între cele două incriminări există puncte evidente de tangență, nu putem nega că linia esențială de demarcare dintre art.164 și art.164¹ CP RM constă în: *calitatea subiectului special* al ultimei infracțiuni, și anume – ruda apropiată a victimei, precum și în *calitatea specială a victimei infracțiunii* – minorul, adică persoana având vârsta până la 18 ani. Astfel, în acord cu prevederile de la art.116 CP RM, între art.164 și art.164¹ CP RM există o concurență dintre norma generală și norma specială. Dat fiind identificarea acestor diferențe, profesorul S.Brînză, în una dintre publicațiile sale [12, p.6], răspunzând la întrebarea privind cuprinderea art.164¹ CP RM de varianta agravată prevăzută la lit.f) alin.(2) art.145 CP RM – „Omorul intenționat săvârșit cu răpirea sau luarea persoanei în calitate de ostatic”, neagă aplicabilitatea agravantei în ipoteza omorului săvârșit cu răpirea minorului de către rudele apropiate. Concluzia respectivă este fundamentată și de regula stabilită la alin.(2) art.3 CP RM: este interzisă interpretarea extensivă defavorabilă a legii penale. De aceea, consemnând ca viabile argumentele invocate de către autorul vizat, ținând cont și de faptul că ipoteza prevăzută la lit.f) alin.(2) art.145 CP RM nu diferă de prevederea de la alin.(4) art.189 CP RM decât prin infracțiunea-scop, considerăm că alin.(4) art.189 CP RM nu poate absorbi răpirea minorului de către rudele apropiate, motiv pentru care recomandăm aplicarea concursului de infracțiuni dintre art.164¹ și art.189 CP RM.

În legătură cu faptul că reținerea victimei, inclusiv cu privarea deplină de libertate a acesteia, reprezintă o etapă caracteristică modalității acțiunii adiacente a variantei agravate prevăzute la alin.(4) art.189 CP RM, prezintă interes și soluționarea problemei privind aplicarea răspunderii penale în ipotezele de mai jos:

- înaintarea cerințelor cu caracter patrimonial însoțită de una dintre modalitățile acțiunii adiacente a șantajului, cu excepția celei prevăzute la alin.(4) art.189 CP RM, săvârșită cu privarea ilegală de libertate a proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau apropiaților acestora;

- înaintarea cerințelor cu caracter patrimonial sau a uneia dintre modalitățile acțiunii adiacente a șantajului însoțită de privațiunea ilegală de libertate a proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau apropiaților acestora.

În literatura de specialitate rusă [147, p.17], privațiunea ilegală de libertate a persoanei este concepută drept modalitate de influențare asupra victimei cu scopul realizării de către aceasta a acțiunilor patrimoniale solicitate de făptuitor. Această opinie concordă cu pct.9 al Hotărârii Plenului Judecătoriei Supreme a Federației Ruse „Despre practica judiciară în cauzele de extorcare”, nr.3 din 04.05.1990 [196], potrivit căruia violența nepericuloasă pentru viața sau sănătatea persoanei, ca un semn calificativ al extorcării, presupune maltratarea, cauzarea vătămării ușoare a integrității corporale, precum și alte acțiuni violente, legate de cauzarea durerilor fizice, ori limitarea libertății (sublinierea ne aparține – n.a.), dacă acestea nu prezintă pericol pentru viața sau sănătatea victimei. În contrast, pct.11 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005, destinat explicării conținutului lit.c) alin.(2) art.189 CP RM, nu prevede cu titlu exemplificativ limitarea libertății victimei printre modalitățile faptice de comitere a șantajului săvârșit cu aplicarea violenței nepericuloase pentru viața sau sănătatea persoanei.

Considerăm că, de una singură, limitarea libertății nu se poate îngloba în conceptul de violență nepericuloasă pentru viața sau sănătatea persoanei, cu excepția cazului când pentru asigurarea privării ilegale de libertate se aplică forța fizică asupra victimei, de exemplu prin imobilizarea brațelor și a întregului corp. De aceea, cu referire la prima ipoteză indicată *supra*, limitarea libertății fizice a victimei, în lipsa cărorva acțiuni fizice violente în procesul comiterii infracțiunii de șantaj, este absorbită în mod natural de către art.189 CP RM, atât timp cât durează realizarea uneia dintre acțiunile principale însoțite de una dintre acțiunile adiacente prevăzute la alin.(1), (2) sau (3) art.189 CP RM. La această ipoteză se referă următorul exemplu din practica judiciară: *la 13 septembrie 2009, aproximativ la ora 14:15, S.S., aflându-se în apartamentul 22 de pe str. Zelinski 10/2, mun. Chișinău, aplicând în privința lui M.S. violență nepericuloasă pentru viață și sănătate, pricinuindu-i echimoză cu excoriații pe față, care se califică ca vătămări corporale fără cauzare de prejudiciu sănătății, însoțită de amenințarea cu moartea, l-a reținut în imobilul sus-indicat* (sublinierea ne aparține – n.a.), unde, *sub un pretext inventat, i-a cerut să-i transmită suma de 400 euro. Nu i-a permis să iasă din imobil până nu-i va transmite, prin intermediul soției sale (pe care a și telefonat-o M.S.) suma solicitată* [120]. Având în vedere că victima M.S. de sine stătător a venit în imobilul de pe str. Zelinski 10/2, mun. Chișinău, aici ea fiind doar privată de libertate, provoacă semne de întrebare condamnarea lui S.S. de către instanța de fond în baza alin.(4) art.189 CP RM, adică șantaj însoțit de răpire, soluție reținută și de către instanța de apel. În acest sens, provoacă reticență partea motivatorie a Deciziei Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 10 noiembrie 2010 [37], în care se indică că șantajul însoțit de răpire presupune capturarea victimei, reținerea ei, inclusiv cu privarea deplină de libertate, cu scopul de a forța proprietarul să-și cedeze ilegal bunurile, făcându-se referire la

pct.15 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005. Colegiul penal al Curții de Apel Chișinău nu a ținut însă cont de explicația de la pct.15 al Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.16/2005, potrivit căreia o etapă indispensabilă cumulativă răpirii victimei este și luarea, în pofida voinței, și deplasarea victimei de la locul permanent sau provizoriu (locul de trai, de muncă, de odihnă, de tratament etc.), ceea ce nu s-a reținut în cauza cercetată. Lipsa unei dintre cele trei etape succesive ale răpirii presupune inexistența acestei fapte. De aceea, consemnăm că reținerea lui M.S. de către S.S., în contextul infracțiunii de șantaj, se absoarbe în mod natural de către art.189 CP RM, deoarece reținerea a durat atât timp cât a fost realizată acțiunea principală – cerința de a transmite 400 euro, însoțită de acțiunile adiacente – aplicarea violenței, amenințarea cu moartea.

Dacă însă privarea de libertate excede segmentul de timp cât durează realizarea uneia dintre acțiunile principale însoțite de una dintre acțiunile adiacente ale șantajului sau se săvârșește anterior comiterii propriu-zise a șantajului, atunci sunt suficiente temeiuri de a aplica soluția concursului de infracțiuni dintre șantaj și privațiunea ilegală de libertate (art.166 CP RM). De exemplu, privarea de libertate a rudelor sau apropiaților proprietarului în limitele temporale dintre înaintarea cerinței cu caracter patrimonial, însoțite de una dintre acțiunile adiacente ale șantajului, ori după aceste acțiuni, de exemplu – până la dobândirea bunurilor cerute, excede latura obiectivă a șantajului, motiv pentru care se încadrează potrivit art.189 în concurs cu art.166 CP RM.

Cu referire la ipoteza înaintării cerințelor cu caracter patrimonial sau a uneia dintre modalitățile acțiunii adiacente a șantajului, însoțite de privațiunea ilegală de libertate a proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau apropiaților acestora, trebuie să recunoaștem că în lipsa uneia dintre acțiunile principale sau adiacente nu putem vorbi despre consumarea infracțiunii de șantaj. De aceea, dacă făptuitorul, privând victima de libertate, înaintază doar cerința cu caracter patrimonial, aceasta nefiind urmată de una din acțiunile adiacente, sau realizează doar una dintre modalitățile acțiunii adiacente, fără a înainta una dintre cerințele cu caracter patrimonial, în ambele ipoteze din cauze independente de voința făptuitorului, atunci vom fi în prezența tentativei la infracțiunea de șantaj în concurs cu privațiunea ilegală de libertate, dacă aceasta depășește aspectul temporal necesar și suficient comiterii laturii obiective a infracțiunii de șantaj. Așa cum am demonstrat anterior, această alegație nu intră în contradicție cu regula care a fost infiltrată în teoria dreptului penal material [8, p.267], precum că, în cazul infracțiunilor cu componente formale, nu este posibilă realizarea acțiunilor de tentativă.

Schimbând vectorul problematicii care rezultă din sediul materiei cercetate, ne vom orienta demersul nostru științific în cele ce urmează spre delimitarea faptei prevăzute la alin.(4) art.189 CP RM de răpirea unei persoane săvârșită din interes material (lit.f) alin.(2) art.164 CP RM).

Această necesitate se desprinde din existența anumitor puncte de convergență vădite dintre cele două incriminări. Aceste asemănări sunt următoarele:

- obiectul juridic secundar al ambelor infracțiuni îl pot constitui relațiile sociale cu privire la libertatea psihică a persoanei, atunci când răpirea se realizează prin intermediul acțiunii adiacente – prin amenințarea cu aplicarea violenței;

- ambele infracțiuni comparate sunt infracțiuni cu componente formale, pentru consumarea lor nefiind obligatorie survenirea vreunor urmări prejudiciabile;

- forma și tipul de vinovăție ale ambelor infracțiuni este intenția directă;

- în cazul ambelor infracțiuni, subiectul este persoana fizică responsabilă care la momentul săvârșirii faptei a atins vârsta de 14 ani.

Dar, între cele două infracțiuni confruntate există și suficiente deosebiri. În primul rând, linia de demarcare dintre răpirea unei persoane din interes material și șantajul însoțit de răpirea proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau apropiaților acestora o constituie obiectul juridic special principal. Astfel, în cazul infracțiunii de la lit.f) alin.(2) art.164 CP RM obiectul juridic special principal este reprezentat de relațiile sociale cu privire la libertatea fizică a persoanei, pe când în cazul faptei incriminate la alin.(4) art.189 CP RM obiectul juridic special principal, așa cum am statuat anterior, îl constituie relațiile sociale cu privire la patrimoniu, care au în conținutul lor un drept real sau, după caz, un drept de creanță. Libertatea fizică a persoanei apare, însă, ca obiect juridic special adiacent.

Este adevărat că, atunci când răpirea este săvârșită prin aplicarea violenței fizice, obiectul material al celor două infracțiuni îl poate reprezenta corpul persoanei. Însă, în cazul alin.(4) art.189 CP RM acesta va apărea pe post de obiect material facultativ.

Spre deosebire de răpirea unei persoane din interes material, în cazul alin.(4) art.189 CP RM victima este nu un obiectiv, ci un mijloc de presiune asupra destinatarului cererii patrimoniale.

Sub aspectul laturii obiective, fapta prejudiciabilă prevăzută la alin.(4) art.189 CP este formată din una dintre acțiunile principale însoțită de acțiunea adiacentă – răpirea proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau apropiaților acestora. În contrast, în cazul infracțiunii prevăzute la lit.f) alin.(2) art.164 CP, de regulă, avem o latură obiectivă simplă. Doar în anumite situații răpirea unei persoane poate fi însoțită de aplicarea violenței, de amenințarea cu aplicarea violenței, de înșelăciune, abuz de încredere etc. Acestea din urmă apar pe post de acțiuni adiacente. Deci, răpirea persoanei va constitui acțiunea principală în cazul lit.f) alin.(2) art.164 CP RM, iar în cazul alin.(4) art.189 CP RM – acțiune adiacentă.

În cazul infracțiunii de la lit.f) alin.(2) art.164 CP RM, interesul material, ca motiv al răpirii unei persoane, apare în calitate de element circumstanțial de ordin subiectiv. Fiind atribuit la categoria motivelor josnice, în doctrina autohtonă [11, p.5] s-a enunțat că interesul material constă în orice folos, beneficiu sau avantaj material, direct sau chiar indirect, nu însă într-o simplă satisfacție morală. Totodată, se susține, întemeiat, că, de cele mai multe ori, interesul material adoptă forma motivului generat de necesitatea făptuitorului de a obține sau de a reține un câștig material [11, p.6].

De aici apare ca firească întrebarea: poate fi pus semn de egalitate între interesul material și motivul de cupiditate? După unii autori [112, p.54], motivul de cupiditate se bazează pe interesul material, însă aceste două noțiuni nu sunt echivalente. Motivul de cupiditate constituie nu orice interes material, ci doar interesul material de a extrage un profit. Altfel spus, motivul de cupiditate îndreaptă conduita făptuitorului spre obținerea unor noi valori materiale, astfel lărgindu-se sfera patrimonială a făptuitorului. În general, motivul de cupiditate, susține profesorul S.Brînză, se prezintă ca unul dintre aspectele interesului material, și anume: ca năzuință de a obține un venit material pentru făptuitor sau pentru alte persoane. În continuarea ideii sale, autorul indicat *supra* reiterează că năzuința de a fi scutit de cheltuieli materiale – celălalt aspect al interesului material – nu reprezintă motivul de cupiditate. O poziție similară o regăsim și în lucrarea autorului Ig.Botezatu [7, p.228]. Potrivit acestuia, noțiunea de motiv de cupiditate presupune năzuința făptuitorului de a obține foloase materiale pentru satisfacerea propriilor necesități sau a necesităților unor persoane terțe.

Considerând ca întemeiate opiniile enunțate, ne aliniem punctului de vedere, potrivit căruia motivul de cupiditate și interesul material nu au un conținut identic, ultimul fiind mai larg. Aceste noțiuni au ca punct de tangență doar imboldul făptuitorului de a obține un folos, beneficiu sau avantaj patrimonial. Așadar, motivul de cupiditate se subsumează în interesul material, astfel încât orice motiv de cupiditate reprezintă un interes material, însă nu orice interes material este neapărat un motiv de cupiditate. În același timp, motivul de cupiditate, în cazul faptei incriminate la alin.(4) art.189 CP RM, nu constituie semn secundar obligatoriu al laturii subiective. În schimb, scopul de cupiditate este un semn secundar obligatoriu al șantajului; or, infracțiunea prevăzută la art.189 CP RM, sub aspect tipologic, face parte din categoria infracțiunilor având scop de cupiditate, dar care nu sunt săvârșite prin sustragere.

Delimitarea precisă a celor două infracțiuni comparate în funcție de elementele constitutive ale acestora este în măsură să asigure o încadrare juridică corectă a faptelor comise. Chiar dacă criteriile de delimitare și comparare relevante conțin un aspect teoretizat, ele sunt în măsură să ajute subiecții împuterniciți cu aplicarea în concret a legii penale în situațiile în care se confruntă

cu asemenea dileme. Ne ajută în practică și pct.15 alin.(4) din Hotărârea Plenului CSJ a RM nr.16/2005, care stabilește, cu titlu exemplificativ, sfera de aplicabilitate a prevederilor de la lit.f) alin.(2) art.164 CP RM. Astfel, în acord cu această interpretare cazuală, răspunderea penală pentru răpirea unei persoane din interes material (lit.f) alin.(2) art.164 CP) va fi incidentă în situațiile:

- când victima este răpită pentru o anumită perioadă de timp pentru a o lipsi de posibilitatea de a încheia o tranzacție profitabilă sau de a lua parte la o licitație etc.;
- când făptuitorul își sporește activul patrimonial pe seama victimei;
- când făptuitorul manifestă dorința de a obține un câștig material pentru a executa în schimb comanda de răpire;
- în alte cazuri, când făptuitorul răpește o persoană, având scopul de a obține sau a reține la el un câștig material, ori de a se elibera de cheltuieli materiale, deși nu formulează cererea de a i se transmite bunuri străine sau dreptul asupra acestora, ori de a fi săvârșite acțiuni cu caracter patrimonial.

Însă, nu în toate cazurile în practica judiciară se ține cont de aceste linii de demarcare. Astfel, într-o speță, *P.A., L.V. și C.L. au fost condamnați prin sentința Tribunalului Chișinău din 13 mai 2003 în baza art.125 alin.(4) și art.116 alin.(2) CP RM în redacția din 1961, adică pentru dobândirea prin șantaj a avutului însoțită de răpirea rudei proprietarului în concurs cu privațiunea ilegală de libertate săvârșită într-un mod primejdios pentru viața sau sănătatea părții vătămate. Însă, prin Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 22 iunie 2004 a fost pronunțată o nouă hotărâre, prin care P.A., L.V. și C.L. au fost condamnați în baza art.164 alin.(2) lit.d), e), f) CP RM în redacția din 2002, adică pentru răpirea unei persoane săvârșită cu bună-știință asupra unui minor, de două sau mai multe persoane, din interes material. În fapt, P.A., L.V. și C.L., în urma unei înțelegeri prealabile, la propunerea lui P.A., care urmărea scopul realizării intenției criminale de extorcare a averii proprietarului, la 21 mai 2001, aproximativ la ora 08:00, s-au apropiat cu un automobil neidentificat de organul de urmărire penală de marca „VAZ-2106” de Complexul sportiv „Rezerve de muncă”, situat pe str. Trandafirilor, mun. Chișinău, unde minorul C.D. făcea sport. În timpul când C.D. trecea pe lângă automobil, P.A. s-a apropiat de el și cu ajutorul lui L.V. și C.L. l-a urcat forțat în automobil, răpindu-l. Aflându-se în automobil, P.A. l-a lovit pe C.D. în regiunea capului cu un corp contondent și, amenințându-l cu moartea, făptuitorii l-au dus pe minor în s. Mileștii Mici, r-nul Ialoveni, unde l-au ascuns într-un subsol. În aceeași zi P.A. și C.L. i-au comunicat prin telefon lui C.S. despre răpirea fiului și, amenințându-l că îi vor omorî copilul, au cerut răscumpărare 40 000 dolari SUA pentru eliberarea victimei [83].*

Considerăm ambele soluții neîntemeiate sub aspectul încadrării juridice a faptei. Aceasta deoarece, prin aplicarea soluției concursului de infracțiuni între art.125 alin.(4) și art.116 alin.(2) CP RM în redacția din 1961, instanța a încălcat principiul *non bis in idem*; or, aceeași reținere a fost condamnată de două ori. Indubitabil, privațiunea ilegală de libertate se absoarbe de răpire, (ca, de altfel, și conform legii penale în vigoare), iar răpirea constituia o modalitate a acțiunii adiacente a dobândirii prin șantaj a avutului proprietarului. Din aceste considerente, soluția corectă de încadrare trebuia să fie art.125 alin.(4) CP RM în redacția din 1961.

Care este totuși motivația instanței de recurs de a reîncadra acțiunile inculpaților din prevederile art.125 alin.(4) CP RM în redacția din 1961 în cele ale art.164 alin.(2) lit.d), e), f) CP RM în redacția din 2002? Instanța de recurs, în decizia sa din 22.06.2004, argumentează reîncadrarea faptei prin prisma prevederilor art.10 CP RM în redacția din 2002; or, în viziunea instanței, legea nouă prevede o pedeapsă mai blândă, motiv pentru care este incident caracterul retroactiv al legii penale. Nici pe de parte nu putem fi de acord cu aceste argumente. Potrivit legii penale noi, adică conform Codului penal în redacția din 2002, prototipul dobândirii prin șantaj a avutului însoțită de răpirea proprietarului, rudelor sau apropiaților acestuia este alin.(4) art.189 CP RM. Prin comparația sancțiunii penale, la momentul pronunțării deciziei din 22.06.2004, de la art.125 alin.(4) CP RM în redacția din 1961 și de la alin.(4) art.189 CP RM în redacția din 2002, ne dăm seama că în ambele legi penale limitele pedepsei cu închisoarea sunt identice – de la 10 la 25 ani. Luând în considerație aceste argumente, soluția de încadrare la momentul pronunțării deciziei trebuia să fie art.125 alin.(4) CP RM în redacția din 1961.

De remarcat că abia prin Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, nr.277-XVI din 18.12.2008 [97], sancțiunea de la alin.(4) art.189 CP RM a fost modificată în sensul atenuării pedepsei penale. Astfel, *de lege lata*, șantajul însoțit de răpirea proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau apropiaților acestora se pedepsește cu închisoare de la 7 la 13 ani. În contextul acestei modificări, este și cazul aplicării caracterului retroactiv al legii penale în speța de mai sus. Cu părere de rău, prin adoptarea Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție din 26.10.2009, ca efect al judecării recursului în anulare, a fost păstrată aceeași soluție de încadrare a instanței de recurs – art.164 alin.(2) lit.e), f) CP RM în redacția din 2002, cu excepția calificativului „*cu bună-știință asupra unui minor*”.

Necesitatea modificării limitelor de pedeapsă a șantajului însoțit de răpirea proprietarului, posesorului sau deținătorului, a rudelor sau apropiaților acestora a fost determinată în primul rând de criticile aduse sancțiunii de la alin.(4) art.189 CP RM ca efect al expertizării Codului penal al Republicii Moldova în cadrul Programului de cooperare al Consiliului Europei pentru consolidarea statului de drept (2003) [63]. În esență, expertul Mariavaleria del Tufo, profesor de

drept penal la Universitatea din Napoli II (Italia), nu a avut rezerve față de severitatea pedepsei maxime, ci față de diferența dintre pedeapsa minimă și cea maximă (sublinierea ne aparține – *n.a.*). Deși statul, în calitate de garant al ordinii publice, este liber a adopta măsurile necesare în lupta împotriva criminalității, principiul legalității sancțiunilor de drept penal implică cerințe specifice față de legiuitorul penal. Astfel, așa cum corect se relevă în doctrină [64, p.36], una dintre cerințele esențiale ale legiuitorului penal este asigurarea unei represiuni corecte și echitabile, cu evitarea oricăror manifestări de arbitrar posibile (sublinierea ne aparține – *n.a.*). Într-adevăr, există o marjă prea mare de apreciere la aplicarea pedepsei penale atunci când limita dintre minimul și maximul de pedeapsă este de cincisprezece ani. Nici criteriile de individualizare a pedepsei enunțate în art.75 CP RM nu sunt în măsură să răspundă necesităților fixării unei pedepse juste și echitabile. Reieșind din aceste raționamente, pentru asigurarea unei protecții efective a destinatarului legii penale împotriva abuzurilor puterii judecătorești, legiuitorul a instituit prin Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, nr.277-XVI din 18.12.2008, o discrepanță de șase ani dintre minimul și maximul pedepsei cu închisoarea.

3.4. Șantajul săvârșit în proporții mari și deosebit de mari

(alin.(5) și alin.(6) art.189 CP RM)

Șantajul săvârșit în proporții mari și șantajul săvârșit în proporții deosebit de mari evoluează drept circumstanțe agravante ale faptei incriminate la art.189 CP RM, fiind dislocate, *de lege lata*, la alin.(5) și (6), grație adoptării Legii Republicii Moldova pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, nr.277-XVI din 18.12.2008 [97]. Aceasta nici pe de parte nu înseamnă că până la data intrării în vigoare a acestei completări legea penală în redacția din 2002 nu supunea punibilității fapta de șantaj săvârșit în proporții mari și deosebit de mari. Substituentul alin.(5) și (6) art.189 CP RM era art.195 CP RM – „Însușirea în proporții mari și deosebit de mari”, indiferent de forma în care a fost săvârșită (art.186-192), incriminare care a fost supusă unor critici din partea experților europeni, consemnându-se că, dacă lista componentelor indicate în articol este exhaustivă, ar reieși că art.195 CP RM nu este decât o circumstanță agravantă pentru infracțiunile prevăzute la art.186-192 CP RM și că această infracțiune nu ar trebui să figureze într-un articol separat [63]. Apreciind drept juste aceste critici, consemnăm că, în viziunea noastră, această remaniere legislativă este binevenită, iar pentru a ne susține poziția vom invoca cel puțin două argumente:

Primo: termenul „însușire” este echivalent noțiunii „sustragere”; astfel, reieșea că șantajul este o sustragere, ceea ce nu corespunde realității. Am și demonstrat-o în paginile anterioare.

Secundo: art.195 CP RM era aplicat inadecvat; or, de cele mai dese ori, instanța de judecată cumula toate quantumurile patrimoniale ce se refereau la diferite infracțiuni, fără a lua în calcul că sintagma „indiferent de forma în care a fost săvârșită (art.186-192)”, consemnată în dispoziția art.195 CP RM, pune în lumină caracterul de trimitere al acestei norme, nu însă tocmai comasarea în aceeași componență de infracțiune a mai multor fapte prejudiciabile săvârșite în scop de cupiditate prin sustragere sau fără sustragere, reunite sub egida urmărilor prejudiciabile legalmente cuantificabile. Iată un exemplu din practica judiciară care ne convinge de cele invocate: *La 9 august 2002, ora 21:15, P.A., P.V., prin înțelegere prealabilă și împreună cu C.V., mascându-se, au pătruns în casa cet. S.C. de pe str. V.Aleksandri 2, or. Șolsănești, unde, amenințându-l cu o armă de vânătoare cu țeava și patul scurtat, calibrul 16 mm, de model TOZ-BM nr.73122, i-au aplicat, în prezența copiilor minori, multiple lovituri cu pumnii, picioarele și bastonul gimnastic peste diferite părți ale corpului, cauzându-i leziuni corporale ușoare, cerându-i bani. Apoi i-au aplicat multiple lovituri fiului minor al acestuia, S.D, cauzându-i leziuni corporale ușoare. Deoarece S.C. a refuzat să le transmită bani, aceștia, amenințându-l cu arma de vânătoare, au sustras din casă bunuri în sumă totală de 25 583 lei 50 bani. Tot atunci, continuându-și acțiunile criminale, făptuitorii au telefonat-o pe S.S., soția lui S.C., care se afla la muncă în or. Roma (Italia), cerându-i 10 000 dolari SUA. Concomitent au șantajat-o că, în caz contrar, îi vor omori familia și, alipind arma de foc de capul copiilor, amenințându-i cu moartea, i-au impus să vorbească la telefon cu mama lor și s-o convingă să le predea suma cerută. Ulterior, cu scopul de a li se transmite suma cerută, l-au răpit pe minorul S.D. Cu automobilul „Mazda-323” l-au dus în apartamentul 26 de pe str.31 August 14, or. Șoldănești, unde l-au ținut cu forța până la 10 octombrie 2002, ora 11:00, după care, cu același automobil, l-au transportat și lăsat în pădurea din apropierea or. Șoldănești. Cele săvârșite au fost calificate de către instanța de fond conform alin.(1) art.195 CP RM, ca însușire în proporții mari a bunurilor prin tâlhărie și șantaj [40].*

O asemenea încadrare juridică este defectuoasă. O motivăm prin prisma alin.(1) art.30 CP RM, care stipulează următoarele: „Se consideră infracțiune prelungită fapta săvârșită cu intenție unică, caracterizată prin două sau mai multe acțiuni infracționale identice (sublinierea ne aparține – *n.a.*), comise cu un singur scop, alcătuind în ansamblu o infracțiune”. După cum este lesne de observat din speța reprodusă, cele două fapte comise – tâlhăria și șantajul – nu sunt infracțiuni identice. Mai mult ca atât, se neglijează și faptul că P.A. și P.V. nu au acționat cu intenție unică.

În alt context, menționăm că, *de lege lata*, sintagmele „în proporții mari” și „în proporții deosebit mari” se referă la parametrii cantitativi ai obiectului material al infracțiunii de șantaj, nu însă la parametrii valorici ai urmărilor prejudiciabile. O deducem din însăși formularea pe

care o face legiuitorul în alin.(5) și (6) art.189 CP RM: „Acțiunile prevăzute la alin.(1), (2), (3) sau (4) săvârșite în proporții mari / deosebit de mari”, în contrast cu fostul cadru reglementar, unde era utilizată sintagma „care au adus la pagube de proporții mari” (alin.(3) art.125 CP RM în redacția din 1961). Dacă legiuitorul ar fi avut intenția de a agrava răspunderea penală pentru dobândirea foloaselor patrimoniale în proporții mari / deosebit de mari, atunci ar fi utilizat sintagma „Acțiunile prevăzute la alin.(1), (2), (3) sau (4), care au cauzat daune în proporții mari / deosebit de mari”. Deci, analiza particulară a cadrului normativ prevăzut la art.189 CP RM denotă că, pentru a fi operante circumstanțele agravante de la alin.(5) și alin.(6) art.189 CP RM, nu contează dacă făptuitorul a dobândit foloase patrimoniale în aceste proporții, important este ca intenția făptuitorului să fie orientată spre obținerea acestor proporții. Cel puțin, așa deducem intenția legiuitorului, interpretând *ad litteram* textul de lege de la alin.(5) și alin.(6) art.189 CP RM.

În același timp, nu putem neglija faptul că alin.(5) și alin.(6) art.189 CP RM constituie norme de trimitere, considerent din care, pentru desemnarea parametrilor cantitativi, ne vom conduce de prevederile art.126 alin.(1) CP RM: „Se consideră proporții deosebit de mari, proporții mari valoarea bunurilor sustrate, dobândite, primite, fabricate, distruse, utilizate, transportate, păstrate, comercializate, trecute peste frontiera vamală, valoarea pagubei pricinuite de o persoană sau de un grup de persoane, care, la momentul săvârșirii infracțiunii, depășește 5000 și, respectiv, 2500 unități convenționale de amendă”. Deci, din această normă rezultă o cu totul altă situație față de cea pe care am constatat-o reieșind din norma de la art.189 CP RM. Aceasta deoarece printre acțiunile exhaustive ce vizează valoarea bunurilor legiuitorul nu a introdus termenul „cererea”. Legiuitorul s-a rezumat doar la termenul „dobândire”.

Tocmai această divergență dintre prevederile art.189 și ale art.126 CP RM a generat o practică judiciară neuniformă. Pentru a ne convinge de acest fapt, vom lua în vizor două cauze contradictorii în această materie:

1) Deși victima nu a transmis suma solicitată, fapta a fost încadrată în baza art.195 alin.(2) CP RM – însușirea în proporții deosebit de mari a bunurilor săvârșită prin șantaj, adică cererea de a transmite bunurile proprietarului în proporții deosebit de mari, înaintată de mai multe persoane, prin amenințare cu moartea, cu aplicarea violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate, însoțită de răpirea proprietarului, săvârșită în următoarele circumstanțe: *La sfârșitul lunii decembrie 2004, P.K. s-a întâlnit în or. Londra (Marea Britanie) cu C.M. Urmărind scopul de profit, l-a instigat pe ultimul să dobândească prin șantaj de la cetățeanul Marii Britanii A.D. bani în sumă de 200 000 dolari SUA. La începutul lunii martie 2005, P.K. l-a telefonat pe C.M. și l-a anunțat că a organizat deplasarea lui A.D. în Republica Moldova, la data de 15 martie*

2005, indicându-i numărul rutei aeriene și ora sosirii în Aeroportul Internațional Chișinău. Cu scopul realizării intențiilor criminale, C.M. l-a instigat la săvârșirea infracțiunii pe D.Iu., care, la 15 martie 2005, aproximativ la ora 22:00, acționând de comun acord și în urma înțelegerii prealabile cu alte două persoane, l-au răpit pe A.D. în incinta Aeroportului Internațional Chișinău. Amenințându-l cu moartea, aplicându-i violență nepericuloasă pentru viața și sănătatea acestuia, l-au dus în apartamentul 209 de pe str. Verșigora din or. Râbnița, unde l-au deținut, contrar voinței acestuia, până la 25 martie 2005, cerându-i transmiterea banilor în sumă de 200 000 dolari SUA, echivalentul a 2 518 000 lei (sublinierea ne aparține – n.a.), în schimbul eliberării lui [55].

2) L.B., M.R., S.A și L.A. au fost recunoscuți vinovați de către instanța de fond în comiterea infracțiunii prevăzute la alin.(4) art.189 CP RM, nu însă a celei prevăzute la alin.(2) art.195 CP RM, adică a șantajului în proporții deosebit mari, normă care era în vigoare la moment: La 6 septembrie 2003, la ora 06:00, L.B., împreună cu M.R., S.A și L.A., s-au deplasat cu automobilul „Opel-Cadet” la blocul locativ de pe str. Gh.Asachi 64/1, mun. Chișinău, unde domicilia A.P. În aceeași zi, aproximativ la ora 07:00, când A.P. a ieșit din apartament și se cobora pe scară, L.B., împreună cu M.R., S.A și L.A., s-au apropiat de el și, invocând un pretext inventat, i-au pus pe mâini cătușe. Continuându-și acțiunile criminale, i-au legat picioarele, i-au acoperit capul cu o căciulă sportivă, i-au pus un cuțit în regiunea gâtului, l-au urcat în automobil și l-au dus la cariera de piatră părăsită, situată în apropierea s. Goieni, mun. Chișinău. Acolo, amenințându-l cu moartea, L.B., M.R., S.A și L.A. i-au aplicat lovituri cu pumnii, picioarele și cu o vergea metalică pe diferite părți ale corpului, cauzându-i leziuni corporale medii, cerându-i să le fie transmisă suma de 50 000 dolari SUA [82] (sublinierea ne aparține – n.a.).

Deci, în primul caz șantajul a fost recunoscut ca fiind săvârșit în proporții deosebit de mari, chiar dacă nu a fost cauzat prejudiciul patrimonial efectiv, iar în al doilea caz tocmai lipsa prejudiciului patrimonial efectiv a constituit o piedică de a concepe șantajul săvârșit în proporții deosebit de mari. Neuniformitatea practicii judiciare în această materie generează necesitatea de a răspunde la următoarea întrebare: Care este momentul de consumare în ipoteza șantajului prevăzut la alin.(5) și (6) art.189 CP RM? Această necesitate apare mai ales pe fundalul faptului că un răspuns la această întrebare ne va permite să identificăm dacă alin.(5) și (6) art.189 CP RM rămân în continuare infracțiuni formale sau devin materiale.

Luând în considerație faptul că la art.126 alin.(1) CP RM legiuitorul indică doar asupra termenului „dobândire”, iar acest termen semnifică amplificarea, după momentul înaintării cererii de a se transmite bunurile, a rezultatului produs inițial, trebuie să recunoaștem că

momentul de consumare în acest caz este producerea prejudiciului patrimonial efectiv, chiar dacă din analiza generalizată a art.189 CP RM rezultă lipsa acestei relevanțe. Aceasta se impune din considerente de respectare a principiului legalității; or, în eventualitatea în care în alin.(1) art.126 CP RM legiuitorul ar fi statuat și asupra cererii bunurilor, nici nu se mai pune problema cu referire la momentul de consumare. *De lege ferenda* însă, considerăm oportun de a introduce în alin.(1) art.126 CP RM, după cuvântul „sustrase”, cuvântul „cerute”, prin aceasta respectând adevărata intenție a legiuitorului de a agrava răspunderea penală atunci când șantajul vizează anumiți parametri cantitativi, indiferent de survenirea prejudiciului patrimonial efectiv. În opinia noastră, există suficiente temeiuri de a considera că gravitatea atingerii aduse relațiilor sociale se fundamentează prin simpla intenție de a acapara bunurile străine care corespund următoarelor limite cantitative evaluate în bani: de la 50 000 până la 100 000 lei – proporții mari; de la 100 000 lei și mai mult – proporții deosebit de mari.

În același timp, remarcăm că parametrii cantitativi enunțați la alin.(1) art.126 CP RM trebuie să fie stabiliți la momentul intrării în vigoare a modificării operate în legea penală. Astfel, amintim că limitele cantitative de 5000 și, respectiv, de 2500 unități convenționale de amendă constituie rezultatul amendamentelor Legii Republicii Moldova privind modificarea și completarea unor acte legislative, nr.292-XVI din 21.12.2007 [97]; or, până la 08.02.2008, dată la care au intrat în vigoare actualii parametri, cuantumurile proporțiilor deosebit de mari și mari erau de 1500 și, respectiv, de 500 unități convenționale de amendă. De asemenea, parametrii cantitativi trebuie raportați și la momentul intrării în vigoare a legii penale. În acest sens, prezintă relevanță următorul exemplu din practica judiciară: *Rejudecând cauza, instanța de recurs a pronunțat o nouă hotărâre, recunoscându-l vinovat pe P.(G).P. de săvârșirea infracțiunii prevăzute la alin.(5) art.189 CP RM, fiind constatate următoarele circumstanțe: La începutul anului 1998, P.(G).P. l-a invitat de câteva ori pe C.V. în oficiul firmei „Gaz Group”, unde P.(G).P. și alte persoane neidentificate au cerut de la C.V. transferarea în posesia lor a sumelor bănești în valoare de 200 000 lei, în caz contrar, amenințându-l cu răfuială fizică și cu majorarea sumei bănești șantajate. Având teamă că aceste amenințări îi vor fi aplicate, C.V., în aceeași perioadă de timp, a transmis persoanelor sus-indicate bani, materiale de construcție, cereale, unități de transport, în sumă totală de 200 000 lei. În asemenea circumstanțe, instanța de recurs a reîncadrat acțiunile lui P.(G).P. din alin.(3) art.125 CP RM în redacția din 1961 în alin.(5) art.189 CP RM în redacția din 2002 [46]. Deși valoarea bunurilor transmise au fost estimate la 200 000 lei, care constituie actualmente proporții deosebit de mari, acțiunile făptuitorului au fost încadrate în conformitate cu alin.(5) art.189 CP RM, adică ca șantaj săvârșit în proporții mari. Aceasta se explică prin faptul că în Codul penal în redacția din 1961 daunele în proporții deosebit de mari*

nu au fost inserate printre circumstanțele agravante ale dobândirii prin șantaj a avutului proprietarului.

Schimbând vectorul cercetării circumstanțelor agravante ale șantajului prevăzute la alin.(5) și la alin.(6) art.189 CP RM, consemnăm că parametrii valorici ce reflectă conținutul sintagmelor „în proporții mari” și „în proporții deosebit mari” sunt condiționați de costul obiectului material, exprimat în bani, la momentul comiterii infracțiunii; or, alin.(1) art.126 CP RM anume la acest moment raportează calcularea cuantumului cerut de lege. Iată de ce, atunci când obiectul material al șantajului îl formează valuta străină, valoarea mijloacelor bănești este calculată în raport cu cursul valutar al BNM existent la momentul comiterii infracțiunii. Despre aceasta ne-o demonstrează următorul caz din practica judiciară: *În perioada 5 martie – 12 martie 2008, Ț.L. și B.V., de comun acord și prin înțelegere prealabilă, l-au amenințat pe cet. Ș.Ig. cu răspândirea unor știri defăimătoare despre el, cerând de la acesta transmiterea banilor în sumă de 30 000 euro. Potrivit cursului valutar stabilit de Banca Națională a Moldovei, 1 euro constituia 16, 9297 lei. Deci, suma totală cerută constituia 507 891 lei (sublinierea ne aparține – n.a.). La 28 martie 2008, în jurul orelor 12:30, Ț.L., de comun acord și prin înțelegere prealabilă cu B.V., sub același pretext, s-au deplasat în regiunea str. Ștefan cel Mare nr.20 din or. Cahul, unde au primit de la cet. Ș.Ig. bani extorcați în sumă de 700 dolari SUA. Potrivit cursului valutar stabilit de Banca Națională a Moldovei, 1 dolar SUA constituia 10,6012 lei. Deci, suma totală primită constituia 7420,84 lei [54] (sublinierea ne aparține – n.a.).*

3.5. Concluzii la Capitolul 3

Sintetizând rezultatele investigației realizate în acest capitol, formulăm următoarele **concluzii** referitoare la elementele circumstanțiale agravante ale infracțiunii de șantaj:

1) Șantajul săvârșit de două sau mai multe persoane se referă nu doar la coautorat, ci și la ipotezele în care o persoană care întrunește semnele subiectului infracțiunii, apelând la eforturile unor persoane iresponsabile sau care nu au atins vârsta răspunderii penale, săvârșește latura obiectivă a infracțiunii împreună cu acestea sau prin intermediul lor;

2) În sensul prevederii de la art.189 alin.(2) lit.c) CP RM, aplicarea violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate constituie cauzarea intenționată a leziunilor corporale, care nu au avut drept urmare nici dereglarea sănătății mai mult de 6 zile, nici pierderea capacității de muncă, ori aplicarea intenționată a loviturilor sau săvârșirea altor acțiuni violente care au cauzat o durere fizică, dacă acestea nu au creat pericol pentru viața și sănătatea victimei;

3) În ipoteza concursului real dintre șantaj și omorul intenționat, luarea în considerație la încadrare a lit.b) alin.(2) art.145 CP RM este exclusă, avându-se în vedere incidența formei atipice a șantajului prevăzute la (lit.e) alin.(3) art.189 CP RM); or, concursul de infracțiuni dintre lit.e) alin.(3) art.189 CP RM și lit.b) alin.(2) art.145 CP RM ar genera încălcarea principiului *non bis in idem*, deoarece unul și același interes material s-ar lua în calcul de două ori;

4) Pentru imputarea variantei agravate de la lit.e) alin.(2) art.189 CP RM nu are nici o relevanță: cuantumul sau caracterul daunei cauzate prin distrugerea sau deteriorarea bunurilor; metoda de realizare a distrugerii sau a deteriorării bunurilor; categoriile bunurilor. Important este ca bunurile distruse sau deteriorate să fie străine făptuitorului și să nu coincidă cu bunurile ce formează obiectul material principal al șantajului;

5) Dacă făptuitorul, având *ab initio* intenția de a comite fapta de șantaj, distruge sau deteriorează bunurile, după care renunță de bunăvoie de a înainta una dintre cele trei cereri patrimoniale, infracțiunea (art.197 CP RM) sau, după caz, contravenția de distrugere sau deterioare intenționată a bunurilor (art.104 din Codul contravențional) își redobândesc autonomia;

6) Aplicarea armei sau a altor obiecte folosite în calitate de armă reprezintă nu altceva decât o varietate a violenței. De aceea, comiterea infracțiunii de șantaj în asemenea circumstanțe este organic legată, în toate cazurile, de acțiunea adiacentă a șantajului de la alin.(1) art.189 CP RM – amenințarea cu violența, iar în unele cazuri și de acțiunea adiacentă a șantajului de la lit.d) alin.(2) art.189 CP RM – prin amenințare cu moartea, atunci când făptuitorul uzează de o armă veridică, care este inteligibilă victimei;

7) În sensul prevederii de la art.189 alin.(3) lit.c) CP RM, violența periculoasă pentru viață sau sănătate presupune violența care a cauzat vătămare ușoară sau medie a integrității corporale sau a sănătății ori care, deși nu a cauzat asemenea urmări, constituie, la momentul aplicării sale, datorită metodei de operare, un pericol real pentru viața sau sănătatea victimei;

8) Între art.309¹ CP RM și lit.d) alin.(3) art.189 CP RM nu există nici o concurență dintre o parte și un întreg, iar acțiunile de schinguire, tortură, tratament inuman sau degradant, la care face referire legiuitorul în varianta agravată de la lit.d) alin.(3) art.189 CP RM, constituie cazuri particulare de manifestare a cruzimii, motiv din care acestea urmează a fi înlocuite cu sintagma „săvârșite cu deosebită cruzime”, prin aceasta soluționându-se și problema polisemantismului termenului „tortură”;

9) Diferențierea răspunderii penale, în cazul în care șantajul implică un prejudiciu patrimonial efectiv, acționează doar în raport cu prima modalitate a acțiunii principale – cererea de a se transmite bunurile, iar pentru a fi imputată agravanta de la lit.e) alin.(3) art.189 CP RM nu are relevanță la încadrare dacă făptuitorul a dobândit integral sau doar o parte din bunurile cerute;

10) În virtutea lipsei percepției caracterului ilegal al acțiunilor făptuitorului, în cazul escrocheriei, voința victimei privind dispunerea de bunurile care se află în posesia ei este denaturată, pe când, în cazul șantajului, voința victimei este paralizată, avându-se în vedere conștientizarea de către ultima a caracterului ilegal al acțiunilor făptuitorului;

11) Aplicarea în practică a circumstanței agravante de la lit.f) alin.(3) art.189 CP RM rec-lamă pericolul instaurării arbitrariului din partea subiecților investiți cu aplicarea legii penale; or, sintagma „alte urmări grave” încalcă previzibilitatea și claritatea normei de incriminare, motiv din care se impune eliminarea acesteia;

12) Spre deosebire de răpirea unei persoane din interes material (lit.f) alin.(2) art.164 CP RM), în cazul alin.(4) art.189 CP victima nu este un obiectiv, ci un mijloc de presiune asupra destinatarului cererii patrimoniale;

13) Între art.164 și alin.(4) art.189 CP RM există o concurență dintre o parte și un întreg, unde răpirea persoanei îndeplinește rolul de infracțiune-mijloc, iar șantajul – de infracțiune-scop. *Per a contrario*, alin.(4) art.189 CP RM nu poate absorbi răpirea minorului de către rudele apropiate, motiv pentru care se impune concursul de infracțiuni dintre art.164¹ și art.189 CP RM;

14) În contextul alin.(5) și alin.(6) art.189 CP RM, sintagmele „*în proporții mari*” și „*în proporții deosebit mari*” se referă la parametrii cantitativi ai obiectului material al infracțiunii de șantaj. Însă, având în vedere faptul că la art.126 alin.(1) CP RM legiuitorul indică doar asupra termenului „dobândire”, iar acest termen semnifică amplificarea, după momentul înaintării cererii de a se transmite bunurile, a rezultatului produs inițial, respectând principiul legalității, trebuie să recunoaștem că momentul de consumare în acest caz este producerea prejudiciului patrimonial efectiv, chiar dacă din analiza generalizată a art.189 CP RM rezultă lipsa acestei relevanțe.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Rezultatele obținute în urma investigațiilor efectuate constau în:

1. Relevarea caracteristicilor victimei infracțiunii prevăzute la art.189 CP RM.
2. Demonstrarea faptului că infracțiunea de șantaj dispune atât de obiect material, cât și de obiect imaterial.
3. Determinarea conținutului modalităților normative ale acțiunii principale și ale acțiunii adiacente ale faptei prejudiciabile prevăzute la art.189 CP RM.
4. Argumentarea tezei că scopul de cupiditate al infracțiunii de șantaj nu implică neapărat și un motiv de cupiditate.
5. Stabilirea conținutului exact al circumstanțelor agravante de la lit.c) alin.(2) art.189 CP RM – „violență nepericuloasă pentru viață sau sănătate” și de la lit.c) alin.(3) art.189 CP RM – „violență periculoasă pentru viață sau sănătate”.
6. Identificarea normelor concurente în raport cu art.189 CP RM și soluționarea problemelor de încadrare ce rezultă din această concurență.
7. Elucidarea criteriilor de demarcare a infracțiunii de șantaj de unele infracțiuni adiacente, precum cele prevăzute la: lit.e) alin.(2) art.187, art.188, art.190, art.247, art.352 CP RM.
8. Determinarea erorilor judiciare admise la aplicarea răspunderii penale pentru șantaj și identificarea unor soluții optime de eficientizare a practicii de aplicare a art.189 CP RM.
9. Relevarea curențelor de ordin tehnico-legislativ ce rezultă din prevederea de la art.189 CP RM, precum și din acele norme care tangențiază cu această incriminare.
10. Formularea propunerilor *de lege ferenda* menite să contribuie la perfecționarea bazei juridice incriminatoare în materie, precum și la compatibilizarea instrumentariului penal ce tangențiază cu art.189 CP RM, aducându-l în corespundere cu exigențele politicii penale la nivel european.

Făcând o generalizare asupra aspectelor teoretice și practice ale infracțiunii de șantaj, formulăm următoarele **concluzii**:

- 1) Infracțiunea prevăzută la art.189 CP RM dispune atât de obiect material, cât și de obiect imaterial;
- 2) În cazul infracțiunii prevăzute la art.189 CP RM, fapta prejudiciabilă este alcătuită din acțiunea principală, care poate viza, alternativ, una dintre cele trei modalități stipulate la alin.(1) art.189 CP RM și din acțiunea adiacentă, care poate să se manifeste prin una dintre cele patru modalități specificate în alin.(1) art.189 CP RM sau prin una dintre cele șase modalități ce apar pe post de variante agravate ale șantajului. *Per a contrario* modalităților normative care au un caracter alternativ, cele două acțiuni alcătuitoare ale faptei prejudiciabile prevăzute la art.189 CP RM sunt cumulative;

3) *De lege lata*, există o necorespondere vădită între denumirea art.189 CP RM și conținutul constitutiv al textului incriminator; or, titulatura articolului indică doar asupra uneia dintre modalitățile normative prevăzute la alin.(1) art.189 CP RM, și anume – „amenințarea cu răspândirea unor știri defăimătoare”;

4) Deși componența infracțiunii prevăzute la art.189 CP RM este formală, pe fundalul caracterului complex al laturii obiective se profilează posibilitatea existenței tentativei la infracțiunea de șantaj, ca activitate infracțională neconsumată;

5) Scopul de cupiditate, nu însă și motivul de cupiditate, este un semn secundar obligatoriu al șantajului, însă pentru imputarea răspunderii penale pentru șantaj nu este necesar ca acesta să fie efectiv realizat. În cazul realizării efective a scopului de cupiditate, se impune aplicarea lit.e) alin.(3) art.189 CP RM doar în cazul în care acțiunea principală se manifestă prin cererea de a se transmite bunurile;

6) Există o concurență dintre o parte și un întreg, în cazul: art.155 și alin.(1) art.189 sau, după caz, lit.d) alin.(2) art.189 CP RM; art.197 și lit.e) alin.(2) art.189 CP RM; art.152 și lit.c) alin.(3) art.189 CP RM; art.149 și lit.f) alin.(3) art.189 CP RM; art.164 și alin.(4) art.189 CP RM. În schimb, nu poate să existe concurență dintre o parte și un întreg în cazul: art.164¹ în raport cu alin.(4) art.189 CP RM; art.309¹ în raport cu lit.d) alin.(3) art.189 CP RM;

7) În raport cu art.189 CP RM, art.217⁴ și alin.(2) art.295 CP RM constituie norme speciale;

8) Prin utilizarea sintagmei de la lit.f) alin.(3) art.189 CP RM – „alte urmări grave” – legiuitorul a încălcat principiul legalității incriminării.

În scopul perfecționării legii penale, urmărindu-se și cel de a contribui la interpretarea corectă și la aplicarea uniformă a legii penale, au fost formulate următoarele **recomandări**:

1) înlocuirea termenului „șantaj” din denumirea art.189 CP RM și a termenului „extorcarea” din art.217⁴ CP RM cu termenul „extorsiunea”;

2) completarea alin.(1) art.189 CP RM, astfel încât după cuvântul „cererea” să urmeze cuvintele „ilegală și neîntemeiată”, iar după cuvintele „transmite” și „acțiuni” să urmeze cuvintele „gratuit” și, respectiv, „neechivalente”;

3) înlocuirea, în prevederea de la alin.(1) art.189 CP RM, a cuvintelor „dreptul asupra bunurilor” prin sintagma „unele facultăți asupra bunurilor”;

4) reformularea și suplinirea, în prevederea de la alin.(1) art.189 CP RM, a cuvintelor „amenințând cu răspândirea unor știri defăimătoare despre ele” prin expresia „amenințarea cu răspândirea unor informații defăimătoare sau confidentiale”;

5) completarea și reformularea, în prevederea de la alin.(1) art.189 CP RM, a cuvintelor „cu deteriorarea sau distrugerea bunurilor proprietarului, posesorului sau deținătorului” prin sintagma „sustragerea, răpirea ori deteriorarea sau distrugerea bunurilor lor”;

6) completarea alin.(1) art.189 CP RM cu expresia „în folosul făptuitorului sau al unor terți”;

7) modificarea prevederii de la lit.d) alin.(2) art.189 CP RM, astfel încât locuțiunea „prin amenințare cu moartea” să fie reformulată în „prin amenințare cu omorul”;

8) substituirea, în prevederea de la lit.d) alin.(3) art.189 CP RM, a cuvintelor „însoțite de schingiuire, tortură, tratament inuman sau degradant” prin cuvintele „săvârșite cu deosebită cruzime”;

9) modificarea prevederii de la lit.e) alin.(3) art.189 CP RM: în locul expresiei „urmate de dobândirea bunurilor cerute” să fie utilizată expresia „urmate de realizarea cererii patrimoniale”;

10) eliminarea lit.f) din alin.(3) art.189 CP RM;

11) excluderea din alin.(2) art.21 CP RM a mențiunii privind art.195 și suplimentarea art.189, din același alin.(2) art.21 CP RM, cu alin.(5) și (6), care vor urma după alin.(4);

12) completarea alin.(1) art.126 CP RM cu cuvântul „cerute”, care să urmeze după cuvântul „sustrase”.

Urmare a celor relevate, propunem următoarea redacție a art.189 CP RM:

Articolul 189. Extorsiunea

(1) Extorsiunea, adică cererea ilegală și neîntemeiată de a transmite gratuit bunurile străine, unele facultăți asupra acestora sau de a săvârși anumite acțiuni neechivalente cu caracter patrimonial, în folosul făptuitorului sau al unor terți, însoțită de amenințarea cu aplicarea violenței asupra altor persoane ori cu răpirea lor, cu răspândirea unor informații defăimătoare sau confidentiale despre acestea, cu sustragerea, răpirea ori deteriorarea sau distrugerea bunurilor lor,

se pedepsește cu amendă în mărime de la 200 la 500 unități convenționale sau cu închisoare de până la 4 ani.

(2) Extorsiunea săvârșită:

b) de două sau mai multe persoane;

c) cu aplicarea violenței nepericuloase pentru viață sau sănătate;

d) prin amenințare cu omorul;

e) cu deteriorarea sau distrugerea bunurilor,

se pedepsește cu închisoare de la 3 la 7 ani cu amendă în mărime de la 500 la 1000 unități convenționale.

(3) Acțiunile prevăzute la alin.(1) sau (2):

a) săvârșite de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală;

b) săvârșite cu aplicarea armei sau a altor obiecte folosite în calitate de armă;

c) însoțite de violență periculoasă pentru viață sau sănătate;

d) săvârșite cu deosebită cruzime;

e) urmate de realizarea cererii patrimoniale,

se pedepsesc cu închisoare de la 6 la 10 ani cu amendă în mărime de la 1000 la 2000 unități convenționale.

(4) Acțiunile prevăzute la alin.(1), (2) sau (3) însoțite de răpirea persoanei, se pedepsesc cu închisoare de la 7 la 13 ani.

(5) Acțiunile prevăzute la alin.(1), (2), (3) sau (4) săvârșite în proporții mari, se pedepsesc cu închisoare de la 9 la 13 ani.

(6) Acțiunile prevăzute la alin.(1), (2), (3), (4) sau (5) săvârșite în proporții deosebit de mari,

se pedepsesc cu închisoare de la 10 la 15 ani.

Avantajele acestor recomandări se evidențiază în următoarele domenii:

- **Domeniul legislativ:** Prin implementarea recomandărilor propuse s-ar asigura unitatea sistemului juridic, precum și consecvența normelor juridico-penale, dar, deopotrivă, s-ar respecta principiul legalității incriminării;

- **Domeniul jurisprudențial:** S-ar asigura aplicarea corectă și unitară de către instanțele de judecată a răspunderii penale în conformitate cu art.189 CP RM;

- **Domeniul economic:** Se vor evita cheltuielile generate de eventualele condamnări ale Republicii Moldova la Curtea Europeană în legătură cu încălcarea de către legiuitorul autohton a principiului legalității incriminării, în special cu omiterea de a elabora norme previzibile și clare; se vor diminua cheltuielile în legătură cu rejudecarea cauzelor ca efect al reîncadrării art.189 în: lit.e) alin.(2) art.187 sau în art.188; art.247; art.352 CP RM.

Planul cercetărilor de perspectivă în investigarea temei este direcționat spre:

- Analiza juridico-penală și criminologică a șantajului având caracter organizat.
- Desfășurarea cercetărilor referitoare la erorile judiciare admise la aplicarea răspunderii penale în conformitate cu art.189 CP RM.

- Elaborarea unui nou proiect de Hotărâre a Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la extorsiune.

- Continuarea investigării activității infracționale neconsumate în cazul infracțiunii de șantaj.

- Aprofundarea cercetării privind oportunitatea dislocării în componența infracțiunii de șantaj a normelor penale care formează partea (în sensul art.118 CP RM), în raport cu prevederile art.189 CP RM, care formează întregul.

BIBLIOGRAFIE

1. Antohi L., Băieș S., Băieșu A. ș.a. Comentariul Codului civil al Republicii Moldova. Vol. I. Chișinău: ARC, 2005. 816 p.
2. Baci Gh. Medicina legală. Chișinău: Știința, 1995. 150 p.
3. Barbăneagră A., Alecu Gh., Berliba V. ș.a. Codul Penal al Republicii Moldova: Comentariu. (Legea nr.985-XVI din 18.04.2002. Cu toate modificările operate până la republicare în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.72-79/195 din 14.04.2009. Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale). Chișinău: Sarmis, 2009. 860 p.
4. Barbăneagră A., Berliba V., Gurschi C. ș.a. Codul penal comentat și adnotat. Chișinău: Cartier, 2005. 656 p.
5. Bîrgău M., Larii Iu. Aspecte juridico-penale și criminologice ale șantajului: studiu monografic. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare”, 2004. 204 p.
6. Bolocan-Holban A. Distincții și asemănări între termenii prevăzuți la articolul 3 din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului (tortură, tratament inuman, tratament degradant). În: Revista Națională de Drept, 2009, nr.10-12, p.150-151.
7. Botezatu Ig. Răspunderea penală pentru escrocherie. Material didactico-științific. Chișinău: CEP USM, 2010. 302 p.
8. Botnaru S., Șavga A., Grosu V. ș.a. Drept penal. Partea Generală. Vol. I. Chișinău: Cartier juridic, 2006. 624 p.
9. Brînză S. Raportul dintre noțiunile „patrimoniu” și „proprietate” în contextul apărării penale. În: Analele Științifice ale USM. Seria „Științe socioumanistice”. Vol. I. Chișinău: CEP USM, 2003, p.102-109.
10. Brînză S. Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005. 675 p.
11. Brînză S. Răspunderea penală pentru omorul săvârșit din interes material (lit.b) alin.(2) art.145 C.pen. RM): examinarea unor aspecte controversate. În: Revista Națională de Drept, 2008, nr.10, p.5-11.
12. Brînză S. Analiza juridico-penală a omorului săvârșit cu răpirea sau luarea persoanei în calitate de ostatic (lit.f) alin.(2) art.145 C. pen. RM). În: Revista Națională de Drept, 2009, nr.5, p.2-15.
13. Brînză S. Analiză de drept penal a unor circumstanțe agravante prevăzute la alin.(2) art.151 și la alin.(2) art.152 CP RM. În: Revista Institutului Național al Justiției, 2010, nr.2(13), p.39-53.

14. Brînză S. Reflecții asupra interpretării și aplicării unor prevederi ale alin.(2) art.151 și alin.(2) art.152 C.pen. RM. În: Revista Națională de Drept, 2010, nr.4, p.2-10.
15. Brînză S., Ulianovschi X., Stati V. ș.a. Drept penal. Vol. II. Chișinău: Cartier juridic, 2005. 804 p.
16. Brînză S., Stati V. Calificarea infracțiunilor privind viața sexuală: controverse și soluții. În: Revista Națională de Drept, 2007, nr.5, p.2-10.
17. Brînză S., Stati V. Unele reflecții asupra practicii aplicării răspunderii penale pentru omorul intenționat. În: Revista Națională de Drept, 2007, nr.6, p.2-6.
18. Brînză S., Stati V. Drept penal: Partea Specială. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011. 1062 p.
19. Bulai C. Drept penal român. Partea Generală. București: Șansa, 1992. 411 p.
20. Bulai C. Manual de drept penal. Partea Generală. București: ALL, 1997. 647 p.
21. Cernomoreț S. Răspunderea penală pentru samavolnicie: Teză de doctor în drept. Chișinău, 2010. 154 p.
22. Cian Dini Thang. Răspunderea penală pentru dobândirea prin șantaj a avutului proprietarului: Autoreferat al tezei de doctor în drept. Chișinău, 1998. 24 p.
23. Cioclei V. Mobilul în conduita criminală. București: ALL Beck, 1999. 336 p.
24. Codul civil: Legea Republicii Moldova nr.1107-XV din 6 iunie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.82-86/661. În vigoare din 12 iunie 2003.
25. Codul contravențional: Legea Republicii Moldova nr.218-XVI din 24 octombrie 2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.3-6. În vigoare din 31 mai 2009.
26. Codul penal adoptat la 24.03.1961, în vigoare din 24.04.1961, publicat în Veștile nr.010 din 24.04.1961 (art.41), abrogat la 12.06.2003 prin Legea nr.1160-XV din 21.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128.
27. Codul penal: Legea Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129. În vigoare din 12 iunie 2003.
28. Codul penal al României din 1968. În: Buletinul Oficial al României, 1968, nr.79-79bis. Republicat în temeiul Legii nr.140/1997. În: Monitorul Oficial al României, 1997, nr.65.
29. Codul penal al României din 2009. Promulgat prin Decretul nr.1211 din 17 iulie 2009. În: Monitorul Oficial al României, 24.07.2009. Partea I, nr.510.
30. Codul de procedură penală: Legea Republicii Moldova nr.122-XV din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.
31. Convenția ONU împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente însoțite de cruzime, inumane sau degradante, adoptată la New-York la 10.12.1984. În vigoare pentru Republica

Moldova din 28 decembrie 1995. În: *Tratate Internaționale la care Republica Moldova este parte*. Vol. I. Chișinău, 1998, p.129.

32. Culegere de hotărâri ale Plenului Curții Supreme de Justiție (mai 1974-iulie 2002). Chișinău: Tipografia Centrală, 2002. 436 p.

33. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bender din 21 decembrie 2009. Dosarul nr.1a-98/2009. www.cabe.justice.md (vizitat 21.03.2011).

34. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 14 aprilie 2009. Dosarul nr.1a-236/2009 (nepublicată).

35. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 14 octombrie 2009. Dosarul nr.1a-371/2009 (nepublicată).

36. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 15 aprilie 2010. Dosarul nr.1a-401/2010 (nepublicată).

37. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 10 noiembrie 2010. Dosarul nr.1a-649/2010. www.ca.justice.md (vizitat 27.05.2011).

38. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 5 mai 2011. Dosarul nr.1a-431/2011 (nepublicată).

39. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 22 mai 2006. Dosarul nr.1r-2/2006. Arhiva Curții Supreme de Justiție.

40. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 26 august 2008. Dosarul nr.1re-863/2008. www.csj.md (vizitat 27.05.2011).

41. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 22 octombrie 2008. Dosarul nr.1ra-1176/2008. www.csj.md (vizitat 27.05.2011).

42. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 5 noiembrie 2008. Dosarul nr.1re-1239/2008. www.csj.md (vizitat 27.05.2011).

43. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 24 decembrie 2008. Dosarul nr.1ra-1442/2008. www.csj.md (vizitat 27.05.2011).

44. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 15 octombrie 2009. Dosarul nr.1r-6/2009. www.csj.md (vizitat 27.05.2011).

45. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 28 octombrie 2009. Dosarul nr.1ra-1046/2009. www.csj.md (vizitat 27.05.2011).

46. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 21 ianuarie 2010. Dosarul nr.1r-1//2010. www.csj.md (vizitat 27.05.2011).

47. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 10 februarie 2010. Dosarul nr.1re-381/2010. www.csj.md (vizitat 07.02.2011).

48. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 17 februarie 2010. Dosarul nr.1ra-263/2010. www.csj.md (vizitat 27.05.2011).
49. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 9 martie 2010. Dosarul nr.1ra-218/2010. www.csj.md (vizitat 07.02.2011).
50. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 21 mai 2010. Dosarul nr.4-1re-1061/2010. www.csj.md (vizitat 27.05.2011).
51. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 11 noiembrie 2010. Dosarul nr.4-1re-1368/2010. www.csj.md (vizitat 27.05.2011).
52. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 11 noiembrie 2010. Dosarul nr.4-1re-1428/2010. www.csj.md (vizitat 27.05.2011).
53. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 7 aprilie 2011. Dosarul nr.4-1re-141/2011. www.csj.md (vizitat 10.08.2011).
54. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 25 mai 2011. Dosarul nr.1ra-458/2011. www.csj.md (vizitat 10.08.2011).
55. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 31 martie 2009. Dosarul nr.1ra-179/2009. www.csj.md (vizitat 27.05.2011).
56. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 6 octombrie 2009. Dosarul nr.1re-918/2009. www.csj.md (vizitat 27.05.2011).
57. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 27 aprilie 2010. Dosarul nr.1ra-320/2010. www.csj.md (vizitat 27.05.2011).
58. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 9 decembrie 2010. Dosarul nr.4-1re-1437/2010. www.csj.md (vizitat 27.05.2011).
59. Dicționar explicativ ilustrat al limbii române / Coord. Eugenia Dima. Chișinău: ARC, 2007. 2280 p.
60. Dongoroz V., Kahane S., Oancea I. ș.a. Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea Specială.Vol.III. București: Editura Academiei, 1971. 676 p.
61. E.K. contra Turciei (CEDH, 7 februarie 2002). <http://www.hudoc.echr.coe.int> (vizitat 23.03.2011).
62. Eșanu A. Impactul ambiguității normei de incriminare asupra limitelor interzisului în legea penală a Republicii Moldova. În: Revista Națională de Drept, 2006, nr.5, p.56-59.
63. Expertiza Codului penal al Republicii Moldova efectuată de către experții Consiliului Europei, 2005. www.dejure.md (vizitat 20.01.2011).
64. Giurgiu N. Legea penală și infracțiunea: legislație, doctrină, practică judiciară. Iași: Gama, 1994. 397 p.

65. Giurgiu N. Drept penal general. Iași: Sunset, 1997. 606 p.
66. Gladchi Gh. Victima în dreptul penal. În: Revista de științe penale, 2006, Anul II, p.81-89.
67. Golder, Silver și alții contra Regatului Unit și Sunday Times (CEDH, 25 martie 1983). <http://www.hudoc.echr.coe.int> (vizitat 23.03.2011).
68. Hamangiu C. Codul general al României. Legi uzuale. Vol.I. Codul penal. București, 1914. 1156 p.
69. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor”, nr.23 din 28.06.2004. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2004, nr.8, p.5-11.
70. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii”, nr.37 din 22.11.2004. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2005, nr.8, p.4-6.
71. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre șantaj”, nr.16 din 07.11.2005. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2006, nr.4, p.7-9.
72. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală”, nr.17 din 07.11.2005. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2006, nr.3, p.11-13.
73. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Privind sentința judecătorească”, nr.5 din 19.06.2006. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2007, nr.1, p.14-16.
74. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la aplicarea legislației despre apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale a persoanei fizice și juridice”, nr.8 din 09.10.2006. În: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2007, nr.3, p.16-18.
75. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 2 iulie 2007. Dosarul nr.4-1re-204/2007. www.csj.md (vizitat 23.03.2011).
76. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 6 octombrie 2008. Dosarul nr.4-1re-156/2008. www.csj.md (vizitat 23.03.2011).
77. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 17 noiembrie 2008. Dosarul nr.4-1re-403/2008. www.csj.md (vizitat 23.03.2011).
78. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 15 decembrie 2008. Dosarul nr.4-1re-567/2008. www.csj.md (vizitat 23.03.2011).

79. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 22 iunie 2009. Dosarul nr.4-1re-117/2009. www.csj.md (vizitat 23.03.2011).
80. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 22 iunie 2009. Dosarul nr.4-1re-230/2009. www.csj.md (vizitat 23.03.2011).
81. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 9 noiembrie 2009. Dosarul nr.4-1re-313/2009. www.csj.md (vizitat 23.03.2011).
82. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 26 octombrie 2009. Dosarul nr.4-1re-553/2009. www.csj.md (vizitat 23.03.2011).
83. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 26 octombrie 2009. Dosarul nr.4-1re-918/2009. www.csj.md (vizitat 29.11.2010).
84. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 7 decembrie 2009. Dosarul nr.4-1re-675/2009. www.csj.md (vizitat 23.03.2011).
85. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 17 mai 2010. Dosarul nr.4-1re-1086/2010. www.csj.md (vizitat 23.03.2011).
86. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova din 20 decembrie 2010. Dosarul nr.4-1re-1286/2010. www.csj.md (vizitat 23.03.2011).
87. Informația operativă privind starea infracțională pe teritoriul Republicii Moldova în perioada a 12 luni ale anilor 2007, 2008, 2009, 2010, 2011. www.mai.gov.md (vizitat 16.02.2012).
88. Ionașcu T., Brădeanu S. Drepturi reale principale în R.S.R. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1978. 246 p.
89. Larii Iu. Latura obiectivă a șantajului. În: Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, 2003, ediția a IV-a, p.201-211.
90. Larii Iu. Obiectul juridic și obiectul material al șantajului. În: Legea și Viața, 2003, nr.4, p.46-48.
91. Larii Iu. Probleme teoretico-practice privind formele agravante ale infracțiunii de șantaj. În: Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM. Seria „Științe socioumanistice”, 2007, ediția a VII-a, p.45-51.
92. Legea Republicii Moldova cu privire la arme, nr.110-XIII din 18.05.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.4.
93. Legea Republicii Moldova privind actele legislative, nr.780-XV din 27.12.2001. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.36-38. În vigoare din 14 iunie 2002.
94. Legea Republicii Moldova pentru modificarea Codului penal al Republicii Moldova, nr.111-XV din 22.04.2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr.73-76.

95. Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea Codului cu privire la contravențiile administrative, a Codului penal al Republicii Moldova și a Codului de procedură penală al Republicii Moldova, nr.277-XVI din 04.11.2005. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr.161-163.
96. Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.292-XVI din 21.12.2007. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.28-29.
97. Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea Codului penal al Republicii Moldova, nr.277-XVI din 18.12.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.41-44. În vigoare din 24 mai 2009.
98. Legea Republicii Moldova privind modificarea și completarea unor acte legislative, nr.245-XIX din 02.12.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr.25-28.
99. Loghin O., Toader T. Drept penal român. Partea Specială. București: Șansa, 1999. 662 p.
100. Loghin O., Toader T. Drept penal român. Partea Specială. Ediția a IV-a, revăzută și adăugită. București: Șansa, 2001. 736 p.
101. Malone contra Regatului Unit (CEDH, 2 august 1984). <http://www.hudoc.echr.coe.int> (vizitat 23.03.2011).
102. Manea V. Răspunderea penală pentru acțiunile care dezorganizează activitatea penitenciarelor. Chișinău: CEP USM, 2010. 292 p.
103. Mocreac M., Pruteanu S. Dobândirea prin șantaj a avutului proprietarului. În: Curier judiciar, 2001, nr.1-2, p.54-55.
104. Moiseev D. Delimitarea șantajului de infracțiunea prevăzută la art.247 CP RM: asemănări și deosebiri privind obiectul infracțiunii. În: Analele Științifice ale USM. Seria „Științe socioumanistice”, 2006, vol.I, p.476-479.
105. Moiseev D. Îmbunătățirea calității definiției legislative a noțiunii de șantaj: controverse și soluții. În: Revista Națională de Drept, 2006, nr.8, p.46-48.
106. Moiseev D. Noțiunile „șantaj”, „extorcare” și „racket” în legea penală și în conștiința comună. În: Revista Națională de Drept, 2006, nr.9, p.67-69.
107. Moiseev D. Modernizarea definiției legale a conceptului de șantaj. În: Revista Științifică a USM „Studia Universitatis”. Seria „Științe sociale”, 2007, nr.3, p.175-177.
108. Moscalciuc I. Consumatorul – victima infracțiunilor săvârșite în sfera consumului de produse și servicii. În: Revista Națională de Drept, 2007, nr.5, p.47-53.
109. Păvăleanu V. Drept penal special. București: Universul Juridic, 2010. 434 p.

110. Pop L. Dreptul de proprietate și dezmembrămintele sale. București: Lumina Lex, 2001. 320 p.
111. Prețurile medii de vânzare formate efectiv la producția agricolă în întreprinderile agricole și gospodăriile țărănești (de fermier) pe anii 1998-2010. www.statistica.md (vizitat 28.06.2011).
112. Prodan S. Latura subiectivă a infracțiunilor prevăzute la art.238 și 239 C.pen. RM. În: Revista Națională de Drept, 2007, nr.2, p.51-57.
113. Râpeanu Gr. Obiectul infracțiunii. În: Analele Universității din București. Seria „Științe sociale. Științe juridice”, 1965, p.44-47.
114. Rătescu C., Ionescu-Dolj I., Periețeanu I.G. ș.a. Codul penal Carol al II-lea adnotat. Partea Specială, vol.III. București: Socec, 1937. 701 p.
115. Regulamentul Ministerului Sănătății al Republicii Moldova de apreciere medico-legală a gravității vătămării corporale, nr.199 din 27.06.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr.170-172.
116. Reșetnicov A. Obiectul material al infracțiunii și obiectul imaterial al infracțiunii: necesitatea delimitării. În: Revista Națională de Drept, 2007, nr.9, p.25-30.
117. Sentința Judecătorei Anenii-Noi din 18 februarie 2009. Dosarul nr.1-23/2009. (nepublicată).
118. Sentința Judecătorei Botanica, mun. Chișinău, din 6 decembrie 2007. Dosarul nr.1-39/2007 (nepublicată).
119. Sentința Judecătorei Botanica, mun. Chișinău, din 29 iulie 2008. Dosarul nr.1-5/2008 (nepublicată).
120. Sentința Judecătorei Botanica, mun. Chișinău, din 31 martie 2010. Dosarul nr.1-164/2010. www.jb.justice.md (vizitat 03.02.2011).
121. Sentința Judecătorei Buiucani, mun. Chișinău, din 15 aprilie 2010. Dosarul nr.1-41/2010. www.jb.justice.md (vizitat 21.03.2011).
122. Sentința Judecătorei Buiucani, mun. Chișinău, din 27 iulie 2010. Dosarul nr.1-75/2010. www.jbu.justice.md (vizitat 21.03.2011).
123. Sentința Judecătorei Buiucani, mun. Chișinău, din 12 august 2011. Dosarul nr.1-151/2011 (nepublicată).
124. Sentința Judecătorei Ciocana, mun. Chișinău, din 26 ianuarie 2006. Dosarul nr.1-65/2006. www.jci.justice.md (vizitat 14.02.2011).
125. Sentința Judecătorei Ciocana, mun. Chișinău, din 30 octombrie 2006. Dosarul nr.1-173/2006. www.jci.justice.md (vizitat 14.02.2011).

126. Sentința Judecătoriei Ciocana, mun. Chișinău, din 24 iulie 2007. Dosarul nr.1-139/07. www.jci.justice.md (vizitat 14.02.2011)
127. Sentința Judecătoriei Criuleni din 23 decembrie 2010. Dosarul nr.1-46/2010. www.jcr.justice.md (vizitat 17.05.2011).
128. Sentința Judecătoriei Criuleni din 7 iunie 2011. Dosarul nr.1-57/2011. www.jcr.justice.md (vizitat 23.10.2011).
129. Sentința Judecătoriei Râșcani din 3 noiembrie 2009. Dosarul nr.1-158/2009. www.jrs.justice.md (vizitat 14.02.2011).
130. Sentința Judecătoriei Râșcani din 21 iulie 2011. Dosarul nr.1-102/2011. www.jrs.justice.md (vizitat 23.10.2011).
131. Sentința Judecătoriei Soroca din 14 iulie 2010. Dosarul nr.1-76/2010. www.jsr.justice.md (vizitat 04.03.2011).
132. Stati V. Analiza răspunderii penale pentru infracțiunea de răpire a mijlocului de transport (art.192¹ CP RM): aspecte teoretice și practice (Partea II). În: Revista Institutului Național al Justiției, 2010, nr.1(12), p.41-56.
133. Stati V. Răspunderea penală pentru infracțiunea de tortură și infracțiunea de organizare sau instigare a acțiunilor de tortură (art.309¹ C. pen. RM). (Partea I). În: Revista Națională de Drept, 2008, nr.2, p.18-24.
134. Streteanu F. Concursul de infracțiuni. București: Lumina Lex, 1999. 391 p.
135. Taloș C. Pluralitatea de infracțiuni: Teză de doctor în drept. Chișinău, 2009. 176 p. www.cnaa.acad.md (vizitat 22.06.2011).
136. Tănase A. Infracțiunea de trafic de ființe umane (art.165 C. pen. RM): obiectul juridic, obiectul material, victima. În: Revista Națională de Drept, 2010, nr.9-10, p.42-55.
137. Tyrer contra Regatului Unit. Hotărârea CEDO din 24 aprilie 1978. www.echr.coe.int (vizitat 23.03.2011).
138. Visterniceanu E. Răspunderea penală pentru tâlhărie. Chișinău: Tipografia Centrală, 2006. 232 p.
139. Абдулгази́ев Р.З. Вымогательство по российскому уголовному праву: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Махачкала, 2003. 22 p.
140. Абдулгази́ев Р.З. Вымогательство по российскому уголовному праву: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Махачкала, 2003. 171 p.
141. Абросимов С. Проблемы ответственности за вымогательство. În: Законность, 1999, №5, p.25-27.

142. Аргунова Т.В. Уголовно-правовое значение насилия и некоторые вопросы квалификации преступлений, связанных с насилием, опасным для жизни или здоровья потерпевшего. Їп: Сборник материалов третьей международной научно-практической конференции: Уголовное право: стратегия развития в XXI веке. Москва: ТК Велби, 2006, р.144-146.
143. Багун Э.А. Ответственность за побои и истязание по Уголовному кодексу Российской Федерации: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2007. 28 р.
144. Баженов И. Шантаж как уголовное преступление. Їп: Юридический вестник, 1878. Кн. II, р.191-207.
145. Башков А.В. Уголовно-правовые аспекты вымогательства: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Екатеринбург, 2001. 160 р.
146. Безверхов А.Г. Имущественные преступления. Самара: Изд-во «Самарский университет», 2002. 359 р.
147. Беляева Н., Орешкина Т. Квалификация преступлений посягающих на личную свободу человека. Їп: Законность, 1994, №.11, р.14-19.
148. Бойцов А.И. Преступления против собственности. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2002. 775 р.
149. Борзенков Г.Н. Усиление ответственности за вымогательство. Їп: Вестник Ленинградского университета, 1990, №2, р.15-17.
150. Борзенков Г.Н., Комиссаров В.С., Кузнецова Н.Ф. и др. Курс уголовного права: Особенная часть, том III. Москва: Зерцало, 2002. 464 р.
151. Борисов Э.Т., Галиакбаров Р.Р., Костарева Т.А. и др. Практикум по уголовному праву: Учебное пособие. Москва: БЕК, 1997. 501 р.
152. Брайнин Я.М. Уголовный закон и его применение. Москва: Юридическая литература, 1967. 240 р.
153. Буров В.С. Преступления против интересов службы в коммерческих и иных организациях: Комментарий законодательства и справочные материалы. Ростов-на-Дону: Феникс, 1997. 576 р.
154. Верин В.П. Преступления в сфере экономики: Учебно-практическое пособие. 3-е изд., перераб. и доп. Москва: Дело, 2003. 192 р.
155. Винокурова Н.С. Криминологическая классификация вымогательства. Їп: Российский следователь, 2003, №3, р.22-25.

156. Винокурова Н.С. Современные проблемы типологии вымогательства. *În*: Российский следователь, 2004, №7, р.30-33.
157. Галиакбаров Р. Квалификация преступлений по признаку их совершения организованной группой. *În*: Российская юстиция, 2000, № 4, р.47-49.
158. Гаухман Л.Д. Объект преступления. Москва: Лекция, 1992. 349 р.
159. Гаухман Л.Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Центр ЮрИнфоР, 2003. 448 р.
160. Гаухман Л.Д., Максимов С.В. Уголовная ответственность за преступления в сфере экономики. Москва: ЮрИнфоР, 1996. 290 р.
161. Гаухман Л.Д., Максимов С.В. Ответственность за преступления против собственности. 3-е изд., испр. Москва: ЮрИнфоР, 2002. 310 р.
162. Гырла Л.Г., Табарча Ю.М. Уголовное право Республики Молдова: Часть Особенная: С изменениями и дополнениями на 10.10.2010. Том I. Кишинэу: Cartdidact, 2010. 712 р.
163. Дворкин А., Чернова К. Квалификация вымогательства и сопряженных с ним преступлений. *În*: Законность, 1994, №12(722), р.8-13.
164. Дмитриев О.В. Криминологическая и уголовно-правовая характеристика вымогательства (по материалам Западно-Сибирского региона): Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Омск, 1994. 233 р.
165. Есипов В.В. Уголовное право. Часть Особенная. 2-е изд., пересмотр. и доп. Санкт-Петербург: Типография Н.В. Васильева, 1899. 204 р.
166. Жданухин Д.Ю. Уголовно-правовая характеристика шантажа: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Екатеринбург, 2005. 25 р.
167. Жижленко А.А. Имущественные преступления. Ленинград, 1925. 189 р.
168. Закалюк А.П., Жарый В.Д., Ковальский В.С. и др. Преступления, совершаемые с особой жестокостью (научный обзор результатов исследования). Киев, 1989. 35 р.
169. Иванов Н. Уголовная ответственность за вымогательство. *În*: Советская юстиция, 1989, № 10, р.27-28.
170. Иванова В.В. Преступное насилие: Учебное пособие для вузов. Москва: ЮИ МВД РФ, 2002. 83 р.
171. Квициния А.К. Взятничество и борьба с ним. Сухуми: Алашара, 1980. 182 р.
172. Ковалев М.И. Оптимальное соотношение формального и оценочного в уголовном законе. *În*: Советское государство и право, 1973, №11, р.68-74.

173. Ковалев М.И. Общественно-опасные последствия и диспозиция уголовного закона. *În*: Советское государство и право, 1990, №10, p.38-43.
174. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Под ред. Ю.И. Скуратова, В.М. Лебедева. Москва: Инфра М-Норма, 1996. 896 p.
175. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / Под ред. В.В. Мозякова. Москва: Экзамен, 2004. 912 p.
176. Коржанский Н.И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны. Москва: Академия МВД СССР, 1980. 248 p.
177. Коростылев О.И. Уголовно-правовая характеристика угрозы: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ставрополь, 2004. 25 p.
178. Кочой С.М. Ответственность за корыстные преступления против собственности. 2-е изд., доп. и перераб. Москва, 2000. 288 p.
179. Кригер Г.Л., Пионтковский А.А., Ромашкин П.С. Курс советского уголовного права: Преступления против личности, ее прав. Хозяйственные преступления. Часть Особенная. Том V. Москва: Наука, 1971. 572 p.
180. Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления. Москва: Госюриздат, 1960. 244 p.
181. Кудрявцев В.Н. Общая теория квалификации преступлений. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Юристъ, 2004. 304 p.
182. Курс советского уголовного права. Часть Особенная. Том III / Отв. ред. Н.А. Беляев, М.Д. Шаргородский. Ленинград: Изд-во Ленинградского ун-та, 1973. 835 p.
183. Курс уголовного права. Часть Общая. Том I / Под ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. Москва: Зерцало, 1999. 592 p.
184. Куц В.Н. О непосредственном объекте вымогательства. *În*: Проблемы социалистической законности. Республиканский межведомственный научный сборник. Выпуск XVII. Харьков, 1986, p.113-116.
185. Куц В.Н. Ответственность за вымогательство по советскому уголовному праву: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Харьков, 1986. 16 p.
186. Левин П.Н. Проблемы отграничения угрозы убийством или причинения тяжкого вреда здоровью от смежных преступлений. *În*: Российский следователь, 2006, №7, p.28-31.

187. Лобачевский И.Л. Уголовная ответственность за вымогательство за рубежом. *În*: Закон и право, 2004, №5, p.29-32.
188. Ляпунов Ю. Ответственность за вымогательство. *În*: Социалистическая законность, 1989, №.6, p.36-39.
189. Ляпунов Ю. Ответственность за вымогательство. *În*: Законность, 1997, №4(750), p.4-10.
190. Малахов Л.К. Ответственность за вымогательство: квалификация и наказание по российскому и зарубежному праву: Учебное пособие. Нижний Новгород, 1995. 126 p.
191. Модельный Уголовный кодекс для государств-участников Содружества Независимых Государств (официальный текст). *În*: Правоведение, 1996, №1, p.88-150.
192. Наумов А.В. Применение уголовно-правовых норм. По материалам следственной и прокурорско-судебной практики: Учебное пособие. Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1973. 176 p.
193. Панов Н.И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность. Харьков: Изд-во при Харьковском университете, 1982. 161 p.
194. Плец М.М. Шантаж. *În*: Журнал Министерства юстиции, 1905, № 5, p.19-21.
195. Позднышев С.В. Особенная часть русского уголовного права. Сравнительный очерк важнейших отделов Особенной части старого и нового Уложений. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Типография В.М. Саблина, 1909. 516 p.
196. Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации №3 от 4 мая 1990 года *о судебной практике по делам о вымогательстве*, с изменениями и дополнениями, внесенными Постановлением Пленума Верховного Суда Российской Федерации №10 от 25 октября 1996 года *об изменении и дополнении некоторых постановлений Пленума Верховного Суда Российской Федерации*. www.vsrfr.ru (vizitat 07.01.2011).
197. Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации №14 от 15 июня 2006 года *о судебной практике по делам о преступлениях, связанных с наркотическими средствами, психотропными, сильнодействующими и ядовитыми веществами*. www.vsrfr.ru (vizitat 16.06.2011).
198. Постановление Пленума Верховного Суда Российской Федерации № 25 от 9 декабря 2008 года *о судебной практике по делам о преступлениях, связанных с нарушением правил дорожного движения и эксплуатации транспортных средств, а также с их неправомерным завладением без цели хищения*. www.vsrfr.ru (vizitat 16.06.2011).
199. Прохоров Л.А., Прохорова М.Л. Уголовное право. Учебник. Москва: Юристъ, 1999. 480 p.

200. Рарог А.И. Квалификация преступлений по субъективным признакам. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002. 304 p.
201. Российское уголовное право. Особенная часть: Учебник / Под редакцией Журавлева М.П., Никулина С.И. Москва: Спарк, 1998. 495 p.
202. Сабырбаев А.М. Уголовно-правовая характеристика насилия: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Караганда, 2009. 27 p.
203. Сафонов Н.Ф. Организованное вымогательство: уголовно-правовой и криминологический анализ: Монография. Санкт-Петербург: Знание, 2000. 239 p.
204. Сердюк Л.В. Психическое насилие как предмет уголовно-правовой оценки следователем: Учебное пособие. Волгоград: ВСШ МВД СССР, 1981. 62 p.
205. Складов С.В. Вина и мотивы преступного поведения. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004. 326 p.
206. Скорилкина Н., Дадонов С., Анненков А. Отграничение самоуправства от вымогательства. *În*: Законность, 2001, №2(796), p.8-9.
207. Советское уголовное право. Особенная часть: Учебное пособие / Отв. ред. Б.С. Утевский. Москва: Госюриздат, 1958. 455 p.
208. Соловьев С. Шантаж. *În*: Журнал Министерства юстиции, 1899, №6, p.67-92.
209. Таганцев Н.С. Уголовное Уложение 22 марта 1903 г. Рига: Лета, 1922. 1620 p.
210. Третьяк М.И. Анализ объекта и предмета состава вымогательства. *În*: Вестник СевКавГТУ, Серия «Право», 2004, №1(6). www.nestu.ru (vizitat 21.03.2011).
211. Третьяк М. Субъективная сторона преступлений против собственности, предусмотренных статьями 158-165 УК РФ. *În*: Уголовное право, 2005, №5, p.57-59.
212. Уголовный кодекс Республики Беларусь: Законодательство зарубежных стран / Под ред. Б.В. Волженкина, А.В. Баркова. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 474 p.
213. Уголовный кодекс Российской Федерации: Закон Российской Федерации №63-ФЗ от 13 июня 1996 г., принят Государственной Думой 24 мая 1996 г., одобрен Советом Федерации 5 июня 1996 г., введен в силу с 1 января 1997. *În*: Собрание Законодательства Российской Федерации, 1996, № 25.
214. Уголовный Кодекс РСФСР от 27 октября 1960 г. *În*: Ведомости Верховного Совета РСФСР, 1960, №40.
215. Уголовное право России: Часть Особенная: Учебник для вузов. 3-е изд., перераб. и доп. / Отв. ред. Л.Л. Кругликов. Москва: Волтерс Клувер, 2005. 880 p.

216. Уголовное право Российской Федерации. Особенная часть: Учебник. 2-е изд., перераб. и доп. / Под ред. проф. Б.В. Здравомыслова. Москва: Юристъ, 2001. 552 р.
217. Уголовное право. Особенная часть: Учебник для вузов / Под ред. И.Я. Козаченко, З.А. Незнамовой, Г.П. Новоселова. Москва: НОРМА-ИНФРА.М, 1998. 678 р.
218. Уголовное право: Особенная часть: Учебник / Под ред. Н.И. Ветрова, Ю.И. Ляпунова. Москва: Новый Юрист, 1998. 766 р.
219. Уголовное уложение, высочайше утвержденное 22 марта 1903 г. С очерком существенных отличий его от действующего уложения и предметным алфавитным указателем. Москва: Изд-во А.Ф. Скорова, 1903. 230 р.
220. Указ Президиума Верховного Совета РСФСР от 12 января 1989 года «О внесении изменений и дополнений в Уголовный Кодекс РСФСР». Ъn: Ведомости Верховного Совета РСФСР, 1989, №3, ст.50.
221. Уфалов А.Г. Проблемы совершенствования уголовно-правового регулирования ответственности за вымогательство и шантаж: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2003. 170 р.
222. Утанов М. Уголовная ответственность за вымогательство в бывших республиках СССР (странах СНГ и Балтии). Ъn: Тураби, 2005, №6, р.59-62.
223. Фойницкий И.Я. Курс уголовного права. Часть Особенная: Посягательства личные и имущественные. 5-е изд. Санкт-Петербург: Изд-во М.М. Стасюлевича, 1907. 442 р.
224. Хабаров А.В. Преступления против собственности: влияние гражданско-правового регулирования: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Тюмень, 1999. 25 р.
225. Шевцов Ю.Л. Уголовно-правовая борьба с вымогательством имущества (по материалам Республики Беларусь): Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Минск, 1992. 217 р.
226. Щербаков А.А. Неправомерное завладение автомобилем или иным транспортным средством как преступление против собственности (законодательство, юридическая характеристика, квалификация): Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Нижний Новгород, 2006. 36 р.
227. Яни П.С. Посягательства на собственность. Москва: Российская правовая Академия МЮРФ, 1998. 65 р.

ANEXE:

INSTITUTUL NAȚIONAL AL JUSTIȚIEI
DIN REPUBLICA MOLDOVA

MD-2004, mun. Chișinău, str. S.Lazo, 1
Tel./fax: (+373 22) 23 27 55 www.ini.md

НАЦИОНАЛЬНЫЙ ИНСТИТУТ ЮСТИЦИИ
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

МД-2004, мун. Кишинев, ул. С.Лазо 1
Тел./факс: (+373 22) 23 27 55 www.ini.md

ADEVERINȚĂ

privind implementarea rezultatelor științifice

Prin prezenta, se confirmă că rezultatele cercetărilor obținute în cadrul tezei de doctorat cu tema „Aspecte teoretice și practice ale infracțiunii de șantaj”, elaborate de domnul CRIJANOVSKI Sergiu, sînt utilizate în cadrul procesului de instruire inițială a audiențelor Institutului Național al Justiției, candidați la funcția de judecător și procuror.

Adeverința este eliberată pentru susținerea tezei de doctorat.

HP as e

Director executiv
Anastasia PASCARI

MINISTERUL EDUCAȚIEI
UNIVERSITATEA DE STAT DIN
MOLDOVA

MD-2009, Chișinău str. A. Mateevici, 60
tel: 57-74-01, fax (373-22) 24-42-48
www.usm.md

MINISTRY of EDUCATION
MOLDOVA STATE UNIVERSITY

MD-2009, Chișinău str. A. Mateevici, 60
tel: 57-74-01, fax (373-22) 24-42-48
www.usm.md

Nr. 01. 2012 Nr 366

ADEVERINȚĂ

Prin prezenta se confirmă că rezultatele cercetărilor efectuate în cadrul tezei de doctor a Dlui CRIJANOVSKI Sergiu, intitulată „Aspecte teoretice și practice ale infracțiunii de șantaj”, sunt utilizate în procesul de studii a studenților și masteranzilor de la Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova în calitate de material științific suplimentar pentru prelegeri și dezbateri în cadrul seminarelor.

Adeverința este eliberată pentru susținerea tezei de doctorat.

Decanul Facultății de Drept (USM)

George AVORNIC,
dr. hab. în drept, prof. univ.

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul Crijanovschi Sergiu, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Crijanovschi Sergiu

12 aprilie 2012

CV AL AUTORULUI

Date personale: *CRIJANOVSKI Sergiu*

Data și locul nașterii: 5 decembrie 1967, s.Cojușna, r-nul Strășeni, RM

Studii:

1975 – 1985 – Școala medie de cultură generală s.Cojușna, r-nul Strășeni;

1990 – 1995 – Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova;

2002 – 2003 – Studii postuniversitare de masterat, Specialitatea

„Drept penal”, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova;

2004 – 2008 – Studii postuniversitare de doctorat, Specialitatea

12.00.08 – Drept penal (drept penal), Universitatea de Stat din Moldova.

Activitate profesională:

1995 – 2001 – ajutorul procurorului sect.Râșcani, mun.Chișinău;

2001 – 2003 – ajutorul superior al procurorului județului Chișinău;

2003 – 2006 – procuror în Serviciul reprezentarea învinuirii, Curtea de Apel Chișinău;

2006 – prezent – procuror în Secția reprezentarea învinuirii, Curtea Supremă de Justiție;

2007 – prezent – formator la Institutul Național al Justiției, disciplina – Participarea procurorului în instanța de judecată în cauze penale.

Domeniile de activitate științifică: Drept penal, Partea Specială.

Participări la foruri științifice internaționale:

- CRIJANOVSKI Sergiu. *Șantajul soldat cu alte urmări grave: probleme de interpretare și respectare a principiului legalității incriminării*. În: Rezumatele comunicărilor Conferinței științifice cu participare internațională „Creșterea impactului cercetării și dezvoltarea capacității de inovare”, consacrate aniversării a 65-a de la fondarea USM (Chișinău, 21-22 septembrie 2011). Științe Sociale. Vol.I. Chișinău: CEP USM, 2011, p.274-277.

- CRIJANOVSKI Sergiu. *Îmbunătățirea cadrului incriminator în materie de șantaj din perspectiva semnelor laturii subiective și impactul acesteia asupra ridicării calității actului de justiție*. Rezumatele comunicărilor Conferinței internaționale științifico-practice „Societatea civilă în realizarea Strategiei de reformare a sectorului justiției 2011-2016” (Chișinău, 14 octombrie 2011). În: Revista Națională de Drept, 2011, nr.10-11, p.123-127.

Lucrări științifice publicate: 8 articole științifice și o monografie.

Date de contact:

Telefon: serv. 022218771; mobil 069144067

E-mail: scrijanovschi@yahoo.com